aphtho
13 –

8
3-d
24

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
32 A
18

liotheca
oll. Rom.
Jesu

8. 3. d. 24.

2 3 13

APHTHONII SOPHISTAE PROGYMNASMATA.

Partim à Rodulpho Agricola, partim à Ioanne Maria Catanæo latinitate donata.

Cum Scholijs Rheinardi Lorichij Hadamarij damnati auctoris, olim editis, ac prohibitis,

Nunc iuſſu ſuperiorum expurgatis, & permiſſis.

CVM PRIVILEGIO.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

VENETIIS, M.DC.VIII.

Apud Sebaſtianum de Combis.

SPECTABILI,

ET REVERENDO admodum Sacerdoti

D. Adamo Molteno Sacræ Theologiæ Doct. & Ven. Helvetiorum Coll. Mediol. Rectori meritiſs.

RR. necnon, religioſiſſimisq; eiuſdem Collegij Clericis omnibus humanorum, ſacrarumq; literarum ſtudioſiſſimis. S. P.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

AMoris ac beneuolentiæ tantum viget in plerisq; robur, vt vix aliquando moras patiatur: & ſi contingat intercludi, impetu tandem erumpit magno, ſui præbens inditia manifeſta. Neque flumen aliquod reperitur adeò potens, aggeres, & chomata quæcunq; rumpens, ac remouens, & ſibi viam longè, lateq; faciens quod queat dilectioni vt mors forti comparari, idq; doctus experientia dico: Cũ enim ipſe incluſum iamdiu erga te omnibus conſpicuum dotibus humaniſſimum Rectorem, cæterosq; piiſſimos adoleſcentes maximum amoris affectũ retinuerim, impatiens tandem ille moræ me adortus, inquit quid fruſtra eius amoris, qui altiſſimas multo antea radices iecit, erga

ga

[library stamp]

ga illos, qui diligi merentur ab omnibus, ſucculos ſcindis, nec fructus aliquos in lucem prodire pateris? rumpe tandem moras; conſilium muta; eſt nam que tibi certo ſperandum fore vt non paruam tuo nomine gloriam pariam, quòd tam excellenter beneficium, ſi quod eſt, & amorem collocaris, vtque illorum in te mutuus amor hoc excitatus munuſculo augeatur, ac ita ad tua commoda multorum ſcientium animos pares, cui fidem præſtans veritati, aſſeris, reſpondeo verum, poſito nimirum quod fructu priuetur amicitia ſuo, ni mutuus ſit animorum conſenſus, ac vacua quodammodo videatur beneuolentia, ne ſit vtrobique communis: nam hoc ipſum ſuapte natura requirit; at mea in illos omni digniſſimos reuerentia, contentus ſecreta beneuolentia hoc tacitus amoris actu fruebar ſuauiſſimo. Cæterum cùm ſummas acquiſiuerit vires ecce ad omnes proueniens illius virtutis ſignum; quod gratum, & acceptum in religioſiſſimis illis viris, qui ſingulari præſtãt humanitate, me certiſſimum faciunt optima rectoris vrbanitas, & inſignis eiuſdem in rebus gerendis prudentia, & in intelligendis ſapientia omnium etiam, qui ſub illo fœliciter degunt ſtudioſiſſimorum adoleſcentum doctrina ſtudium, pietas, cæteraque animorum do-

tes

tes tot ac tanta, vt munus illas refferendi refugiat ſcriptor quiuis elegantiſſimus: Quamobrem hiſce confiſus ad vos ſumma colendos obſeruantia trahor ſumma cum animi mei iucunditate, & vtinam qui altas egit radices amor, ac nunc primum ſigna præbet, fructus afferat in poſterum copioſiores, cùm ſic non vulgaris cuiuſq; veſtrum bonitas meaq; expoſtalet beneuolentia. Idſpero futurum. Interim qui humanitate vincitis omnes ſignum hoc dilectionis quantulumcunq; eſt hilari fronte ſuſcipite ac mei, ſi dignum ducitis, qui apud vos quoquo modo reperiar, memoriam ſemper, ore ſeruato. Valete diu ex mea bibliotheca 15. Cal. Martij. 1599.

Reuerendæ admodum Dominationis tuæ & ſingulorum in Heluet. Coll. degentium pietatis.

Seruus addictiſſ.

Ant. Ant. Bibliopola Mediol.

BIBLIOPOLA LECTORI.

VAldè vtiles Aphthonij exercitationes, doctiſſimaq; progymnaſmata à quamplurimis ſępius requiſita, typis iterum dare multò quàm antea emendatiora, ac longè meliori diſpoſita methodo operepretium duxi quò multorum optatis ſatisfacerem; ac animi mei in omnium vtilitatem ſtudioſorum non mediocrem propenſionem demonſtrarem, quæ aſſecuturum me tunc credam, cum huiuſmodi labores mei non ſpernentur, accipe igitur quiſquis iſta legis tum auctoris elucubrationes, tum etiam bibliopolæ ſtudioſam admodum voluntatem, illamq; externis officijs recognoſce. Vale.

PROGYMNASMATVM APHTHONII.

Fabula 1
Fabulæ exempla. 1. 2. 3 4 5 6. 7
8 9. 10 & 11.
Fabularum tractatio 12
Alia Fabulæ exempla. 12 13.
& deinceps.
Narratio 28
Narrationis exempla.29.& deinceps.
Chreia 41
Chreiæ exempla.42.& deinceps.
Sententia. 83
Sententiæ exempla 85 & deinceps.
Deſtructio ſiue Refutatio. 103
Deſtructionis ſiue ſubuerſionis exempla. 116
& deinceps.
Confirmatio ſiue aſſeueratio. 125
Confirmationis exempla ibidem, & deinceps.
Locus communis 146
Exempla communis loci. 147 & deinceps.
Laus ſiue laudatio. 175
Laudis exempla. 176. & deinceps.
Vituperatio. 254
Exempla vituperationis. ibidem, & deinceps.
Comparatio. 274
Comparationis exempla.275 & deinceps.
Ethopœia. 287
Ethopœiæ exempla.288.& deinceps.
Deſcriptio. 318
Deſcriptionis exempla. 314. & deinceps.
Theſis. 339
Exempla Theſis 340. & deinceps.
Legiſlatio 362
Legiſlationis exempla: ac primùm accuſationis legis 366 & deinceps.
Deinde exempla confirmationis legis. 368
& deinceps vſque in finem.

INDEX RERVM ET VERborum in hoc Libello explicatorum.

A

AChaia 197
Archilles 275.294
Achillis more 276
Acropolis 317
Actium 220
Adiuncta 245
Adonidis horti 182
Adonis 33
Adulatio 361
Adulterij pœna 244
Aeacus 276.279
Aeta 309
Aegina 198
Aeneas 73
Aequalitas 139
Aeſepi fabulæ 9
Ageſilaus 47.231
Agrigentum 263
Alcibiades 292
Alcinoi ſyluæ 183
Alexander 321
Alexander Magnus 45.70.73.106.164
Alexandriæ 315
Alexandriæ arx. 315
Ambracia 197
Amicis quid tribuendum. 17
Amicitia 170
Amicitia ollaris 26
Amilcar 268

Amor

Amor 74.116
Amor cæcus 136
Amphion 210
Amphipolis 261
Amplificandi exempla 54.248
Amplificatio 151
ἀνασκευὴ 109
Andromache 309
Andromede 314
Annibal 248 266
ἀντιπελαργεῖν 210
Antiope 306
Antiſthenes 50
S. Antonij habitatio 326
Apollo 113
Appij Cæci filia 171
Aquila 14
Arces quaſi arctrices 315
Archeſilaus 101
Archidamus 199
Argumenrum 292
Argos 299
Arion vectus à Delphino 116.157
Ariſtides 204.292
Ariſtippus 51.333
Ariſtoteles 202.135
Arnæus 89
Artaxerſes 105
Aſdrubal 268
Athenæ 195.205
Attica 200
Attilius regulus 268
Auaritia 172.353.360
Augiiria. 87

B

Bacchanalium ritus. 112
Bellona. 201
Bias 329
Bononienſis academia 246
Bos pulcher 183
Bucephalus. ibidem

C

COeneus 306
Cæſaris Commentarij 246
Caligula 89
Cambyſes 78
Capaneus 73
Tria Cappa peſſima 8
Carbunculus 351
κατασκευὴ, 115
Catilina 65
Cato 357
Cato Vticenſis 136
κατόρθωμα 52
Cauſa 341.345
Cauſarum locus 242
Cecropidæ 196
Centauri 280
Chimerion 321
Chiron 381
Chronographia 321
Cicero 65.282
Ciceronis mors 283
Ciceronis oratio pro M. Marcello 246
Ciconia 211.229
Cilices 8
Circe 120
Cleanthes 103.264

Clementia	349
P Claudius	37
Clytemneſtra	137
Cocles	145
Codrus	83
Cœleſtis iniuria	350
Cœlibatus	353
Cœranus	142
κόλασις	52
Commiſeratio	152
Cemparatio	274
Concluſio	152
Concordia	50
Confirmatio	125
Confutatio	109
Coniectura	153
Coniecturalis cauſa	ibidem.
Conſuetudo	167
Conſuetudo contagioſa	10 90
Conſultatio	339.345
Continentia	349
Contumacia	168
Corcyra	196
Coronæ victorum	351
Cortina	114
Corys rex Thraciæ	44
Craſſus	330
Crates	51.101
Cretenſes	75
M.Curtius	83
Cyclops	204
Cyllarus equus	183
Cypros	8
Cyrus Rex	36.203.331
Cyſſeis	305

D

Daphne 110.115.126
Dardanus 275.279
Decij 83
Delphini 138
Delphinorum amor erga homines 140
Democratiæ 89
Democritus 346
Demoſthenes 283
Demoſthenis labores 52
Demoſthenis laus 205
Demoſthenis more 286
Deorum nomina 324
Deſcriptio 313.317
Deſidia 66
Dicendi genera 294
Dido 133
Dij 202
Diogenes 43.47.49
Dionyſius 49
Diuitiæ 172.359
Diuitiæ veræ 337
Diuitiarum affectio 47
Diuitiarum mala 99
Doctrina 42
Δύσκολος 168

E

Ebrietas 45.158
Echetus 263
Aetion 307
γλίσχρος 294
Eloquentia 209
Elphenor in porcum 119
Empedocles 263

E nco-

Encomion 181
ἐνέργεια 317
Ennius 56
Enthuſiaſmus 329
ἔπαινος 181
Epaminundas 351
Epheſij 9
Ephori 199
Epilepſia 163
Epimythium 11
Equeſtris faſtus 47
Ethopœia 287
ἦθος 295
Euclides 103
Eupolis 292
Euripides 361
Euryſtheus 302
Eutrapelus 101

F

FAb. Maximus 65
Fabula vnde dicta 2
Fabula Demoſthenis 4
Herodis Attici ibid.
Menenij Agrippæ 4
Themiſtoclis ibid.
Fabula de Accipitre & Luſcinia 25
Agricola & Ciconia 12
Barbaro ruris colendi ignaro 4
Caſſita 16
Formicis & cicadis 2. 19
Fure 10
Iuuene deſidioſo 23
Leone & vulpe 11
Lupis & ouibus 4
Medico & ægroto 10

Membris & ventre 4
Mure vrbano & ruſtico 15
Simijs 13
Venere & roſæ 29
Voluptate & dolore 12.13
Vulpe hirundinibus obſeſſa 9
Vulpe muſcis obſita 4
Fabulæ definitio,& ſpecies 1
Fabulæ Lybicæ 7
Fabulæ Sybariticæ 6
Fabularum inuentor 4
Fabularum vſus 3
Facta laudandi ratio 242
Fallus 49
C.Flaminius 273
Fons Piſiſtratarum 325
Forma 129
Fortitudo 204 348
Fortuna 88.154
Fruſtro,fruſtror. 259

G

Natones 393
γνώμη 153
Gratitudo 347
Gyati. 171

H

Adamariæ incendium 336
Hanno. 269
Hector 275
Hecuba 184.265.305
Helena 267
ἄραλις 290
Heraclitus philoſophus 44
Hercules 70.135.290
Heſiodus 25.66

Heſperidum horti 182
Hieronymus 84
Hiſtoria 31
Hominis laus à bonis Fortunæ 183
A corporis 186
Animi 188
Mortem ſecutis 192
Hominum miſeria 91.350
Homo 51
Homo bullæ 91.301
Honeſti partes 350
Horatius cocles 145
Hoſpitalitas 85
Hymnus 181
Hypotheſis 345
Hypotypoſis. 320.322

I

IAſon 310
Icon 318
Idolopœia 290
Iguania 21
Illias Homeri 4
Illiris 291
Imitatio 290
Improbatio 112
Incendiarij 156
Ioſeph 53
Irus 93
Iſocrates 42
Iulius Cæſar 341
Iuno cur pronuba,& Lucina. 200

L

LAbor 1
Lacedæmonij 72
Laconum conuiuia 47

Ladon 141
Latus 215
Laomedon 26.5.279
Lapitha 165
Latona 267
Laus 175
Legislatio 362
Lesbos 197
Leucoſia 22
Lex 160.361 367
Lex Aemylia 370
Cincia 369
Cornelia 93
Fuſia 363
Heluetiorum de ebrietate 377
Iulia 367
Licinia 370
Oppia 369
Roſcia ibid.
Sumptuaria ibid.
Talionis ibid.
Voconia ibid.
liberi parentes alant 373
Ligya 22
Locus communis 146.160
Locus communis à Theſi differt 346
Lucretia 136
Lycurgus 21

M

Macaria 83
Macedones 252.257
Macedonia 260
Magiſtratus officium 104
Magneſia 262
Mali corui malum ouum. 106

Acade-

Academiæ Encomion 210
Mars 200
Matrimonij laus 341
Matrimonij mala 350
Matrimonij vituperatio 352
Mauſolus 232
Medea 310
Memoria 317
Menander 294
Metellus Numidicus 351
Mezentius 73
Mida 20
Mimeſis 290
Mileſij 8
Milo 24
Minerua 200
Modeſtia 349
Monarchia 89
Mori bonum 81.358
Mors ibid.
Mors qualis optanda 268
Moryſes 101
Mulier 355.370
Muſa 129
μυσαγοτής 114

N

Narrationis poeticæ genere 35
Naupactus 196
Neptunus 201
Neſtor ibid.
Niobe 289.296.298
Non omnia poſſumus omnes 78
Numa Pompilius 74
νουθεσία. 52
Nyctæis 306

Obe-

O

Obediendum Deo 71
Obedientia 170
Obſes 260
Odyſſea Homeri 4
Oenone 265
Officium 52
Olea 183
Oligarchia 89
M. Oppius 369
Oratores 35
Orpheus. 210

P

Pædagogia 51
Pagaſa 262
Palamedes 201
Pallas 200
Pallene 261
Παιδῶμα 52
παραίνεσις ibidem.
Parentes honorandi 363
Paris 264
Parricidij pœna 376
Perthenope 22
Paſiphae 135
πάθος 295
Patria amor 87
Patroclus 294
Paupertas 95.363
Paupertas laudata 136.92.99
Pecunia 86
Pecuniæ corruptelæ 92
Pecuniæ obediunt omnia 60
Pelaſgiæ 196

Pe-

Peleus 121.280
Pelias 311
Pella 255.259
Peloponneſus 197
Peneus 115
Pericles 199
περιήγησις 318
Perſeus 324
Phalaris 263
Pheræ 262
Philippi dictum 267
Philippi mors 262
Philippus Maced. Rex. 93.207.257.260
Philippi Maced. Regis genealogia. 260
Phœbades 115
Phœbus 115
Phormio 290
Phrygia 264
Phtha 279
Pietas in parentes 372.375
Piſiſtratarum fons 330
Platæa 196
Plato 22.62.67.75.102
Q. Pleminius 105
Pœones 260
Poetæ 129
Pollio Romulus 374
Pompeius 40.322
Porci Acarnanij 144
Portunus 201
Portus deſcriptio 321
Poſitio 345
Potidææ 261
Præexercitamenta quatuordecim 2
Priamus 269.280

Primitiæ 132
προβολος 282
Procuſtes 265
Proſopographia 333
Proſopopœia 287.292
Prouidentia 288
Prudentia 257
Ptolomæus Lagi 105
Pulchritudo triplex 130
Punica fides 267
Puniendi cauſæ tres 30
Pylos 198
Pyramides 324
Pyramus & Thysbe 33
Pythagoras 45
Pythia 115
Pythius ibid.
Python. ibid.

R

REfutatio 109
Romus cuius 326
Reipub. ſtatus triplex 89
Rhetores 30
Romani ciues 195
Rubigo. 351

S

SAcrilegus 166
Saguntini 271
Samij 75
Sapientia 62.203
Sapientiæ laus 63.200.
Satietas omnium rerum 80
Saturnus 21
Scarabæus 13
Scilurus 50

Sci-

Scipio 184
Senectus 375
Senectus laudabilis 356
Sententia 153
Sententiæ compoſitæ 88
Sententiæ ſimplices ibid.
Seriphius 195
Serpentum deſcriptio 338
Sirenes 23
Sobrietas 160
Socrates 50.59.67
Solon 69
Somnolentia 202
Somnus nimius 66
Sophiſtæ 30
Sophocles 351
Σωφροσύνη 260
Sparta 348
Sphacteria 215
Stadium 325
Stilpo 68
Stoici 182
Stoicorum Apathia 4
Sybaris 6
Sybaritæ ibid.
Sybaritas mollities perdidit. 7

T

Tantalus 297
Tarquinij 107
Tarquinius 44
Temeritas 204
Temetum 144. 159
Tempes 112
Temperantia 349
Tempus 229

Temulentia 159
Terentius Varro 60
Tethys 281
Themiſtocles 195
Theodorus 59
Theognis 85
Theſes ciuiles 346
Theſes contemplatiuæ ibid.
Theſis 341
Thetis 281
Thraces 59
Thracia 261
Thraſo 309
Thucydides 200.197
Thucydidis laus 176
Tiberius Cæſar 104
Τιμωρία 52
Tomyris regina 37.351
Topographia 321
Topotheſia 221
Triballi 250
Tripodes 115
Troiæ conditores 279
Troianorum fata 282
Tyrannicidarum præmia 154
Tyrannis 206
Tyrannus. 153

V

M. Valerius Coruinus 145
M. Valerius Publicola 340
Venus 8
Virgilius 78
Vigilantia 86.97.
Vinum 144.227
Virginitas 148

Virtus

Virtus labore comparatur 128
Vita humana 90
Vituperium 194.254
Vlyſſes 94.22
Vnus vir nullus vir 79
Voluptas 23.359
Vrbes laudandi ratio 234
Vulcanus. 202
Vulgi peruerſitas. 47
Vxor non ducenda. 352

Z

Zeno. 182

Tabulæ finis.

Præſens libellus fuit correctus & expurgatus Brixiæ anno 1600 Iuſſu M.R.P. Inquiſitoris, ac de eius licentia deinde impreſſus.

COPIA

Gli Ecc.Sig. Capi dell'Illuſ. Conſ. di X. infraſcritti hauuta fede dalli Sig. Reformatori del Studio di Padoua, per relatione delli doi à ciò deputati, cioè del Reu. Padre Inquiſitor, & del Circ. Sec. del Senato Gio: Marauegia, con giuramento, che nel Libro in duo decimo ſtampato in Breſcia intitolato Aphthonij Sophiſtę Progymnaſmata non ſi troua coſa contra le leggi, & è degno di ſtampa, concedono licentia che poſſi eſſer ſtampato in queſta Città.

Dat. die 21. *Iulij.* 1608.

D. Steffano Viaro
D. Lorenzo Venier } *Capi dell'Ill. Conſ. di X.*
D. Vidal Lando

Illu. Conſ. X. Sec.
Leonardus Otthobonus.

1608. *a* 23. *Luglio.*
Reg. nell'Off. Cont. la Biaſt. a c. 1.
Io. Bapt. Breatus.

APHTHONII DECLAMATORIS præexercitamenta.

FABVLA QVAE GRAECAE ΜΥΘΟΣ.

FABVLA traxit a poetis originem, qua Rhetores etiã cõmuniter vtuntur, quòd admonitionibus ſit idonea, & erudiẽdis imperitiobus apta. Eſt autẽ Fabula, ſermo, falſus, veritatem effingens.

Varias ſortitur appellationes, Nã modò ſybarica, modò Cilix, modò Cypria dicitur, receptis pro Inuẽtorum varietate nominibus. Obtinuit tamen ac euicit, vt potius Æſopica vocaretur, quòd Æſopus omnium optimè fabulas conſcripſerit.

Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ mixtæ. Rationales ſunt, quibus fingimus hominem aliquid facere. Morales, quæ ratione carentium morem imitantur. Mixtæ, in quibus vtrumq;, rationale & irrationale iunguntur. Quòd ſi admonitionẽ, cuius cauſa fabula inuẽta eſt præpoſueris, *προμύθιον*, id eſt, vt ita dixerim Præfabulare: Si verò poſtpoſueris, *ἐπιμύθιον*, hoc eſt, Adfabulationem appellabis.

EXEMPLVM FABVLÆ FORmicarum, & Cicadarum, Iuniores, ad laborem adhortantis.

FLagrans æſtatis erat feruor, cùm Cicadæ continuis indulgebant cantilenis, lætoq; inter arbuſta vrepebant carmine. At Formicæ laboribus intentæ, victũ quærebant, colligebãtq; fructus, quibus hyberno tempore veſcerentur. Ingruente igitur hyeme, partis formicæ nutriebantur. Sed inertibus cicadis oblectans illa voluptas

Morale ceſſit in ino iam atq; famem. Sic qui laborem in iuuenta ſubterfugiunt, in ſenecta tabeſcunt egeſtate.

Scholia.

QVintilianus optimus eloquentiæ magiſter, præcipit, adoleſcentes in minoribus dicendi facultatis operibus ante exercendos eſſe, quàm ad magnum illud Declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim.

Fabula, Narratio, Chreia, Sententia, Confutatio, Cõfirmatio, Locus cõmunis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopoeia, Deſcriptio, Theſis, Legislatio:

Quæ, vt pueri memoria facilius tenere poſſint, verſiculis hiſce tribus sũ cõplexus

Fabula, Narratur, Chreię, Sẽtẽtia, Futat
Confirmat, Locus haud priuus, Laus, Crimina, Confert,
Fictio, Deſcriptum, Theſis, ac inductio legum.

Quo

Quorũ illa sũt generis
- Delibe-ratiui,
  - Fabula.
  - Narratio.
  - Chreia.
  - Sententia.
  - Theſis.
- Iudicia-lis
  - Confirmatio.
  - Confutatio.
  - Locus cõmunis.
- Demon-ſtratiui,
  - Laus,
  - Vituperatio.
  - Imitatio.
  - Comparatio.

FAbulæ autem, ſecundum Marcũ Varronem, à verbo Fari, nomen habent. Has primas tradere pueris ſolent Oratores, quia animos eorum adhuc molles ad meliores facilè vias inſtituunt vitæ, vt ait Priſcianus. Delectant autem vehemẽtius & efficacius preſuadent. Delectant, quia morum faceta quadam imitatione capiũt imperitiorum animos, Fidem faciũt, quia verum veluti ponunt ante oculos. Non ſolùm autem conducunt ad oblectãdum, ſed etiam vim maximam habent ad permouendum atque perſuadendum. Hinc Ariſtoteles 2. Rhetoricorum eas ponit inter probationes Rhetoricas.

A Poetis &c. Heſiodus (authore Suida) primus omnium fabulas conſcripſit. Qui annis centũ atque tribus ſuperior Æſopo fuit. Quintilianus lib. 5. cap. 11. Fabularũ, inquit, primus author Heſiodus videtur. Atqui poetæ figmentis quidẽ vtuntur, ſed

Ilias. ijſdem altiſſimam continẽt philoſophiã. Odyſſea. Exemplo ſit Homerus. cuius Ilias oſtẽdit, quantum calamitatis afferat libido. Odyſſea virtutis exempla expreſſit. Vide Hor. 1. Epiſtolarum 2.

Qua Rhetores etiam, &c. Vt Menenius Agrippa, qui plebem cum patribus in gratiam traditur reduxiſſe. Nota illa de membris humanis aduerſus ventrem diſcordãtibus fabula.

Itẽ Themiſtocles, qui admoniturus Athenienſes nè magiſtratus innouarent, fabulam de vulpe muſcis obſita denarrauit.

Fabula Demoſthenis. Itẽ Demoſthenes, aduerſus Philippũ, ab Athenienſibus decẽ oratores poſtulantem: Lupi, inquit, ſuaſerunt paſtoribus ut in amicitiam conuenirẽt. Cumque hoc paſtorib. placuiſſet, petierunt lupi ut prima ſibi vice ſecuritatis canes traderẽt, in quibus uidebatur occaſio iurgiorũ cõſiſtere. Quo facto lupi, omni adepta formidine, omnem gregẽ nõ ſolùm pro ſatietate, ſed etiã pro libidine, lacerauerunt. Sic inquit, ſublatis Oratoribus, in populo Athenienſium facturus eſt Philippus, qui populi oratores poſtulauit, ut facilius ſpoliatam cuſtodibus vrbem poſſit opprimere.

Apathia Stoicorum. Fabula Attici. Item Herodes Atticus cõtra Stoicorũ ἀπάθειαν: Thracius, inq t, homo, ex ultima Barbaria ruris colẽdi inſolens, cum in terras cultores, humaniores uitę cupidine cõmigraſſet, fundum mercatus eſt, olea atq; uite cõſitum: qui quia nihil admodum ſuper uite atque arbore colenda ſciret, uidet fortè uicinum rubos latè, atq; latè obortos

ex-

excidétem,fraxinos ad ſummũ propè verticem deputantē,ſoboles vitium è radicibus caudicum ſuper terram fuſas reuellentem, ſtolones in pomis aut oleis proceros atq; decerptos amputantem: Acceditque propè,& cur tantam ligni atq; frondium cędem faceret,percontatus eſt. Et vicinus ita reſpondit;Vt ager,inquit, mundus purusq; fiat,eiusq; arbor, atq; vitis fœcundior. Diſcedit ille à vicino, gratias agens & lætus,tanquam adeptus rei ruſticę diſciplinam. Tum falcem ibi atq; ſecurim capit,atq;ibi homo miſer & imperitus vites ſuas ſibi omnes, & oleas detruncat, comasq; arborum latiſſima,vberrimosq; vitium palmites decidit,& frutecta,atq; virgulta ſimul omnia, pomis frugibusq; gignendis fœlicia cum ſentibus,& rubis purificandi agri gratia conuellit, mala mercede doctus audaciam,fiduciamq; peccãdi imitatione falſa eruditus. Sic inquit,iſti apathię ſectatores,qui uideri ſe eſſe tranquillos & intrepidos,& immobiles uolũt, dum nihil cupiunt,nihil dolent,nihil iraſcuntur,nihil gaudēt, omnibus uehementioribus animi affectibus amputatis, in corpore ignauæ, & quaſi eneruatę uitę cõſeſcunt. Hęc Gellius lib.19.cap. 12.

Nec oratores tãtùm fabulis vtũtur,ſed etiã Philoſophi, à quorum facrario tamẽ in cunas nutricum eliminantur, quę ſolas aurium delitias profitentur. Admittuntur autem,quę legentis intellectum adhortantur ad uirtutes. Vide Macro.de Som.lib.1. cap.2. Eiuſmodi fabulę exemplum habe-

tur apud Platonem lib.2.de Repub.Et Ciceronem Offi.3.de Gygis annulo.

Sermo falſus &c. Quãuis fabuloſa ſint argumẽta,& nullã veritatis vim continere videantur:tamen rationem habent, vt iuxta eã veritas poſſit manifeſtari, ficta q dem narratione,ſed veraci ſignificatione.

Sybaris Sybaritica,&c. Sybaris oppidum fuit vicinũ Crotoni, vt teſtis eſt Herodotus, lib. 5. Stephanus in Italia conſtituit, atq; poſtea Theurion appellatum. Vnde Sybaritæ dicti gens in voluptatum architectura operoſiſſima.

Sybaritæ. Nam Suida teſte,luxu delitijsque adeo notabilis fuit,vt quicquid effœminatum, quicquid molle, quicquid accurata atque ambitioſa luxuria paratum eſſet,id vulgò Sybariticũ diceretur. Hinc Sybariticæ fabulę, quales fermè apud Æſopiũ aniles,& parum pudicę vocãtur à Suida propter nimium luxum,ac libidinem Sybaritarum, apud quos nugę ac voluptates in pretio, frugalitas odio fuit. Hos ex Aphricano Politianus Miſcellaneorũ 15. narrat, eò delitiarum veniſſe vt equos in conuiuia intro ducerent,ita inſtitutos,vt audito tibię cãtu, ſtatim ſe tollerent erectos,& pedibus ipſis prioribus vice manuũ geſtus quoſdã chironomiæ motusq; ederẽt ad numeros ſaltatorios. At enim tibicen,inquit,ibi quiſpiam contumelia adfectus transfugit ad Crotoniatas hoſtes,paulò ante prælio ſuperatores à Sybaritis; & qđ è Repu. foret illorum,pollicetur (ſi fidẽ modò habeãt) ſua opera Sybariatarũ cũctorum equites,

Fabulæ Sybariticæ.

Sybaritæ moilities.

in

in ipſorum venturos poteſtatem. Credita res, & belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, conuocat omneis quotquot eiuſdẽ forent in vrbe artis, artificium modulamen tumq; eis indicat, atque vt viſum tempus, procedere in hoſtẽ iubet. Sed enim Sybaritæ faſtu prætorgidi, quod equitatu ſuperabant, eunt contra, prælium conferunt. Hic autem repẽtè dato ſigno tibicines vniuerſi conſpirant. Ecce ibi igitur confeſtim modulamine agnito, cantuque illo vernaculo, tollunt, erigũtq; ſemet in pedes equi Sybaritarũ, ſeſſoribus excuſſis, & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites, ſud hu mi iacentes omnes equi, ſed tripudia repræſentantes. Nonnulli referunt tantam Sybaritarum fuiſſe mollitiem, vt nullum opificium in ciuitatem admitterent quod cum ſtrepitu exerceretur, quod genus ſũt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atque adeo, ne gallum quidem gallinaceum in ciuitatẽ fas erat alere, nè quid eſſet, quod illis ſomnum interrumperet. perdi- dit. Tripudium equorũ.

Modo Cilix, &c. Cilix à Cilicia minoris Aſiæ regione Syriæ proxima, vt meminit Plinius lib. 5. cap. 25. Cilicum autẽ vanitas & mores olim fuerunt notati. Hinc prouerbiũ: Κίλιξ οὐ ῥᾳδίως ἀληθεύει, Cilix haud facilè verum dicit. Item, tria cappa peſſima, quo notatæ gentes, Cappadoces, Cretenſes, Cilices. Priſcianus in præexercitamẽtis ſuis fabulas ponit Libycas, à Libya, quæ vt variarum ferarum, ac mõſtrorum eſt ferax: ita gentis ingenia fuerũt ad Cilices.

fabulas propenſa. Et prouerbio, Libicam feram appellabant hominem vafrum, callidum, verſipellem varijs moribus, ancipitq; ingenio. Et Libycorũ Apologorum meminit Ariſtoteles in Rhetoricis.

Cypr. Modo Cypria, &c. Dicta à Cypro, Quę inter Syriã & Ciliciã inſula, in mari Carpathio famoſa luxu. In qua ſunt Cypros, Cythera, Paphos, Veneri conſecratæ, Vnde Venus Κυπρις, Cytheræa, & Paphia dicitur. Fuerũt & Fabulę dictę Mileſię, à

Mileſij. Mileſijs, Ionię populis, qui luxu diffluebant, ex eoq; prouerbiũ Græcè fertur, οἴκοι τὰ μιλήσια, μὴ ἀλώρειθάδε, hoc eſt domi, nõ hic Mileſia. Recẽſet Politianus Miſcellaneorum cap. 17. Apuleius in principio Metamorphoſeos totius, At ego, inquit, tibi ſermone iſto Mileſio varias fabulas cõferã, hoc eſt, iuxta Beroaldi interpretationem, fabuloſo, lepido, iocoſo, delicato, ludicro, à Mileſijs, qui delitijs, & vt dixi, luxu fuere notabiles. Quorũ eſt illud memoratiſ-

Epheſij. ſimum: Nemo noſtrum frugi eſt, alioqui cum alijs ejciatur. Simile Epheſiorum dictum, Qui cùm Principẽ Hermodorũ ciuitate eopellerent, ita locuti ſunt, Nemo de nobis vnus excellat, ſed ſi quis extiterit, alio in loco, & apud alios ſit. Auctor Cicero Tuſculanarum quinto.

Æſopicæ &c. Apollonius Tyaneus apud Philaſtratũ lib. 5. ait, Ego vere fabulas Æſopi ad ſapientiã accõmodatiores, quàm cæterorum eſſe cenſeo. Quas à Mercurio

Æſopi fabulæ. docet acceptas, Æſopũq; in numero ſapientum habitum. Vnde eius fabulę in tã

to fuerunt uſu, vt qui eas non legiſſet, indoctior reputaretur. Quintilianus loco ſupra citato. Fabulæ, quæ etiã ſi ab Aeſopo originem nõ acceperunt, (nã videtur earum primus author Heſiodus) nomine tamen Aeſopi maximè celebrantur, ducere animos ſolent, præcipuè ruſticorũ, & imperitorũ, qui & ſimplicius quæ ficta ſunt audiunt, & capti voluptate, facilè his, quibus delectantur, conſentiũt. Cuius rei meminit Lancilotus lib. 6. cap. 14.

Sunt autem Apologi maximè cõpoſiti ad popularitatẽ, atque vim perſuaſionis, cuius generis ille, qui fertur ab Aeſopo cõpoſitus, in ea oratione, in qua Sami primarium quẽdam capitis poſtulatum, iudicio defendebat Vulpes inquit, fluuium tranſi- Apologus Aeſopi. tura, in foueã cecidit, inde cũ egredi non poſſet, longo tempore afflictata eſt, atque hirudinib. obſeſſa. Errabat illac forte fortuna erinaceus, deſpexit, miſertus eſt: eum interrogat, nunquid ſe vellet: opem atque operã ſuã pollicetur, peſſimus animalibus euellendis. Negante illa ſciſcitatus eſt cauſam. Quia inquit hirũdines hæ, quę me habent, iam expletæ ſunt ſanguine, atque depaſtę, parumq́ue amplius hauriũt, quod ſi abegeris, inanes aliæ, & famelicę irruent, quę reliquũ mihi ſanguinẽ ebibent. Idem vobis, viri Samij, cenſeo cogitandum eſſe. Hic, quem vos morte multandum putatis, nihil vobis officit amplius, iam locupletatus eſt iam ſatur eſt. Quod ſi è medio illũ ſuſtuleritis, inuadent alij pauperes qui rem veſtram publicã depopulabũtur. Cu-

ius meminit Ariſtot. 2. Rhetoricorum c. 38.

Rationales, &c. Quibus homines fingũtur aliquid operari, cuius generis illa: Medicus ægrotum curabat, ægroto mortuo ille efferentibus dicebat: Homo hic ſi vino abſtinuiſſet, & clyſteribus fuiſſet vſus nõ interijſſet. Ad ea reſpondit quidam. Non oportet hæc te nunc dicere, cùm nulla eſt vtilitas, ſed tunc admonere decebat, cum ægrotus his vti poterat. Fabula ſignificat, oportet amicos tempore neceſſitatis ſuccurrere, & auxilia præbere.

Apologus de fure.

Item, Puer è ludo literario cõdiſcipuli librum furatus domũ tulit. Mater non corripuit filiũ, ſed exoſculata laudauit. Puer ætate prouectus maiora cœpit furari. Furto deprehẽſus rectà ducebatur ad mortẽ. At ſequente ac lugente matre carnificem orabat ille, vt in aurem matri quiddã enarraret. Cũm mater ori filij ſe admouiſſet, ille aurẽ dẽtibus demorſam abſcidit. Matre & alijs accuſantibus, quod non ſolũm fur, ſed etiã impius haberetur, Reſpondit ille, Mater meæ cauſa perditionis eſt. Nã ſi cum olim furatus eram librũ, me corripuiſſet, nõ ad hęc flagitioſa crimina veniſſem. Qua ſignificat, ea quæ non in principio puniuntur, in maius augeri malum.

Fabula de Leone.

Morales, &c. Cuius generis illa. Leo ſenio confectus, cùm vires non ſuppeterent ad victum parandum, callidum cępit conſiliũ. Itaque in antro, quaſi periculoſi morbo correptus, decũbens, quod ad ipſum viſendum paſſim animantes reliquę aduenirẽt, prehẽſas illas deuorabat. Atq; ita magnæ

gna beſtiarũ multitudine à Leone abſum̃pta. accedit tandẽ & vulpecula ad antrũ, & ante illud ſubſiſtit hæſitabundè circunſpectans: Tũ leo, quid eſſet, cur non adeat ad ſe, rogat. At illa, id quod in Epiſtolis Horatius retulit, reſpondiſſe fertur.

Quia me veſtigia terrent:
Omnia te aduerſum ſpectantia. nulla retrorſum.

Fabula docet, prudentes ante pericula cauere ſibi, & ea ſigna, quibus mala portendantur, notare, & hæc effugere.

Mixta &c. Qualis illa de agricola & Ciconia.

Inter Grues cępit Agricola Ciconiã, Hæc deprecata ab illo vitã, non ſolum innocentem, ſed etiã piam ſe, & hominib. prodeſſe commemorat. Nam & noſtrũ genus, inquit, venenatas beſtias venatur ac deglutit, & effœtos ſenecta parẽtes geſtat atque ſubleuat. Huic reſpondit Agricola: Credere ſe vera eſſe omnia, quæ recenſuerit, ſed inter nocẽteis captam, eandẽ oportere pœnã ſufferre, q̃ illi. Fabula ſignificat ſimilẽ quemque haberi ijs, cũ quibus conſociatus, & inter quos deprehẽſus fuerit. Agricolæ & Ciconiæ fabula.

Ἐπιμύθιον &c. Cæterũ, quod ἐπιμύθιον, id eſt, Apologi interpretationẽ appellaut, non admodum refert initio ponas, an in fine. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hunc deſinere, modò ſermonis accedat varietas. Sunt qui velint, eiuſmodi fabularum expoſitiones in fine ponẽdas, ab ijs, qui fuerint earundem inuentores. Ab alijs in principio, vel in fine.

DE TRACTATIONE fabularum.

BReuius fabulæ tractãtur, ſi narratione ſimplici proferantur: fuſius aũt ſi per ſonis inductus ſermo fingantur, quẽadmodum Priſcianus ait. Exempli cauſa: Simiæ conuenerunt, & cõſilium habuerũt de urbe condenda, & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationem. Sed vetus inter eas prohibuit ab incepto, eas docẽs, quod facile capiantur, ſic intra muros, cõcludantur. Fuſius autem ſic. Simiæ conuenerunt, & conſiliabantur de vrbe condenda, quarum vna in mediũ veniens cõcionata eſt: Quia oportet ipſas quoq; ciuitatem habere. Videtis enim aiebat quod ciuitates habendo homines habent etiã domos ſinguli, & concionem vniuerſi, & in theatrũ aſcendẽtes delectant animos ſpectationibus, & auditionibus varijs. Et ſic proferes orationem, dicens, quod & plebiſcitum ſcriptum eſt. Et finges etiam orationem veteris Simiæ.

ALIVD EXEMPLVM. Fabulæ breuius tractatæ.

VOluptatem aiunt, atq; dolorem quodam tempore coram ſe mutuo accuſaſſe. Cumq; ille nihil non tentaret, atq; experiretur quo in gratiã litigantes redigeret, fruſtra omnia conatũ, ipſo tandem adamantina quadã catena inter ſeſe copu-

laſſe atq; deuinxiſſe. Itaq; durante nihilo minus diſſidio & contraria uoluntate, ne ceſſariò coniuncti & ſociati manſerunt.

Iam,q latius hanc fabulam tractare uo let,ab initio procemion excogitabit,quod rei laudem contineat, ut quod nō uanum ſit anicularum deliramentum, ſed nobile philoſophorum,non modò futurum oble ctamento,ſed etiam uſui magno documē tum. Deinde uoluptatis orationē,qua do lorem accuſat & è contrario doloris,quæ criminatur uoluptatē,effinget:atq; utriuſ que rationes alijs uel fabulis, uel exēplis illuſtrabit. Dicet dolorem maximum ma lum. Quòd ſit res triſtis, aſpera, amara, & inimica naturæ, quemadmodum ait Cice ro ſecundo Tuſculan. quæſtionum. Cōtra uoluptatem eſcā malorum, peſtemque ca pitalem, quod Circes atque Sirenū fabulę confirment. Hinc ea referri poterunt, quæ ſunt apud Silium Italicum lib. 15. contra uoluptatem. Poſtremò, rei explicabit iudi cium, quò uoluit, inhoneſtæ uoluptatis in ſeparabilem eſſe comitem dolorem, atque pęnitentiam, ac mœrorem æternum: At doloris & honeſti laboris gloriā. Etenim ex paululo incōmodi, atque moleſtiæ ſum mum maximūque bonū colligi. Vide pro uerbium: Exiguum malum, ingēs bonum.

Porrò qui in hoc ſcribēdi genere uolūt ſtylū exercere, duo potiſſimum uitabunt. Primò, nè orationem faciant omnino ari dam, ſed temporum, locorum, aliarumque circumſtantiarum, uelut ſucco plenam red dant. Deinde nè dum hoc uitāt uitium, in

contrariũ incurrant,& immodico deſcriptionum ambitu faſtidium ingerãt. Principio autem dilatabunt præfatione commẽdationis. Commendabunt autem cùm au ctorem ipſum, tum Apologorũ genus. Deinde in deſcribendis animãtium, aut rerũ formis ac naturis quas inducent, longius immorabuntur. Quãdoquidem hoc iam ipſum & cum voluptate accipitur, & ad eruditionẽ liberalem pertinet: veluti, ſi Scarabæi formam, deinde, quemadmodũ è ſtercoribus naſcatur, & quo pacto poſterioribus pedib. erectis ſtercora protrudat, atque id genus alia deſcribent. Ad eundẽ modum, Aquilam regnum in auiũ genus obtinere, armigeram eſſe Iouis, non offendi fulmine, non cõniuere ad ardẽtiſſimos Solis radios, perniciſſimo volatu vltra nubes ferri. Denique, quæcunque vel ad Scarabæorum humilitatem exaggerandã, uel Aquilæ generoſitatẽ attollendã pertineãt. Atque hac in re non prætermittendum, ſi quid animãti cuipiam fabulis poetarũ eſt attributũ. Quod genus è Lycaone natos lupos: Ex adoleſcente perdicem: Cignum Apollini ſacrũ eſſe, ſub fatalem horã ſuauiſſimè canere. Coruũ eiuſdem fuiſſe nuntium, & ob ceſſationẽ ex albo nigrum factum. Aut ſi quid proditũ eſt hiſtorijs inſigniter ab his factum, Velut de Aquila, q́ virginem adamauit apud Pli. li. 10 cap. 5. De Delphino apud Gellium lib. 7. cap. 8. Apud Plinium Epiſtolarũ 9. de Bucephalo Alexandri Magni equo apud Gellium li. 4. cap. 2. Atque item de cæteris. Deinde

cum ad ipſum Apologũ fuerit ventum, fuſius, ac latius enarrare licebit. Id fiet citra tædiũ, ſi faceta quadam imitatione, quod eſt in hominum vitæ, ad fabulæ mores ac commodabunt. Preterea, ſi ad eandem rationem ſermones, ſentẽtias, dictaq; adfingamus. Exẽplũ aptiſſimũ eſt dilatati Apologi, apud Apuleium, de coruo, & vulpe.

EXEMPLVM APOLOGI breuiter expoſiti.

MVs ruſticus vrbanum hoſpitio excepit, & amicũ, quibus potuit cibis exquiſitis refecit. Vrbanus agreſtia faſtidiens obſonia, ruſticum in vrbem ſecũ duxit. Ineunt, quod opiparè fuit inſtructum conuiuiũ, inter epulandum auditur ſtrepitus inſera, & latratus canum. Ambo trepidare, & fugitare, ruſticus maximè, qui viarũ ignarus ęgrè ſe tuerī, ſed ad ſeſe reuerſus ait: Malo cum ſecuritate meã inopiã, quàm iſtam cum tali anxietate copiam.

EXEMPLVM EIVSDEM DILAtati apud Horatium.

RVſticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepiſſe cauo, veterem vetus hoſpes amicũ.
Aſper & attentus quæſitis, vt tamen arctum
Solueret hoſpitijs animum, quid multa? neque ille
Sepoſiti ciceris, nec longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaque lardi
Fruſta dedit, cupiens varia faſtidia cœna
Vincere, tangentis male ſingula dente ſuperbo:
Cùm pater ipſe domus palea porrectus in herna
Eſſet ador, loliumque dapis meliora relinquens.

Tandem

Tandem vrbanus ad hunc: Quid te iuuat, inquit amice,
Prærupti nemoris patientem viuere dorſo?
Vis tu homines, vrbemque feris præponere ſyluis?
Carpe viam (mihi crede) comes, terreſtria quãdo
Mortales animas viuunt ſortita, neque vlla eſt
Aut magno aut paruo leti fuga, quo, bone, circa
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor, quàm ſis æui breuis: Hæc ubi dictæ
Agreſtem pepulere domo, leuis exilit inde,
Ambo propoſitum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni ſubrepere, iamque tenebat
Nox medium cœli ſpatium, cum ponit vterque
In locuplete domo veſtigia, rubro vbi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos:
Multaque de magna ſupereſſent fercula cœna,
Quo procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergo ubi purpurea porrectum in veſte locauit
Agreſtem, veluti ſuccinctus curſitat hoſpes,
Continuatque dapes, nec non vernaliter ipſis
Fungitur officijs, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata ſorte, boniſque
Rebus agit lætum conuiuam, cum ſubito ingens
Valuarum ſtrepitus lectis excuſſit vtrunque,
Currere per totum pauidi conclaue, magiſque
Exanimes trepidare, ſimul domus alta moloſſis
Perſonuit canibus, tum ruſticus: haud mihi vitæ
Eſt opus hac, ait, & valeas, me ſylua cauuſque
Tutus ab inſidijs tenui ſolabitur aruo.

AVT DILATATAE FABVLAE
Exemplum, ex Gellij, li. 2. c 29.

Æſopus ille è Phrygia fabulator haud immeritò ſapiens exiſtimatus eſt, quũ quæ utilia monitu ſuaſuque erant, non ſeuerè, non imperioſè præcepit & cẽſuit, ut philoſophis mos eſt; ſed feſtiuos, delectabileſque apologos commẽtus, res ſalubriter, ac proſpicienter animaduerſas, in mẽ-

tes,animoſque hominum, cùm audiendi quadam illecebra inuexit? vel vt hęc eius fabula de auiculę nidulo lepidè atq; iucū dè pręmonet,ſpem fiduciamq; rei ū quas efficere quis poſſit, haud vnquam in alijs ſed in ſemetipſo habēdā. Auicula,inquit, eſt parua,nomē eſt caſſita: habitat,ni' ula turq; in ſegetibus, d lei mè temporis, vt appetit meſſis pullis iamiam plumātibus. Facaſſita in ſemētes fortè cōceſſerat tēpe ſtiuiores,propterea frumētis flaueſcētibus pulli ēt tunc inuolucris erant. Cùm igitur ipſa iret cibū pullis quæſitū monet eos vt ſi quid ibi nouę rei fieret,dicerent,rve,ani maduerterent;idq; ſibi,vbi rediſſet,renū ciarent. Dominus poſtea ſegetum illarū filium adoleſcentem vocans, videſne, inquit,hæc ematuru' ſſe, & manus iā poſtulare? Idcirco die craſtino, vbi primū dilucdabit,fac amicos adeas,& roges veniant, operamq; mutuam dent,& meſſem nobis hanc adiuuēt. Atq; vbi rediјt caſſita, pulli trepiduli circunſtrepere, orareq; matrem vt ſtatim iam properet,atq; aliū in locū ſe ſe aſportet; Nā dominus inquiūt,miſit, q amicor rogaret vti luce oriente veniant, & metāt. Mater iubet eos à metu ocioſos eſſe. Si.n. dñs, inquit, meſſem ad amicos reijcit,craſtino ſeges non metetur: neque neceſſe eſt hodie vti vos auferā. Die igitur poſtero mater in pabulum volat: dñs, quos rogauerat opperitur,ſol feruet, & fit nihil,& amici nulli erant. Tum ille rursū ad filium: Amici iſti,inquit,magnā in par tem ceſſatores ſunt, quin potius imus, &

cogna.

cognatos,affinesq́; noſtros oramus,vt ad ſint cras tempori ad metendũ. Itidẽ hoc pulli pauefacti,matri nuntiant Mater hortatur,vt tum quoq; ſine metu, ac ſine cur ſint. Cognatos affinesq́; nullos fermè tã obſequibiles eſſe ait, vt ad laborẽ capeſſendũ nihil cõtentur, & ſtatim dicto obediant. Vos modo,inquit aduertite, ſi modò quid denuo dicetur. Alia luce orta auis in paſtum profecta eſt, cognati & affines operam,quam dare rogati ſunt,ſuperſede rũt. Ad poſtremum igitur dominus filio; valeãt,inquit amici cum propinquis. Adferes prima luce falces duas,vnã egomet mihi,& tu capies alteram, & frumentum noſmetipſi manibus noſtris cras metemus. Id vbi ex pullis dixiſſe dñm mater audiuit:Tẽpus,inquit,eſt cedendi, & abeundi,fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit.In ipſo enim iam vertitur,quia eſt res,non in alio,vnde petitur. Atque ita caſſita nidum migrauit, & ſeges a dño demeſſa eſt. Hæc quidẽ eſt Æſopi fabula,de amicorum & propinquorum leui plerũq; & inani fiducia.Sed quid aliud ſanctiores libri Philoſophorum monent,quàm vt in nobis tantùm ipſis nitamur,alia ante omnia,quæ extra nos,extraque noſtrum animum ſunt,neque pro noſtris,neq; pro nobis ducamus. Hũc Æſopi Apologũ Q. Ennius,ſcitè admodum, & venuſtè verſibus quadratis compoſuit. Quorũ duo poſtremi iſti ſunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium eſſe herclè puto:

Hoc erit tibi argumẽtum ſemper in prõ-

ptu

ptu ſitum,

Ne quid ex pectes amicos, quod tu per te agere poſſis.

FABVLA DE FORMICIS atque Cicadis breuiter narrata.

APpetente hyeme frumentum in arcu lam ad Solē trahebat formica: vidēs id cicada, accurrit, rogitat granum. At formica, cur non, inquit, & tu meo exemplo æſtate trahis, quodcunque potes atq; addis aceruo? Reſpondit illa, ſibi id temporis cantando tranſactum fuiſſe. Ridens formica. Si, ait, æſtate cantitare ſoles, meritò nunc eſuris.

Monet fabula, vt dum adhuc robur corporis adeſt, quæramus ea, quibus imbecilla ſuſtentetur ſenectus. Per hyemem ſenectutem intellige: Per æſtatem, adoleſcentiam, & florem illum ætatis,

EADEM PAVLO FVSIVS tractata.

QVotuſquiſque Philoſophorum ratione ſua, quantumuis arguta, bonarū ad literarum ſtudia iuuentutem potētius adhortatur, quàm Æſopus hoc lepidiſſimo, de formicis atque cicadis, figmento? Etenim nullo tā efficaci, ad labores honeſtos capeſſendos pellici poſſet, quàm argumento formicarum. Quæ laboris exēpla, trahunt ore, quodcūque poſſunt atq; addūt aceruo, quem ſtruunt haud ignaræ, ac

non

non incautę futuri: Quę, ſimul inuerſũ cõ triſtat Aquarius annum, non prorepũt, & illis utuntur ante quæſitis potientes. Nec mirum, cùm homines olim fuerint agrorũ cultores, & in formicas trã. formati, nihil præter corporis figurã amiſerint: antiquos enim mores obtinent, veterem naturã ſeruant. Reipub. rationem habent atq; curã, rura frequentant, prata pererrant, arbores conſcendunt, frumenta colligunt atq; recondunt. Nam in eis (vt dixi) mens præſaga futuri. Vnde olim Midæ cuius imperio Phrygia fuit ſubiecta, puero dormienti in os grana tritici cõgeſſiſſe legũtur: vt apes Platonis dormientis incunis paruuli labellis mel inſeruiſſe atq; ita magnæ fęlicitatis indices extitiſſe nõ futiles. Hyemis igitur venturę memores, adeo pertinaciter laborant, vt earum itinere ſilices attritos videamus, & in opere ſemitã factã: ne quis dubitet, qualibet in re, quid poſſit quantulacunq; ſedulitas: Ad eas igitur tanquam vitæ magiſtras Rex Solomõ iubet abire pigrum, earumq; mores contemplari, vt ſapientior fiat. Illæ tametſi nec Principem, nec præfectum, nec ducem habeant, tñ æſtate cibum pro veteri conſuetudine parant, & in meſſe colligũt alimenta. At diſſimilem naturam ignauæ referũt cicadæ; quas Socrates apud Platonẽ dicit procreatas ex hominibus. Qui natis ab initio Muſis cantuq; mõſtrato, vſq; adeo deliniti fuerunt voluptate cantus, vt canentes cibũ, potumque negligerent. Et adhuc hodierno die meſſis tempores cantillantes, hyeme

me tabeſcunt egeſtate. Harum ſtulti ſunt imitatores, qui iuuenes a labore procliues ad libidinē, in æſtate florida veterno torpent, in ſenecta premũtur rerum penuria: At prudentes collaudātur, qui formicarũ exempla ſecuti laborib. honeſtis quęrunt viatica, miſeris canis ante oculos aſſiduò ponentes ignauiæ comitem eſſe pauperta tem, vt voluptatis dolorem: atque deſidioſos non ſolum ab hominib habitos odio, ſed etiã a Deo immortali, qui induſtrios adiuuat ac ſpectat magnos viros colluctã tes cum aliqua calamitate? Vnde rectè Demetrius ille dixit: Nihil infœlicius eo, cui nihil vnquam aliquid euenit aduerſi. Cuius rei meminit Seneca, in libro de diuina prouidētia. Hinc eſt, quòd Saturnus olim folijs ſtillantia mella decúſſerit, ignem remouerit, & paſſim riuis currentia vina repreſſerit, non torpere graui paſſus ſua regna veterno. Et Lycurgus pueros non in forum, atque delitijs affluentia loca, ſed in agrum duci iuſſit, vt in primos annos non in uoluptatibus more cicadarũ, ſed in omni opere & labore agerent, formicas imitati. Quippe negotia ſunt horrida nomina, ſed Reip. mores in ſtatu proſpero continēt. Contra, blandæ appellationes quies pluribus vitijs & periculis reſpergit. Exēplo ſit Roma cuius præpotēs imperiũ, agitatio rerum excitabat ad uirtutē capeſſendam, nimia quies in deſidiam reſoluit ac interitum. Hinc Appius ille Claudius crebro ſolitus fuit dicere: Negotium populo Romano melius committi, quàm otium.

Pauperas ignauiæ comes.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA VITTORIO EMANUELE

Blanda quidem & facilis initu uoluptatis eſt uia: Virtutis aũt, quam formicæ uidentur ingredi, nimis laborioſa & aſpera. Sed ut hui⁹ ultima meta iucũda ſimul ac beata eſt, ſic illi⁹ miſerabilis & infauſtus exitus.

Nam qui deſidiam luxumq́ue ſequetur inertem.
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores.
Turpis inopsq́ue ſimul miſerabile trãſiget æuum:
At quiſquis duros caſus, uirtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudemq́ue, decusq́ue parabit.

Res quidem blanda nimis eſt, mellitus canor atque uoluptatis illecebræ, ſed quos præſtigijs ſuis ceperunt, diſperdunt. Ouidius 3. de arte.

Monſtra maris Sirenæ erant, quæ voce canora
Quaslibet admiſſas detinuere rates.

Harũ una Parthenope, humana uoce: Alia cui Leucoſia nomẽ, Tibijs: Tertia Ligya canebat lyra, atque tanta carminis dulcedine tranſeuntes nautas adficiebant ut alto ſomno permerentur, & cũ ſopitos perſentiſcerent, ſubmergebant atq; deuorabant. Quare cum iuxta illas tranſiturus eſſet prudens Vlyſſes, cera ſociorũ aures obturauit, & ipſe ſe ad nauis malum alligari iuſſit, ut ea ratione ſaluus euaderet. Vnde Martial. lib. 3.

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq́ue mortes, gaudiumq́ue crudele,
Quas nemo quondam deſerebat auditas,
Fallax Vlyſſes dicitur reliquiſſe.

Et Horatius.

Sirenum voces, & Circes pocula noſtri,
Quæ ſi cum ſocijs ſtultus, cupidusq́ue bibiſſet,
Sub domina meretrice fuiſſet turpis & excors.

Quid aliud ſapientiſſimi uiri per amœnas Sirenũ uoces intelligi uoluerũt, quam blan-

blandæ voluptatis præſtigia, quibus ineſcati homines ſubmergi ſoleant atque funditus interire. Et quid aliud Aeſopus per molles cicadarũ cantus ſignificare voluit, quàm Popinonũ turpitudinem, miſeriam, infœlicitatem, & breuiter corporũ atque animarum interitum, quæ peſtifera ſecũ trahit voluptas. Proinde ſtudioſa iuuẽtus, vtile propoſitũ virtutis exemplar Vliſsẽ imitabitur, vt tanta pericula declinet, atq; fugiat pernitioſam voluptatem, q̃d ipſiſſimum melle litum uenenũ eſt. Quo nihil damnoſius cùm virtutes atterat, animiq; pariter & corporis uires expugnet, ut luxuria Campana, quę inuictũ Annibalem illecebris ſuis complexa uincendum militi Romano tribuit. Vide Liuium de bello Punico. Valerium lib. 9. c. 1.

Imitabitur item P. Scipionem:

Qui iuuenis plenus monitis ingẽtia corde
Mol itus, uiſæ caluit uirtutis amore,
Spreuit voluptate Achæmenium ſpirantem uertice odorem, Ambroſias diffuſa comas, ut Silius Italicus inquit.

Non imitabitur illũ cũ cicadis otia ſectantem iuuenem, quem dormientẽ in medios ſemper dies obiurgabant ſui, & quid nam faceret in lecto tandiu, quærebant: Quidnam igitur cenſetis? (ille inquit.) dicere iuſſus: Quoties inquit, mane euigilo, adſunt ad lectulum meũ puellæ duæ, quarũ altera ad ſurgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur, & oſtendit, quàm turpe ſit inueni optimam diei partẽ in lectulo conterere; atque interdum Græcum Iuuenis deſidioſus.

ver-

verſiculũ accinit ſemiſomni, cuius vt opinor ſententia eſt: Auroram tertiam operis partem perficere. Ibi tum altera, Nugari hanc ait, & turbatricem eſſe quietis, qua nihil ſit neq; melius, neque dulcius, & qua vita hominum carere nequeat. Bonum ſi adipiſcẽdum ſit, quouis tempore rectè ſurgi: Malum ſi impendeat, nimis citò ſurrexeris, inquit, quamuis ſerò reliqueris ſe-ctum. Hæc ego inquit, adoleſcens, inter cõuitia mutua & alterationes grauiſſimas diſceptantes has audiens, cũ dubitem utri aſſentiar, diutius ſoleo in lectulo immorari: Nec imitabitur illum qui ſacris in prouerbijs itẽ loquitur: Paululum modò dormiam, paululum modò dormitabo, paululum modò ſomno vacabo, paululũ modò manus conſeram & cõponam me ad recũbendum, Neque illos, qui in libro ſapientiæ ſic proclamant: Venite, fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter vino pretioſo, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequam marceſcãt: nullum pratum ſit, quo non pertrãſeat luxuria noſtra: vbique relinquamus ſigna lætitiæ noſtræ. Non inquam imitabitur, nè interea ceu viator veniat inopia, atque obruat eũ paupertas ac miſeria. Quicunque ergo ad ueras opes & æternam, quæ virtutem non aliter atque corpus vmbra comitari ſolet, gloriã aſpirant, formicas magis Aeſopicas ſtudebũt imitari quàm cicadas, hoc eſt, virtutẽ potius, quã voluptatẽ conabuntur amplecti.

FABV-

FABVLA HESIODI DE ACcipitre, & Luſcinia, breuiter prolata.

ACcipiter Luſciniam uario cãtu argutã in ſublimi nubium ſummitate captam ferebat. Hæc vnguibus trãsfixa, miſerè plorabat, ad hanc raptor horrẽda voce, ſic inquit: Quid exclamas miſera, à multo quàm tu ſis fortiore detẽta? Huc adſis, quo ego te pertrahã. Suaue licet vſq; canas, cęna tamen mihi futura es vbi uoluero, Deſipit, qui potentioribus repugnat.

EADEM DILATATA, ab auctoris laude.

TAnta ſapientia & pręclaris animi dotibus excelluit antiquiſſimus poetarũ Heſiodus, ut etiam uita defunctum honore ſummo proſecuti ſint viri ſapientes, ac veluti numen aliquod certum uenerati. Quẽadmodum enim Homeri natiuitatẽ urbes permultæ ſibi uendicabãt: ita ſepulchrum Heſiodi diuinũ aſſerebant ſibi Nemei ſimul & Orchemeneij. Digniſſimus aũt honore tãto tãtus Poeta, qui pretioſa diuini ingenij multa ad omniũ hominũ utilitatẽ ſpectãtia reliquit monimenta: in quibus ut gemma nobiliſſima relucet, quã de accipitre, atq; luſcinia protulit, Fabula.

Qua ſapienter docuit, eos ſtultè facere qui potentioribus reluctantur, certantq; cum ijs, quos tyrannos ne queant uincere. A præfabulaſi.

Quod ipſum eſt contra torrentem niti, contra ſtimulos calcitrare, & iuxta prouerbium, cum Deo pugnare.

A natura accipitris.

Non iniuria ſcripſit Ouidius, Odimus accipitrē quia ſemper viuit in armis. Eſt .n. Harpyis omnibus rapacior. adunco roſtro, & vnguibus incuruis, ad vim inferendam natus. Cui tanta eſt inſita atq; a parentibus ingenita rapiendi ac dilaniandi fames, vt nulli auium generi parcat, nec ab ullis etiam cognatis ſanguinolentos abſtineat vngues. Qui alitum ſęuiſſimus, auiculas inſontes aut humi volantes, aut circa arbores in ſublimi ſedentes perſequi, rapere, & diſcerpere ſolet. Nec in minores ſolum crudelis, ac iniurioſus, ſed etiam populator impius bellum interneci num cum Aquila cum cunctarum auium Rege non expaueſcit gerere, ut cohærentes ſæpe deprehenduntur. Quo genuinæ rabiei propulſus inſtinctu crudeliſſimus hoſtis, ſanguine, quem aſſiduò ſitit, ſe ſaturaturus, innoxiam adoritur luſciniā, atq; comprehendit. Capta imbellis & inſons auicula uictorē dulci qua plurimum pollet uoce, rogare cæpit, & obſecrare, ut innocenti parceret, inquiens:

A Sermocinatione p Proſopopęiā.

Fer manſuetē fortunam. Noli exiinctā extinguere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulciſſima ſunt in uita. Miſerere infęlicis. Reſpice innocētiam meam: Neminē unquā uiolaui, nunquam rapto uixi, ut iam par pari debeat referri. Quod ſi nulla mei te miſericordia cōmouerit, eximia qua nobilitor, permoueat uirtus mea, noli per fe-

ctum

ctum muſices organũ diſperdere. Te permolliat, flectatque uox tam dulcis, atque magna tam paruo in corpuſculo meo regnās, & tā pertinax ſpiritus, irā tuā frāgat in tā abſoluta muſicæ ſcientia modulatus ſonus, quem ſæpius audiſti continuo ſpiritu trahi, nunc uariè inflexo, nũc diſtingui conciſo, cupulari intorto, promitti, reuocati, infuſcari ex inopinato. Interdum plenum, grauem, acutum, crebrum, extentũ, ſummum, medium, imum. Breuiter, oĩa tā paruulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormētis ars hominum excogitauit: Quorum ex interitu maiorem tibi & inuidiā & infamiā conflaueris, quàm utilitatem perceperis. At ille, quin tu, inquit auribus meis opplorare deſinis. Quid tu rere clamoris tui gratia te omiſſum iri? Nihil gemitus, nihil lachrymas tuas moror, aut curo. Quiritatio tua niſi forſitan animo placuerit, te meis de unguibus nũquā eripiet ac conſeruabit. Exple meas inimicitias, & iracundiam ſanguine tuo ſatura. Et ſtatim eo dicto miſeram diſcerpſit.

Quid hoc facto poterit immanius eſſe? Captiuis alijs tempus relinquitur, quo crimen obiectum diluere, aut aliquam cauſā in executionē queant adducere. Sed huic infœlici omnis excluſa fuit miſericordia, omniſq; negata purgādi facultas. Et quia tyrannorũ tā fuit impius, ut aliquem occiderit, niſi uel leui aliqua ratione per motus? Sed alia nulla cauſa propulſus accipiter tantũ facinus deſignauit, niſi ſola nocendi libidine. Animalium ferociſſimus A colla tione.

Leo traducitur; Huic tamen ex ferijſtātā eſt in ſupplices clementia, vt in proſtratos non ſæuiat: eſt enim nobilioris animi Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. At tyranni verſo pellice vulgi quemlibet occidunt populariter, omnibus ſanguinolentas manus inijciunt, nihil homines, nihil Deum ipſum curando.

Quemadmodum igitur præda inſolenti victoria viſa glorioſa fuit ac ſuauis, ſic ærumna miſerrimæ calamitatis acerbiſſima: vt pœna, quæ venerat indignè, magis eſſe dolenda videatur.

Quæ crudelitas accipitris oſtendit, ipſam innocentiam apud maleficos Tyrānorum greges nunquā fore tutam. Nobis igitur ante omnia curandum, nè in Melāpygos (iuxta Prouerb.) incidamus. Et impendente malo patienter feramus, quod non poterimus vitare. vel effugere.

CAP. II. DE NARRATIONE quæ græcè Διήγημα.

NArratio eſt expoſitio rei factæ, vel tanquam factæ. Diuiditur autem in poeticam, hiſtoriam, & ciuilem. Poetica eſt, quæ habet expoſitionem fictam. Hiſtorica, quæ vetuſtam rerum cōmemorationem continet, atq; veterum geſta narrat. Ciuilis, qua ī cōtrouerſijs oratores vtūtur.

Narrationi accidunt ſex.
- Perſona faciens.
- Res geſta.
- Tempus, circa quod.
- Locus in quo trāſacta.
- Modus, quo pacto.
- Cauſa propter quam

Clari-

uirtutes eius quatuor.
- Claritas ſeu perſpicuitas.
- Breuitas
- Probabilitas, quę πιϑανότης dicitur.
- Electorum uerborum proprietas.

EXEMPLVM NARRATIONIS ab Angelo Politiano tranſlatum.

QVi roſę pulchritudinem demiratur, plagam Veneris cõſideret. Amabat Adonin Dea: Mars ipſam: Quodque Dea foret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus Deam adamabat, Deaq; hominẽ ſequebatur. Par cupido, tametſi genus diſpar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finem putãs amoris Adonidis necem. ferit Adonin Mars, accurrit auxilio Venus, feſtinãs in roſas incidit, ac ſe ſpinis implicuit, plantamq; pedis perſtrinxit. Qui uulnere manaret cruor, de ſe roſam colorauit. Sic roſa, quę prius candida, rubrum in colorem, qui nunc cernitur, eſt conuerſa.

Scholia.

PRimo Rhetoricorũ libro Tapezõtius tria ponit Narrationum genera, Ciuile, Digreſſorium, Remotum. Hoc pueris utiliſſimum ita uocatur: quod a cauſa ciuili remotum ſit, in quo conueniat iuuentutem exerceri, quò cõmodius illas ſoperiores narrationes ĩ ueris cauſis poſſi aliquã do tractare. Eius duo ſunt, iuxta Cicero-

nem, genera: alterum eſt poſitũ in negotiis, quod habet partes.

Tres { Fabulam, quæ neq; veras, neq; veriſimiles continet res, vt ea, quæ tragœdijs tradita ſunt. Hiſtoriam, quæ eſt res geſta, ſed ab ætatis noſtræ memoria remota. Argumentũ, quæ eſt res ficta quæ tamen fieri potuit, veluti argumenta comœdiarum. }

Alterũ in perſonis, qđ habere debet ſermonis feſtiuitatem, animorum diſſimilitudinem, leuitatem, ſpem, metũ, ſuſpitionẽ, deſideriũ, diſſimulationem, miſericordiam, rerum varietates, fortunæ commutionem, inſperatum incommodum, ſubitam lætitiam, iucundum exitum rerum, vt in Comœdijs uidere licet.

Diuiditur poetica, &c. Quintilianus li. 2. c. 4. Narrationes poeticas Grammaticis attribuit, Rhetoribus hiſtoricas. Erant autẽ (auctore Fabio Victorino) rethores qui literas docebant, atq; artes tradebant eloquentię. Quemadmodum Sophiſtę, apud quos dicẽdi dicebatur exercitium: Et oratores, q̃ in cauſis priuatis & publicis plena & perfecta vtebantur eloquẽtia. Porrò narrationis poeticæ faciunt tria genera: Aut enim actiuum, eſt, vel imitatiuũ, qđ Greci δραματικὸ vel μιμητικὸν appellat: Aut enarratiuũ vel enũciatiuũ, qđ Gręci ἐξηγητικὸν vel ἀπαγγελτικὸν, Aut cõmune vel mixtũ, quod Græci, κοινὸν vel μικτόν.

Hiſtoriã,&c. Quæ rei geſtæ cõtinet expoſitioné. Eſt aũt Hiſtoria, res geſta, ab ætatis noſtræ memoria remota. Quam earũ propriè rerũ eſſe volunt, quibus rebus gerẽdis interfuerit is qui ſcribit, auctore Gellio lib.5.cap.18. Hiſtoriã Cicero de Oratore ſecundo eleganter uocat teſtem temporum, lucem ueritatis, uitam memoriæ, magiſtram uitæ & uetuſtatis nunciam.

Ciuilem &c. Quæ ab Oratoribus in exponẽdis ſumitur cauſis, ut ait Priſcianus: Qui fabula, um adijcit narrationem, ad fabulas ſupradictas pertinentem.

Narrationi accidũt ſex, &c. Narratio cõſumitur circunſtantijs, quæ hoc uerſiculo comprehẽduntur: Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando. Fit enim copioſa, ſi circũſtantijs amplifices, atque dilates, & à quò tẽpore, quoq; loco quomodo, quo inſtrumento, qua deniq; cauſa factum aliquid ſit, diligente perſequaris.

Claritas, &c. Huius uirtutis narrationẽ alibi Cicero uocat lucidam, alibi apertã. Nec refert, an pro lucida perſpicuam, pro uerisimili probabilem credibilemq; dixeris, ut ait Quintilianus lib.4.cap.2. Eodem auctore, aperta uel dilucida erit narratio, ſi fuerit primùm expoſita uerbis proprijs & ſignificantibus, non ſordidis & ab uſu remotis: tùm diſtincta rebus, perſonis, tẽporibus, locis, cauſis. Item ſi ut quicquam primum geſtum erit, ita fuerit primum expoſitum, non ab ultimo repetitum.

Breuitas &c. Narratio breuis erit, ſi nihil extra rẽ dixerimus. Si reciderimus om-

nia ſuperuacanea, ſi non ab ultimo initio repetiuerimus, nec ad extremum fuerimus proſecuti.

Probabilitas &c. Hãc Cicero uerisimilem narrationem, Quintilianus appellat credibilem. Erit autē credibilis ante omnia, ſi prius conſuluerimus noſtrum animum, nè quid naturę dicamus aduerſum. Si cauſas ac rationes factis, de quibus quęritur, præpoſuerimus. Si perſonas cōuenientes, his quæ facta credi uolemus, conſtituerimus, & præterea loca, tempora, & ſimilia. Quintilian. lib. 4. cap. 2.

Electorum uerborū proprietas. &c. Hic cōſiderandum erit, nè quid cōtortè, nè q.d ambiguè, nè quid nouè dicamus, ſed utamur uſitatis uerbis, & ꝓprijs. Vſitata sūt ea, quæ uerſantur in ſermone, & in optimorum auctorum conſuetudine recepta. Propria ſunt, quæ eius rei uerba ſunt, aut eſſe poſsūt, qua de loquemur: ut ait Cic.

Qui roſę &c. Narrat, quo pacto lacteus roſæ candor, mutatus ſit in colorem purpureum.

Adonin Dea, &c. Adonis auctore Tortellio filius fuit Cynaræ Cypriorum Regis, ex Myrrha, eius filia, paſtor pulcherrimus. Vergilius in Gallo,

Et formoſus oues ad flumina pauit adonis.

Hunc ardentiſſimè uenus amauit. Ouidius in Phædra.

Sæpè ſub ilicibus Venerem, Cynaraq; creatum.

Suſtinuit poſitos quælibet hora duos.

Mars

Mars ipſā,&c. Martis ac Veneris amores *Metamorphoſeos* 4. refert Ouid.

Idem ſecundo de arte.

Mars pater inſano Veneris turbat' amore
De duce terribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars,&c. Ouidius decimo Metamorph. ſcribit: Adonin ab apro interfectum, eiusq; ſanguinem mutatū in florem. Idem afferit Macrobius libro Saturnalium primo c.21 Adonin, inquit, Solem eſſe non dubitatur. Ab apro autē tradunt interemptum, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quod aper hiſpidus & aſper gaudeat locis humidis & lutoſis, pruinaq; contectis, proprieque hyemali fructu paſcitur glande. Ergo hyems veluti vulnus eſt Solis, quæ & lucem eius nobis minuit,& calorem.

Plantam pedis perſtrinxit, &c. Vnde Claudianus lib.2. de raptu Proſerpine ſcribit de Venere, inquiens: ſic facta doloris Carpit ſigna ſui, idest roſas purpureas Veneris amore tinctas. Huius meminit Politianus Miſcell. 11.

EXEMPLVM NARRATIONIS poeticæ copioſius apud Ouidiū Metamorph. 4. tractatum.

Docet autem ea fabula, nimis infelicē exitum habituros, qui parentibus immorigeri fœdis amoribus ſeſe contaminarint.

Pyramus & Thysbe, iuuenū pulcherrimus alter,
Altera, quas oriens habuit, prælata puellis.
Contiguas h. buere domos, ubi dicitur illam

Coctilibus muris cinxiſſe Semiramis vrbem.
Notitiam, primoſque gradus vicinia fecit:
Tempore creuit amor, tædæ quoque iure coiſſent:
Sed vetuere patres, quod non potuere uetare,
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conſcius omnis abeſt, nutu ſignisque loquuntur.
Quoque magis tegitur, tanto magis æſtuat ignis.
Fiſſus erat tenui rima, quam duxerat olim
Cùm fieret paries domui communis vtrique,
Id vitium nulli per ſæcula longa notatum,
Quid non ſentit amor? primi vidiſtis amantes.
Et vocis feciſtis iter, tutæque per illud
Murmuræ blanditiæ minimo tranſire ſolebant.
Sæpè vbi cōſtiterāt hinc Thysbe, Pyramus illinc,
Inque vices fuerat captatus anhelitus oris:
Inuide dicebant, paries, quid amantibus obſtas?
Quantùm erat, vt ſineres toto nos corpore iungi.
Aut hoc ſi nimium eſt, vel ad oſcula pateres.
Nec ſumus ingrati, tibi nos debere fatemur,
Quòd datus eſt verbis ad amicas tranſitus aures.
Talia diuerſa nec quicquam ſede locuti.
Sub noctem dixere Vale, partique dedere
Oſcula quiſque ſua, non peruenientia contra.
Poſtera nocturnos aurora remouerat ignes,
Solque pruinoſas radijs ſiccauerat herbas:
Ad ſolitum coire locum, tum murmure paruo
Multa prius queſti ſtatuunt ſub nocte ſilenti
Fallere cuſtodes, foribusque excedere tentant.
Cūque domo exierint, vrbis quoq; tecta relinquāt
Neve ſit errandum lato ſpatiantibus aruo.
Conueniant ad buſta Nini, lateantque ſub vmbra
Arboris: arbor ubi niueis uberrima pomis.
Ardua morus erat, gelido conterminna fonti:
Pacta placent, & lux tardè diſcedere uiſa
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab iiſdem.
Callida per tenebras uerſato cardine Thysbe,
Egreditur, fallitque ſuos, adopertaq; vultum
Peruenit ad tumulum, dictaq; ſub arbore ſedit.
Audacem faciebat amor, uenit ecce recenti
Cæde leæna boum ſpumantes oblita rictus,
Depoſitura ſitim vicini fontis in vnda.
Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thysbe
Vidit, & obſcurum timido pede fugit in antrum.
Dumq; fugit, tergo uelamina lapſa reliquit.

Vt leo ſæua ſitim multa compeſcuit vnda,
Dum redit in ſyluas, inuentos forte ſine ipſa
Ore cruentato, tenues laniauit amictus.
Serius egreſſus ueſtigia uidit in alto
Puluere certa feræ, totóq; expalluit ore
Pyramus: ut uerò ueſtem quoq; ſanguine tinctam
Repperit, una duos inquit, nox perdet amantes.
E quibus illa fuit longa digniſſima vita.
Noſtra nocens anima eſt, ego te miſeranda peremi
In loca plena metus qui iuſſi nocte uenires,
Nec prior huc ueni: noſtrum diuellite corpus,
Et ſcelerata fero conſumite uiſcera morſu,
O quicunque ſub hac habitatis rupe leones:
Sed timidi eſt optare necem. Velamina Thyſbes
Tollit & ad pactæ ſecum fert arboris umbram,
Vtque dedit notæ lachrymas, dedit oſcula ueſti.
Accipe nūc, inquit, noſtri quoq; ſāguinis hauſtus
Quoque erat accinctus, demiſit in illa ferrum.
Nec mora, feruenti moriens è vulnere traxit:
Et iacuit reſupinus humo, cruor emicat, altè;
Non aliter quàm cùm uitiato fiſtula plumbo
Scinditur, & tenui ſtridente foramine longas
Eiaculatur aquas, atque ictibus aera rumpit.
Arborei fœtus aſpergine cædis, in atram
Vertuntur faciem, madefactaq; ſanguine radix
Purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum poſito, ne fallat amantem,
Illa redit, iuuenemq; oculis animoq; requirit.
Quantaq; uitarit, narrare pericula geſtit.
Vtq; locum, & uiſam cognoſcit in arbore formā:
Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc ſit,
Dum dubitat, tremebunda uidet pulſare cruentum
Membra ſolum; retroq; pedem tulit, oraq; buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris inſtar;
Quod fremit, exigua cùm ſummū ſtringitur aura:
Sed poſtquam remorata, ſuos cognouit amores,
Percuſſit indignos clare clangore lacertos,
Et laniata comas, amplexaque corpus amatum,
Vulnera ſuppleuit lachrymis, fletumq; cruore
Miſcuit; & gelidis in vultibus oſcula figens.
Pyrame, clamauit, quis te mihi caſus ademit?
Pyrame, reſponde, tua te chariſſima Thyſbe
Nominat, exaudi, vultuſque attolle iacentes.
Ad nomen Thyſbes, oculos in morte grauatos

Pyramus erexit,viſaque recondidit illas
Quæ poſtquam veſtemque ſuam cognouit , & enſe
Vidit ebur vacuum: Tua te manus, inquit, amorque
Perdidit infœlix,eſt & mihi fortis in vnum
Hæc manus eſt & amor; dabit hic in vulnera viris
Perſequar extinctum, lætique miſerrima dica
Cauſa comesque tui,quique a me morte reuelli,
Heu ſola poteras, poteris nec morte reuelli,
His tamen amborum verbis eſtote rogati,
O multum miſeri meique illiuſque parentes,
Vt quos certus amor, quos hora nouiſſima iūxit,
Componi tumulo non inuideatis eodem.
At tu,quæ ramis arbor miſerabile corpus
Nunc tegis vnius, mox es tectura duorum,
Signa tene cædis pulloſque,& luctibus aptos
Semper habe fœtus,gemini monumenta cruoris,
Dixit,& aptato pectus mucrone ſub imum
Incubuit ferro,quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigere Deos,tetigere parentes,
Nam color in pomo eſt vbi permaturuit,ater,
Quodque rogis ſupereſt,vna requieſcit in vrna.

EXEMPLVM NARRATIONIS hiſtoriæ, ex Oroſij libro 2. cap. 8.

Cyrus Perſarum Rex Scythis bellū intulit, quem Tomyris Regina quæ tunc genti præerat, cū prohibere tranſitū Araxis fluminis poſſet, tranſire permiſit, primùm propter fiduciā ſui, dehinc propter opportunitatem ex obiectu fluminis, hoſtis incluſi. Cyrus itaque Scythiam ingreſſus, procul à trāſmiſſo flumine caſtra metatus, inſuper aſtu eadem inſtructa vino epuliſque deſeruit, quaſi territus refu-

giſſet. Hoc comperto Regina tertiam partem copiarum, & filium adoleſcentulum, ad perſequendum Cyrum mittit. Barbari veluti ad epulas militati, primum ebrietate vincuntur, mox reuertẽte Cyro vniuerſi cum adoleſcente obtrũcantur. Tomyris exercitu ac filio amiſſo, vel matris, vel Reginæ dolorem ſanguine hoſtium diluere promptius, quàm ſuis lachrymis parat. Simulat diffidentiam deſperatione cladis illatæ, paulatimque cedendo ſuperbum hoſtem in inſidias vocat. Ibi quoque compoſitis inter montes inſidijs, CC. M. Perſarum, cum ipſo Rege deleuit, adiecta ſuper omnia illius rei admiratione, quòd nec nuntius quidem tantę cladis ſuperfuit Regina caput Cyri amputari, atque in vtrẽ, humano ſanguine oppletum, conijci iubet, non muliebriter increpitans: Satia te ſanguine, quem ſitiſti, cuius per annos triginta inſatiabilis perſeueraſti.

EXEMPLVM NARRATIONIS Ciuilis, ac Milonianæ.

P. Clodius cũ ſtatuiſſet omni ſcelere in Prætura vexare Remp. videretq; ita tractata eſſe comitia anno ſuperiore, vt nõ multos mẽſes Pręturam gerere poſſet, qui non honoris gradũ ſpectaret, vt cęteri, ſed & L. Paulum collegam effugere vellet, ſingulari virtute ciuem, & annum integrũ ad dilacerandam Remp. quæreret, ſubitò reli-

quit annum ſuum, ſeq; in annum proximũ transtulit, non religione aliqua, ſed vt haberet, quod ipſe dicebat, ad Præturam gerendam, hoc eſt ad euertendam Remp. plenum annum atque integrum. Occurrebat, mancam ac debilem præturam ſuã futuram Cõſule Milone: eum porrò ſummo cõſenſu populi Romani Cõſulem fieri videbat: cõtulit ſe ad eius competitores, ſed ita, totam ut petitionem ipſe ſolus ẽt inuitis illis gubernaret, tota vt comitia ſuis, ut dictabat, humeris ſuſtinere: cõuocabat tribus: ſe interponebat: coloniam nouam, delectum perditiſſimorum, ſcribebat ciuiũ: quãto ille plura miſcebat, tanto hic magis indies conualeſcebat. Vbi videt homo ad oẽ facinus paratiſſimus, certiſſimum Conſulem, idque intelligit nõ ſolum ſermonibus, ſed ẽt ſuffragijs populi Romani ſæpè eſſe declaratum: palàm agere cœpit, & apertè dicere occidendum Milonem, ſeruos agreſtes, ac barbaros, quibus ſyluas publicas depopulatus erat, Hetruriamq; vexarat, ex Apenino deduxerat, quos videbat: res erat minimè obſcura, etenim palã dictitabat, cõſulatum Miloni eripi nõ poſſe, vitã poſſe. Significauit hoc ſæpè in Senatus: dixit in cõcione. Quin etiam Fauonio fortiſſimo viro quærenti ex eo, qua ſpe fureret Milone viuo: reſpondit triduo illum, ad ſummum quatriduo periturũ, q̃ vocẽ eius ad hunc M. Catonẽ ſtatim Fauonius detulit. Interim cum ſciret Clodius, (neq; n. erat difficile ſcire) iter ſolẽne, legitimum, neceſſarium, ante diem xiij. Calẽ.

Fe-

Februarij Miloni eſſe Lanuuiũ ad Flaminem prodendum, quòd erat dictator Lanuuij Milo: Roma ſubitò ipſe profectus eſt, vt cõcionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quæ in illo ipſo die habita eſt, relinqueret, quam, niſi obire facinoris locum, tempusq; voluiſſet, nunquam reliquiſſet: Milo autem, cùm in Senatu fuiſſet eo die, quoad Senatus dimiſſus eſt, domum venit, calceos & veſtimenta mutauit, pauliſper dum ſe vxor, vt fit, comparat, commoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cum iam Clodius (ſiquidem eo die Romam venturus erat) redire potuiſſet: obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, (vt ſolebat,) ſine vxore, vt nunquam ferè; cũ hic inſidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparaſſet, cum vxore veheretur in rheda penulatus, vulgique magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumq; comitatu: fit obuiã Clodio ante fundũ eius, hora ferè vndecima aut non multo ſecus: ſtatim complures cũ telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum, aduerſi rhedarium occidũt. Cùm autem hic de rheda rejecta penula deſiluiſſet, ſeque acri animo defenderet, illi, qui erant cum Clodio gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, vt a tergo Milonem adorirentur, partim, quòd hunc iam interfectum putarent, cædere incipiunt eius ſeruos, qui poſt erant, ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præ-

ſentes

ſentes fuerunt, partim occiſi ſunt, partim, cũ ad rhedã pugnari viderẽt, & Domino ſuccurrere prohiberentur, Milonem occiſum eſſe, etiam ex ipſo Clodio audirent, fecerunt id ſerui Milonis (dicam enim nõ deriuandi criminis cauſa, ſed vt factũ eſt) neque imperante neque ſciente, neq. præſente Domino, quod ſuos quiſque ſeruos in tali re facere voluiſſet.

ALIVD EXEMPLVM NARRATIOnis breuis, dilucidæ, & veriſimilis, ex oratione Ciceronis Pompeiana.

ATque vt inde mea proficiſcatur oratio, vnde hæc omnis cauſa ducitur: bellum graue, & periculoſum veſtris vectigalibus, atque ſocijs, à duobus potentiſſimis Regibus infertur Mithridate & Tigrane, quorũ alter relictus, alter laceſſitus occaſionem ſibi ad occupandam Aſiã oblatam eſſe arbitratur. Equitibus Romanis honeſtiſſimis viris afferuntur ex Aſia quotidie literæ, quorum magnũ res agũtur, in veſtris vectigalibus exercendis occupatæ. Qui ad me pro neceſſitudine, q̃ mihi eſt cum illo ordine, cauſam Reip. periculaq; rerum ſuarum detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc veſtra prouincia eſt, vicos exuſtos eſſe complures, regnum Ariobarzanis, quod finitimum eſt veſtris vectigalibus, totum eſſe in hoſtium poteſtate: Lucullum magnis reb. geſtis ab eo bello diſcedere: huic qui ſuccurrerit non ſatis eſſe paratum ad tantum bellum adminiſtrandũ: Vnum ab

omni-

omnibus ſocijs Republ. & ciuibus ad id bellum Imperatorem depoſci,atque expeti,eundem hũc vnum ab hoſtibus metui, præterea neminem.

Cap. 3. DE CHREIA.

CHREIA eſt commemoratio breuis, alicuius perſonæ factum,vel dictũ aptè referens dicta autem eſt quod ſit vtilis, Et Chreiarũ aliæ verbales ſunt, aliæ actiuæ,aliæ Mixtæ. Verbales ſunt,quæ vtilitatem oratione demonſtrant. Vt Plato dixit: Virtutis ramosè laboribus atque ſudoribus produci. Actiuæ ſunt, quæ actionem aut factum ſolum recenſent, vt Pythagoras interrogatus quãta nam eſſet hominum vita, cum per temporis ſpatium ſe conſpiciẽdum exhibuiſſet,latebras humanæ vitæ menſuram ex momentaneo conſpectu deſignans: Mixtæ,quæ ex vtriſque conflatæ ſunt oratione, & actione, vt Diogenes, cum vidiſſet adoleſcentulũ laſciuientem ac indecorè ſe gerentem, pædagogum illius bacculo percuſſit:ſuperaddens, quid talia doces, aut ſic inſtruis? Chreiam verò conficies hiſce capitibus, atque tractabis à

Laudatio	Parabolæ.
Paraphraſtico	Exemplo.
Cauſa.	Teſtimonio veterum.
Contrario.	Breui Epilogo.

EXEM-

EXEMPLVM VERBALIS Chreiæ, quo Iſocrates doctrinæ radicé amaram eſſe dicebat, fructus verò dulces: Orditur autem ab encomio hoc modo.

Encomiaſticon.

MEritò laudandus eſt Iſocrates, propter eximiam dicendi facultatem, qua ſibi nomen clariſſimum comparauit, & quanta vis eloquentiæ eſſet, ipſam exercendo demonſtrauit, eamque illuſtrem fecit, non ipſe ab illa illuſtratus. Quibus autem, vel Reges admonens, vel inſtituens priuatos, bene de hominum vita meruit, longum eſſet recenſere. Verùm, quod de eruditione protulit, haud ab re fuerit cõmemorare.

Amator, inquit, eruditionis, a laboribus auſpicatur, ſed laboribus deſinentibus in vtilitatem, quod quàm philoſophicè dictum ab eo ſit, hinc licet perſpicere.

A paraphraſi ſeu expoſitione.

Qui enim bonarũ artiũ amore capiuntur, hi ſanè cum profeſſoribus, ac ducibus ſtudiorum cõuerſantur, ad quos accedere vt formiduloſum eſt, ita relinquere ſtultiſſimum. Et pueri quidem nunquam metu vacant, & cum adſunt præceptores, & cũ venturos expectant. Succedunt præceptoribus pædagogi, viſu terribiles, ſed cũ verberibus ſæuiunt, formidabiliores. Qui et priuſquàm verberent, timentur. Metũ punitio ſubſequitur, dum omnia, puerorum errata vindicantur, & rectè facta, opera virtutis, tanquam ad ea nati ſint, exactiſſimè requirũtur. Iam verò pædagogis ipſis ſunt moleſtiores aſperioresque patres, in

deam-

deambulationes atq; vias inquirentes, & vetantes in publicũ egredi: forum ipſum habentes ſuſpectum. Quod ſi opus fuerit in filios animaduertere, ita excandeſcunt, vt naturæ obliuiſcantur, nec ſe parentes eſſe meminerint: verum huiuſmodi rebus exercitatus puer cum in virum euaſerit, merita coronatur virtute.

At, qui veritus iſta, fugerit magiſtros, deuitarit parentes, & pædagogos fuerit aucrſatus, prorſus eruditionis expers, ſciẽtia priuabitur. Nã metum declinans ſimul cum ipſo doctrinam relinquet. Hęc igitur omnia Iſocratem perſuaſerunt: Eruditionis radicem amaram eſſe. A contrario.

Nam quemadmodũ agricolæ ſummo cum labore terræ ſemina mãdant, fructus verò maiore cum voluptate colligunt: ita qui ad ſtudia accingũtur, ſibi laboris multo comitem gloriam comparant. A ſimili.

Reſpice Demoſthenis vitã, qui vt oratorum omnium laborioſiſſimus, ita clariſſimus euaſit, qui fuit adeo ſtudijs intẽtus, vt coram natiuum capitis ornamentũ, exeundi poteſtatem ſibi præripiendo detonderet, ratus id pulcherrimum decus, quod à virtute prouenisſet. Quæ igitur alij profundunt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus impendit. Ab exemplo.

Idcirco præclarè hoc, vt omnia, Heſiodus, Aſperam eſſe ad virtutem viam, cacumen verò molle: nam idem quod Iſocrates, protulit. Heſiodus enim viam: Iſocrates autem radicẽ appellauit, diuerſis verbis eandẽ vterq; ſententiam demõſtrãtes. A teſtimonio veterũ.

Quæ

Quę ſi rectè cõſiderabimus, meritis lau dibus euehemus Iſocratem, vt qui ſapien ter de eruditione conſcripſerit optima.

Scholia.

CHreia, &c. Quæ ab alijs vtilitas, a Priſciano vocatur vſus. Et eſt, eodem au ctore cõmemoratio orationis alicuius, vel facti vel vtriuſque, celerem habẽs nos demonſtrationem, quę vtilitatis alicuius plerunque cauſa profertur.

Verbales, &c. Orationes eas appellat Priſcianus, quibus oratio ſola ineſt, vt Plato dicebat, Muſas in animis eſſe ingenioſorum.

Item, Diogenes Cynicus ait: Nihil omnino in vita abſque exercitatione perfici: Eam oĩa exuperare poſſe. Laertius lib. 6.

Item, Seneca dixit: Nulli ſunt tam feri, ſuiq; iuris affectus, vt non diſciplina perdomentur. Vide Paulum Manutiũ in prouerbio, Exercitatio poteſt omnia.

Item, Xenocrates: Dixiſſe me pęnituit aliquando, tacuiſſe nunquam. Valerius li. 7. c. 2. Eſt ſilentij tutum præmium. Vide in Manutio prouerbium.

Item Anacharſis dixit: Leges Aranearum telis ſimiles eſſe, Valer. lib. 7. c. 2.

Idem protulit: vitem vuas tres ferre, primam voluptatis, ſecundam ebrietatis, tertiam mœroris, vt ait Diogenes Laertius lib. 3.

Virtutis ramos, &c. Hoc eſt, ad bonarũ literarum, atq; virtutis fructum eſſe viam arduam atque aſperam. De qua re carmẽ extat elegans Virgilij de litera Pythagorica.

ca. Oſtendit non ceſſantibus ac inertibus, ſed induſtrijs paratam eſſe gloriam, cùm Deus, iuxta prouerbium, facientes adiuuet, atque labore ſuâ munera vendat. Etenim qui uitat molam, vitat farinam. Neque mel, neque apes.

Actiuæ, &c. Sunt auctore Priſciano, in quibus actus ineſt ſolus. Vt Cotys Thraciæ Rex, ei, qui dono miſerat πάρδαλιν, viciſſim dono miſit Leonem, nihil addens. Sed malam beſtiam mala penſando, prudenter oſtendit, par pari, iuxta prouerbiũ, referendum eſſe. Meminit Plutarchus in Apophthegmatibus.

Item Heraclitus Philoſophus Σκοτεινὸς dictus, in ſeditione rogatus, vt apud populum ſententiam diceret, quo pacto ciuitas redigi poſſet in concordiam, côſcenſo ſuggeſtu, popoſcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ inſpe ſit, mox de glechone admiſcuit, ideſt, vel pulegij Syluestris, vel leguminis gen⁹. Deinde epoto calice diſceſſit, nec verbum addidit. Hoc facto innuens, ita demum ciuitatem carituram ſeditionibus, ſi repudiatis delitijs, aſſueſcerent paruo contenti eſſe.

Item Lacones, ſi quando ſtratagemate ſuperaſſent hoſtem, Marti bouem immolabant: ſin aperto prælio, gallum, Quo facto innuebant, præclarius eſſe hoſtem ingenio, citra ſanguinem deijcere, quàm pugna; vtrinque plerunque cruenta.

Itẽ apud Gymnoſophiſtas olim magnę fuerat vnus æſtimationis: Huic Taxiteles perſuaſit, vti ad Alexandrum ſe conferret

gẽtibus exteris iam bellum illaturum. Veniens proinde ad regem, bubulam pellem aridam in medium coniecit, obambulãſque eius extrema pedibus premebat. Pellis cum ad vnam tantùm partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. Eo facto, media deinceps firmius inſtitit, atque ita pellis vndique immota conquieuit. Tali exemplo Alexãdrum ille commouit nè in longinquis locis tempus terreret, ſed imperij mediũ tueretur: ita enim in eius finibus quietura omnia: Vt refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

Item exemplum eſt Actiuę Chreiæ, ſed Tyrannicum de Tarquinio papauerũ ſumma decutiente, quod deſcribit Liuius li. 1. Et carminibus hiſce Ouid. 2. Faſtorum.

Vltima Tarquinius Romanæ gentis habebat.
Regna, vir iniuſtus, fortis ad arma tamen;
Ceperat hic, alias euerterat vrbes,
Et Gabios turpi fecerat arte ſuos.
Namq; trium minimus proles manifeſta Superbi
In medios hoſtes nocte ſilente venit.
Nudarunt gladios, occidite dixit inermem,
Hoc cupiunt fratres, Tarquiniusque Pater.
Qui mea crudeli lacerauit verbere terga,
Dicere vt hoc poſſet, verbera paſſus erat.
Luna fuit, ſpectant iuuenem, gladiosq; recondunt,
Tergaque deducta veste notata vident.
Flent quoque, & vt ſecũ tueatur bella, precantur,
Callidus ignaris annuit ille viris
Iamq; potens, miſſo genitorem appellat amico,
Perdendi Gabios quod ſibi monſtret iter.
Hortus adoratis ſuberat pulcherrimus herbis,
Septus humum riuo lene ſonantis aquæ:
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virga lilia ſumma metit.
Nuntius vt redijt, decuſſaq; lilia dixit,
Filius, agnoſco iuſſa parentis, ait.

Nec

Nec mora, principibus cęſis ex vrbe Sabinę,
Traduntur Ducibus mœnia nuda ſuis.

Extat amabilius exemplum, quo pueris Lacones oſtendebant ſeruos, qui vino eſſent temulenti, quò magis abominarentur ebrietatem, videntes, quàm deforme ſpectaculum eſſet homo immodico madens vino, quamque dementi ſimilis. Imò cogebãt Helotas, hoc eſt agreſtes homines, quàm plurimum bibere. Deinde ingurgitatos mero, ſaltationes ineptas ſaltare, & carmina quædã ridicula canere. Ita quòd alij prolixo ſermone vix perſuadent, ſobrietatem eſſe rem honeſtiſſimam, ebrietate nihil eſſe homine indignius, illi compendio ponebant ob òculos, ſed in mancipijs, ad quorum mores degenerare ingenuis turpiſſimũ eſt. Refertur a Plutarcho in Demetrij vita. Ebrietas.

Pythagoras interrogatus, &c. Pythagoram idcirco appellatum aſſerit Diogenes Laert. li. 8. quòd veritatem perinde atque Pythius ipſe loqueretur. Hic eſt qui vitam quoq; humanam ſimilem eſſe dixit Panegyri, hoc eſt, ſolenni hominũ conuentui.

Idem fertur diſcipulos admonere ſolitus, vt iſta quotidie, cum domum ingrederentur, dicerent.

Πῆ παρέβην, τί δ' ἔρεξας τί μοι δ' ἐον οὐκ ἐτελέσθης.

Hoc eſt, quo prætergreſſus, quid geſtũ in tempore, quid non?

Mixtæ, &c. Vt, Diogenes die quodã cũ populus theatrũ egrederetur, adnitens populum ingredi nitens dixit: Hoc in omni

Vulgi peruerſitas. vita facere ſtudeo. Sentiebat Philoſophũ a populo diſſidere, cum Philoſophus ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiaturq; varijs perſuaſionibus. Hinc ab Horatio vocatur, Belua multorum capitum.

Item Rex Ageſilaus aliquando arundine pro equo conſcenſa, vna cum filiolis colludens, ait amico interuenienti: nè cui dicas, priuſquam ipſe quoq; liberorum parens ſis factus. Feſtiuè ſubindicans, eum luſum non eſſe leuitatis, ſed pietatis. Nec hoc, quod agebat, videri poſſe ineptũ ei, qui modò expertus eſſet, quàm inſons ſit affectus charitatis parentum erga filios. Auctor Plutarchus in vitis.

Item: Quum aliquando conſcendiſſet equum Plato, mox deſcendit, dicens ſe vereri μὴ ἱπποτυφίᾳ ληφθῇ, ideſt ne equeſtri faſtu corriperetur. Superbum animal eſt equus, & equitare quiddam habet magnificum, parumque philoſopho dignum.

Item: Lacedæmonijs ad publica conuiuia ingrediẽtibus, qui nato erat maximus, ſingulis oſtendebat fores dicens: Per has nullus egredietur ſermo: admonens nihil effutiendum, ſi quid liberius dictum eſſet in cõuiuio. Hũc morẽ inſtituit Lycurgus.

Equeſtris faſtus. Item: Laconem hoſpes, quẽ pridie declinauerat, poſtridie ſtragulis cõmodato ſumptis ſplendidè excepit, at ille ſtragulis conculcatis, dixit: propter has heri ne ſtorijs quidem indormire licuit. Lepidè riſit illorum morem, qui cum ſint tenues, tamẽ affectant videri diuites, corrogata aut cõducta ſuppellectile. Quod maximè ſolent

in excipiendis hoſpitibus,in nuptijs, aut alioqui ſolenibus epulis. Porrò cum ineptum ſit,tuas oſtentare diuitias,quãtò magis ridiculum eſt, oſtentare ſuppellectilẽ alienam,ab vſurarijs ſumptam?

Alius Lacon quidam,noctu præteriens monumentum, cùm ſibi viſus eſſet videre ſpectrum, accurrit lancea traiecturus, & in hoc nitens,Quò me fugis,inquit,anima bis moritura? Mentem audis verè liberam omni formidine, quæ nec laruarũ ac lemurum occurſu terreri potuerit.

Item: Cum Dionyſius in cõuiuio iuſiſſet,vt ſinguli in veſte purpurea ſaltarent, (Purpura verò tum Regum erat geſtamen, nunc ſutoribus etiam communis) Id Plato facere recuſauit his trimetris è fabula quapiam.

Θυκὰν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολὴν·
Ἄῤῥην πεφυκὼς καὶ γένυσι ἐξάρξενος

Id eſt,

Muliebri ergo haud quaquam indui queam ſtola.

Vir natus ipſe,& ex virili germine.

Ariſtippus vero nõ recuſauit,ſed indo-tus purpura ſaltatur9,hos verſus recitauit:

καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν ὅνους ἐσώφρων
δ' διασθαρήσεται.

Refert Diogenes Laertius.lib.2.de vita Philoſophorum.

Itẽ,Plato frugalis erat, ſed tamẽ amãs mũditiei.Cõtra Diogenes ſordidus, Itaque calcans Platonis culcitrum, præſenti bus aliquot Dionyſij amicis quos Plato in citaret ad cõuiuium, dixit: Calco faſtum Diogenes ſordidus. Faſtus.

Platonis. Calcas, inquit, Plato, ſed alio faſtu. Nã hoc ipſum faſtus erat, quod iactabat munditiei contemptũ. Et qui ſordibus gloriãtur, nõ minus ambitioſi ſunt, quàm qui ſplendidè veſtiuntur, ſed aliter. Turpior eſt autẽ ambitio, ex ſuco virtutis laudem captans. Vnde Socrates animaduertẽs Antiſthenem ambitioſius oſtẽtare veſtem laceram, & detritam, facetè hominẽ increpauit οὐ παύσῃ inquit, ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν, id eſt, non deſines te nobis cõmere? Significans eiuſdẽ eſſe ambitionis vilitatem amictus oſtentare, & delicato cultu ſe venditare.

Scilur'. Item, Scilurus Scytha liberos octoginta maſculos habens, cùm eſſet moriturus faſciculum iaculorum ſingulis porrexit, iuſſitq; rumpere, Id cum ſinguli recuſaſſent, eò quòd videretur impoſſibile, ipſe ſingula iacula exemit, atque ita facilè confregit omnia. Quo facto filios admonens:

Cõcordia. Si concordes inquit eritis, validi inuictiq; manebitis: contra ſi diſſidijs, & ſeditione diſtrahemini, imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recenſet Plutarchus in Apophthegmatis.

Item, cum Diogenes Cynicus aliquando vidiſſet puerum concaua, manu bibentem: Hic puer, inquit, me, frugalitate ſuperat, qui ſuppellectilem ſuperfluam mecũ circumferam: & ductum è pera poculũ ligneum abiecit. Neſciebam inquiẽs, & in hoc nobis prouidiſſe naturam. Quùm alterum puerum vidiſſet, vaſculo fracto cauo panis excipere lẽticulam, abiecit & catinum

tinum ligneum vt ſuperuacaneum: vt ſcribit Diogenes Laertius lib. 6. de vitis Philoſophorum.

Baculo percuſſit, &c. Idē refert Priſcianus, & Quint. lib. 1. cap. 9. Idem vel ſimile Crate i attribuit, vbi ſic ait, Chreiarū plura genera traduntur. Vnum ſimile ſententiæ, quod eſt poſitum in voce ſimplici, dixit ille, aut dicere ſolebat. Alterum, quod eſt reſpondendo, interrogatus ille, vel cum ei edictum eſſet reſpondit. Tertium huic non diſſimile, cum quis non dixiſſet, ſed feciſſet, vt Crates, cum indoctum puerum vidiſſet, pædagogum eius percuſſit. Sentiēs primæ ætatis formatoribus potiſſimū imputandum eſſe, ſi adoleſcentes euadant malè morati, aut indocti. Pædagogis.

Idem Diogenes in foro quodam ſtans, clamabat: A deſte homines, veluti concionaturus ad populum. Cumq; iam frequentes conueniſſent, nec ille deſineret clamare: A deſte homines, quidam indignati: En adſumus, dic aliquid. Tum Diogenes baculo illos ab igens: Homines, inquit, adeſſe iuſſi, non ſterquilinia. Non putauit hominis cognomen in eos cōpetere, qui non viuerent iuxta rationem, ſed brutorum in morem agerentur affectibus.

Idem adhibita interdiu lucerna rogatus quid nam vellet, reſpondit: ἄνθρωπον ζητῶ: hoc eſt, hominē quæro, quemadmodum teſtatur Diog. Laert. Home.

Iſocrates, &c. Hūc Ci. de Oratore ſecūdo, vocat eloquētiæ patrem, & Rhetorum ferè omnium magiſtrū. Cuius è ludo tan-

quam ex equo Troiano eloquentiæ princi pes extiterunt innumeri.

Radicem,&c.Hanc ſententiam Diomedes,li.1.in exercitatione Chreiarum aſcribit Catoni,inquiens. M. Portius Cato dixit,Literarum radices amaras eſſe,fructus iucundiores.

Reges admonent &c.In quorum numero fuit Nicocles,ad quem de regno ſcripſit Iſocrates Orationem admonitoriam.Similiter ad Demonicum : λογὸν παραινέτιχον.

Punitio, &c. Apud Aphthoniũ habetur κόλασις. Sunt aũt tres puniendi cauſæ, vna eſt,quæ νουθεσία,vel παραινεσις, vel κόλασις dicitur,id eſt aiãduerſio, cũ pęna adhibetur,caſtigandi atque emendandi gratia,ut is,qui fortuito deliquit,attentior fiat correctus. Altera τιμωρία,cum dignitas,auctoritasq; eius, in quem eſt peccatum, tuenda eſt,ne prætermiſſa pœna contemptum pariat.Tertia vindicandi ratio,παράδειγμα, cum punitio propter exemplũ neceſſaria, vt reliqui metu cognitæ pęnæ deterreantur à peccando.Hæc Gell.lib.6.c.14.

Opera virtutis, &c. Apiphonius habet κατορθώματα.Queãdmodũ Gręci rectam effectionem κατόρθωσιν appellant, ſic recta,aut rectè facta κατορθώματα vocãt auctore Cicerone de finibus quarto. Idẽ officiorum primo:Perfectum officiũ, inquit, rectum,opinor,vocamus, quod Græci κατόρθωμα appellant.

Demoſthenis vitam &c.Qui per maximos labores ad eloquẽtiæ culmẽ cõſcẽdit. Hic,vt Plutarchus ſcribit,ſubterraneum

locum

locum ſibi cõſtruxit, in quem per dies ſin gulos deſcendens, corpus, & ingeniũ exer citabat. Sæpè etiam duos vel tres menſes continuos domi incluſus non ceſſabat, abraſa par.e capitis, ut exeundi facultatem ſibi præriperet. Hic idem uadoſis littoribus inſiſtens, declamationes fluctuum frágoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarũ concionum patientia, duratis auribus in actionibus uteremur. Fertur quoq; ore inſertis calculis multùm ac diu loqui ſolitus, quo vacuum promptius eſſet, ac ſolutius, vt ait Valer lib 8. cap. 7.

Heſiodus, &c. Heſiodi locus extans primo Georgicon, hic eſt:

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν ἀθάνατοι, μακρὸς καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν, καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι, ῥηιδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

CHREIÆ ACTIVÆ EXEMPLVM

iuxta prædictos locos tractatum ſtudio, exercendi: cuius argumentum tale eſt.

Cùm patrem uideret mortuum Ioſeph, flens ruit ſuper faciem eius, & deoſculatus eſt eum, Geneſis 50.

AB ENCOMIO FACIENTIS, exordium ducitur hoc modo.

Quis non laudibus condigni ſeuehere ſtudeat, factum hoc egregiũ viri ſan

ctiſſimi Ioſeph, quo præclarum eximia pietatis ſpecimen exhibuit, atque uirtutis exemplum, non oretenus, ſed pleno charitatis opere defunctum parentum proſecutus eſt?

Ab expoſitione. Cum benedixiſſet nepotib ſuis Iacob, ęgrotus, ac impoſuiſſet finē mandatis, quibus filios inſtruebat, colligit pedes ſuos ſu perluctulum, diemque ſuum obijt. Quod cernens Ioſeph, corruit ſuper defuncti parentis chariſſimi vultum, ac mortuum defleuit. Quo facto vir pijſſimus admonuit, nos vt nobis charos, vita defunctos lugeamus, non tamen vt Ethnici, nullam ſpem habentes.

A cā. Quippe hanc vim nō ſolū hominibus, ſed etiam feris indidit, ac ingenuit diuina poteſtas, vt diſſolutionem naturæ perhorreſcant, ac ipſa relinquenda luce moueantur, & diſceſſu à ſuis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba chariſſimorum ſuorum funera prouocēt ad luctum?

A contrario. Quod ſi corda prauorum hominum tāgit luctus, hoc eſt, ægritudo ex eorum, qui chari fuerunt, interitu acerbo: quis iniquū duxerit, ſi boni viri, qui iuxta prouerbium, lachrymabiles ſunt, chariſſimorū ſuorum funera fleuerint? & ſi populus olim in deſerto nimis luxit impios, quod murmurauerant, & inſurrexerant cōtra Dominum Deum cur fuerit à pijs alienum, piorū funera lachrymis proſequi?

A Simili. Quemadmodum corpora noſtra doloribus adficiuntur, ſi membrum aliquod fuerit reſectum, ita non iniuria mœrore conficiuntur

ſic untur atque luctu, qui dulciſſimam ali quam familiæ ſuæ, atque generis partem amiſerũt,hoc eſt patrem,aut amicum, qui fuerit alter ipſe,ab eadem, vt Pythagoras inquit,anima.

Quis Prophetæ Samueli vitio vertit, ꝙ mortuũ Saul Regem defleuerit? Quis Regem Dauidem reprehendit,quòd planxerit filium Ammõ, & eiularit in morte filij Abſalon? Quis denique vniuerſo Iudaico & Iſraelitico populo ſuccenſuit, quod in duro Ionæ caſu fuerit lamentatus? Ab exemplo.

Et diuinarũ literarum monimenta nos inſtituunt & adhortãtur, nec deſimus plorantibus, ſed cum lugẽtibus ambulemus. Et docent longè melius eſſe,in domum luctus ire quàm ad domũ cõuiuij, ꝙ in illa finis cunctorum admoneat hominũ vt viuens cogitet, quid futurum ſit. Vnde cum Abnerã Ioab eſſe interemptus, dixit Rex Dauid ad omnem populum: Scindite veſtimenta veſtra, & accingimini ſaccis, & plangite ante exequias Abner in Hebron. A Teſtimonio.

Rectè igitur Ioſeph ſupra defuncti parẽtis faciem ruens,planxit eum:& quod imitemur, nobis omnibus propoſuit egregiũ veræ pietatis exemplum. A breui Epilogo.

CHREIÆ VERBALIS EXEMplum, quo eadem ſententia cõtrarijs locis eſt variata, & cuius argumentum eiuſmodi eſt.

Vir quidam doctus moriturus, hoc Ennij carmen protulit.

Nemo me lachrymis decoret, neque fune
ra fletu
Faxit, cur? uolito docta per ora uirum.

EXORDIVM AB ENCOMIO præclaræ ſententiæ ducitur in hanc modum.

DIgniſſima profectò memoratu, ac laudatu ſententia, quã duo poetæ, Q. Ennius, & Fabius celeberrimam reddiderũt ille, quia fuit auctor, hic quoniam ſemper uſurpauit. Vterq; maximus ingenior: ille patriã Rudias nobilitauit, creditus habuiſſe tria corda, quod Grecè, Oſcè, & Latinè ſciret loqui. Vnde non immeritò charus fuit Scipioni Africano, & Q. Nobiliori, viris clariſsimi. Hic eruditione ſua uariaq; rerum cognitione patriam ſuam Italiũ, & inibi ciuitatem, ubi natus erat, Bononiam fecit illuſtrem, id ſtudio ſuo conſecutus, ut innumeros Heroas atq; principes illuſtriſſimos ſibi pararit amicos, æternamque nominis gloriam fuerit adeptus.

Ab expoſitione.

Cuius vt multa preclarè ſcripta ſunt, ita non pauca grauiter dicta, cuius generis illud Ennianum, quod ſupremo tẽpore ueluti cantator Cygnus funeris ipſe ſui, ſuauiter emiſit. Quo vates eximia ſapientia præditus, noluit defleri hominum doctorum atq; priorum mortem, quam a malis abducentem vita beata eſſet conſecutura.

A Cauſa.

Sciebat, pias animas corporeis uinculis, atq; omnibus humanis incommodis exutas, ꝑpetuò uicturas. Nouerat animos hominum

minum eſſe diuinos, iiſq; cũ è corpore exceſſiſſent, reditum ad cœlum patere, optimoq; & iuſtiſſimo cuiq; expeditiſſimũ, vt ait Cicero de Amicitia. Videbat, res mundanas tot caſibus atq; periculis innumeris obnoxias. Animaduertebat, nullas domos eſſe, in quibus non multi luctus olim fuerint, hodieque verſentur. Videbat omnes vrbes nihil aliud eſſe, quàm miſeranda, vt Solon apud Valerium inquit, cladium humanarũ circumſepta, vt multi extiterint, qui non naſci optimũ cenſuerint, aut quã ocyſſimè aboleri.

Quòd ſi lachrymis indulgendum eſt, ij ſolum flendi fuerint, quib. mors terribilis eſt, hoc eſt, ijs quorum cum vita omnia extinguuntur: non autem deflendi, quorum virtutis gloria nũquam eſt interitura, ſed poſt mortẽ ſpecioſior futura. Hinc, vt ait Cicero, Sapientiſſimus quiſque æquiſſimo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo. Hinc, cui cæca mens, qui nihil aliud conſiderat, quàm externa mortis opera, luget miſerabiles ſibi viſos hominũ caſus: at ille metu mortis non exhorreſcit, nec lamentatur, qui ſecum reuoluit, nobis ex hac vita diſcedendum, tanquam ex hoſpitio, non domo, cum nobis natura diuerſorium commorãdi, non habitandi dederit. Deinde perpẽdit internam mortis vtilitatem, qua dicitur vltima linea rerum, malorum requies, & æternæ vitæ ſimul ac ſalutis origo. Sapienter Rex Eccleſiaſtes inquit: Laudaui magis mortuos, quàm viuẽtes, & feliciorem vtroq; iudicaui, qui non

A contrario.

natus eſt, nec vidit mala quæ ſub ſole fiũt.
In hoc ipſum, qui defixos oculos habet. alacrior audet dicere :

Cum valet illa dies, quæ nil ꝗ niſi corporis huius.
Ius habet, incerti ſpatium mihi finiat ęui,
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis Aſtra ferar.

Quid enim habet vita cõmodi, q̃d non potius laboris? O præclarum diem, cum ad illud animorum cõciliũ cœtumq́; proficiſcar, & cùm ex hac turba & colluuione diſcedam? Pro Dij immortales quàm optabiliter iter illud ineundum, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla ſollicitudo futura. Hæc Cicero in Catone maiore, & primo Tuſculanarum quæſtionum.

Quemadmodum aliorum vicem nõ dolemus, ſed læti gratulamur, qui reduces è grauiſſimis præliorum crudeliũ periculis in patriã ad chariſſimos amicos cũ triumpho reuertũtur: ita bono iure debemus (ne meliorem fortunam inuidere videamur) in illorum diſceſſu gaudere, qui ex hac lachrymarum valle atq; uita, quæ ſuper terram perpetua, vt S. Iob ait, militia eſt, demigrauit in cœleſtem patriã, vbi vera charitas, & pax æterna regnat.

Ab exẽplo. Quæ iam omnia dicta nõ ſolùm ſancti patres, ſed etiã Ethnicorũ philoſophi animis reputantes, confirmarunt mortem nõ modò flendam non eſſe, ſed voluptatis et loco ducẽdam, aut fortiter contemnendã. Exemplo ſunt tot hominum piorũ milia, qui per vincula, verbere, flammas, atq; p

atro-

atroces diuerſorum generũ cruciatus inter empti, cum gaudio cõceſſerunt ad cælorũ regna. Sed ijs omiſſis, quid de Socrate loquar? cui mera fuit hilaritas in morte. Qui poſt ſumptam cicutam, cum frigerent mẽbra: Debemus, inquit, gallum Æſculapio perſoluere: vocans perinde, quaſi ſumpta potione medica conualuiſſet. Quid de Cyrenæo illo Theodoro philoſopho? cui cum Lyſimach⁹ Rex crudelia minaretur: Iſtis, quæſo, inq̃t, illa horribilia minitare purpuratis tuis. Theodori quidem nihil intereſt, humanè, an ſublimè putreſcã. Quo dicto genus omne mortis contempſit, poſt hanc vitam longè meliorem expectando. Socrates. Theodoro.

Diuinæ literæ nõ mœroris plenam, ſed potius pretioſam eſſe mortem ſanctorũ in conſpectu dñi, prædicant. Et eos, qui docti fuerint, poſt hãc miſerabilẽ vitã fulſuros, vt celi firmamẽtũ. Quod licet nõ cognouerint Thraces: tñ exequias, & funera cũ hilaritate celebrabãt. Qui ſine vllis doctorum præceptis humanæ cõditionis (vt Valerius inquit) habitum præuiderunt, nempe mortem homini optimã, & vt omniũ malorũ finem optandã eſſe, vitam aũt deflẽdam, tot ærumnis refertam. Conſiderarunt nihil in terris homini miſerabilius eſſe, quẽ natura tãtum nudum, & in nuda homo natali die abijcit ad vagitus ſtatĩ & ploratũ, nullumq́; tot animalium ad lachrymas: & has protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, quod ne feras quidẽ inter nos genitas, vincula exciplunt, & omniũ membrorum nexus, atq; infœliciter natum ia- A veterum teſtimonio. Thraces.

cet manibus pedibusq; deuinctis fles: Animal cæteris imperaturum, & a ſupplicijs vitam auſpiciatur, vnam tantũ ob culpã, quia natum eſt, vt ait Plinius.

Ab Epilogo breui. Rectè igitur ille iam moriturus, Ennij verſiculos proferendos cenſuit, vt nullius boni viri mortem, ita ſuam nõ eſſe deplorandam: quæ tot à malis eripiat, ac à miſerrimæ ſeruitutis captiuitate bonos aſſerens, in vitam æternam perducat.

ALIVD CHREIAE VERBALIS

Exemplum, cuius Argumentũ tale eſt: Eccleſiaſtes capite decimo dixit; Pecuniæ obediunt omnia: Exordium ducitur à laude.

REx Iſrael Eccleſiaſtes ex intimis diuinæ ſapientię penetralibus de prõpta multa dixit, ad rerum omnium optimarũ cognitionem pertinentia, maximè veritatis cuius eſt tanta vis vt contra hominum ingenia, fictasque omnium inſidias, facilè ſeipſam poſſit defendere.

Ab expoſitione. Opibus, inqt, vniuerſa ſimul obediũt. Quo dicto, quid verius eſſe poſſit, non video. Etenim pecuniam, quę genus & formam donare poterit, reginã facimus omnes. Huic ſeruimus omnes, huic palmam tribuimus oẽs, huic omnia expenſa: huic omnia ferũtur accepta; & in ratione mortalium ſola vtranque paginam facit.

A cã. Nec immerito: Nam quicquid eximiũ, quicquid ſplẽdidum, quicquid venuſtum, quicquid deniq; glorioſum hominib. con

tin-

tingit, id à ſolius pecuniæ beneficio proficiſcitur. Huic libenter omnes obtemperamus, victi lucro, nec iniuria, cum quicquid rerum vel bonarum, vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratia. Qua ratione permotus apud Euripidem. Bellerophon, inquit:

Sino me vocari peſſimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus: an diues, omnes quærimus,
Non quare & vnde: quid habeas, tantum rogant.
Vbique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe ſit, quæris? nihil.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Bene moritur, quiſquis moritur, dum lucrũ facit
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non voluptas matris, aut blandæ poteſt
Par eſſe Prolis, non ſacer meritis parens.
Tam dulce, ſi quid venerit, in vultu micat.
Meritò illa mores cæl tũ, atq; hominum mouet.

Reſpice pauperem inopis viri culinã, videbis omnia frigere. Contemplaberis pauciſſimos, & eoſdem pãnoſos, ſordidos, ſqualidos inibi deliteſcere miniſtros, neminẽ ibi regnandi palmã obtinere, quàm famem ſtrigoſam, cũ canibus mures inedia conſumentem. Conſiderabis loca cũcta ſqualentia ſitu, catilla carioſa, patellas ſcabroſas, cibaria rancida, ſuppellectilia rubiginoſa, parietes fuligine, atq; araneis oppletos, ſtragula pediculoſa, & breuiter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab acceſſu inauſpicato deterrere. At vbi fueris ingreſſus aulam pecuniæ, vbi videbis omnia luculenta, oĩa feruere opera, greges hominũ innumeros in officio eſſe, nec eos ſordidos, ſed argento atq; auro coruſcos. Admiraberis appa-

ra tuum magnificentiã gẽmis pauimenta, tapetibus pretioſis muros, ſedilia crocco, purpureis angulos omnis aulæis, opificio deniq; citreo lacunaria refulgentia. Præterea coquinam, genere ferinarum atq; lautitiarum omni renidentem, vbi ſi ppetat abundè Iouis cerebrũ, Attica bellaria: & breuiter Deorum (vt prouerbio dicitur) cibus. Etenim vbi regina pecunia regnat, ibi rerum omnium vberrima copia redundat, inopia [illegible] rotinus expellitur, quẽadmodum olim apud Græcos fames, quã virgis ex ædibus ſolebant eijcere, dicentes: ἔξω βούλιμον ἔσω πλοῦτον ἠ ὑγίειαν. Ideſt foras famem, intrò diuitias atque ſanitatem.

A Simili. Quemadmodũ in magnas, opulẽtasq; beatorum Principũ aulas recipi certatim hoĩes adlaborant, vt dominorum gratia ad honores atq; diuitias euehi poſſint: Sic quò potẽtior pecunia tantò feruẽtius adfectãt omnes ſub eius imperio eſſe, cuius beneficio non difficulter & opes & honores maximos poterunt conſequi. Porrò,

Prima ferè vota & cũctis notiſſima tẽplis
Diuitiæ vt creſcant, vt opes, vt maxima toto
Noſtra ſit arca foro, vt Iuuenalis ait.

Ab exẽplo. Quem aũt puduerit in pecuniæ caſtris militare, in quibus non modò priuatorũ innumerabilis, ſed etiam magnorũ Principum, atq; Cæſarum multitudo ſtipendia fecerunt. Exemplo ſit, vt alios innumeros prætercam, ille, cuius vox in prouerbium abijt. Lucri bonus eſt odor ex re qualibet.

A Teſtimonijs veterũ. Verùm enimuero, non iniuria ſeruiunt omnes pecuniæ, cùm ea vis, atq; anima ſit

mor-

mortalium, multoſque amicos vulgò conciliet. Vnde Heſiodus.

χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Et Menander.

Δύναμιν ἔχει τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius, ex vulgi ſententia dixit.

O ciues, ciues q̃renda pecunia primũ eſt.
Virtus poſt nummos: hæc Ianus ſummus ab imo.
Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata ſeneſque.

Ergo veriſſima eſt, quam Eccleſiaſtes protulit, ſentẽtia, quæ tam nationibus omnibus in ore, quàm nunc etiam omnibus pecuniæ ſeruis in vſu. A concluſione.

ALIVD CHREIÆ VERBALIS Exemplum: cuius Argumentum eiuſmodi eſt.

Plato Philoſophus dixit: Tum demum beatum terrarũ orbẽ futurũ, cùm aut ſapiẽtes regnare, aut reges ſapere cœpiſſent.

A Platonis laude ſumitur exordium hoc modo.

Valerius Max. prodidit memoriæ Formicas Platonis dormiẽtis in cunis paruuli labellis mel inſeruiſſe. Quare audita ꝓdigiorũ interpretes ſingularẽ eloquij ſuauitatem ore eius emanaturam dixiſſe: indices illæ nequaquã vanæ, nec cõiectores hi futiles extiterunt: nã tantas non ſolùm eloquentiæ, ſed etiam philoſophiæ facultates aſſecutus Plato fuit, vt eius ſermone Iouem, ſi Græcè loqui velit, vſurum prædica-

quam ex equo Troiano eloquentiæ princi pes extiterunt innumeri.

Radicem,&c.Hanc ſententiam Diomedes,li.1.in exercitatione Chre arum aſcribit Caton ,inquiens. M. Portius Cato dixit,Literarum radices amaras eſſe,fructus iucundiores.

Reges admonent &c.In quorum numero fuit Nicocles,ad quem de regno ſcripſit Iſocrates Orationem admonitoriam.Similiter ad Demonicum : λογὸν παραινέτιχον.

Punitio, &c. Apud Aphthoniũ habetur κόλασις. Sunt aũt tres puniendi cauſæ, vna eſt,quæ νυθεσία,vel παραινεσις, vel κόλασις dicitur,id eſt aïaduerſio, cũ pęna adhibetur,caſtigandi atque emendandi gratia,ut is,qui fortuito deliquit,attentior fiat correctus. Altera τιμωρία,cum dignitas,auctoritasq; eius, in quem eſt peccatum, tuenda eſt,ne prætermiſſa pœna contemptum pariat.Tertia vindicandi ratio,παράδειγμα, cum punitio propter exemplũ neceſſaria, vt reliqui metu cognitæ pęnæ deterreantur à peccando.Hæc Gell.lib.6.c.14.

Opera virtutis, &c. Apiphonius habet κατορθώματα.Queadmodũ Gręci rectam effectionem κατόρθωσιν appellant, ſic recta,aut rectè facta κατορθώματα vocāt aũctore Cicerone de finibus quarto. Idē officiorum primo:Perfectum officiũ, inquit, rectum,opinor,vocamus, quod Græci κατόρθωμα appellant.

Demoſthenis vitam &c.Qui per maximos labores ad eloquētiæ culmē cōſcēdit. Hic,vt Plutarchus ſcribit,ſubterraneum

locum ſibi cõſtruxit, in quem per dies ſin gulos deſcendens,corpus,& ingeniũ exer citabat. Sæpè etiam duos vel tres menſes continuos domi inclufus non ceſſabat,abraſa parte capitis, ut exeundi facultatem ſibi præriperet. Hic idem uadoſis littoribus inſiſtens,declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat,vt ad fremitus concitatarũ concionum patientia,duratis auribus in actionibus uteremur. Fertur quoq; ore inſertis calculis multùm ac diu loqui ſolitus,quo vacuum promptius eſſet,ac ſolutius,vt ait Valer lib 8.cap.7.

Heſiodus,&c. Heſiodi locus extans primo Georgicon hic eſt:

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν ἀθάνατοι, μακρὸς καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὸν ἢ τραχὺ τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι ῥηιδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

CHREIÆ ACTIVÆ EXEMPLVM iuxta prædictos locos tractatum ſtudio,exercendi: cuius argumentum tale eſt.

Cùm patrem uideret mortuum Ioſeph, flens ruit ſuper faciem eius, & deoſculatus eſt eum, Geneſis 50.

AB ENCOMIO FACIENTIS, exordium ducitur hoc modo.

QVis non laudibus condigni ſeuehere ſtudeat, factum hoc egregiũ viri ſan

ctiſſimi Ioſeph, quo præclarum eximiæ pietatis ſpecimen exhibuit, atque uirtutis exemplum, non oretenus, ſed pleno charitatis opere defunctum parentum proſecutus eſt?

Ab expoſitione. Cum benedixiſſet nepotib ſuis Iacob, ęgrotus, ac impoſuiſſet finē mandatis, quibus filios inſtruebat, colligit pedes ſuos ſub perlectulum, diemque ſuum obijt. Quod cernens Ioſeph, corruit ſuper defuncti parentis chariſſimi vultum, ac mortuum defleuit. Quo facto vir pijſſimus admonuit, nos vt nobis charos, vita defunctos lugeamus, non tamen vt Ethnici, nullam ſpem habentes.

A cã. Quippe hanc vim nō ſolū hominibus, ſed etiam feris indidit, ac ingenuit diuina poteſtas, vt diſſolutionem naturæ perhorreſcant, ac ipſa relinquenda luce moueantur, & diſceſſu à ſuis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba chariſſimorum ſuorum funera prouocēt ad luctum?

A contrario. Quod ſi corda prauorum hominum tāgit luctus, hoc eſt, ægritudo ex eorum, qui chari fuerunt, interitu acerbo: quis iniquū duxerit, ſi boni viri, qui iuxta prouerbium, lachrymabiles ſunt, chariſſimorū ſuorum funera fleuerint? & ſi populus olim in deſerto nimis luxit impios, quod murmurauerant, & inſurrexerant cōtra Dominum Deum cur fuerit à pijs alienum, piorū funera lachrymis proſequi?

A Simili. Quemadmodum corpora noſtra dolori bus adficiuntur, ſi membrum aliquod fuerit reſectum, ita non iniuria mœrore conficiuntur

ſic untur atque luctu, qui dulciſſimam ali quam familiæ ſuæ, atque generis partem amiſerũt, hoc eſt patrem, aut amicum, qui fuerit alter ipſe, ab eadem, vt Pythagoras inquit, anima.

Quis Prophetæ Samueli vitio vertit, ꝙ mortuũ Saul Regem defleuerit? Quis Regem Dauidem reprehendit, quòd planxerit filium Ammõ, & eiularit in morte filij Abſalon? Quis denique vniuerſo Iudaico & Iſraelitico populo ſuccenſuit, quod in duro Ionæ caſu fuerit lamentatus? Ab exẽplo.

Et diuinarũ literarum monimenta nos inſtituunt & adhortãtur, nec deſinmus plorantibus, ſed cum lugẽtibus ambulemus. Et docent longè melius eſſe, in domum luctus ire quàm ad domũ cõuiuij, ꝙ in illa finis cunctorum admoneat hominũ vt viuens cogitet, quid futurum ſit. Vnde cum Abner à Ioab eſſe interemptus, dixit Rex Dauid ad omnem populum: Scindite veſtimenta veſtra, & accingimini ſaccis, & plangite ante exequias Abner in Hebron. A Teſtimonio.

Rectè igitur Ioſeph ſupra defuncti parẽtis faciem ruens, planxit eum: & quod imitemur, nobis omnibus propoſuit egregiũ veræ pietatis exemplum. A breui Epilogo.

CHREIÆ VERBALIS EXEMplum, quo eadem ſententia cõtrarijs locis eſt variata, & cuius argumentum eiuſmodi eſt.

Vir quidam doctus moriturus, hoc Ennij carmen protulit.

Nemo me lachrymis decoret, neque fune
ra fletu
Faxit, cur? uolito docta per ora uirum.

EXORDIVM AB ENCOMIO
præclaræ ſententiæ ducitur in
hanc modum.

Digniſſima profectò memoratu, ac laudatu ſententia, quã duo poetæ, Q. Ennius, & Fabius celeberrimam reddiderũt ille, quia fuit auctor, hic quoniam ſemper uſurpauit. Vterq; maximus ingenior: ille patriã Rudias nobilitauit, creditus habuiſſe tria corda, quod Græcè, Oſcè, & Latinè ſciret loqui. Vnde non immeritò charus fuit Scipioni Africano, & Q. Nobiliori, viris clariſsimi. Hic eruditione ſua uariaq; rerum cognitione patriam ſuam Italiũ, & inibi ciuitatem, ubi natus erat, Bononiam fecit illuſtrem, id ſtudio ſuo conſecutus, ut innumeros Heroas atq; principes illuſtriſſimos ſibi pararit amicos, æternamque nominis gloriam fuerit adeptus.

A Ab expoſitione.

Cuius vt multa preclarè ſcripta ſunt, ita non pauca grauiter dicta, cuius generis illud Ennianum, quod ſupremo tẽpore ueluti cantator Cygnus funeris ipſe ſui, ſuauiter emiſit. Quo vates eximia ſapientia præditus, noluit defleri hominum doctorum atq; priorum mortem, quam a malis abducentem vita beata eſſet conſecutura.

A Cauſa.

Sciebat, pias animas corporeis uinculis, atq; omnibus humanis incommodis exutas, pꝑetuò uicturas. Nouerat animos hominum

minum eſſe diuinos, iiſq; cũ è corpore exceſſiſſent, reditum ad cœlum patere, optimoq; & iuſtiſſimo cuiq; expeditiſſimũ, vt ait Cicero de Amicitia. Videbat, res mundanas tot caſibus atq; periculis innumeris obnoxias. Animaduertebat, nullas domos eſſe, in quibus non multi luctus olim fuerint, hodieque verſentur. Videbat omnes vrbes nihil aliud eſſe, quàm miſeranda, vt Solon apud Valerium inquit, cladium humanarũ circumſepta, vt multi extiterint, qui non naſci optimũ cenſuerint, aut quã ocyſſime aboleri.

Quòd ſi lachrymis indulgendum eſt, ij ſolum flendi fuerint, quib. mors terribilis eſt, hoc eſt, iis quorum cum vita omnia extinguuntur: non autem deflendi, quorum virtutis gloria nũquam eſt interitura, ſed poſt mortẽ ſpecioſior futura. Hinc, vt ait Cicero, Sapientiſſimus quiſque æquiſſimo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo. Hic.n. cui cæca mens, qui nihil aliud conſiderat, quàm externa mortis opera, luget miſerabiles ſibi viſos hominũ caſus: at ille metu mortis non exhorreſcit, nec lamentatur, qui ſecum reuoluit, nobis ex hac vita diſcedendum, tanquam ex hoſpitio, non domo, cum nobis natura diuerſorium commorãdi, non habitandi dederit. Deinde perpẽdit internam mortis vtilitatem, qua dicitur vltima linea rerum, malorum requies, & æternæ vitæ ſimul ac ſalutis origo. Sapienter Rex Eccleſiaſtes inquit: Laudaui magis mortuos, quàm viuẽtes, & feliciorem vtroq; iudicaui, qui non

A contrario.

natus eſt,nec vidit mala quæ ſub ſole fiũt. In hoc ipſum,qui defixos oculos habet,alacrior audet dicere :
Cum valet illa dies,quæ nil; niſi corporis huius.
Ius habet,incerti ſpatium mihi finiat æui,
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis Aſtra ferar.

Quid enim habet vita cõmodi, q̃d non potius laboris? O præclarum diem, cum ad illud animorum cõciliũ cœtumq́; proficiſcar,& cùm ex hac turba & colluuione diſcedam? Pro Dij immortales quàm optabiliter iter illud ineundum, quo confecto,nulla reliqua cura,nulla ſollicitudo futura. Hæc Cicero in Catone maiore,& primo Tuſculanarum quæſtionum.

Quemadmodum illorum vicem nõ dolemus, ſed læti gratulamur, qui reduces è grauiſſimis præliorum crudeliũ periculis in patriã ad chariſſimos amicos cũ triumpho reuertũtur:ita bono iure debemus (ne meliorem fortunam inuidere videamur) in illorum diſceſſu gaudere,qui ex hac lachrymarum valle atq; uita,quæ ſuper terram perpetua,vt S. Iob ait,militia eſt, demigrauit in cœleſtem patriã,vbi vera charitas,& pax æterna regnat.

Ab exẽplo. Quæ iam omnia dicta nõ ſolùm ſancti patres,ſed etiã Ethnicorũ philoſophi animis reputantes, confirmarunt mortem nõ modò flendam non eſſe, ſed voluptatis etiam loco ducẽdam,aut fortiter contemnendã. Exemplo ſunt tot hominum piorũ milia, qui per vincula,verbere,flammas, atq; p

atroces diuerſorum generũ cruciatus inter empti, cum gaudio cõceſſerunt ad cælorũ regna. Sed ijs omiſſis, quid de Socrate loquar? cui mera fuit hilaritas in morte. Qui poſt ſumptam cicutam, cum frigerent mẽbra: Debemus, inquit, gallum Æſculapio perſoluere: vocans perinde, quaſi ſumpta potione medica conualuiſſet. Quid de Cyrenæo illo Theodoro philoſopho? cui cum Lyſimach⁹ Rex crudelia minaretur: Iſtis, quæſo, inq̃t, illa horribilia minitare purpuratis tuis. Theodori quidem nihil intereſt, humanè, an ſublimè putreſcã. Quo dicto genus omne mortis contempſit, poſt hanc vitam longè meliorem expectando. Socrates. Theodoro.

Diuinæ literæ nõ mœroris plenam, ſed potius pretioſam eſſe mortem ſanctorũ in conſpectu dñi, prædicant. Et eos, qui docti fuerint, poſt hãc miſerabilẽ vitã fulſuros, vt cęli firmamẽtũ. Quod licet nõ cognouerint Thraces: tñ exequias, & funera cũ hilaritate celebrabãt. Qui ſine vllis doctorum præceptis humanæ cõditionis (vt Valerius inquit) habitum præuiderunt, nempe mortem homini optimã, & vt omniũ malorũ finem optandã eſſe, vitam aũt deflẽdam, tot ærumnis refertam. Conſiderarunt nihil in terris homini miſerabilius eſſe, quẽ natura tãtum nudum, & in nuda homo natali die abijcit ad vagitus ſtatĩ & ploratũ, nullumq; tot animalium ad lachrymas: & has protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, quod ne feras quidẽ inter nos genitas, vincula excipiunt, & omniũ membrorum nexus, atq; infœliciter natum ia- A veterum teſtimonio. Thraces.

cet manibus pedibusq́; deuinctis flẽs: Animal cæteris imperaturum, & a ſupplicijs vitam auſpiciatur, vnam tantũ ob culpã, quia natum eſt, vt ait Plinius.

Ab Epilogo breui. Rectè igitur ille iam moriturus, Ennij verſiculos proferendos cenſuit, vt nullius boni viri mortem, ita ſuam nõ eſſe deplorandam: quæ tot à malis eripiat, ac à miſerrimæ ſeruitutis captiuitate bonos aſſerens, in vitam æternam perducat.

ALIVD CHREIAE VERBALIS Exemplum, cuius Argumentũ tale eſt: Eccleſiaſtes capite decimo dixit; Pecuniæ obediunt omnia: Exordium ducitur à laude.

REx Iſrael Eccleſiaſtes ex intimis diuinæ ſapientię penetralibus de prõpta multa dixit, ad rerum omnium optimarũ cognitionem pertinentia, maximè veritatis cuius eſt tanta vis vt contra hominum ingenia, fictasque omnium inſidias, facilè ſeipſam poſſit defendere.

Ab expoſitione. Opibus, inqt, vniuerſa ſimul obediũt. Quo dicto, quid verius eſſe poſſit, non video. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare poterit, reginã facimus omnes. Huic ſeruimus omnes, huic palmam tribuimus oẽs, huic omnia expenſa: huic omnia ſerũtur accepta; & in ratione mortalium ſola vtranque paginam facit.

A cã. Nec immerito: Nam quicquid eximiũ, quicquid ſplẽdidum, quicquid venuſtum, quicquid deniq; glorioſum hominib. con

tin-

tingit, id à ſolius pecuniæ beneficio profiſciſcitur. Huic libenter omnes obtemperamus, victi lucro, nec iniuria, cum quicquid rerum vel bonarum, vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratia. Qua ratione permotus apud Euripidem. Bellerophon, inquit:

Sino me vocari peſſimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus: an diues, omnes quærimus,
Non quare & vnde: quid habeas, tantum rogant.
Vbique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe ſit, quæris? nihil.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Bene moritur, quiſquis moritur, dum lucrū facit
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non voluptas matris, aut blandæ poteſt
Par eſſe Prolis, non ſacer meritis parens.
Tam dulce, ſi quid veneris, in vultu micat.
Meritò illa mores cæl tū, atq; hominum mouet.

Reſpice pauperem inopis viri culinā, videbis omnia frigere. Contemplaberis pauciſſimos, & eoſdem pānoſos, ſordidos, ſqualidos inibi deliteſcere miniſtros, neminē ibi regnandi palmā obtinere, quàm famem ſtrigoſam, cū canibus mures inedia conſumentem. Conſiderabis loca cūcta ſqualentia ſitu, catilla carioſa, patellas ſcabroſas, cibaria rancida, ſuppellectilia rubiginoſa, parietes fuligine, atq; araneis oppletos, ſtragula pediculoſa, & breuiter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab acceſſu inauſpicato deterrere. At vbi fueris ingreſſus aulam pecunię, vbi videbis omnia luculenta, oīa feruere opera, greges hominū innumeros in officio eſſe, nec eos ſordidos, ſed argento atq; auro coruſcos. Admiraberis apparatuum

ra tuum magnificentiā gēmis pauimenta, tapetibus pretioſis muros, ſedilia crocco, purpureis angulos omnis aulæis, opificio deniq; citreo lacunaria refulgentia. Præterea coquinam, genere ferculorum atq; lautitiarum omni renidentem, vbi ſi appetat abunde Iouis cerebrū, Attica bellaria: & breuiter Deorum (vt prouerbio dicitur) cibus. Etenim vbi regina pecunia regnat, ibi rerum omnium vberrima copia redundat, inopia prorſus expellitur, quēadmodum olim apud Græcos fames, quā virgis ex ædibus ſolebant eijcere, dicentes: ἔξω βούλιμον, ἔσω πλοῦτον ἢ ὑγιείαν. Id eſt foras famem, intrò diuitias atque ſanitatem.

A Simili. Quemadmodū in magnas, opulētasq; beatorum Principū aulas recipi certatim hoīes adlaborant, vt dominorum gratia ad honores atq; diuitias euehi poſſint: Sic quò potētior pecunia tantò feruētius adfectāt omnes ſub eius imperio eſſe, cuius beneficio non difficulter & opes & honores maximos poterunt conſequi. Porrò, Prima ferè vota & cūctis notiſſima tēplis Diuitiæ vt creſcant, vt opes, vt maxima toto Noſtra ſit arca foro, vt Iuuenalis ait.

Ab exēplo. Quem aūt puduerit in pecuniæ caſtris militare, in quibus non modò priuatorū innumerabilis, ſed etiam magnorū Principum, atq; Cæſarum multitudo ſtipendia fecerunt. Exemplo ſit, vt alios innumeros prætercam, ille, cuius vox in prouerbium abijt. Lucri bonus eſt odor ex re qualibet.

A Teſtimonijs veterū. Verùm enimuero, non iniuria ſeruiunt omnes pecuniæ, cùm ea vis, atq; anima ſit

mor-

mortalium,multoſque amicos vulgò conciliet. Vnde Heſiodus.

χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Et Menander.

Δύναμιν ἐφύκει τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius, ex vulgi ſententia dixit.

O ciues,ciues q̃renda pecunia primũ eſt.
Virtus poſt nummos:hæc Ianus ſummus ab imo.
Perdocet,hæc recinunt iuuenes dictata ſeneſque.

Ergo veriſſima eſt, quam Eccleſiaſtes protulit,ſentẽtia,quæ tam nationibus omnibus in ore, quàm nunc etiam omnibus pecuniæ ſeruis in vſu. A concluſione.

ALIVD CHREIÆ VERBALIS Exemplum:cuius Argumentum eiuſmodi eſt.

Plato Philoſophus dixit:Tum demum beatum terrarũ orbẽ futurũ, cùm aut ſapiẽtes regnare, aut reges ſapere cœpiſſent.

A Platonis laude ſumitur exordium hoc modo.

Valerius Max. prodidit memoriæ Formicas Platonis dormiẽtis in cunis paruuli labellis mel inſeruiſſe. Qua re audita ꝑdigiorũ interpretes ſingularẽ eloquij ſuauitatem ore eius emanaturam dixiſſe: indices illæ nequaquã vanæ, nec cõiectores hi futiles extiterunt:nã tantas non ſolùm eloquentiæ, ſed etiam philoſophiæ facultates aſſecutus Plato fuit,vt eius ſermone Iouem,ſi Græcè loqui velit, vſurum prędica-

dicarent: & Platonem alij Philoſophorũ Homerum, alij Philoſophorum Deum appellarent. Scripſit aũt omnium, & elegantiſſimè & grauiſſimè complura, inter quæ relucet, quod de Reip. fęlicitate protulit.

Ab expoſitione. Ingenij ac doctrinę princeps tũ demũ fore beatas Reſpu. putauit, ſi aut docti aut ſapientes homines eas regere cœpiſſent: aut qui regerent, omne ſtudium in doctrina & ſapientia collocaſſent. Animaduertit nulla fortunata regna fore quibus ſtulti fuerint prædominati, non eruditione, atque virtutibus præcellentes viri.

A cauſa. Etenim fęliciter oĩa ſuccedent in Rep. quã gubernant viri ſapientes, imbuti pręceptis Philoſophiæ. Hæc eſt vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorum expultrix, ſinè qua hoĩum vita nihil poterit eſſe. Illa peperit vrbes, illa diſſipatos homines in ſocietatem vitę conuocauit, illa eos inter ſe primò domicilijs, deinde coniugijs, tũ literarum & vocum cõmune iunxit: illa inuentrix legum, illa morum & diſciplinæ magiſtra: vt ait Cicero Tuſculanarum. 5.

A contrario. Quis igitur ciuitates nõ fortunatas prędicet, quæ ſapientum reguntur imperijs? Contra, quis nõ infęlices arguat, quas cœca ſtultorum temeritas adminiſtrat, cùm è doctrinis ſapientum plurima commoda proueniant? e ſtultorum autem ignorãtia calamitates infinitæ? Etenim ſtulti ſtultã (iuxta prouerbium) loquuntur, ac faciũt. Sapientes autem ſapienter omnia. Et viribus melior ſapiẽtia, & vir prudens, quàm fortis. Sapien. 5.

Quem.

Quemadmodum naues, quæ a nauclẹ- A Simi
ris excellentibus reguntur, ſubortis temp̄e li.
ſtatibus extra pericula ſunt ac fortunatè vehuntur. Sic vbi Reſpu.a viris eruditione ſimul, ac ſapiētia prẹditis adminiſtrantur, beatæ florent vel pacis, vel belli téporibus. Porrò, vt quilibet nautarum vectorumq; tranquillo mari gubernare poteſt: At vbi ſæua ſuborta tempeſtas eſt, ac turbato mari repitur vēto nauis, tum viro & gubernatore opus eſt: Ita quilibet in tranquilla Repu. vtcunq; poteſt negotijs præeſſe, ſed in perturbato rerū ſtatu, ſumma cura prouidendum ac præcauendum eſt, quis ad gubernacula ſedeat, vt ait Liuius lib. 4. ſecundi belli Punici.

Ab exẽplo.
Reſpice duos animorum diuerſiſſimorum Imperat. Q. Fabium Maximū, & C. Terentium Varronem, illum prudentem, hunc ſtolidum: illum ſapiētia conſpicuū, cunctando res afflictas reſtituiſſe: huius temeritatem perdidiſſe ad Cannas; Et Rē-pu. inauſpicata nobilitas Catilinaria cōtudiſſet, ſi nō prudentiſſimus Cōſul Cicero aſſeruiſſet in libertaté. Vnde Iuue. Saty. 8.

Fabius Max.

Cicero.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit,

Rectè Phocylides:

Αργοὺς ἡ, πόλιας σοφία ἡ, νῆα κυβερνᾷ. A Teſtimonio veterū.

Hoc eſt, Sapientia gubernat agros, naues, atq; Ciuitates: quo præclaro dicto ſignificat oīa fęliciter adminiſtrari, quæ ſapiētiæ præſidio regūtur. Dignis igitur laudibus euehenda Platonis eſt ſentētia, qua Reſpu. eas fortunatas prædicat, quarū rectores Philoſophię ſtudijs fuerint exculti,

Epilogus.

ALIA

ALIA CHREIARVM EXEMPLA ex Stephano Nigro.

CHREIA PRIMA.

HEſiodus inter Poetas eminentiſſimus, cuius in dicendo ἡδονὴν, hoc eſt, ſuauitatem, nullus eſt, candidiſſimi auditores, quin vehementer admiretur. Qui plurima quidem ad humanę vitæ inſtitutionem ſpectantia, di ino q odã inſtincto ceciniſſe videtur. Nam & agrorũ cultum, ſub fratris titulo humanũ genus edocuit, & quo pacto optimè, ac modeſtiſſimè ſit viuendum, op idò quàm prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis Deorum monitu, quàm longo etiã rerum vſu ab eo prolatum contenderim: Quo nobis ſignificare haud quaquam dubitauit: Deos ſcilicet virtutem propoſuiſſe ſudore parandam. Ait enim.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι, μακρὸς τε καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
καὶ τραχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι,
ῥηιδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Quibus mehercule verbis omniũ prudentiſſimus Poeta innuere voluit ſocordiam, ac ſegnitiẽ a nobis penitus reijciendam, nihilq; eſſe, à quo immortalis Deus magis abhorreat, quàm cum deſidia pariter ac negligẽtia torpeſcimus. Quid enim ex ipſa deſidia præter ignorantiam conſequi poſſumus? Quæ ſi fortè inani ſapien-

tiæ

tiæ opinione inflata, robur ac vireis ſibi comparauerit, ingentium, ac turpiſſimorũ ſcelerũ cauſam ſuggerit. At virtus, ex qua omnes honeſtæ voluntates, actiones, ſententięq́; proficiſcuntur, laborem requirit, diligentiam deſiderat, vigilantiam exigit. Somnus.n.multus, vt philoſophorum ſapientiſſimus Plato refert, nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agẽdis natura conducit. Nemo.n. quamdiu dormit, a defunctis differt. Hinc eſt quod Plinius ait: Profectò vita vigilia eſt. Quod & illã Græcorum ſententia, quæ iã vulgo in omnium ore verſatur, optimè indicatum eſt. Sõnus nimius.

Ὕπνος θανάτου προμελέτησις ὤλεν.

Vnde illud originẽ traxiſſe iure videri põt.

Stulte, quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imagõ?

Cũm Socrates apud Comicũ Ariſtophanem, Strepſiadem ſenem ad Philoſophiã exhortaretur, quæ ſummam diligentiam curamque deſiderat, hoc præcipuè ſenario vſus eſt.

Ὕπνος ἀπέστω γλυκύθυμος ὀμμάτων.

Hoc eſt. Oculis abeſto ſeniens animũ ſopor. Quòd ſi dormitando, ac deſidẽdo, virtutẽ conſequi valeremus, nunquam ipſa apud Deũ, ac mortales tãti fieret. Apollo, cui cæteri Dij diuinationem cõceſſere propterea Socratem a Chęręphonte interrogatus, omnium ſapientiſſimũ reſpõdit, quòd eum virtute prędituũ nouerat. Quam Græci (vt Platoni placet) idcircò ἀρετὴν appellarunt: quòd oĩum ſit maximè diligenda: nã generis nobilitas pulchrũ quidem eſt, ſed, à maioribus per ſucceſſionẽ Socrates.

acce-

acceptũ bonum. Diuitiæ in maximo ſem per fuere pretio, ſed fortunæ temeritati atque inconſtantiæ ſubiectæ. Gloria honeſtatis quidem ſpeciem præ ſe fert, at infirmam inſtabilem. Pulchritudo plurimi facienda, verùm haud quaquam diuturna. Bona valetudo optabile, quid, ſed mutatur facilè Corporis robur magnũ eſt q d̃, ſed morbis ſeniove tandem cõficitur. Virtus verò clara æternaque habetur, vt potè, quæ diuina ſit atq; immortalis, omniſque fortunæ incurſus facilè contemnat atque deſpiciat. Stilpo Megarenſis philoſophus a Demetrio, qui eius patriam ſolo æquauerat interrogatus, nunquid amiſiſſet nihil, ſtatim reſpõdit: Πόλεμος γὰρ ὐλαφυρᾳ γ·γεῖ ἀρετήν. Quæ vtiq; verba ſignificant animi bona nullo bellorum impetu diripi vnquam poſſe, ſolidumq; in ipſa virtute conſiſtere fęlicitatem. Quod ita ſe habere philoſophorũ parens Socrates eui dentiſſimè indicauit. Rogatus magno n.a Leontino Gorgia, quid de Rege ſentire, vtrum eum fęlicem exiſtimaret? οὐκ οἶδα, ἔφησε, πῶς ἀ πετης καὶ παιδείας ἔχει. Quo vtique reſponſio prudentiſſimus philoſophus innuere voluit ſe de maximi atque opulentiſſimi Regis fęlicitate eò ad amuſſim iudicare haud quaquam valuiſſe, ꝙ vt erga virtutem ac diſciplinas affectus eſſet, penitus ignoraret: vtpote qui fęlicitatem ipſam non in fortunæ, ſed animi potius bonis poſitam eſſe exiſtimaret, vnicamq; virtutem cęteris eſſe rebus præponẽdam arbitratus. Ἅπας γὰρ ὁ ὑπὲρ γῆς ἡ

ὑπὸ -

ὑπὸ γῆς χρυσὸς οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ πλάτωνα. So on præterea de diuitibus locutus dicere cõſueuerat. Ἀλλ᾽ ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον. Cuius quidẽ virtutis robore, parta atq; amplificata imperia, perquã facilè retinẽtur. Hinc eſt, ꝙ hiſtoricorum princeps Salluſtius ait: Quòd ſi Regũ atq; Imperatorũ animi virtus, in pace, ita vt in bello valeret, æquabilius atq; Cõſtantius ſeſe res humanæ haberent neq; aliud alio ferri, nec mutari, ac miſceri oĩa cerneres. Itaq; minime mirum eſt, ſi ad eam comparandum aſſiduo ac maximo opus eſt labòre Χαλεπὰ γὰρ τὰ καλά. Hoc eſt, quæ bona ſunt, non ſine maxima acquiri poſſunt difficultates. Quòd ſi mercatores, modò lucelli ſpes aliqua arrideat, ingentia procelliſq; exagitata, maximo cũ vitę diſcrimine, trãſeunt maria: ſi agricolæ fodiendis, ac proſcindendis aruis aſſiduè incumbunt, vt in breuiſſimum tp̃s fructus, ni calamitatibus fuerint intercepti, tandẽ metant: cur nõ & nos oẽm inertiã, deſidiã, ac dilationẽ, propellamus, quo virtutis perpetuos, nulliq; obnoxios calamitati, fructus conſequamur? Herculẽ ferunt, cum adoleſcentulus eſſet, virtutis ac voluptatis oblatis vijs vtram caperet, diu ſecũ multumq; dubitaſſe: duas aũt, dum in dubio erat animus, ad ipſum acceſſiſſe matronas: Virtutem ſcilicet, & Malitiam, illarumq; etiam, dum ſilentium continebat, notam fuiſſe extemplò diuerſitatem. Videri enim alteram ac curatiſſimè cõptam atq; exornatam, de- Hercules,

litijs diffluentem, & omnium voluptatũ examen poſt ſe trahentem. Hanc itaque multa oſtentantem, longeq; etiam plura pollicentem, Herculem ſecum ducere tentauiſſe. Alteram verò aſperam, ac duram, ſeuereq; intuentem, huiuſmodi verba cótra feciſſe: Polliceri ſe nec voluptatem aliquam, nec quietem, ſed labores, pericula, ſudoresq; infinitos terra mariq; tolerandos. Præmium autem illorum immortalitaté fore. Quare omni ſublata dilatione, huic Herculem adhæſiſſe memorant. Alexander ille Magnus interrogatus, quo conſilio vſus, tot, ac tanta, tam breui geſſiſſet, Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, reſpondit. Quæ verba ſignificant, moram ac dilationem, ipſamq; deſidiam, rebus eſſe gerendis lōgè pernicioſiſſimam: quippe quæ maximarum ſæpè rerum prætermittant occaſiones. Vetus eſt adagium: Deus facientes adiuuat. Quod ſignificat, diuinam opem non ceſſantibus, ſed induſtrijs, & pro virili conātibus, auxilio eſſe ſolere. Ariſtoteles nunquàm tantum ſibi inter Philoſophos nomen comparaſſet, niſi ſapiētiæ ſtudio diutiſſimè inſudaſſet. Cyrus Medorum imperium animi virtute ac ſolertia ad Perſas tranſtulit. Lycurgus, Solon, Darius immortales habiti. Quare cùm cętera ferè oĩa incerta ſint ac caduca, virtus verò ipſa altiſſimis defixa radicibus, nulla vnquā vi labefactari poſſit. omneis ſubire labores, oĩa perpeti incōmoda ęquo animo debemus, vt eam pro virili, conſequamur. Eſtq; poeta hic eminentiſſimus, diligētiſſimè lectitan-

Alexander Magnus.

tandus atq; in primis obſeruandus, quòd certum nobis minimèque ancipitem, ad comparandam virtutem, tramitem indicauerit.

CHREIA SECVNDA.

CVm intermiſſis negotijs familiaribus ad literarum ſtudium me tandem reuocaſſem, eſſetque in animo tam Græcos, quàm Latinos poetas percurrere, Homerum ſtatim, quod inter vates, omniũ eruditorum teſtimonio principatũ facilè obtineat, aggreſſus ſum, exemploq; ἰλιάδος primo huic diuino occurrimus carmini.

. ὅς κε θεοῖς ἐπιπείθηται μάλα τ' ἔκλυον αὐτοῦ.

Quę verba ſignificant, Deo optimo Maximo imprimis eſſe obtemperandũ, ſi ab eo in aduerſis rebus exaudiri concupiſcimus. Quæ quidem ſententia quamobrem ſit ab omnibus probata, neminem eſſe dubium cenſeo Quis n. vſq; adeo mente alienatus eſt, quin ſibi perſuadeat, Deo oĩum moderatori omnium primùm obtẽperandum, quò facilius eiuſdem præſens rebus anguſtis auxilium conſequamur cum præſertim diuinis morem gere e mãdatis volenti, quàm facillimum ſit, idq; præter omnia faciendum videatur. Nam ſi potentioribus imbecilliores ſedulo parere conantur, aſſiduamq; ac diligentẽ eorũ in mandatis exequendis propterea operam exhibent, vt longis ac frequentibus obſequijs boni tandem aliquid adipiſcantur, quãta vui diligẽtia debemus, nè quid præter eius vo-

voluntatem faciamus,cuius nutu tam cœleſtia,quàm terreſtria gubernantur,cuiuſque munera non modò non reijcienda, verùm etiã ſummòpere exoptanda ſunt: quippè,quę(vt Troianus Alexander apud eundem Homerum teſtatur) nullus vnquam,Dijs ipſis non præbentibus ſponte ſua ſumere poſſet. Nam quod vulgo dici ſolet,Deus vndecunque adiuuat,ſi modò ſit propitius,quid ſibi aliud vult,quàm vt omni pietate, omnibus obſequijs, pura deniq; ac ſyncera mente Deum nobis cõciliemus,cuius Natura non eiuſmodi eſt, vt muneribus perinde atq; improbus fœnerator capiatur, ſed ſola vitæ integritate, pientiſſimiſq; placetur precibus, nec vllo pacto iniquorum ac flagitioſorũ muneribus corrumpatur? Hinc eſt quod Porphiri9 ait: Θεοῖς τῶν ἀρίστη μὲν ἀπαρχὴ νοῦς καθαρὸς, καὶ ψυχὴ ἀπαθής. Quæ verba ſignificant nullas Deo optimo Max. gratiores offerri poſſe primitias, q̃ puram mentem: & affectibus ac perturbationibus liberum animum. Nam quod Ouidius ait: Munera crede mihi placant, hominesq; Deosque.

Placatur donis Iuppiter ipſe datis.

Et Eurip.in Medea: Πείθειν δῶρα τὸ θεοὺς λόγος,ideſt,donis vel ipſos dictitant flecti Deos: ad bonorum virorum dona referendũ eſſe videri põt. Quòd ſi quis fieri poſſe nõnunquàm crederet, vt Deus ſceleſtorũ hominũ donis moueretur,is profecto canibus pecudũ cuſtodibus Deum ipſum aſſimilaret,quibus lupi rapinę particulã cõcedunt:

cedunt,vt his muneribus placati atque allecti,diripi greges patiantur: ſed longè ſecus res habet, ſolos namq; bonos reſpicit Deus,iiſque quam libètiſſimè opitulatur. Aeſopus inter ogatus,Quid dij faciunt? reſpondit,τὰ μὲν οἰκοδομεῖν,τὰ γὰρ καταβάλλειν,Quod ſignificat, Deum ipſum alios quidem extollere,ac celebrare, alios verò pro meritis obſcurare ac deprimere. Vnde haud immeritò Ariſtoteles de Magno Alexandro ad Antipatrum ſcribens,ait,dicere ipſum nō propterea magis ſibi placare qđ multis imperaret quàm quod de Dijs optimè ſentiret. Nam qui bonum habent de Deo opinionem, illiq; quàm libentiſſimè obſequuntur, pientiſſimi ab omnibus exiſtimantur,& numinum vice coluntur. Aeneam, quòd in Deos pientiſſimus fuiſſet, inter numina recenſuit vetuſtas. At Deorū contemptor Mezētius, in prælio impiè cō miſſo,fœdiſſimè trucidatus eſt. Capaneus, Hipponi filius,cum Thebana mœnia, Dijs etiam inuitis, ſe conſcenſurum iactanter gloriatus eſſet,fulmine ictus,delapſus eſt. Quare,vni eſſe Deo omnium maximè parendum cenſemus, ſummiſque egregium hunc poetam laudibus afficiendum arbitramur qui diuino afflatus ſpiritu, vnico verſu nos,quomodo Optimus Maximus ſit placandus Deus admonuit.

Alexander Magnus.

Numa Pompilius. Mezentius Capaneus.

CHREIA TERTIA.

Magna eſt profectò Latinorū poetarū cohors, candidiſſimi auditores, multique nominis,ſed longè maior ac præſtātior haberetur,ni obliuionis ſitu,rerumque edaci

tempore, quàm plurima veterũ poetarum monumenta intercepta fuiſſent. Quorum iacturam nẽ perpetuò lugeamus, eorumq; deſiderio maceremur, diuinus poeta Virgilius cauſam præbet: quippe qui multorum inſtar habeatur: Cuius eximia opera, licèt innumeris ſint referta ſententijs, quæ prouerbiorum vice in omnium ore ſingãtur, hæc tamen imprimis memoratu digna viſa eſt: Omnia vincit amor.

Amor.

Quæ vſque adeo omnium cõſenſu iam probata eſt, vt nullus ſit tam literarũ ignarus, quin eam & memoria teneat, & quàm ſæpiſſimè prædicet, cum præſertim nõ modò cuncti mortales, ſed & bruta ipſa immania, amoris violentiæ cedant, eiusq; imperium [illegible] patiuntur: cuius rei nulla adduci [illegible] cenſemus. Magna res eſt enim amor, & apud omnes miranda, cum multis alijs de cauſis, tũ vel maximè ob eius vetuſtiſſimam originem: nã inter antiquiſſimos Deos ab ethnicis recẽſetur. Heſiodus. Omnium (inquit) primum natus eſt chaos, inde terra, tartara, & amor. Parmenides ante Deos omneis natũ Amorem autumat. Acuſileus Heſiodo aſſipulatur: Euripides Tragicorum præſtãtiſſimus omnium Deorum ſupremum eſſe amorẽ his trimetris indicat.

ἄρωτα δ' ὅςις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
ἢ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον,
ἢ σκαιὸς ἐστιν ἢ καλῶν ἄμοιρος ὤν,
οὐκ οἶδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Ouidius quoque de amore locutus addit.

Regnat & in dominos ius habet ille deos

Quid

Quid de Lacedæmonijs ac Cretenſibus di cam? Monne & ipſi, quantam ineſſe amori vim arbitrarentur, euidentiſſimè indicarunt, quorum alteri prius quàm cum hoſtibus manus confererent, Amori ante ſtructas acies ſacra faciebant, perinde atque in inſtructarum cohortium amicitia ipſa eſſet victoria collocata? Cretenſes verò formoſiſſimos in acie pueros exornâtes, Amori per eos ſacra faciebant, vt Soſicrates ſcriptum reliquit. Samij (Erxias auctor eſt) Amori gymnaſium conſecrarunt, cuius feſtũ Eleutheria propterea cognominabant, quod per ipſum Deum Athenienſes ut putabãt, libertatem conſecuti fuiſſent: Apud Thebanos (vt Athenæus teſtatur) ὁ ἱερὸς λόχος appellatus: ex amatoribus atque amatis ronſtabat, τὴν τοῦ σεμνότητα ἐμφαίνων. Alexis cupidinem ipſum, nec feminã, nec matrem, non Deum, non hominẽ, ſed multas in vnam formam compactas ſpecies eſſe indicans, eoſque qui amoris ſimulachrũ effingere conantur, maximè arguens: de Amore in Phędro hæc ſcribit: ἐστὶ γὰρ οὔτε θῆλυς οὔτ' ἄρρην, πάλιν οὔτε θεὸς οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτ' ἀβέλτερος, οὔτ' αὖ τις ἔμφρων, ἀλλὰ συνενηνεγμένος πανταχόθεν, ἐν τύπῳ πόλλ' εἴδη φέρων· μὲν γὰρ ἀνδρὸς ἡ δειλία γυναικὸς, ἡ δ' ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονοῦντος, ἡ σφοδρότης δὲ θηρὸς, ὁ δὲ πόνος ἀδάμαντος, φιλοτιμία δὲ δαίμονος.

Plato igitur omnium Philoſophorũ præſtantiſſimus maximã Amoris vim ac ſapiẽtiam cupiens indicare in conuiuio hæc dicit: Amor **poeta** eſt adeo ſapiens, vt alios

 quoque

quoq; poetas efficere poſſit. Quilibet enim licet antè rudis, in poetam euadit egregiũ, cum primum Amor afflauerit. Ex quo per ſpicuè coniectare licet, amorem periuũ eſſe poetam, omnesque muſicos poeſis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi, diuinandi peritiam duce amore inuenit Apollo, qui amoris eſt diſcipulus. Muſicen ſimiliter Muſæ, fabricã ærariam Vulcanus, texendi artificium Minerua, Iuppiter Deorum hominũq; gubernationem. Quare, cum Deorum vetuſtiſſimus ac maximus ſit Amor, non immeritò æquè in cęteros Deos, atq; in omneis homines ſuum ſemper exercuit imperium. Nam Iouem ipſum modo in cygnum, modò in taurum transformauit, quandoq; in aurum conflauit poe is referentibus. Neptuni equi, Mercurium hirci formam induere coegit, ex iiſdem fabulatorib. Apollinem, vt Admeti paſceret armẽta compulit. Venerem, vt ad Idę mõtis radices Anchiſen quæreret, quàm ſæpiſſimè adegit. Quantopere autem miſeros ſit ludificatus mortales, veterum ſcriptorum monumenta euidentiſſimè indicant. Vnde colligere licet, nunquam ferè humanum genus in extremas tã publice, quàm priuatim incidiſſe calamitates, quin Amor ipſe cauſam ac materiam ſuggeſſerit. Nam vt à publicis, ac pernitioſis bellis exordiamur, Iliacũ incendium, mutuus atque inceſtus Alexãdri & Helenes amor excitauit. Græcorũ exercitũ illa exitioſa peſtis propter Chryſeida grauiter inuaſit Homero referẽte. Achilles

ad iam plurimis Græcorum pernicioſiſſimam Briſeidis deſiderio cōmotus eſt. Belli inter Thebanos ac Phocenſes, per decennium conflati quod ἱερὸν, hoc eſt, ſacrum appellatum eſt, Thebano Thebana mulier à Phocēſe quodam amoris ſtimulis rapta, cauſam præbuit. Chryſaicum quoque bellum nuncupatum, quod inter Cyrrheos & Phocēſes, vt Calliſthenes ſcriptū reliquit, decennium tenuit: propter Magiſtro, Pelagantis Phocenſis filiam à Cyrrheis raptā, imprimis contractum perhibetur. Cambyſes Perſarū Rex mulieris impulſu (vt Creſias credit) in Aegyptum expeditionem fecit. Quid fuit in cauſa, vt Philippi Macedoniæ Regis domus euerteretur? Nempe Cleopatræ importunæ nuptiæ. Vt Herculis familia diſſiparetur, Iole Euryti filia cauſam præbuit. Theſei domus propter Phædrā ad nihilū redacta eſt, Athamantis propter Themiſto, Hypſeo genitam. Iaſonis, propter Glaucem, Creontis filiam. Agamemnon, poſt conſecutam apud Ilion victoriam, cùm in patriam ſoſpes reuerſus eſſet, à Clytemneſtra vxorem, q Caſsādram miſerè deperiret, interfectus eſt. Nōne noſtris quoq; temporibus maxima hominum pars, quotidie amoris ſuaſu digladiatur, ac paſſim trucidatur? Quare, cum multis iam periculis compertum ſit, Amorem ipſum tam apud homines valere, illo omnino, q̄ commodiſſimè fieri poteſt cedendum eſt, Vergilio, poetarum prencipi, per quàm aſſiduè ſtudendum, quod huiuſmodi vndecunque ſcateat ſententijs.

Cābyſes,

CHREIA QVARTA.

Quanto ſæpius ac frequentius Mantuani Vergilij volumina repeto, tanto illum magis & ſuſpicio & admiror. Vnus enim Vergilius characterum diuerſitate, ea complexus eſt, quæ viri tres, Græcorum præſtantiſſimi, vix conſequi potuere. Nam Bucolico carmine Theocritum æquauit, Georgico Heſiodum anteceſſit, Heroico diuinum illum Homerum adamuſſim expreſſit. Quæ quidem omnia cunctis fuiſſe Græci præſtantiorem Vergilium eò indicant quòd Græcorum nullus triplicem hanc dicendi materim auſus, adhuc fuerit, ſed vnuſquiſque intra ſuum ſcribendi genus ſeſe continuerit. Eſt præterea in Vergilio dicendi facilitas, & in rebus enarrandis candor, ut nemo ſit tam rudis, & a re literaria alienus, quin Vergiliana lectione mirum in modũ oblectetur: cum præſertim aureis ac diuinis inter legendum quam ſæpiſſimè occurratur ſententijs, quæ legentium animis vſque adeo blandiuntur, vt vix dum perlectæ memoriæ inhæreant, nec vnquam amplius excidant: qualis eſt, Non omnia poſſumus omnes.

Quæ verba ſignificant mortalium neminem tanto eſſe ingenio præditum, vt ſolus omnia ſapiat atque intelligat, nihilq; eum penitus lateat. cuncta enim ſcire diuinum eſſe potius quam humanũ nouerat poeta. Nã quandoque bonus dormitat Homerus. Hinc celebratum eſt apud Græcos prouer-

bium: Εἷς ἀνὴρ οὐδεὶς ἀνήρ. Hoc eſt vnus vir, nullus vir quaſi velit innuere, nihil egregium ab vno homine præſtari poſſe, ſi aliorum auxilio fuerit deſtitutus. Quod autem legitur apud Euripidē Εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ, Id eſt, vnus vir haud videt omnia: Id ſane ſignificat, neminem vnum, nè maximo quidem rerum vſu atque experiētia tantam vnquam conſequi poſſe peritiam ac ſolertiam, vt omnia per ſe deſpiciat, nec vlla in re hallucinetur atque decipiatur. Socrates, qui Apollinis oraculo ſuæ ætatis ſapientiſſimus iudicatus eſt, ſe nihil omnino præter exiguam quandam amandi diſciplinam, ſcire ingenuè fatebatur. Hercules apud gentiles vt aiebat, Ioue genitus, quē Marathonij vt Pauſanias ait, omniū primi in Deorum numerum propterea recenſuere, quod non minus animi quàm corporis virtutibus excelleret, eodem tempore & aduerſus Hydram, ſophiſticam mulierem certare non valuit, cui, vt Plato refert, propter ſapientiam pro vno ſermonis capite amputato, multa repullulabāt: Et adue. ſus Cancrum, ſophiſtam quēdam ex mari aduenientem, à quo, cum ad ſiniſtram vrgeretur, verbisq; acriter morderetur, nepotis ſui Iolai auxiliū implorauit: cuius ope vehementer adiutus, victoriam vix tandem conſecutus eſt. Quare, cum ij quoque quibus ne cęlum quidem negatum eſt vt ethnici dicebant, per ſe omnia nō potuerint, poetarum præſtātiſſimo, procul dubio credendum eſt, Vergilianæ que lectioni eſt omnino maximè inſeruiendum, vnde huiuſ-

modi ſententias haurire quàm ſæpiſſimè licet.

CHAEIA QVINTA.

Nihil eſt profectò, quòd hominem quiſpiam tam propéſo ac libenti agat animo, quin quandoque faſtidium pariat, ſi modo nulla adhibita intermiſſione, diutisſimè in eodem verſatus fuerit. Hinc factum eſt, ut Ariſtophanis illud iam diu apud vulgum Prouerbij v ćê, obtineat: ἁπάντων πλησμονή. Hoc eſt omnium rerum ſatietas. Quod ita eſſe cùm ſępè alias tum vel maximè nudius tertius ſupra modum expertus ſum. Nam cū in prædio noſtro quòd haud multum ab Vrbe diſtat, vna cum amicis Dianę ſtudijs, quæ à teneris vnguiculis mihi ſemper plurimum placuere, toto animo incumberem, cęterarumq; rerum oblitus vni venationi operam impenderem, tanta me venationum exemplo cępit ſatietas ac faſtidium vt relaxandi animi cauſa, ad Mineruæ ſtudia me ſtatim contulerim, Vergiliūque quem forte mecum attuleram, aggreſſus ſim, in quo quidem lectitando, multæ mihi memoratu dignæ paſſim occurrerūt ſententiæ, inter quas hæc maximè, & quā ſæpisſimè memoranda viſa eſt.

Vſque adeo ne miſerum eſt?

Qua poetarum prudentisſimus nos admonuit, mortem etiam ipſam minimè forti viro recuſandam: quippe, quæ modò honeſta ſit, vitam quoq; turpem quandoque ſoleat exornare, cùm contra vis turpis, ne morti quidem honeſtæ locum relinquat.

Quis

Quis, niſi penitus mête captus, honeſtæ morti turpé præferat vitam, cũ præſertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tempeſtatibus tutiſsimus nobis portus appellanda ſit? Hinc eſt, quod Aiax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Οὐκ ἂν πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτὸν,
ὅστις κεναῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται
ἀλλ᾽ ἢ καλῶς ζῆν, ἢ καλῶς τεθνηκέναι
τὸν εὐγενῆ χρή.

Quid enim in morte eſt, quod ſit iure formidâdum? quam ſi Euripidem poetam ſequi voluerimus, animi pariter ac corporis interitum exiſtimabimus cuius hęc verba ſunt:

Ἄκουσον ὥς σοι τέρψιν ἐμβαλῶ φρενί,
τὸ μὴ γενέσθαι τῷ θανεῖν ἴσον λέγω.

Quod tutas eſt credere, non magis eſſet poſt mortem metuendum, quàm priuſquã naſceremur, vnquam timuimus. Sin autẽ vt veriſsimũ eſt, in morte ipſa nõ interitus, ſed animi a corpore migratio eſt, cur non potius meliora, bonis præſertim viris ſperanda, quam deteriora, verêda ſunt? Plato in Socratis Apologia: Mortẽ (inquit) timere nihil aliud eſt, quam ſapientem videri eum, qui non ſit ſapiens; quippe, cum id ſit ſcire videri, quæ neſcias. Nemo enim ſcit, vtrum mors omnium bonorum ſummum ſibi contingat: Metuunt autem perinde, ac ſi eam malorum eſſe maximum nõ ignorarent. Cui vero dubiũ eſſe debet, quin hæc ipſa inſcitia ſit maximè vituperanda, per quam aliquis ſe putat ſcire; quę neſciat? Stultum eſt igitur, id temerè formidare,

Mors eſt bonũ.

quod & quale ſit omnino neſcias, & nullis precibus ac muneribus, nulliſve maximis quidem viribus declinari vnquam poteſt. Omnibus enim ex æquo moriendum eſt, quod Horatianum facilè illud indicat.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas.
Regumque turreis, ô beate Seſti.

Et Homerus hoc carmine non inficiatur.
Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε κῆρα,

Nec vis Herculea fatum euitauit acerbum.

Quod autem horrida mors muneribus non capiatur, ſenarius hic indicio eſt.
Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ.

Id eſt, Mors ſola donis non euitatur.

Itaque forti ac libenti eſt animo obeunda, & vt gradum acceleret, nec vltimam atque imbecillam expectet ſenectutem, ſummis eſt precibus optandũ ὃν γὰρ θεὸς φιλεῖ ἀποθνήσκει νέος: id eſt, quem enim Deus diligit, in iuuenili moritur vt plurimum ętate: Quæ vtique verba ſignificant, optimè atq; pulcherrimè cum illo actum eſſe, qui huiuſce miſeræ atq; infelicíſſime vitæ calamitatibus quã celerrimè ereptus fuerit, & ad ſempiternam illam fęlicitatem, qua animi poſt mortem fruuntur, quam primum migrauerit: Quod cygni, vtpote, qui ab Apolline, cui dicati ſunt, diuinationem accepere planè, prouidentes, tunc dulciſſimos, ac ſuauiſſimos edunt cantus, cum ſe citò ſentiunt morituros. Codrus ille Atheniẽſium

Rex,

Rex, & Macaria Herculis ac Deianiræ filia, non propterea tātùm voluntariè ſe morti diuerſis bellis obtulere, vt ciuibus ſuis aduerſus Lacedæmonios pugnantibus victoriam relinquerent, famamq; apud poſteros aſſequerentur, ſed quòd in morte non modò nihil mali, verùm etiam ſummam eſſe mortalibus fęlicitatem arbitrarentur. Quod apud Romanos & M. Curtius, iuuenis bello egregius, qui ſe armatum in altiſſimam illam voraginem immiſit: & duo illi Decij, qui cùm Coſſ. eſſent: ſe pro legionibus Romanis deuouerunt, mihi procul dubio ſenſiſſe videntur. Neque enim tam alacri animo ſe perinde ac victimas Reipublicæ prębuiſſent, ſi quid mali poſt mortem ſibi futurum ſperaſſent. Quare & mortem minimè miſeram eſſe, credendum eſt, & Virgilius nō modò aſſiduè in manibus habendus, ſed & memoriæ theſauro commendandus: quippe qui ſui ſtudioſos tam bellè inſtituat.

Cap. 4. DE SENTENTIA quæ græcè γνώμη dicitur.

Sententia eſt oratio breui complexu aliquid, quod ad hortandum dehortandum ve pertinet, explicans. Sentētiarum verò alia exhortans, alia dehortans, alia enuntians. Eſt item alia ſimplex, alia compoſita: pręterea alia probabilis eſt, alia vera, ſuperlata alia.

Sētētia ex eo nomen accepit quod ſenſus ſit cōſilijs aut decens ſi cuti & γνώμη

Quint. l.8.c.5. EXHORTANS SENTENTIA eſt, vt:

Oportet amicum præſentem amare, volentem vero amittere.

DEHORTANS, VT

Turpe quiete Ducem totas deperdere noctes.

ENVNTIANS, VT

Pecunijs opus eſt, ſine quibus nihil eorum, quæ neceſſaria ſunt, rectè fiet.

SIMPLEX, VT

Optimum id augurium eſt, patriam tu tacies amis.

COMPOSITA, VT

Multos eſſe malum Reges, Rex vnicus eſto.

PROBABILIS, VT

Quales amicos quiſque habet, talem ſcias.

VERA, VT,

Expers malorum vits nulli contigit.

SVPERLATA, VT

Infirmius nihil homine.

Hoc ergo pacto ſententia diuiditur. Tractabis verò ipsã eiſdẽ capitib., quę in vſus ex-

explicatione diximus. Laudabis primũ, deinde explicabis tum cõfirmabis, ex Cauſa, Cõtrario, Similitudine, Exemplo, Teſtimonio veterum. Demum breui Epilogo concludes. Differt autem ſententia ab vſu, eò quòd vſus perſæpe actiuus eſt. Sẽtentia verò ſemper in oratione conſiſtit. Deinde quòd vſus ſemper habet additam perſonam Sententia ſine perſona effertur.

EXEMPLVM SENTENTIÆ
Exhortatiuæ, Theognide.

In mare cetiferum ne te premat aſpera egeſtas,
De ſili⁹ & à celſis corrue, Cyrne, iugis. A laudabili.

Indignum Theognidi viſum eſt, Poeticam velut rem ineptam accuſari. Itaq; relictis fabularum commentis, ipſe ad formandos mores, vitamque inſtituendam ipſam traduxit. Cùm videret enim Poetas compoſitis fabulis, veluti præclaro aliquo inuento, gaudentes, ipſe ſatius duxit: quomodo rectè viuatur, carmine complecti. Laudandus certè ob vtrũque: & quòd metri gratiam obſeruauit, & quòd meliorum admonens, inſtitutionis attulit fructum. Sed huius vt alia omnia, ita hoc imprimis meritò quis laudauerit, quod de paupertate dixit.

Quidnã igitur dixit? Qui vitam in miſeria ducit, mori potius amet. Multò.n. melius à vita diſcedere, quàm Solẽ ſui dedecoris teſtẽ habere. Hæc ſunt quæ ex philoſophorum dogmate protulit. Licet autem conſiderare, quã rõne motus, iſta ediderit. Degẽs enim in paupertate, cùm adhuc

A cauſa minor natu eſt, nequi exerceri ad virtutē : vt verò ad virilem peruenerit ætatem, improbiſſima faciet. Legatus enim pro patria pecunia corrumpetur: concionaturus in ſenatu forte, quò ſpes lucri duxerit, eò flectet orationem. Ius verò dicturus, pro largiente pronuntiabit, ſuſcipietq; pro ſuffragijs dona.

A contrario. Vacui autem paupertatis curis, & pueri ad ſpem protinus honeſtiſſimam virtutis attolluntur, & viri facti cuncta ſplendidè adminiſtrant, iam in pace ſumptum edendis publicè muneribus faciendisque ludis præbentes, iam in bello impenſas in toleranda militiæ onera conferentes.

A Simili. At verò quemadmodum grauibus aſtricti vinculis, quò minus liberum ipſis ſit, quod velint agere, vinculis prohibentur: ſic in paupertate degentibus obſtat, quò minus exercere libertatē poſſint, ipſa paupertas, & inopia rerum.

Ab exemplo. Irum vides, qui cùm Ithacenſium vnus eſſet, non tamen id iuris ſibi, quod reliquis ciuibus erat: Cui tam moleſtia paupertas fuit, vt nomen quoque inopia permutaret. Arnæus enim primò vocatus eſt, poſtea Irus appellatus, id ab adminiſtratione cognomentum aſſecutus. Et quid oportet Irum dicere? Ipſe qui Ithaca quoque potiebatur Vlyſſes, poſtquam domū rediens paupertatem ſimulabat, ipſius etiam ſenſit mala, domi ſuæ a temulentis miniſtris percuſſus, & iniuria adfectus. adeo paupertas meo iudicio dura res eſt.

Præclarè ergo, rectèque Euripides in-

quit, Malum eſſe nihil habere, neque paupertatem nobilitate leuari poſſe.

Quomodo ergo quis ſatis & pro dignitate laudabit Theognidem, talia tamq; grauiter de paupertate monentem?

SCHOLIA.

Sententiam authore Quintiliano, veteres, quod animo ſenſiſſent, vocauerũt. Nos autem hoc loco dicimus orationem, quæ ad mores & communem hominũ vitam pertinet, oſtenditque, quid aut fiat in ea plerunque, aut fieri oporteat. Vt: Feras, non culpes, quod vitari non poteſt. Lib. 8. c. 5.

Comes facundus in via pro vehiculo eſt.

Furor fit læſa ſæpius patientia.

Nimium altercando veritas amittitur.

Harum Publij ſententiarum meminit Gellius lib. 17. c. 14.

Aliquando refertur ad rẽ. Cicero pro Ligario: Nihil eſt tam populare, q̃ bonitas. Aliquãdo ad perſonam, vt illa Afri Domitij: Princeps, qui vult oĩa ſcire, neceſſe habet multa agnoſcere. Quint. lib. 8. c. 5.

Oportet amicũ, &c. Locus deſũptus eſt ex Homeri decimoquinto Odyſſeæ: vbi Menalus ad Telemachum ita loquitur.

Χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν.

Non ego te longius, inquit, hic morabor redire cupientem.

Aegrè vtrũque feram, ſi me nimis hoſpes amabis,
Oderit aut nimis. at medium ſeruantia lando,
Nam ſemel exceptũ vt moleſtẽ impellere durum:
Sic retinere malum fuerit properare volentem.

Opor-

Oportet igitur, & hoſpitem præſentem amare, & volentem dimittere: vt interpretatur Raphael Volaterranus. Admonet autem Menelaus inciuilem cum eſſe, qui nō
Hoſpitalitas.
ſit hoſpitalis. Inciuilē itē qui nimiū hoſpitalis, abire contēdenti penulā, vt aiunt, ſciderit, atque nolentē pertinacius retinuerit. Inuitum ſeruare nec eſt mentis puto ſanę.

2 Turpe quieſcere, &c. Locus habetur in Iliados lib. 2.

οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα

Haud dignum duce id eſt, noctem dormire per oēm, vt reddit Manut. in prouerbio: Nō decet principem ſolidam dormire noctem. Docet, vigilātiam ac ſolicitudinem maximè conuenire principibus, vt qui tam tam negotiorum ſarcinam ſuſtineant humeris. Sapienter ille iudicij ſubtilis Rex, qui traditum ſibi diadema, priuſquā capiti imponeret, retentum diu conſiderauit, inquiens: O nobilem magis quàm fęlicē pannum, qué ſi quis penitus cognoſcat quàm multis ſolicitudinibus, & periculis & miſerijs ſit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet. Hæc Valerius lib. 7. c. 2.

Pecunijs opus eſt, &c. Locus ex prima Demoſt. Olynthiaca, quem in prouerbio: Pecuniæ obediunt omnia, ſic vertit Manut. Breuiter opus eſt pecunijs, neq; circa has quicquam eorum, quæ facienda ſunt, cōfici poteſt. Quippe mortalibus nihil eſt cha-
Pecunia.
rius pecunia. Hæc vna inter mortales plurimum valet. Vnde 1. Epiſt. Horat.

Scilicet vxorem cum dote fidemq; & amicos,
Et genus & formam regina pecunia donat.

As bene nummatum decorat Suadela Venusq;.

Bellerophon apud Euripidem inquit,pecuniarum vſum contemplatus:
Sine me vocari peſſimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues omnes quærimus.
Non quare & vnde, qui habeas tantum rogant.
Vbique tanti quiſque,quantum habuit fuit.
Quid habere nobis turpe ſit, quæris?nihil.
Sine quibus,&c.Fuerunt enim qui dixerunt: Impoſſibile pecunijs indigentem bene principari,ſtudioque vacare poſſe. Atqui vbi non honoratur virtus, ibi non eſt poſſibile firmum optimorum eſſe in Reipub.ſtatum.Cuius rei meminit Ariſt.2.Politic.cap.9.

Optimum id augurium, &c. Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. Sumptus eſt ex Homeri 12.Iliados: vbi Hector auguria reliqua negligens loquitur adhuc modum.

Aligeris auibus tu me parere iubes nunc, Auguria.
Quarum nulla mihi cura aut reſpectus, vtrumne
Ad dexteram Eoi veniant mihi Solis ad ortum,
An læuam, ad Solem occiduum, noctiſque tenebras.
Verùm nos Iouis arbitrio parere neceſſum eſt.
Altitonantis,hic imperium tenet vnus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot ſunt morte carentes,
Vna auis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Q.Fabius Maximus cùm augur eſſet dicere auſus eſt: Optimus auſpicijs ea geri,quæ pro Reipu.ſalute fierent: quæ côtra

Rem-

Rempu.ferrentur,contra auſpicia fieri, vt ait Cicero in Catone maiore.

Cæterùm olim apud Gétes auguria vel auſpicia ſummis ſtudijs obſeruabantur,ac maior illis adhibita fides ob mirum factũ Actij Nauij. Quo tantus honor acceſſit, vt nihil belli domique poſtea, niſi auſpicatò gereretur, vt ait Liuius lib. 1. Hinc damnatus fuit L. Iunius, quòd auſpicijs neglectis, claſſem tempeſtate amiſit: Et P. Claudius, quòd cum auſpicia more maiorum peteret, pullarius non exire pullos cauea nũtiaſſet, eos in mare iuſſerit abijci, dicẽs, Quia eſſe nolunt, bibant. Valer. lib. 1. c. 4. quæ tamen malè obſeruabant.

Sunt autem ſententiæ ſimplices, quæ ſimpliciter ſine rationis ſubiectione proferuntur, vel Liber eſt is æſtimandus, qui nulli turpitudini ſeruit.

Item: Egens æquè is eſt qui non ſatis habet, & is cui nihil ſatis poteſt eſſe.

Item: Optima viuendi ratio eſt eligenda, eam iucundam cõſuetudo reddet. Quæ ſententiæ non ſunt improbandæ, propterea quòd habet breuis expoſitio, ſi rationis nullius indiget, magnam delectationẽ. Sed illud quoque probãdum eſt genus ſententiæ, quod confirmatur ſubiectione rationis, hoc modo: Omnes bene viuendi rationes in virtute ſunt collocandæ, propterea quòd ſola virtus in ſua poteſtate eſt, omnia præter eam ſubiecta ſunt rerum mutationi. Vide Ciceronem 4. ad Herennium, & Quint. lib. 8. cap. 5.

Compoſita, &c. Sunt ſententiæ quæ dupli-

plices efferuntur, hoc modo. Sine ratione: Errant qui in proſperis rebus, omneis impetus fortunæ ſe putant fugiſſe: Sapienter cogitant, qui temporibus ſecũdis caſus aduerſos reformidant. Cum ratione, hoc pacto: Qui adoleſcentium peccatis ignoſci putant oportere, falluntur, propterea quòd ætas illa nõ eſt impedimẽto bonis ſtudijs: At hi ſapienter faciunt, qui adoleſcentes maximè caſtigant, vt quibus virtutib. omnem vitam tueri poſſint, eas in ætate maturiſſima velint comparare.

Fortuna.

Multos eſſe malum, &c. Vlyſſes Iliados ſecundo loquitur ad Therſiten: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. Qđ Manut. (in prouerbio: Imperatorũ multitudo Cariam perdidit) ita vertit: Multos imperitare malũ eſt: Rex vnicus eſto. C. Cæſar Caligula, cùm audiret fortè Reges, qui officij cauſa in Vrbem aduenerant, concertãtes: apud ſe ſuper cœnam de nobilitate generis, exclamauit, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, vt ait Suet. Vnus dominus ſit, vnus Rex. Eſt autem triplex Reip. ſtatus Δημοκρατία, id eſt, principatus populi, μοναρχία, i. vnius principatus, & ὀλιγαρχία, i. ſtatus Reip. a paucis adminiſtratæ. Atqui nihil eſt peius licentia multitudinis, qua nulli paretur, ſed pro ſua quiſq; libidine rem gerit. Hãc Græci vocant ἀναρχίαν, malum fermè tyrannidè peius. Par malum πολυαρχία.

Monarchia.

Probabilis, &c. Priſcianus veriſimilem appellat. Vt ſi quis cum malis conuerſatur libenter, nunquam de hoc bene interrogaui viro, ſciens quoniam ſæpe talis eſt, quales

les illi, cum quibus conuerſatur.

Cōſuetudo contagioſa.

Quales, amicos, &c. Vnde Pſal. 17. Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris. & cū peruerſo peruerteris. Celebratur & hic Senarius a Græcis Κακοῖς ὁμιλῶν κ' αὐτὸς ἐκβήσῃ κακός, id eſt malus pie fies ſi malis conuixeris. Corrumpunt enim mores bonos colloquia praua. Et ſi iuxta claudū habites, ſubclaudicare diſces. Vide Manut. in prouerbia. Plutarchus in commentario de ratione dignoſcendi verum amicum ab adulatore, ſcribit tantam habere vim aſſiduam conſuetudinem, vt imprudentes etiam imitemur vitia eorum, quibus cum viuimus. Sic Platonis familiares eius gibbum imitabantur.

Expers malorū, &c. Aphthonius Ἀλυπὸν βίον, habet, vitam, inquit, ſine triſtitia nulli licet inuenire. Recte Heſiodus:

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipſa dies quandoque parens, quandoq; nouerca eſt. Proinde Plinius ſe dubitare dicit, verū natura ſæpius nouerca ſit, an mater; vt quæ tot venena, tot item remedia progignat. Nemo eſt, qui ſemper in tranquillitatis portu nauiget. Quotuſquiſque eſt eſt hominum, quos non teneat aliud atque aliud tanquam in Panegyre malorum, infortuniumve? Vt ſapienter Solon protulerit. Si in vnum locum cuncti mala ſua contuliſſent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miſeriarum aceruo portionem ſuam ferre mallent, vt ait Valerius libro 7. ca [illegible]

Su-

Superlata, &c. Priſcianus ſuperlatiuas ſuias vocat: vt Fama malum, quo nō aliud velocius vllum, Mobilitate viget, &c.

Infirmi⁹ nihil, &c. Verſus Homeric⁹ eſt: οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο. Quem Manut. in prouerbio, Homo bulla eſt, ita tranſtulit: Nil homine enutrit tellus infirmius alma Catanæus: Debilius nil terra facit mortalibus ipſis. Glaucus Iliados ſexto verè loquitur in hanc ſententiam. Tale genus eſt hominū, quale foliorum, &c. Homo bulla.

Indignū Theognidi, &c. Nomē eſt poetæ Græci, cuius (vt Te tul. ait) ſæpe meminit in legib. Plato. Et Manut. in prouerbio: Optimum nō naſci, carmen hoc eius citat: Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.

Idem prouerbiali figura dixit:

οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται οὐδ' ὑάκινθος

Qui vitam in miſeria, &c. Hoc argumētum & ſtyli, & ingenij exercendi cauſa tractari ſolet, Non vt paupertati (quæ iuxta prouerbium ſapientiam ſortita eſt) ſuſpendio ſit arbor deligenda, aut deſiliendum a quinque ſcopulis, vel rupibus in vndam. Verius eſt, quod S. Chryſoſtomus in Epiſtola ad Hebręos ſcriptum reliquit. Paupertas eſt manu ductrix in via, quæ ducit ad cœlum. Sed hoc malum influxit humanis mentibus, vt honori ſit pecunia, & nemo, niſi diues, honore dignus habeatur, vt ait S. Ambroſ. 2. Offic. c. 1.

Nequit exerceri ad virtutem, &c. Etenim, vt Iuuenalis Satyr. 3. inquit.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obſtat
Res anguſta domi.

Et

Et Satyra ſeptima.

Paupertas. Neque enim cantare ſub antro
Pierio, thyrſumve poteſt contingere ſanæ
Paupertas, atque æris inops, quo nocte dieq;
Corpus eget.

Quippe, vt Ariſt. 1. Ethicorum inquit: fieri non poteſt, aut nō facilè fit, vt is agat res præclaras, cui facultates deſunt. Multa namq; per amicos, per diuitias, per ciuilē potentiam, tanquam per inſtrumenta agūtur. Et in decimo ſcribit, ſapientem & iuſtum reb. his indigere, quæ neceſſariæ ſunt ad vitam. Idem (vt Laertius Diogenes ſcribit lib. de Vita philoſophorum quinto) dixit: Virtutem ad beatam vitam ſibi minimè ſufficere, quippe corporis bonis, exterioribusq; indigere, quod tamen iuxta veritatem Chriſtianam eſt falſum, cum virtus ſatis ſit ad hominem fœlicem reddendum. Improbiſſima faciet, &c. Vnde Hora. in Odis lib. 3. Oda 24.

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quiduis & facere & pati,
Virtutisque viam deſerit arduæ.

Mantuanus in Bucolicis:

Pauperies inimica bonis eſt moribus, omne
Labitur in vitium, culpæ, ſcelerumq; miniſtra eſt.

Pecuniæ corrumpetur, &c. Sed hęc ſunt exercitij gratia dicta, cum è contrario diuitiæ malorum ſint irritamenta, ſtimulos maiores ſubdant, atq; feneſtram aperiant criminibus, vt præſtiterit honeſta paupertate laborare, quàm iniuſtis diuitijs affluere. Hic Menander.

καλῶς πένεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτεῖν κακῶς

Id eſt, honeſtius eſt pauperem eſſe, quàm iniuſtè

iniuſtè diuitem.

Duo ſunt, vt inquit in nouis Rhetoricis Ciro, quæ poſſunt ad turpe compendium permouere, inopia, & auaritia. Vnde fit vt legati, atque cauſidici pecunijs ſæpe corrupti ea ſani deteriorem foueant, ac tueantur: Ergo lex erat apud Corinthios, ne legatione fungentes acciperent munera. Et lege Cornelia cautum: ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expenſam ferret, vt ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit obiectum Æſchini, quod munera legatus acceperit, vt ait Quintil. lib. 4 cap. 4. Et Demoſthenes ipſe, accepta pecunia, contra Mileſios loqui noluit, argentangina ſe pati dicens. Vide Gellium lib. 11. cap. 9. Et Manutium in prouerbijs. Porro nihil eſt tam ſanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia apud im probos quandoq; poſſit. Vnde Philippus Macedonum Rex an pe ... ſſu tam eſſet difficilè acceſſu rogauit, vt aſinus auro onuſtus accedere non poſſet.

Non tamen id lar s, &c. In Repub. diuites plus & hono is & authoritat s habent, quam pauperes: dat, cenſus honores, pauper vbiq; iacet. Quippe quemadmodum timiditatem atque contemptum paupertas adfert, ſic opulentia παρρησίαν, hoc eſt, loquendi confidentiam adducit & ornamentum populare. Vulgus diuitum dicta, vt ait Horatius, fortuna ebrium, hoc putat ſuis diuitijs deberi, vt quicquid dixerint, id protinus quaſi Apollinis oraculum omnes ſuſpiciant, & approbent, vt ait Manutius

in prouerbio :

Ἀργύρῳ κρήναι λαλοῦσιν.

Arnæus,&c. Homerus Odyſſeæ 18. loquitur in hanc ſententiam: Prodijt pauper publicus, qui per vrbem Ithacam mendicabat, cuius erat inſigne, vacuum cõtinuò ventrem cibo potúque explere, vis alia ei nulla, ſeu virtus. Aſpectu fuit procerus, cui nomen Arnæo ex ipſa geneti mater indidit. Iuniores verò cuncti Irum vocabant, quoniam ſi quis vellet, nuntium ferebat more Iridis. At id reſpiciens Ouid. in Ibin inquit:

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri.

Paupertatis ſenſit mala, &c. Vlyſſes mẽdicus viſus multa patiebatur. Contumelijs adfectus à Melãthio, qui calce quoq; eum percuſſit. Antinoüs ſcabello petijt, Odyſſeæ 17. Et cùm proci cibis, vinoque eſſent obruti, in Vlyſſem debacchati sũt. Etenim Minerua, vt Vlyſſis animum adhuc magis iniurijs exerceret, procos ab iniuria non permiſit abſtinere. Vnde Criſippus pedem bubulum è caniſtro corripiens iecit in Vlyſſem, vt habetur Odyſſeæ vigeſimo.

Paupertatem nobilitate, &c. Extat & Menãdri ſenarius: πενία δ' ἄτιμον καὶ τὸν εὐγενῆ ποιεῖ, id eſt paupertas autem inhonoratum & nobilem facit. Vel, clarum reddit paupertas inglorium, id eſt, claro loco natos, obſcuros atque contemptos facit. Illuſtre genus ſine diuitijs magis deprimitur, quàm exaltatur.

Paupertas nobilem alioquî reddit inglorium, vnde illud Horat. Ser. lib. 2 Sat. 5 Et genus & virtus, niſi cũ re vilior alga eſt.

EXEMPLVM SENTENTIÆ
Deſumptum ex Priſciano, cuius argumentum eſt.

Non oportet per totam noctem dormire virum multis conſulentem.

Laudabis igitur eum qui dixit, breuiter: Deinde, ſimplici expoſitione explicabit ſententiam, vt: Non decet virum in ſumma poteſtate multis præſidentem, ab occaſu ſolis vſque ad ortũ opprimi ſomno, aut veterno torpeſcere.

Debet enim præſes ſemper vigilare, & ſubditorum ſuſcipere curam; quam ſomnus aufert, & officij reddit immemorem. A cauſa.

Cõtrarium eſt enim Rex & priuatus, & ſomnus & vigiliæ. Sicuti ergo moleſtum non eſt, ſi priuatus homo per totam dormiat noctem: ſic intolerabile, ſi Rex non vigilet, conſulatq; ſibi parentium ſaluti. A contrario.

Quemadmodum nauium gubernatores, ſi cæteri dormiant, ſoli pro communi vigilant ſalute: ſic oportet Imperatores pro ſuis eſſe ſolicitos. A cõparatione.

Hector noctu vigilans, & Reipub. prouidens, ſpeculatorem ad naues Græcorum mittebat Dolonem. Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis caſtra expugnauit. Liuius lib. 10 belli Punici. Ab exẽplo.

Quod Saluſtius quoq; comprobat, dicẽs Multi mortales dediti ventri, atque ſomno, indocti, multiq́ue vitam ſicuti peregrinantes, tranſigunt.

Hæc habet exhortationem plerumque, Concluſio.

vt: Oportet & nos neceſſarias res ſuſcipiẽtes, ſumma cura, vigilijsque eis conſulere, quibus præfecti ſumus.

ALIVD EXEMPLVM meum, cuius argumentum eſt:

Eſt melius tumido mergatur æquore Cyrnus:
Quàm leuium ſtudijs ſolicitetur opum:

Quæ ſapienter dicta mores expoliũt, & ingenia formant, laudem ſuam merentur, quale carmen illius, qui longè melius eſſe confirmabat, fluctibus obrui ſi liceret, quã honeſta paupertate reiecta diuitijs congerendis iugiter inſudare.

Exordium a laude.

Ab expoſitione.

Quæ ſibi quid velint cõſideremus. Vita pauperis cum honeſtate coniunctã longè præſtantiorem innuit, eſſe quàm quæ perpetua contrahendarum opum libidine diuexatur, imò longè conſultius in mare, ſi liceret, præcipitem dari, quàm peruerſis opum coaceruandarum ſtudijs diſtorqueri.

A Cã.

Longè enim melius eſt, parũ cum timore Domini, quàm theſauri magni, & inſatiabiles. Et quid in ſe mali habet paupertas ſacra? quid nõ potius boni? Hæc à Deo profecta manuductrix quædam eſt in via, quæ duxit ad cœlũ, vnctio athletica, exercitatio quædã magna & admirabilis, portus tranquillus. Et nihil opulentius eo, qui paupertatem ſpõtè diligit, & alacritate ſuſcipit, vt ait Ioannes Chryſoſtomus ſermone 18. ſuper Epiſtolam ad Hebræos. Diuitijs igitur paupertas anteponenda, quæ ſecuritatis aſylum eſt, vitiorum expultrix, &

ingenij repertrix, vt Græci rectè dixerint, πενία τὴν σοφίαν ἔλαχε, id eſt paupertas ſapientiam adinuenit. Cicero quinto Tuſculanarum: Dies me deficiet, ſi velim paupertatis cauſam defendere. Aperta res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet quàm paucis, quàm paruis rebus egeat, quàm vilibus. Quid igitur prodeſt diuitiarum gloria fluxa & fragilis? Fœlices pauperes ſi ſua bona norint.

Quantum hominibus diuitiæ incõmodent, vel cæco manifeſtum eſt. Plenæ ſunt curarum atque ſolicitudinum. *A contrario.*

Pauca licet portet argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus gladium contumq; timebis,
Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis vmbrã.
Cantabit vacuus coram latrone viator.
Et nulla aconita bibuntur.
Fictilibus: tunc illa time cum pocula ſumet,
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Prætetea ſtultitiam patiuntur opes, tollit amicos opulentia. Satietas (vt prouerbio dicunt) ferocitatem parit.

Diuitiæ ſuperbos ac inſolentes reddũt, vim inferunt, libidini fomenta ſubminiſtrant, largitionibus iura ſubuertunt, tyrannidem augent, ac tutantur. Breuiter, vitijs omnibus feneſtram aperiunt.

Nullum crimen abeſt, facinusq́ue libidinis, ex quo
Paupertas antiqua perit, hinc fluxit ad Iſtros
Et Sybaris colles: hinc & Rhodos & Miletos,
Atq; coronatum petulans, madidumq; Tarentum,
Prima peregrinos obſcœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt ſecula luxu.

Diuitiæ molles, Vt ait Iuuenalis Saty. 6. Contra, paupertatis eſt tuta ſecuritatis mater, omnis virtutis atque ſapientiæ produ-

ctrix, omnium ciuitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica: cũctis laudib: apud omnes nationes pe functa. Eadem enim apud Græcos in Ariſtide, iuſta: in Platone, benigna: in Epaminunda, ſtrenua: in Socrate, ſapiens: in Homero, deſerta. Eademque paupertas populo Romano imperiũ a primordio fundauit, proque eò Deo ímortali Simpulo & catino ſacrificabant, vt ait Apuleius, oratione prima. Auguſtinus ſuper Pſal. 76. Omnes Philoſophiæ magiſtra nobis eſt inopia.

A Simili. Quemadmodum vinũ (vt prouerbio dicitur) ſeniem vel nolentem ſaltare compellit, ita nihil tam ineptũ, nihil tam a virtutibus omnibns alienum eſt, ad quod non incitet, atque pelliciat diuitiarum affluẽtia atque luxus. Et quemadmodũ diuitiarum frõs hilaris, multis intus amaritudinibus eſt referta, ſic paupertatis horridior aſpectus, ſolidis & certis bonis abundat, vt ait Valerius Maximus. Et quemadmodũ Cãpana luxuria inuictũ armis Annibalem illecebris ſuis complexa, vincendum Romano militi tribuit: ita Romanæ paupertatis frugalitas peperit victoriam. Archeſilaus paupertatem comparabat Ithacæ, patriæ Vlyſſis, quòd iuxta Homerum aſpera quidem eſſet, ſed bona κουροτρόφος id eſt, iuuenum altrix, dum eos conſuefacit frugaliter continenter viuere, & ad omnem virtutis functionem exercet eos.

Ab exemplo. Reſpice diuitem illum in Euãgelio, qui pretioſis quotidie veſtibus induebatur, ſplen-

ſplendideq; viuens,genio indulgebat. Cui quid aliud perniciem attulit,quã diuitiæ? Et quid aliud perdito illo filio peccandi præbuit occaſionem? Quid Iudæ Chriſtũ prodendi,niſi vis pecuniæ,atque iniquitatis mammona?

Hinc ille Eutrapelus cuicunque nocere volebat,
Veſtimenta dabat pretioſa: beatus enim iam
Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia,& ſpes,
Dormiet in lucem,ſcorto poſtponet honeſtum
Officium: vt ait Horat. primo Epiſtolarũ.

Rectè Crates ille Thebanus, qui cũ ad Philoſophãdum Athenas proficiſceretur, magnum auri pondus in mare proiecit,inquiens: Se non poſſe virtutes & diuitias ſimul poſſidere. Hinc Moyſes natu grãdior noluit vocari filius filiæ Pharaonis, potius eligẽs paupertatem pati,& ſimul affici malis cũ populo Dei, quàm temporarijs peccati commodis frui: maiores arbitratus diuitias probrum Chriſti,quàm Aegyptiorũ theſauros. Hebr. 11.

Sapienter in Epiſtola Seneca: Aude, inquit, hoſpes contemnere opes, & te quoq; dignũ finge Deo. Nõ alius Deo dignus eſt, quam qui opes contempſerit. Et in Euangelio Chriſtus ipſe teſtatur, Camelũ facilius tranſire per foramen acus,quam diuitem intrare in regnum coelorum. Proinde S. Bernardus ĩ ſermone de omnib. ſanctis: Vis,inquit, obtinere coelum, paupertatis vilitatem complectere: Regnum celorum eſt pauperũ: beatus qui poſt illa non abijt, quæ poſſeſſa onerant, amiſſa cruciant. A teſtimonio.

Quapropter cùm paupertas multorũ cau-

ſa ſit bonorum, diuitiæ autem compluriũ fons & origo malorum, quid aliud reſtabit, quam vt illam laudibus euehendo amplectamur: Has autem eleuando flocci faciamus?

ALIVD SENTENTIAE exemplum: argumentum.

Κοιμώμενος οὐ δεῖ οὐδενὸς ἄξιος, Hoc eſt, Nemo dormiens vlla re dignus.

Exordium a laude. Diuinis ingenij frugibus abundans Plato eo vſque fuit in eloquẽtia progreſſus, vt ſi ipſe Deus cœlo deſcendiſſet, nec elegantiore, nec beatiore fecundia fuiſſet iuxta hominum capacitatem, vel extimationẽ, vſuras. Tantam enim vim tantamq; copiã vndique collegerat, vt inuicem per totum terrarũ orbem diſpergi, atque dilatari poſſit, vt ait Valer. lib. 8. capit. 7. Multa autem preclara protulit, è quibus illud, quod in legibus ſcriptum reliquit: Nemo dormiens vlla re dignus.

Ab expoſitione. Quod ſomnolentos reprehẽdebat, & ad virtutis fructum nunquam peruenturos adfirmabat eos, qui non per ſtudia, atque labores dextrum illum virtutis, arduum & difficilem callem ingreſſi fuiſſent, ſed in lato atque molle voluptatis hærentes, vitam deſidioſam exegiſſent.

A cã. Etenim ὁ φεύγων μύλον, ἄλφιτα φεύγει. fugit molam, fugit farinam. Qui refugit induſtriam, non fruetur emolumẽtis. Nullus tibi continget honor, niſi tuam adiunxeris induſtriam. Bonarum literarum ſtudia ſequitur gloria: ignauiam autem contem-

temptus & inopia. Cum igitur, quæ pulchra ſunt, difficilia ſint: qui nucleum (vt aiunt) eſſe vult, nucem frangat oportet.

Optimum aiunt obſonium ſenectuti laborem eſſe: Laborandum, enim eſt in iuuenta, quò ſenectuti ſuppetat commodius viuendi facultas. Porrò non iniquè comparatum eſt, vt deſidés & veternoſi iuuenes in ſummam ignominiã atque paupertatem incurrãt. Honeſtis autem ſtudijs intenti, & induſtrij, conſequantur authoritatem, gloriam, atque diuitias. Hæc virtutis ſunt præmia, illa deteſtabilis ignauię ſtipẽdia. A Contrario.

Quemadmodũ qui in certaminibus Olympicis non pugnaſſẽt, fortiter, nullis afficiebãtur honoribus. Et agricolæ otio torpentes, & arua relinquentes inculta, nihil præter zizania conſequuntur: ita deſides adoleſcentes ad gloriam nullam euecti, bonis omnibus deſtituuntur. Etenim ſi quis apes, quòd ſint aculeatæ, nolit perpeti, is nec melle quidem, quòd optat, fruetur. A Simili.

Ariſtotelem conſidera, qui ſi torpuiſſet ocio, ad excelſum illud eruditionis & honoris culmen non fuiſſet euectus. Ab exẽplo.

Contemplare Phanij filium Cleãthem, qui ſumma preſſus inopia, noctu hauſit in hortos aquam, vt interdiu ſtudijs liberalibus operã impenderet. Vnde φρεάντλης appellatus, hoc eſt, puteos exhauriens, ſecundum Diogenem Laertium libr. 7. Item Euclidem reſpice: Qui ſummo literarum amore flagrans, nullos ſubterfugiebat labores, imò graue periculum ſubibat. vt tem- Cleanthos. Euclides.

pore nocturno Socratē audiret. Vide Gellium lib. 6.c.10.

A teſtimonio. Sapienter Græci dicunt: Θεοὶ τ' ἀγαθὰ πόνοις πωλοῦνται, id eſt, Deus ſua munera laboribus vendit, quo docent ſudore perueniendum eſſe ad gloriam:

Quiſquis enim duros caſus, virtutis amore,
Hauſerit, ille ſibi laudemque decusq; parabit.
At qui deſidiam, luxumq; ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores,
Turpis inopsq; ſimul miſerabile tranſiget æuum.

Epilogus. Rectè igitur Plato cenſuit: Nulla munera deſidioſis deberi: gloriam autem atque virtutis præmia ſtudioſis eſſe parata.

ALIVD SENTENTIAE EXEMplum: argumentum.

Boni paſtoris eſt tondere pecus, non deglubere.

Exordium a laude. Tyberius Cæſar merita laude celebrandus eſſet, ſi quam bene cœpit vitam, bene tranſegiſſet. Qui, Diogene Grammatico, ac Theodoro Gadareo Rhetore præceptoribus vſus, in doctum virum euaſit. Vnde principatus ſui initio mirā prudentiā præ ſe ferebat. Et procul dubio feliciter regnaſſet, ſi non eum viuendi licentia, nec, quæ hominū teterrima peſtis eſt, voluptas trāſuerſum egiſſet. Ad quem ſcopulum priuſquam feciſſet naufragium, principe digniſſimam protulit ſententiam.

Ab expoſitione, & à Cā. Qua monuit pecunias à ſubditis ita exigendas eſſe, vt relinquatur ſors, vnde res poſſit creſcere. Damnat δημοβόρους, qui purpurati omnia conuertunt in fiſcum ſuum,

&

& quocunque ſe conferunt, abradunt ita, atque ſpoliant, vt eum carne pellem detra ctam dicas.

Etenim boni paſtores ita tondent, vt lana detonſa poſſit renaſci. At qui deglubũt, nihil reliqui faciũt. Quos expilatores crudeliſſimos non iniuria homicidas vocare poſſis, iuxta illud Ecc. 34. Panis egentium, vita pauperis eſt: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum. Expilator homicida eſt. Necare is dicitur, qui alimenta aufert

Pauperibus omnes facultates eripere facinus eſt omnium teterrimum: at ſubditorum fortunas augere, præclariſſimũ. vnde Artaxerxes Xerxis filius, ſolitus fuit dicere: Regalius eſſe addere, quàm adimere. Sentiens principe dignius, honorẽ & opes eorum, quibus imperant, exaugere, quàm minuere. Et Ptolomeus Lagi filius, regalius eſſe dicebat ditare, quàm diuitẽ eſſe. Bonenim principis intereſt, quã locupletiſſimos habere ſubditos. A contrario. A Simili.

Vt arbores frugiferæ, quarum radices euulſerunt agricolæ, nullos poterunt amplius producere fructus: ſic creſcere non poſſunt populi, qui diuitum paſcua vocantur, quorum oppreſſorum facultates Tyranni funditus exhauſerunt, atque abſtulerunt.

Exemplo ſint miſerabiles Chriſtianorũ populi, quos in ſuam poteſtatem redegit Turca, quos expilat, & funeſtat ita, vt omnis recuperãdarum virium ſpes ſit ablata. Et Locrenſium opes ſic attriuerat olim Q. Plemminius, vt de omnibus eorum facultatibus penè actum fuiſſet, niſi immaniter adflictis Romana ſuccurriſſet iuſtitia. Ab exemplo.

tes illi, cum quibus conuerſatur.

Cõſuetudo contagioſa.

Quales, amicos, &c. Vnde Pſal. 17. Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris. & cũ peruerſo peruerteris. Celebratur & hic Senarius a Græcis Κακοῖς ὁμιλῶν κ' αὐτὸς κεβήσῃ κακὸς, id eſt malus pſe fies ſi malis conuixeris. Corrumpunt enim mores bonos colloquia praua. Et ſi iuxta claudũ habites, ſubclaudicare diſces. Vide Manut. in prouerbia. Plutarchus in commentario de ratione dignoſcendi verum amicum ab adulatore, ſcribit tantam habere vim aſſiduam conſuetudinem, vt imprudentes et imitemur vitia eorum, quibus cum viuimus. Sic Platonis familiares eius gibbum imitabantur.

Expers malorũ, &c. Aphthonius Αλυτον βίον, habet, vitam, inquit, ſine triſtitia nulli licet inuenire. Recte Heſiodus:

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipſa dies quandoque parens, quandoq; nouerca eſt. Proinde Plinius ſe dubitare dicit, vtrũ natura ſæpius nouerca ſit, an mater, vt quæ tot venena, tot item remedia progignat. Nemo eſt, qui ſemper in tranquillitatis portu nauiget. Quotuſquique eſt eſt hominum, quos non teneat aliud atque aliud tanquam in Panegyre malorum, infortuniumque? Vt ſapienter Solon protulerit. Si in vnum locum cuncti mala ſua contuliſſent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miſeriarum aceruo portionem ſuam ferre mallent, vt ait Valerius libro 7. Cap.

Superlata, &c: Priſcianus ſuperlatiuas ſuias vocat: vt Fama malum, quo nõ aliud velocius vllum, Mobilitaté viget, &c.
Infirmi⁹ nihil, &c. Verſus Homeric⁹ eſt:
οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.
Quem Manut. in prouerbio, Homo bulla eſt, ita tranſtulit: Nil homine enutrit tellus infirmius alma Catanæus; Debilius nil terra facit mortalibus ipſis. Glaucus Iliados ſexto verè loquitur in hanc ſententiam. Tale genus eſt hominũ, quale foliorum, &c. Homo bulla.
Indignũ Theognidi, &c. Nomẽ eſt poetæ Græci, cuius (vt Tertul. ait) ſæpe meminit in legib. Plato. Et Manut. in prouerbio: Optimum nõ naſci, carmen hoc eius citat:
Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.
Idem prouerbiali figura dixit:
οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται οὐδ' ὑάκινθος
Qui vitam in miſeria, &c. Hoc argumẽtum & ſtyli, & ingenij exercendi cauſa tractari ſolet, Non vt paupertati (quæ iuxta prouerbium ſapientiam ſortita eſt) ſuſpendio ſit arbor deligenda, aut deſiliendum a quinque ſcopulis, vel rupibus in vndam. Verius eſt, quod S. Chryſoſtomus in Epiſtola ad Hebreos ſcriptum reliquit. Paupertas eſt manu ductrix in via, quæ ducit ad cœlum. Sed hoc malum influxit humanis mentibus, vt honori ſit pecunia, & nemo, niſi diues, honore dignus habeatur, vt ait S. Ambroſ 2. Offic. c. 1.
Nequit exerceri ad virtutem, &c. Etenim, vt Iuuenalis Satyr. 3. inquit.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obſtat
Res anguſta domi.

Et

Et Satyra ſeptima.

Pauper tas. Neque enim cantare ſub antro
Pierio, thyrſumve poteſt contingere ſanæ
Paupertas, atque æris inops, quo nocte dieq́;
Corpus eget.

Quippe, vt Ariſt. 1. Ethicorum inquit, fieri non poteſt, aut nō facilè fit, vt is agat res præclaras, cui facultates deſunt. Multa namq́; per amicos, per diuitias, per ciuilē potentiam, tanquam per inſtrumenta agũtur. Et in decimo ſcribit, ſapientem & iuſtum reb. his indigere, quæ neceſſariæ ſunt ad vitam. Idem (vt Laertius Diogenes ſcribit lib. de Vita philoſophorum quinto) dixit: Virtutem ad beatam vitam ſibi minimè ſufficere, quippe corporis bonis, exterioribusq́; indigere, quod tamen iuxta veritatem Chriſtianam eſt falſum, cum virtus ſatis ſit ad hominem fœlicem reddendum.

Improbiſſima faciet, &c. Vnde Hora. in Odis lib. 3. Oda 24.

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quiduis & facere & pati,
Virtutisque viam deſerit arduæ.

Mantuanus in Bucolicis:

Pauperies inimica bonis eſt moribus, omne
Labitur in vitium, culpæ, ſcelerumq́; miniſtra eſt.

Pecuniæ corrumpetur, &c. Sed hęc ſunt exercitij gratia dicta, cum è contrario diuitiæ malorum ſint irritamenta, ſtimulos maiores ſubdant, atq; feneſtram aperiant criminibus, vt præſtiterit honeſta paupertate laborare, quàm iniuſtis diuitijs affluere. Hic Menander.

καλῶς πένεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτεῖν κακῶς

Id eſt, honeſtius eſt pauperem eſſe, quàm iniuſtè

iniuſtè diuitem.

Duo ſunt, vt inquit in nouis Rhetoricis Ciro, quæ poſſunt ad turpe compendium permouere, inopia, & auaritia: Vnde fit vt legati, atque cauſidici pecunijs ſæpe corrupti causam deteriorem foueant, ac tueantur: Ergo lex erat apud Corinthios, nè legatione fungentes acciperent munera. Et lege Cornelia cautum: nè quis leg. itis exterarum nationum pecuniam expenſam ferret, vt ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit obiectum Æſchini, quòd munera legatus acceperit, vt ait Quintil. lib. 4 cap. 4. Et Demoſthenes ipſe, accepta pecunia, contra Mileſios loqui noluit, argenr-angi nam ſe pati dicens. Vide Gellium lib. 11. cap. 9. Et Manutium in prouerbijs. Porrò nihil eſt tam ſanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia apud improbos quandoq; poſſit. Vnde Philippus Macedonum Rex aiebat, nullum tam eſſet difficilè acceſſu rogauit, vt aſinus auro onuſtus accedere non poſſet.

Non tamen id iure, &c. In Repub. diuites plus & honoris & authoritatis habent, quàm pauperes: ſat. nam cenſus honores, pauper vbiq; iacet. Quippe quemadmodum ſummiditatem atque contemptum paupertas adfert, ſic opulentia παρρησίαν, hoc eſt, loquendi confidentiam adducit & ornamentum populare. Vulgus diuitem dicit, vt ait Horatius, fortunæ ebrium, hoc putat ſuis diuitijs deberi, vt quicquid dixerint, id protinus quaſi Apollinis oraculum omnes ſuſpiciant, & approbent, vt ait Manutius

in

in prouerbio :

Αργύρεα κρήναι λαλουσιν.

Arnæus, &c. Homerus Odyſſeæ 12. loquitur in hanc ſententiam: Prodijt pauper publicus, qui per vrbem Ithacam mendicabat, cuius erat inſigne, vacuum cõtinuò ventrem cibo potúque explere, vis alia ei nulla, ſeu virtus. Aſpectu fuit procerus, cui nomen Arnæo ex ipſa geneſi mater indidit. Iuniores verò cuncti Irum vocabant, quoniam ſi quis vellet, nuntium ferebat more Iridis. At id reſpiciens Ouid. in Ibin inquit:

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri.

Paupertatis ſenſit mala, &c. Vlyſſes mẽdicus vilus multa patiebatur. Contumelijs adfectus à Melãthio, qui calce quoq; eum percuſſit. Antinoüs ſcabello petijt, Odyſſeæ 17. Et cùm proci cibis, vinoque eſſent obruti, in Vlyſſem debacchati sũt. Etenim Minerua, vt Vlyſſis animum adhuc magis iniurijs exerceret, procos ab iniuria non permiſit abſtinere. Vnde Criſippus pedem bubulum è caniſtro corripiens iecit in Vlyſſem, vt habetur Odyſſeæ vigeſimo.

Paupertatem nobilitate, &c. Extat & Menãdri ſenarius: πενία δ' ἄτιμον καὶ τὸν εὐγενῆ ποιεῖ, id eſt paupertas autem inhonoratum & nobilem facit. Vel, clarum reddit paupertas inglorium, id eſt, claro loco natos, obſcuros atque contemptos facit. Illuſtre genus ſine diuitijs magis deprimitur, quàm exaltatur.

[Paupertas nobilem alioquî reddit inglorium, vnde illud Horat. Ser lib. 2 Sat. 5 Et genus & virtus, niſi cũ re vilior alga eſt.

EXEM-

EXEMPLVM SENTENTIÆ Deſumptum ex Priſciano, cuius argumentum eſt.

Non oportet per totam noctem dormire virum multis conſulentem.

Laudabis igitur eum qui dixit, breuiter:

Deinde, ſimplici expoſitione explicabit ſententiam, vt: Non decet virum in ſumma poteſtate multis præſidentem, ab occaſu ſolis vſque ad ortũ opprimi ſomno, aut veterno torpeſcere.

Debet enim præſes ſemper vigilare, & ſubditorum ſuſcipere curam; quam ſomnus aufert, & officij reddit immemorem. A cauſa.

Cõtrarium eſt enim Rex & priuatus, & ſomnus & vigiliæ. Sicuti ergo moleſtum non eſt, ſi priuatus homo per totam dormiat noctem: ſic intolerabile, ſi Rex non vigilet, conſulatq; ſibi parentium ſaluti. A contrario.

Quemadmodum nauium gubernatores, ſi cæteri dormiant, ſoli pro communi vigilant ſalute: ſic oportet Imperatores pro ſuis eſſe ſolicitos. A cõparatione.

Hector noctu vigilans, & Reipub. prouidens, ſpeculatorem ad naues Græcorum mittebat Dolonem. Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis caſtra expugnauit. Liuius lib. 10 belli Punici. Ab exẽplo.

Quod Saluſtius quoq; comprobat, dicẽs Multi mortales dediti ventri, atque ſomno, indocti, multiq́ue vitam ſicuti peregrinantes, tranſigunt.

Hæc habet exhortationem plerumque, Concluſio.

vt: Oportet & nos neceſſarias res ſuſcipiẽtes, ſumma cura, vigilijsque eis conſulere, quibus præfecti ſumus.

ALIVD EXEMPLVM meum, cuius argumentum eſt;

Eſt melius tumido mergatur æquore Cyrnus:
Quàm leuium ſtudijs ſolicitetur opum:

Exordium a laude. Quæ ſapienter dicta mores expoliũt, & ingenia formant, laudem ſuam merentur, quale carmen illius, qui longè melius eſſe confirmabat, fluctibus obrui ſi liceret, quã honeſta paupertate reiecta diuitijs congerendis iugiter inſudare.

Ab expoſitione. Quæ ſibi quid velint cõſideremus. Vita pauperis cum honeſtate coniunctã longè præſtantiorem innuit, eſſe quàm quæ perpetua contrahendarum opum libidine diuexatur, imò longè conſultius in mare, ſi liceret, præcipitem dari, quàm peruerſis opum coaceruandarum ſtudijs diſtorqueri.

A Cã. Longè enim melius eſt, parũ cum timore Domini, quàm theſauri magni, & inſatiabiles. Et quid in ſe mali habet paupertas ſacra? quid nõ potius boni? Hæc à Deo profecta manuductrix quædam eſt in via, quæ duxit ad cœlũ, vnctio athletica, exercitatio quædã magna & admirabilis, portus tranquillus. Et nihil opulentius eo, qui paupertatem ſpõtè diligit, & alacritate ſuſcipit, vt ait Ioannes Chryſoſtomus ſermone 18. ſuper Epiſtolam ad Hebræos. Diuitijs igitur paupertas anteponenda, quæ ſecuritatis aſylum eſt, vitiorum expultrix, &

inge-

ingenij repertrix, vt Græci rectè dixerint, πενία τὺν σοφίαν ἔλαχε, id eſt paupertas ſapientiam adinuenit. Cicero quinto Tuſculanarum: Dies me deficiet, ſi velim paupertatis cauſam defendere. Aperta res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet quàm paucis, quàm paruis rebus egeat, quàm vilibus. Quid igitur prodeſt diuitiarum gloria fluxa & fragilis? Fælices pauperes ſi ſua bona norint.

Quantum hominibus diuitiæ incōmodent, vel cæco manifeſtum eſt. Plenæ ſunt curarum atque ſolicitudinum. *A contrario.*

Pauca licet portet argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus gladium contumq; timebis,
Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis vmbrā.
Cantabit vacuus coram latrone viator.
Et nulla aconita bibuntur.
Fictilibus: tunc illa time cum pocula ſumet,
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Prætereà ſtultitiam patiuntur opes, tollit amicos opulentia. Satietas (vt prouerbio dicunt) ferocitatem parit.

Diuitiæ ſuperbos ac inſolentes reddūt, vim inferunt, libidini fomenta ſubminiſtrant, largitionibus iura ſubuertunt, tyrannidem augent, ac tutantur. Breuiter, vitijs omnibus feneſtram aperiunt.

Nullum crimen abeſt, facinuſque libidinis, ex quo
Paupertas antiqua perit, hinc fluxit ad Iſtros
Et Sybaris colles: hinc & Rhodos & Miletos,
Atq; coronatum petulans, madidumq; Tarentum,
Prima peregrinos obſcœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt ſecula luxu.

Diuitiæ molles, Vt ait Iuuenalis Saty. 6. Contra, paupertatis eſt tuta ſecuritatis mater, omnis virtutis atque ſapientiæ productrix,

ctrix, omnium ciuitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica: cũctis laudib: apud omnes nationes pe-functa. Eadem enim apud Græcos in Ariſtide, iuſta: in Platone, benigna: in Epaminunda, ſtrenua: in Socrate, ſapiens: in Homero, deſerta. Eademque paupertas populo Romano imperiũ a primordio fundauit, proque eò Deo ĩmortali Simpulo & catino ſacrificabant, vt ait Apuleius, oratione prima. Auguſtinus ſuper Pſal. 76. Omnes Philoſophiæ magiſtra nobis eſt inopia.

A Simili.

Quemadmodum vinũ (vt prouerbio dicitur) ſenem vel nolentem ſaltare compellit, ita nihil tam ineptũ, nihil tam a virtutibus omnibus alienum eſt, ad quod non incitet, atque pelliciat diuitiarum affluẽtia atque luxus. Et quemadmodũ diuitiarum frõs hilaris, multis intus amaritudinibus eſt referta, ſic paupertatis horridior aſpectus, ſolidis & certis bonis abundat, vt ait Valerius Maximus. Et quemadmodũ Căpana luxuria inuictũ armis Annibalem illecebris ſuis complexa, vincendum Romano militi tribuit: ita Romanæ paupertatis frugalitas peperit victoriam. Archeſilaus paupertatem comparabat Ithacæ, patriæ Vlyſſis, quòd iuxta Homerum aſpera quidem eſſet, ſed bona κυροτρόφος id eſt, iuuenum altrix, dum eos conſuefacit frugaliter continenter viuere, & ad omnem virtutis functionem exerceret eos.

Ab exẽplo.

Reſpice diuitem illum in Euãgelio, qui pretioſis quotidie veſtibus induebatur,

ſplen-

ſplendideq; viuens, genio indulgebat. Cui quid aliud perniciem attulit, quã diuitiæ? Et quid aliud perdito illo Blio peccandi præbuit occaſionem? Quid Iudæ Chriſtũ prodendi, niſi vis pecuniæ, atque iniquitatis mammona?

Hinc ille Eutrapelus cuicunque nocere volebat,
Veſtimenta dabat pretioſa: beatus enim iam
Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia, & ſpes,
Dormiet in lucem, ſcorto poſtponet honeſtum
Officium: vt ait Horat. primo Epiſtolarũ.

Recte Crates ille Thebanus, qui cũ ad Philoſophãdum Athenas proficiſceretur, magnum auri pondus in mare proiecit, inquiens: Se non poſſe virtutes & diuitias simul poſſidere. Hinc Moyſes natu grãdior noluit vocari filius filiæ Pharaonis, potius eligẽs paupertatem pati, & ſimul affici malis cũ populo Dei, quàm temporarijs peccati commodis frui: maiores arbitratus diuitias probrum Chriſti, quàm Aegyptiorũ theſauros. Hebr. 11.

Sapienter in Epiſtola Seneca: Aude, inquit, hoſpes contemnere opes, & te quoq; dignũ finge Deo. Nõ alius Deo dignus eſt, quam qui opes contempſerit. Et in Euangelio Chriſtus ipſe teſtatur, Camelũ facilius tranſire per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum cœlorum. Proinde S. Bernardus ĩ ſermone de omnib. ſanctis: Vis, inquit, obtinere cœlum, paupertatis vilitatem complectere: Regnum cęlorum eſt pauperũ: beatus qui poſt illa non abijt, quæ poſſeſſa onerant, amiſſa cruciant. A teſtimonio.

Quapropter cùm paupertas multorũ cau-

ſa ſit bonorum, diuitiæ autem compluriũ fons & origo malorum, quid aliud reſtabit, quam vt illam laudibus euehendo am plectamur: Has autem eleuando flocci faciamus?

ALIVD SENTENTIAE exemplum: argumentum.

Κοιμώμενον οὐδ᾽ ἑνὸς ἄξιος, Hoc eſt, Nemo dormiens vlla re dignus.

Exordium a laude. Diuinis ingenij frugibus abundans Plato eo vſque fuit in elequẽtia progreſſus, vt ſi ipſe Deus cœlo deſcendiſſet, nec elegantiore, nec beatiore fecundia fuiſſet iuxta hominum capacitatem, vel extimationẽ, vſuras. Tantam enim vim tantamq; copiã vndique collegerat, vt inuicem per totum terrarũ orbem diſpergi, atque dilatari poſſit, vt ait Valer. lib. 8. capit. 7. Multa autem prǽclara protulit, è quibus illud, quod in legibus ſcriptum reliquit: Nemo dormiens vlla re dignus.

Ab expoſitione. Quo ſomnolentos reprehẽdebat, & ad virtutis fructum nunquam peruenturos ad firmabat eos, qui non per ſtudia, atque labores dextrum illum virtutis, arduum & difficilem callem ingreſſi fuiſſent, ſed in lato atque molle voluptatis hærentes, vitam deſidioſam exegiſſent.

A cã. Etenim *ὁ φεύγων μύλον, ἄλφιτα φεύγει*. fugit molam, fugit farinam. Qui refugit induſtriam, non fruetur emolumẽtis. Nullus tibi continget honor, niſi tuam adiunxeris induſtriam. Bonarum literarum ſtudia ſequitur gloria: ignauiam autem contem-

temptus & inopia. Cum igitur, quæ pulchra ſunt, difficilia ſint: qui nucleum (vt aiunt) eſſe vult, nucem frangat oportet.

Optimum aiunt obſonium ſenectuti laborem eſſe: Laborandum enim eſt in iuuenta, quò ſenectuti ſuppetat commodius viuendi facultas. Porrò non iniquè comparatum eſt, vt deſidés & veternoſi iuuenes in ſummam ignominiã atque paupertatem incurrãt. Honeſtis autem ſtudijs intenti, & induſtrij, conſequantur authoritatem, gloriam, atque diuitias. Hæc virtutis ſunt præmia, illa deteſtabilis ignauię ſtipẽdia. A Contrario.

Quemadmodũ qui in certaminibus Olympicis non pugnaſſent, fortiter, nullis afficiebãtur honoribus. Et agricolæ otio torpentes, & arua relinquentes inculta, nihil præter zizania conſequuntur: ita deſides adoleſcentes ad gloriam nullam euecti, bonis omnibus deſtituuntur. Etenim ſi quis apes, quòd ſint aculeatæ, nolit perpeti, is nec melle quidem, quòd optat, fruetur. A Simili.

Ariſtotelem conſidera, qui ſi torpuiſſet ocio, ad excelſum illud eruditionis & honoris culmen non fuiſſet euectus. Ab exẽplo.

Contemplare Phanij filium Cleãthem, qui ſumma preſſus inopia, noctu hauſit in hortos aquam, vt interdiu ſtudijs liberalibus operã impenderet. Vnde φρεάντλης appellatus, hoc eſt, puteos exhauriens, ſecundum Diogenem Laertium libr. 7. Item Euclidem reſpice: Qui ſummo literarum amore flagrans, nullos ſubterfugiebat labores, imò graue periculum ſubibat. vt tem- Cleanthos. Euclides.

& quocunque ſe conferunt, abradunt ita, atque ſpoliant, vt eum carne pellem detractam dicas.

Etenim boni paſtores ita tondent, vt lana detonſa poſſit renaſci. At qui deglubũt, nihil reliqui faciũt. Quos expilatores crudeliſſimos non iniuria homicidas vocare poſſis, iuxta illud Ecc. 34. Panis egentium, vita pauperis eſt: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum. — Expilator homicida eſt. Necare is dicitur, qui alimenta aufert Bonienim

Pauperibus omnes facultates eripere facinus eſt omnium teterrimum: at ſubditorum fortunas augere, præclariſſimũ. vnde Artaxerxes Xerxis filius, ſolitus fuit dicere: Regalius eſſe addere, quàm adimere. Sentiens principe dignius, honorẽ & opes eorum, quibus imperant, exaugere, quàm minuere. Et Ptolomeus Lagi filius, regalius eſſe dicebat ditare, quàm diuitẽ eſſe. — principis intereſt, quã locupletiſſimos habere ſubditos. A contrario. A Simili.

Vt arbores frugiferæ, quarum radices euulſerunt agricolæ, nullos poterunt amplius producere fructus: ſic creſcere non poſſunt populi, qui diuitum paſcua vocantur, quorum oppreſſorum facultates Tyranni funditus exhauſerunt, atque abſtulerunt.

Exemplo ſint miſerabiles Chriſtianorũ populi, quos in ſuam poteſtatem redegit Turca, quos expilat, & funeſtat ita, vt omnis recuperãdarum virium ſpes ſit ablata. Et Locrenſium opes ſic attriuerat olim Q. Plemminius, vt de omnibus eorum facultatibus penè actum fuiſſet, niſi immaniter adflictis Romana ſuccurriſſet iuſtitia, — Ab exemplo.

Eandem Tyberij ſententiam alijs verbis Alexander ille Macedonum Rex, cognomento Magnus proferens, inquit: κηπωρὸν μισῶ τὴν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα.

A teſtimonio. Hoc eſt, Olitorem odi, qui radicitus excidit herbas, hac arbores ab ima ſtirpe reuellit. Qua tyrannidis arguit eos, qui lōgè plus vectigalium, quàm ſubditorum fortunæ queant ferre, ſolent a ciuitatibus inclementer extorquere: quam impiam rapiendi cupiditatem Diogenes appellat omniū malorum arcem, μητρόπολιν.

Epilogus. Meritis igitur laudibus, dignam principe Tyberij ſententiā celebrandam eſſe cōfirmabunt, qui perpenderint, iniquiſſimas exactiones eſſe, quibus ita plebis vires exhauriunt, vt ad ſe redire non poſſint.

ALIVD SENTENTIAE TRACTATæ. Argumentum exemplum.

Ab Autoris laude. Eſquilla nō naſcitur roſa, nec hyacinthus.

Tāta ſemper fuit Theognidis & doctrinā & authoritas, vt eius ſcripta velut oraculi vicem obtinuerint apud omnes, cum nihil protulerit, niſi quod ſplēdidiſſimum ac veriſſimum eſſet.

Ab explicatione. Eius imprimis ſententia præclara circunfertur, qua prudenter edocuit, è ſquilla roſam non enaſci, è tribulis ficum, è ſentib. vuam ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus probos filios, è præceptoribus indoctis eruditos diſcipulos non productum iri.

A cā. Etenim quod in ſe nihil prorſum habet

niſi

niſi ſordidum ac ignominioſum, nihil dignitatis vel honeſtatis proferre poteſt. Quippe κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν Mali cor ui malum ouum. A contrario.

Conſtat ab herbis ſalubrib. ſalubria germina, ab arborib. bonis bonos fructus expectari. Itē à virtute præditis maioribus, honeſtam ſobolem: at nunquam ex arboribus malis bonos fructus, & rarò ex malo patre (iuxta prouerbium) bonum filium procreari.

Vt aquam ex pumice fruſtra poſtulaueris, & ficus è zizanijs: ita probos à vitioſis parentibus liberos incaſſum expectaueris, quippe vt nihil aridius pumice, nihilq; ad fructus meliores producendos ineptius zizanijs, ita malitioſi parentes minus idonei ſunt ad conferendam liberis virtutem, quę carent ipſi. A ſimili.

Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta.
Illi eadem ſumptes quærunt alimonia pennis.

Vt ait Iuuena.

Reſpice Lucium Tarquinium Lucumonem, qui vrbe Tarquinijs profugus, Romā petijt, vbi pecunijs dignitatē, & induſtria ſcelerata Regis Anci familiaritatem conſecutus erat, à quo tutor liberis relictus, regnum iniquis rationibus intercepit, omnes finitimos miſeris modis afflixit, & potentes, 12. Tuſciæ populos innumeris cladibus attriuit. Cuius peſſimi Regis peſſimus filius erat, vt moribus Superbi cognomē meruerit: qui Seruiū Tullum ſocerum ſuum in Curiam properantē, gradibus deiecit, Ab exēplo. Tarquinij Liuius dec. 1. li. 1.

fecit, ac domum refugientem, interfecit, mox regnum, patris exemplum imitatus, ſceleſte occupauit. Huius item filius, Sextus Tarquinius: vt corpore patrem iniquũ, ita pectore vitijs omnibus corruptiſſimo, retulit: qui Gabios prodidit, & iure propinquitatis in Collatini domum receptus, in cubiculum Lucretiæ irrupit, ac pudicitiã expugnauit. Breuiter Tarquiniorum progenies per malitiam a maioribus, velut per manus traditam, eò proceſſit, vt profligata fuerit, & velut aurum (quod aiũt) Toloſanum funditus interierit. De qua re vide Aug. lib. 3. de Ciuit. c. 10.

A Teſtimonio.

Quibus rationibus commotus Euripides, ait:

φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος, ὡς καλῶς ἔχει,
οὐκ ἂν γένοιτο χρηςὸς ἐκ κακοῦ πατρὸς, id eſt

Heus heus, vt illud dictant recte, probum
Patre ab improbo non poſſe naſci filium.

Et Horatius quarto Odarum quarta:

Forte ſcreantur fortibus & bonis:
Eſt in iuuencis, eſt in æquis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Epilogus.

Bono igitur iure laudandus eſt Theognis, qui protulit eam ſententiam, qua vt nihil elegantius, ita nihil verius queat inueniri.

CAP. V. DE DESTRVCTIONE

Siue ſubuerſione, græcè ἀνασκευὴ.

Deſtructio, vel Subuerſio, eſt propoſitæ alicuius rei reprehenſio. Subuertenda verò neque manifeſta valde, neque prorſus incredibilia, ſed ea quæ velut mediæ ſunt cõditionis.

Oportet autem, cum ſubuertere aliquid voles, primùm eos reprehendere, qui dixerunt: deinde ſubijcere rei expoſitioné: poſtea ipſam ſubuertere capitibus hiſce.

Obſcuro
Incredibili
Impoſſibili
Inconſequenti
Indecoro
Inutili.

Hoc autem præexercitamentum omnẽ propemodum artis vim in ſe cõplectitur: Exẽpli argumentum erit, non eſſe veriſimilia, quæ de Daphne dicuntur a poetis.

Poetarũ coarguere ineptiam, abſurdum mihi videtur, cùm vel ipſi fidem ſibi detrahant, his maximè præter alia quę de Dijs imprudenter fabulantur. Prorſus n. ſuperuacuum videtur, poetarum vllam nos habere rationem, qui Deorum, quorum cura omnia gubernantur, nullam ipſi habeant curam. Et graue quidẽ videretur, quiſquis ab ipſis Deorum in fabulam miſſus eſſet: Apollinẽ verò, quem artis ſuæ ducem videri

Deſtructio, Subuerſio enĩ non tãtũ in fabuloſis] & carmine traditis fieri poteſt, verumẽt in ipſis annaliũ monumentis Quint. li.2. c.4 Exordum a reprehẽſione.

deri volunt, impudentiæ materiam eſſe? quis erit, qui æquo animo perpeti poſſit? Libet ergo audire, qualia de Apolline, & Daphne confingant.

Ab expoſitione.

Daphne, inquiunt, ex Terra Ladoneque fluuio procreata eſt. Hãc ob egregiam ſpeciem, eximiumque oris decorem, Phœbus adamauit, cupieſq; Deus reſtringuere deſiderium ſuum, aſpernantem fugientéque ſecutus eſt, ſed comprehendere nequijt. Verum terra mater, aſſumpta filia, florem, eo quo puella nomine, pro ipſa exhibuit, ipſam verò in arbuſtum vertit, cuius rami propter deſiderium puellę in coronam Pythio tripodi dicati ſunt: flos verò in mercedem ceſſit diuinationis. Huiuſmodi quidẽ ſunt, quæ illi fabulantur, quæ quàm ſit in promptu confutare, hinc facile liquebit.

Ab obſcuro nõ probabili.

Daphne ex Ladone & Terra procreata eſt. Quis oro, tam demens, vt ex his quenquam naſci poſſe credat? Ipſa homo fuit, illi autem diuerſam, & ſuam vterq; habebant naturã. Quomodo verò Ladone Terræ cõiunctus eſt? an quòd aquis ipſam inũdat? Quin omnes ergo fluuij terræ mariti dicantur, cùm nullus ipſam non aquis ſuis irriget? Quod ſi ex fluuio homo nata eſt, quod ni ex homine fluuium quoque naſci poſſe credimus? qui minus.n. tales ex filijs poterunt gigni, quàm ex qualibus ipſi prodierunt? Iam quo pacto nuptias fluuij, terræq; nominant? Sentientium.n. coniugiũ eſt, Terra autẽ, fluuiuſq; ſenſus ſunt prorſus expertes. Ipſa verò Daphne vtrum paternum ſequuta genus, inter fluuios nume

randa

randa eſt, an pater filiæ homo putandus:

Verùm eſto, concedatur poetis natam Daphnen ex Terra & Ladone. Nata ergo Puella apud vtrum educata eſt. Vt demus .n.naſci ita potuiſſe,vt educaretur, fieri tamen non potuit. Vbi.n.verſata eſt puella: Hercule apud eum qui genuit. ecquis ergò hominum vitam in fluuio ducit? Obliuiſcetur.n.naturæ ſuæ pater,citiusq; ſubmerget fluctibus,quàm alet. Verùm ſub terra apud matrem habitauit. Latebat ergo,nulliusq; aſpectui in occulto poſito patebat: cuius autem latebat decor, nullius animũ mouere deſiderio potuit. A difficili.

Vis & hoc aſſentiamur poetis? Quomodo tandem amauit Deus, & impotenti affectu a natura ſua degenerauit? Amor malùs omnium rerum, quæ humanas ſolicitant mentes,eſt peſſima. Impium autem videtur,grauiſſima naturę noſtrę Deo quoque attribuere. Nam ſi omni ex parte noſtris teneatur incommodis, qua in re mortalibus præſtant? Nihil autem malorum eſſe quod non experiatur,certum erit,ſi amore malo quod omnium peſſimum eſt, torqueatur. Sed neque diuina natura hanc ægritudinem capit,neque credibile eſt,Phœbum adamaſſe. Ab indecoro. Amores peſſima.

Inſequens verò puellam Phœbus quomodo ab ea victus eſt curſu? Deus ab homine? Viri.n.mulieribus pręſtant, & Deũ fęmina ſuperauit? Et,quę reliquis hominibus par eſſe non poteſt, ei Deus ceſſiſſe creditur. Quamobrẽ aũt fugientem puellam mater excepit? An quia malas nuptias Ab inconſequenti.

putauit? Quomodo ergo ipſa facta eſt mater? An verò bonas credidit? Cur ergo id bonum filiæ inuidit? Aut ergo mater non fuit, aut malum fuiſſe matrem conſtabit.

Ab inutili. Quid ita vero ô Terra ſecũ ſuis ipſa operibus diſſenſit, offenditq; Phœbum filiam auferens, rurſumq; reddita, eiuſdem nominis arbore ipſum oblectans. Non debebat gratificari illi, ſi offendere ipſum volebat. Quare domum arbore illa tripodas coronauit? Arbor enim voluptatis fuit merces, diuinatio verò virtutis eſt indicium. Quomodo ergo Deus coniunxit ea, quæ natura repugnant? Cur mortalis quidẽ amica, immortalis verò amator?

Perortio. Sed finis ſit, neque enim plura de poetis dicam, nè ipſorum ineptiam longius inſectando, in eadem quam in illis reprehendo, vanitatem videar incidiſſe.

Scholia.

Deſtructio, &c. Quam alij nuncupant improbationem alij, confutationẽ. Quintilianus. lib 2. cap. 4. vocat opus deſtruendi. Idem libro 5. cap. 13. refutationem, Græci ἀνασκευήν. Quibus σκευάζειν, eſt condere, componere, ſtruere; ἀνασκευάζειν deſtruere labefactare.

Subuertenda verò, &c. Hoc eſt, oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ anc pi tem adhibet opinionem, vt ait Priſcianus. Non enim, quæ planiſſimè falſa ſunt vel vera, refutanda ſunt. Quales ſunt Aeſopicæ fabulæ, vel hiſtoriæ indubitabiles Vt ſi

vo-

volueris refutare bruta animalia atque beſtias more hominum aliquando fuiſſe locutas. Vel anno præterito flammis abſumptã Hadamariam.

Mediæ conditionis,&c. Hoc eſt,quę medium ſeruat ordinem, de quibus in vtranque partem oratio poterit inſtitui. Vt ſi cõfutes Antibodas eſſe. Arionem Delphino vectum. Annibalis exercitũ humanas carnes ediſſe.

Obſcuro,&c. Ab incerto Priſcianus ait: Vt,incertum eſt tempus, quo vixerit Narciſſus. Non manifeſtum eſt, quot annulos poſt cladem Cannenſem Annibal Carthaginem miſerit. Non conſtat vbi cerui abijciant cornua.

Incredibili,&c. Vt: incredibile eſt Arionem malis adfectum voluiſſe canere. Supra fidem eſt,Daphnen a flumine Ladone procreatam,aut Niobe in ſaxa conuerſam.

Impoſſibili,&c. Vt: impoſſibile erat Arionem à Delphino ſeruari. Impoſſibile erat Stentora quinquaginta alios ſermone æquaſſe ſonuque.

Non cohærente,&c. Ab inconſequente ſecundum Priſcianum. Quod & contrariũ appellat. Vt contrarium erat noluiſſe perdere libertatem eum,qui eam ſeruaſſet.

Indecoro,&c. Hoc eſt,ab indecente. Vt Indecens erat Apollinem,cùm ſit Deus, libidinoſum voluiſſe virgini vim inferre. Non decuiſſe imperatoriam Scipionis dignitatem pulcherrimis (quas expugnata noua Carthagine cepit) virginibus ſtuprũ inferre: honeſtius erat iniuriæ muliebri

ob-

obnoxias,intactas cuſtodire.

Inutili,&c. Hunc locum Priſcianus ab incommodo vocat,cùm dicimus; rem ineptiſſimam eſſe,quæ nulli vel vſui, vel honori futura ſit:vt,Otia ſunt abroganda,vnde nulla commoditas, vel laus vero promanat.

Artis vim,&c Etenim inſtrumentis omnibus Rhetoricis opus habet, cũ tota ſpes vincendi, ratioque perſuadendi poſita ſit in confirmatione atque confutatione. Nã ſi adiumenta noſtra expoſuerimus, contraria autem diſſoluerimus, abſolutè nimirum munus oratorium confecerimus, vt ait Cicero.

Coarguere ineptiam,&c. Duplicẽ huius declamationis formulam nobis proponit. Prioris eſt ſentẽtia, Abſurdũ eſſet ineptias poetarum reprehendere, aut vatibus contradicere,niſi ipſi in cauſa eſſent, taliaque confingendo nos aduerſum ſe concitarẽt. Alterius;ſtultum eſſe poetis parcere, cùm ipſi Deo immortali nõ parcãt,ſed in Deos omnes ſuos,maximèque artis ſuæ poeticæ præſidem Apollinem debacchentur.

Apollinem,&c. Hic muſarũ princeps & dux eſt.Vnde μουσηγέτον appellant, autore Macrobio lib.1. de Somno Scip. ca.3. Idem primo Satur.c.17.vocatum ait. ἀπὸ τὸν μάλλειν τὰς ἀκτίνας,ideſt,a iactu radiorum. Eundem Phœbum, ἀπὸ τὸν φωτᾶν βίᾳ. quod vi feratur Tortellius deriuat a lumine vel nitore,ἀπὸ τὸν φωτός.

Daphne,&c. Hanc Aphthonius ait filiã eſſe Ladonis,qui fluuius lauris circũſeptus

eſt in Arcadia. Ouidius autem primo Metamorph. tradit filiũ Penei. Vnde Peneiã, ac Peneida vocat: eſt autem Peneus Theſſaliæ fluuius, inter Oſſam & Olympũ decurrens, apud quem eſt locus amœniſſimus, qui Tempe dicitur. Vnde Virg. ait 4. Georgicorum: Fugiens Peneia Tempe. Ouidius primo Metamorph. Eſt nemus Æmoniæ, prærupta quod vndiq; claudit Sylua, vocant Tempe, per quæ Peneius, &c. Fertur autem duas habuiſſe filias, Cyrenẽ, & Daphnen. Vide Bocatium lib. 7. c. p. 29. Porrò poetę finxerunt, Daphnen è Ladone procreatam, quòd lauri, & arbores prouemiant, naſcanturque de fluuialibus vndis.

Pythio, &c. Python vel Phyton horren dæ magnitudinis eſt terra caleſcente poſt Deucalionis diluuium procreatus ſerpens, quem Phœbus interemit, vnde Pythius eſt appellatus. Et in honorem eius ludi inſtituti, Pythia dicti. Ouid. 1. Metamorph.

Inſtituit ſacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ ſerpentis nomine dictos.

Sunt qui ſic dictum aſſerãt ἀπό τοῦ πυνθάνεσθαι. At Macrob. 1. Satur. c. 17. a πύθω hoc eſt, σήπω, trahit, quod nunquam ſine vi aliqua caloris efficitur putredo.

Tripodi, &c. Tripodes, a tribus pedibus dicti fuerunt autore Seruio ſuper 4. Aenei. menſæ in Apollinis Delphici templo, quibus ſuperpoſitæ Phæbades vaticinabãtur, vel ex quibus reſponſa dabantur. Dicebatur etiam Cortina. Virg. in 6. Neq; te Phębi Cortina fefellit. Fuerunt autẽ duo ſummæ fidei oracula Delphica & Pythia.

Vide

Vide Manut. in prouerbio. Ex tripode.

Iã quo pacto, &c. Non probabile eſt, inquit nuptias factas eſſe inter res inanimatas, cùm Hymenæus eorũ ſit qui ſenſus habeant. Præterea cùm in dubio ſit an inter fluuios filia Daphne, an Ladon pater inter homines recenſendus.

Amor malus res peſſima, &c. Vnde Euripides βροτοῖς ἔρωτες ὡς κακὸν μέλα. Mortalibus amores quàm magnum malũ. Qui bonis hominibus non conueniunt, nedum Apollini Deo. Rectè apud Diogenẽ Laertium Zeno. Amor eſt, inquit, concupiſcentia quædam, in præſtanti ingenio viros nõ cadens.

Viri mulieribus præſtant, &c. ὑπερέχουσιν, viri ſuperant, vincũt fœminas. Etenim fœminæ debiliores ſunt maribus, quia frigidioris naturæ, vt de animalibus ait Ariſtoteles.

REFVTATIONIS EXEMPLVM.

Falſum eſſe, quod Herodotus lib. 1. ſcripſit ſuper Arione fidicine. De quo vide Gellium lib. 16. c. 19. Ouid. 2. Faſt.

Arion vectus a Delphino.

Exordiũ à reprehenſione.

Primam hiſtoriæ legem Ciceró tradit, eſſe, vt vera ſit, nec admiſceat aliquid falſi, quam Græci non ſeruando, ſed creditu indigna turpiter confingendo fecerunt, vt fidem amiſerint, & Græcia mendax credatur, & Herodoti ſcripta vana, atque mendacijs conſuta, maximè ea, quæ ſuper Arione prodita circunferuntur.

Arion, inquit, Citharœdus grandi pecunia,

nia, & re bona multa copioſus, Corinthum ex Sicilia, & Italia conſtituit redire. Nautas igitur Corinthios delegit, qui prędæ pecuniæq; cupidi cęperunt conſilium de nęcando Arione. Hinc pernicie intellecta, ſpe cuniam inſidiatores haberent, vitam darent, orauit. Atqui nautæ imperarunt, vt iam ſtatim coram deſiliret præceps in mare. Homo ibi territus, ſpe omni vitæ perdita, id vnum rogauit, vt priuſquam mortem oppeteret, induere permitteret ſua ſibi veſtimenta, & fides capere, & canere carmē caſus illius ſibi conſolabile. Quod orauerat, impetrat, atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, ſtanſq; in ſummæ puppis foro, carmen, quod ὄρθιον dicunt voce ſublatiſſima cantauit. Ad quod delphinum inter vndas adnauiſſe, & dorſo ſuper fluctus edito Arionem vectauiſſe, incolumique cum corpore cum cithara atque veſtimentis illæſis, Tænarum in terram Laconicam deuexiſſe, confirmat Herodotus.

Eſt enī lumen veritatis hiſtoria. Ab expoſitione.

Ecquis aſſerat conſpicuum atque ſanū eſſe Arionem in mare præcipitatum fidibus ceciniſſe, ipſum fluctibus non obrutū, nec citharam humoris impatientem aſpergine marina corruptam, neq; veſtes à procellis abſorptas, ſed omnia integra ipſumque citharædum ſaluum euaſiſſe beneficio marinæ beluæ.

Ab obſcuro

Ab Arionę fidicine magnā pecunię vim collectā admitto, licèt idipſum multis diffi cillimum creditu, cùm iuxta prouerbium, bonus cantor, bonus quandoque cupediarius,

Ab incredibili.

rius,promuſque magis quàm condus. At quis,oro,tam demẽs,vt perſuaſum habeat ſidicinem in tanta calamitate, & in tantis vitæ periculis conſtitutum ſe ornare, & canere potuiſſe? Porrò quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plauſiſſe, & Nioben in tanto natorum luctu ſaltauiſſe: Sic, nemo crediderit,hominem in extrema neceſſitate, capitiſque periculo fidibus delectatum cecinisſe carmen nõ vulgare,rebus ſcilicet requirentibus habitũ potius lugubrem, aut Muſam,quam vocant Caricam.

Ab impoſſibili. Verùm eſto, concedatur illum potuiſſe canere, & Delphinum muſica demulſum ſed cùm ſit omnium non ſolùm marinorũ animalium velociſſimus Delphinus,ocyor volucre,& telo acrior, iuxta Plinij ſententiam, quomodo eiuſdem dorſo, potuit Arion pendere, vt ſi commoda etiam fuisſent retinacula, ijs tamen fidibus intentæ manus vti potuiſſent. Sed eſto,non ſit excuſſus? at quomodo vortices perferre potuit,& ſemper æſtuantis, furentiſq; maris impetus,æquoreoſque turbines atque procellas,quæ remos frangere, proras auertere,& maximas naues deuorare ſolent,atq; ſubmergere.

Ab indecoro. Quid ab hiſtorico magis alienum quàm iſta mendacia confingere? Quid minus cõuenerit humanæ naturæ, quàm in ſummo rerum aſperrimarũ periculo canere? Quid in truculentarum belluarum ad feritatem natarum,naturã minus quadrauerit,quàm eas, natiua rabie depoſita manuſueſcere, placi-

placidorumq; equorum offi cijs fungi, mariaque ſuperequitantem hominem dorſo portare.

Calamitatis dolor eſt comes, atque luctus: proſperioris fortunæ cantus, & lætitia, ſed quomodo in ſummum vitæ diſcrimen adductus Arion, lætitiæ veſtimenta potuit induere, muſicisq; cantilenis indulgere? At idem in mare præcipitatus, quomodo emerſit, quomodo marinis humoribus perfuſus, & horrore perculſus, fides, quas inutiles aqua reddit, tractauit? quomodo ſocietatis humanę atquę rationis expers Delphinus, equum domitum imitatus, citharœdum veluti equitem vexit, & monſtrator itineris in portum, quem optauit homo, deduxit? A contrario.

Quorſum iſta tam abſurda commenta, & inutilia vel auditu, vel relatu figmenta, vnde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanat? Ab inutili.

Finem modò faciam, nè in Herodotum inuectus, calũniari videar, & prolixis verborum ambagibus vſus, moleſtijs afficiã eos, qui credulitatis vitio non laborantes, nouerunt mera deliramenta eſſe, quæ de Arionis fabula memoriæ ſunt prodita. Epilogus.

ALIVD REFVTATIONIS
Exemplum: argumentum.

Vanum eſſe, Elpenora mutatum fuiſſe in porcum.

Vt fabulæ poetarum honeſtæ, delectãdi gratia, vel docendi cauſſa conſcriptæ, lau- Exordium.

dem

Circes fabulā explicat apud Xenophō. opinio memo. Socrat.

dem merentur: ſic abſurda, quorum nullus eſt vſus, mendacia, carbone notanda, mini meque ſunt ferenda, cuius farinæ ſunt ea, quæ finxerunt de Elpenore.

Ab expoſitione.

Quem ſociorū Vlyſſis vnum fuiſſe perhibent, & a venefica Circe, Solis ac Perſæ filia mutatum in porcum, atque ex homine per pocula beſtiam quadrupedem factū: iuxta illud Iuuenalis Satyr. 14. Cum remi gibus grunniſſe Elpenora porcis. Circes inquit Horatius, pocula noſti.

Quæ ſi (Vlyſſes) cum ſocijs ſtultus, cupidusque bibiſſet.

Sub domina meretrice fuiſſet turpis, & ex cors.

Vixiſſet canis immundus, vel amica lutoſus.

Ab obſcuro.

Quod figmentum nemo, præditus etiā Attica Eloquentia, perſpicuum, aut planū fecerit homini rationis compoti. Obſcurior enim res eſt, quàm vt vlla dicendi facultate queat illuſtrari, & intellectu tam difficilis, vt nè Apollo quidem (vt prouerbio dicunt) intelligat.

Ab incredibili.

Quis tanto credulitatis vitio laborauerit, cui verum eſſe videatur, hominem in porcum transformari potuiſſe, idq́ue per fœminam, quæ vt viris infirmior eſt, ac ineptior: ita minus idonea ad capeſſendas atque ſibi vendicandas diuinæ virtutis artes.

Ab impoſſibili.

Ecqua ratione vel efficacia fieri potuit, vt humana facies in ſetoſum porci caput transformaretur, manus cum digitis in pedes biſculos tranſirent, & breuiter in animal

mal deforme, terram ſemper ſpectans ac fodiens, conuerteretur homo?

Cui Deus os ſublime dedit, cœlumq; videre.
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Ab Indecēti. Non decreuiſſet Circen id attentare, vel ſibi potenter arrogare, quod ſolius diuinæ virtutis eſt opificium. Ad hæc indecens admodum fuiſſet, humani corporis figuram, Dei ſimilitudinem factam in porcina mēbra conuertere, naturamque ratione diuina præditam, ſordidiſſima pecoris carne dehoneſtare.

Ab incohærēti. Veneficijs potens Circe fuerit eſto. Sed quomodo à triuenefica porrectum, quod hauſtum in ſtomachum traijci, deinde in viſceribus abſumi, atque confici ſolet poculum, potuit totum Elpenoris corpus immutare? Quis vnquam audiuit, ſumpta pocula ſecutas fuiſſe corporum tranſeuntium in alia transformationes, & non potius priſtina membrorum figura permanente, ſanitatem, vel aduerſam valetudinem concomitatam.

Ab inutili. Quæ malè feriatorum hominum deliramenta, cùm nihil bonæ frugis adferāt, miror, quid Herodotum iuuerit iſta confingere. Quid item vates impulerit ſcriptis ſuis rata facere atque committere, vt verū perduret prouerbium: πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί Multa mentiuntur poetæ. Quibus quidlibet audendi ſemper fuit aqua poteſtas, vt Horat. ait.

Concluſio. Deſinā plura de rebus vaniſſimis verba

facere, ne diutius in ijs immorati, mihi aliqua vaniloquentiæ nota poſſit inuri.

ELEGANTISSIMA M. PORTII Catonis Conſulis ad populum oratio: qua fœdum Bacchanalium ritũ reprehendit, ex T. Liuio.

Bacchanalia hac Sp. Poſthumio Albino & Q. Martio Philippo Coſſ. viguerũt.

NVlli vnquam concioni, Quirites, tàm non ſolùm apta, ſed etiam neceſſaria hæc ſolennis comparatio Dei fuit, quæ vos admoneret, hunc eſſe Deo, quem colere, venerari, precarique maiores veſtri inſtituiſſent, non illos, qui prauis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus ſtimulis ad omne ſcelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, inuenio: ſi aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: ſi omnia nudauero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus: quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum ſcitote eſſe. Vt ad cauendum ſatis ſit, dabitur opera à nobis. Bachanalia tota iam pridem Italia, & nũc per Vrbem etiam multis locis eſſe, non fama modò accepiſſe vos, ſed crepitibus etiam, vlulatibusque nocturnis, qui perſonant tota Vrbe, certum habeo: Cæterum quæ ea res ſit, ignorare: alios Dei aliquem cultum, alios conceſſum ludum & laſciuiã credere eſſe: & qualecunque ſit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorũ attinet, ſi dixero multa millia hominũ eſ-

ſe,

ſe, ilicò neceſſe eſt exterreamini, niſi adiũxero, qui, qualesque ſint. Primum igitur mulierũ magna pars eſt, & is fons mali huiuſce fuit; deinde ſimillimi fœminis mares ſtuprati, & cõſtupratores, fanatici vigiles, vino, ſtrepitibus, clamoribusque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires coniuratio, cæterùm incrementum ingens virium habet, quòd in dies plures ſunt. Maiores veſtri ne vos quidem, niſi cùm aut vexillo in arce poſito comitiorũ cauſſa exercitus edictus eſſet, aut pleni cõſilium Tribuni edixiſſet, aut aliquis ex magiſtratibus ad cõcionem vocaſſet, fortè, temerè coire voluerunt: & vbicunque multitudo eſſet, & ibi & legitimum rectorum multitudinis cenſebant debere eſſe. Quales primum nocturnos cœtus deinde promiſcuos mulierum ac virorum eſſe creditis? Si quibus ætatibus initientur mares, ſciatis: non miſereat vos eorum ſolùm, ſed etiam pudeat. Hoc ſacramento initiatos iuuenes, milites faciendos cenſetis, Quirites? ijs ex obſcœno ſacrario eductis arma committenda? hi cooperti ſtupris ſuis, alieniſq; pro pudicitia coniugum ac liberorũ veſtrorum ferro decernerent? Minus tamen eſſet, ſi flagitijs tantum effœminati forent (ipſorũ id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem a fraudibus abſtinuiſſet. Nunquã tãtum malum in Reip. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid ſcelere peccatum eſt, ex vno illo ſacrario ſcitote ortum eſſe. Nec omnia in quæ coniu-

rauerunt ædita facinora habent, & nunc pri
uatis noxijs quia nondum ad Rempub. op
primendam ſa is vitium eſt, coniuratio ſe
ſe impia tenet. Creſcit & ſerpit quotid. e
malum: iam maius eſt, quàm capere id pri
uata fortuna poſſit: ad ſummã Reipublicæ
ſpectat, niſi præcaueritis, Quirites. Iam
huic diurnæ legitimæ ab Conſule vocatæ
par nocturna concio eſſe poterit. Nunc illi
vos ſinguli vniuerſos concionantes timẽt:
iã vbi vos dilapſi domos & in rura veſtra
eritis, illi coierint, conſultabunt de ſua ſa-
lute, ſimul ac veſtra pernicie: tum ſingulis
vobis vniuerſi timendi erũt. Optare igitur
vnuſquiſque veſtrum debet, vt bona mens
ſuis omnibus fuerit: ſi quem libido, ſi furor
in illum gurgitem abripuit illorum cum
quibus in omne flagitium & facinus coniu
rauit, nõ ſuum indicet eſſe. Ne quis etiam
errore labatur veſtrum quidem, nõ ſum ſe
curus, Nihil enim in ſpeciem fallacius eſt,
quam praua religio. Vbi Deorũ numẽ præ-
tenditur, celerius ſubit animum timor, nè
fraudibus humanis vindicãdis diuini iuris
aliquid mixtũ violemus. Hac vos religio-
ne innumerabilia decreta Pontificũ, Sena
tuſconſulta, aruſpicum deniq; reſponſa li-
berant. Quoties hoc patrũ, auorumq; æta-
te nego. ium eſt magiſtratibus datum, vt ſa
cra externa fieri vetarent? ſacrificulos, va-
teſq; foro, circo, Vrbe prohiberent? vatici-
nios libros conquirerent, comburerentq; :
omnem diſciplinã ſacrificandi, præterquã
more Romano, abolerent? Iudicabãt enim
prudentiſſimi viri, omnis diuini huma-
nique

niq́ue iuris, nihil æquè diſſoluendæ religionis eſſe, quam vbi non patrio, ſed externo ritu & falſo ſacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus ſum, nè qua ſuperſtitiō agitaret animos veſtros, quum demolientes nos Bacchanalia, diſcutientesq; nefarios cętus cerneretis. Oīa Dijs propitijs volentibuſq́ue ea faciemus: qui quia ſuum numē ſceleribus libidinibusq; cōtaminare indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patefieri vt impunita eſſent, ſed vt indicarentur & opprimerētur, voluerunt. Senatus quæſtionem extra ordinem de re mihi collægęque meo mandauit: nos ipſi, quæ nobis agenda ſunt, impigrè exequeremur: vigiliarum nocturnarum curam per vrbē minoribus magiſtratibus mādauimus. Vos quoque æquum eſt, quæ veſtra munia ſunt. quo quis loco poſitus erit, quod imperabitur, impigrè præſtare, & dare operam, nè quid fraude noxiorum periculi, aut tumultus oriatur.

CAP. 6. DE CONFIRMATIONE, ſiue Adſeueratione, quæ Græcis κατασκευὴ dicitur.

COnfirmatio, vel Aſſeueratio, eſt propoſitæ rei comparatio. Cōfirmanda verò ſunt, quæ neque prorſus manifeſta ſunt, neque omnino fidem, ſi fieri poſſint, habent, ſed quæ mediū ordinem ſeruant. Qui autem confirmare intendunt, omnibus capitibus cōfutationi con-

contrarijs vtentur. Primùm enim laudent eum, qui dixit: quod cõfirmandũ eſt: Deinde rem exponant. Poſtea cõtrarijs eorum, quæ diximus, comprobent ipſum.

Pro	& Quidẽ
Obſcuro	Manifeſto
Incredibili	Probabili
Impoſſibili	Poſſibili.
Repugnãte	Cohęrẽte
Indecoro	Decente
Inutili	Cõferentè.

Sanè hęc quoque confirmationis exercitatio omnem vim artis intra ſe complexa eſt: cuius exemplum, Veriſimilia eſſe quæ de Daphne referuntur continens, tale erit.

Exordium à laude dicentium.

Poëtas quiſquis vituperat, ipſa mihi vituperare Muſas videtur. Si enim quęcunq; canunt Poetæ, Muſis inſtincti profundunt, quid ni planè Muſis bellũ inducit, qui poetarum reprehendere conatur inuenta? Egó quidem omnium poetarum ſentẽtiam cõprobo, illius autem maximè qui Daphnẽ ab Apolline eſſe amatam, ſapienter protulit. Sed quænam ſunt, quibus fidem non adhibent? Daphne, inquiũt è Terra nata eſt, & Ladone.

Expoſitio rei a Manifeſto.

Cur hoc apud Deos incredibile? Nonne rebus omnibus aqua & terra ſunt origo? Nonne ſemina rerũ omnium elemẽta præbent? Si vero quicquid gignitur, procedit ex terra & aqua, nimirũ Daphne eiſdé orta eſt, quibus omnia, principijs, Ladoné, & Terra genita ſcilicet inde, vnde cũcta procrean-

creantur. Superabat autem Daphne facie reliqua omnes: rectè quidem. Quæcunque enim primo è Terra emittuntur, cum naturæ pulchritudine producũtur, & primo uelut natiuo, proprioq; conſpicua decore pulcherrima uidentur. Multæ autem mutationes corporibus ſpecioſiſſimis tempore accidunt: qua vero recẽs nata primùm apparuerũt, ea formoſiſſima, veluti quæ nullum adhuc decoris ſui damnum paſſa ſunt, blãdiſſimè oculos noſtros morãtur. Rectè igitur Daphne forma præſtabat primum ex Terra procreata.

Ob cuius admirãdam pulchritudinem Pythius amore captus eſt, nõ iniuria. Quicquid.n. in terris eſt, quo res vllæ ſunt conſpicuæ, atque admirandæ, id omne à Dijs ipſis tributũ eſt. Si vero bonorum omniũ amabilis in primis eſt pulchritudo, quid mirũ ſi iucundiſſimũ Deorũ munus, Deũ quoque habuit amatorem? Quæ enim Dij donant, ea omnes amore proſequuntur. A' probabili.

Conabatur autem amãs ille ſuo deſiderio mederi. ſic enim res habet: Virtutes nõ ſine labore comparantur, & opus eſt ſudore, quiſquis eas aſſequi velint. Hinc ergo laborabat amator, nec tamen deſiderãs amicam comprehendit. Ingẽs enim eſt virtus, nec ad extremam ipſius metam quiſquam poteſt peruenire. Aiunt igitur amare Phœbum: non Terram ſcilicet, nec Deorũ maieſtatem vanis commentis dehoneſtantes, ſed virtutis oſtendentes naturam, vt Apollo ſit qui virtutem quærit, ipſa vero virtus, Daphne. A' poſſibili.

A cohærenti. Fugientem puellam mater excepit. Cũcta enim quæcunque ſunt, mortalem ſortita naturam, ad ea, vnde orta ſunt, feſtinant reuerti. Idcirco in terram cecidit Daphne, ex terra prognata.

A decẽti. Accipiens autem puellã mater, pro ipſa reddidit arbuſtum. Vtrumque opus terræ proprium, vt in hanc homines cadant, & arbores ab ea naſcantur.

A conſecenti. Procreatum autem arbuſtum Apollinis honori dicatum eſt: Deus enim extra prouidentiæ ſuæ complexum ne arbuſta quidẽ reliquit: Sed coronãtur è natis, & primitiæ prodeuntium è terris ipſi ſacrantur. Sed & arbor diuinationis facta eſt merces atque ſymbolum. Hoc autem conueniens puto. Daphnen enim poetarum multi *σωφρσύνην*, id eſt, temperatam appellant, & oracula dare, à temperantia prouenit.

Concluſio. Itaque quoniam puella voluptatum expers fuit, virtutibus conſecratur. Neque enim poſſet futurorũ eſſe capax, qui laborat intemperantia, contaminatum habens fœda libidine pectus: quas ob res poetas admiror, & laudo, ipſum veneror carmen.

SCHOLIA.

Confirmationẽ Græci vocant *κατασκευὴν*, quod eſt parare, fabricari, quo vtitur Apoſtolus ad Heb. 9. *Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἡ τε λυχνία*, &c. i., tabernaculum factum fuit primum, in quo lucernæ. Eſt & probare, & confirmare Vnde

de κατασκευὴ, probatio, aſtructio, demonſtratio; item ſtructura vocatur ab Halicarnaſſæo, hoc eſt, opificium Rhetoricum, & artifex compoſitio.

Quiſquis vituperat, &c. In Aphthonio habetur ποιηταῖς ἀντερῶν, αὐταῖς ἀντερεῖν δοκεῖ ταῖς μούσαις; vnde locum hunc ſic alij vertunt: Quiſquis vatibus contradicit, ipſis Muſis videtur contradicere.

Muſis inſtincti, &c. Socrates apud Platonem de recta nominum ratione dicit, Muſarum & muſicæ nomen deductũ ἀπὸ τοῦ μῶσθαι, id eſt, inquirere, ſi quis enim vult Muſis familiaris eſſe, ei opus eſt indagine, & ſtudio ſapientiæ. Etenim qui ad Muſas aſpirant, opus habent non parua inquiſitione atque labore. Vnde Propertius li. 3.

Non datur ad Muſas currere lata via.

Muſis autem inſtinctos ait, hoc eſt, diuino furore concitatos, & impulſos. Diuinum enim poetarum genus eſt, atque Dijs agitur, vt ait Plato de Legibus tertio. Idem de furore poetico: Non arte, inquit, ſed diuino afflatu mente capti, omnia præclara poemata canunt: Quem furorem ἐνθουσιασμὸν appellant, numinis adflationem, quã Budæus de Aſſe primo interpretatur vim dicendi, & ſcribendi diuinitus inferne factam. Hanc libro 1. de Rap. Proſerp. Claudianus intelligens, inquit:

Raptoris thalamos audaci promere cantu
Mens congeſta iubet, greſſus remouete prophani,
Iam furor humanos noſtro de pectore ſenſus
Expulit, & totum ſpirant præcordia Phœbum.

Huc item Ouidius ſexto Faſtorum reſpiciens,

Multæ mutationes,&c. Hoc eſt, pulchritudo recens producta peramabilis eſt, temporis autem curſu vitiatur. hinc pulcherrimè Ouidius de arte amandi ſecundo ait:

Forma bonum fragile eſt, quantumque accedit ad annos,
Fit minor, & ſpatio carpitur illa ſuo.
Nec ſemper violæ, nec ſemper lilia florent.
Et riget amiſſa ſpina relicta roſa.
Et tibi iam venient cani, formoſe, capilli,
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret, & aſtrue formam,
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem tertio triſtium ad filiam Perhillam.

Iſta decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte ſenilis erit.
Iniicietque manus formæ damnoſa ſenectus,
Quæ ſtrepitum paſſu non faciente venit.

Notabis obiter, Aphthonium iuxta ſuas præceptiones, non ea confirmare, quæ omnino fidem, vt fieri poſſint, non habent. Et Quintilianus lib. 3. capit. 6. Illud frequens eſt, inquit, vt ea quibus minus confidimus, omittamus. Hinc ſilentio prœterit, ac tranſit Daphnê in vndis educari, aut in medijs terræ matris viſceribus vitam exigere potuiſſe. Tractari tamen exercitationis gratia poſſunt, cùm confirmatio atque refutatio ſint veluti quædam imagines rerum illatum, quæ in veras & iuſtas cauſſas incidunt, hic ſeorſim, quaſi perluſum, tractatæ, vt in his iuuenibus exercitata poſſit ad veras ac graues cauſſas agendas accommodatior reddi.

Quæ Deus donat, &c. Sic argumētatur: Qui amat pulchritudinem, nō hominum,

CONFIRMATIONIS EXEMplum paulò copioſius tractatum: cuius Argumentum eſt.

Quòd verum ſit, quod Virgilius ſcriptũ reliquerit, Didonem amoris impatientia mortem ſibi conſciſſe: confirmationis exẽplum.

QVanta fuerit priſcorum hominũ induſtria in comparandis ſapiẽtię monumentis, quæ poſteris ſuis relinquerent, cùm alijs rebus multis conſtat, tum vel maximè per hoc indicatur, quòd quæ eximiæ cuiuſdam philoſophiæ documenta exiſtimabant, ea non temerè literis mãdabant, ſed Muſica numerorum ſuauitate condita, poſteris legenda tradebant. Cuius laudis, ab Hebræis ad Græcos deriuatæ, vt Latini quoque homines participes fierent, ſi quiſquam alius, Virgilius certè effecit. Nam is cùm humanarum rerũ imaginem in Aenea ſuo mortalibus proponere, ac per hunc, quod cuique, vel ſequendũ, vel fugiendum eſſet, docere ſtatuiſſet, non ſatis habuit fictis inter imperſonis veros affectus repræſentare, id quod alioqui poetæ ſpectare ſolent, verum etiam vera pleraq; admiſcuit, inter quæ veriſſima eſſe cenſenda ſunt, quæ vt ab inſano amore adoleſcentes deterreat, de Didone Carthagienſiũ Regina, amoris impatientia mortem ſibi conſciſcente, commemorat: grauius ne-

an iucũdius, nec dum ſtatuo. Narrat enim Aeneã, parte claſſis naufragio amiſſa, Carthaginem in Aphricam delatum, vbi cùm hoſpitio Didonis vteretur, Reginam pulcherrimi viri primùm admiratione, deinde & amore captam: Poſtremò amorem conſuetudine mutua adèo confirmatum, vt cùm Æneam aliò vocãtibus rebus perſequi non liceret, amoris impatientia furere inciperet, ſeq; ipſa interimeret. Quid, obſecro, apertius probabiliusque narrari poſſet? Quid omnino eſt in toto hoc narrationis contextu tale, quale in fictis argumẽtis eſſe ſolet? Cohærent omnia, vſitata ſunt omnia; & iam multis conſimilibus exemplis probabilia. Nec vllum eſt verbũ quod mendacij ſuſpicionem facere poſſit. Conſtat enim, Troia capta, Æneæ vnà cum ſocijs domo profugi claſſem mari ſurſum, ac deorſum iactatam. Conſtat Didonem fratris iram fugientem in Aphricam veniſſe, Carthaginem condidiſſe, regnum nouum inſtituiſſe. Et quid noui ſi Regina ſimilibus caſibus iactata profugium Æneam hoſpitio excepit? Si tanti Herois virtutes tum ex ipſius formæ dignitate, tum verborum grauitate mirata eſt? Si quem admirabatur, eius etiam amore paulatim ardere cœpit? Primùm mulier annis pariter & corpore virens? Deinde regalis luxus ſtrepitu laſciua, & cui quod libuit etiã licuit? Poſtremò guſtatæ quondam genialis dulcedine deſiderio iam dudum æſtuans, ac maritum ſibi deſtinans? Ipſe muliebris ſexus per ſe infirmus, natura ſua lubricus eſt, & cũ alijs
affe-

affectibus,tum verò maximè amoribus eſt obnoxius: Nam ij,quanquam triſtem ferè exitum habent, tamen cum ad ſe hoīes incautos inuitant,prima ſpecie mirum quātum ſuauitatis,quantum delitiarū, quantū mellis pollicentur. Et quid attinet hic exēpla commemorare multarum,quæ non,vt Dido ignoſcēdo,ſed illiberali planè, & pudendo amore ſuperatæ ſunt ? Quis neſcit Paſiphaen,Cretenſis Regis filiam tauri amore correptam inſaniuiſſe? Quis ignorat Clytemneſtrā Ægyſti adolteri amore pollui,quàm Agamemnonis mariti laudatiſſimi principis triumphalem reditum expectare maluiſſe? Et credibile non erit Didonem ab omni parentum ac maritali iure liberam,Reginam luxu barbarico diffluentem, Aeneæ regij hoſpitis amore tactā fuiſſe?Sed datis Aeneā Carthaginē appuliſſe, hoſpitio Didonis vſum,Didonem hoſpitis amore inflammatā. At flammæ eius tantā vim non fuiſſe,vt, cùm Ænea ſuo potiri illa amplexu non poſſet, tum vim ipſa ſibi attulerit :hoc verò incredibile vobis videtur ? Quaſi vero nō ſit tantus amoris furor vt ad moriendum viros etiam compellat, ne dum fœminas. An non audiſtis Herculē ipſum fortiſſimū Heroē, quo noīe in Deorum numerum a ſuperſtitioſa antiquitate poſitus eſt,amoris impatientia incendium ſibi ipſi ſtruxiſſe?Et qui affectus fortiſſimū viri pectus expugnauit,fœminam ad ſuam ipſius necem adigere non poterit?Vanum autem ſit hoc exemplum , niſi minores ēt affectus hoc a viris ſapientiæ opinione cla

Amoris furor.

riſſimis impetrarunt. Quis inter philoſo-phos laudatior Ariſtotele? At is cùm, quã-obrem toties ſe reciprocaret Euripus inue-nire deſperaſſet, ipſo deſperationis mœro-re ſcribitur extinctus. Quot autem nobiles Romani gloriæ ſtudio mortem voluntariã ſuſcepere? Non Cato Vticenſis ſuperatarũ partium ignominia, ad ſuam ipſis cædẽ im-pulſus eſt? Non Lucretia, ereptæ pudicitiæ dolore, ferrum in ſe ipſa defixit? Quid au-tem quòd & leuiſſimi affectus, nẽpe gau-dij immoderatus ſenſus matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum eſt enim incorruptus Titi Liuij grauiſſimi rerũ hu-manarum ſcriptoris monumẽtis. Quod er-go viris & fortitudinis, & ſapientiæ gloria ſpectatiſſimis leuiores animorũ motus ex-torſerunt, hoc vehementiſſimus omnium affectuum amor non efficiet? Quis ita deſi-piet, vt hoc credat? Quis non audit vulgò iactari prouerbium, Amanti nihil eſſe dif-ficile? Quis non videt hac cauſa cæcũ pin-gi Cupidinẽ, quòd qui huius ſagittis ſunt ſaucij, ſine ſenſu vel mortis viuant, nihil reuereantur, neq; parentes neq; amicos, ni-hil exhorreant, neque infamiæ probra ne-que vitæ pericula, ſed cæcorum more ipſi ſe præcipitent. Sed enim poëta fuit Virgi-lius, & vulgare eſt, poetas fingere omnia: ridiculum verò nõ quid, ſed à quo quid di-catur, attendere, perinde ac ſi dictorum fa-ctorumq; veritas à dicentium ſcribẽtium ve perſona pendeat. Poetam eſſe Virgiliũ non negamus: ſed nihil veri ab eò ſcriptũ eſſe, hoc verò contendere magna eſt impu-dentia.

Cupido cur cæcus pingatur.

dentia. Quid enim eorum, quæ in Aeneæ ſui clypeo de Romanis expreſſit, vanum eſt? Neque ſi aliquoties fictis imaginib. veritatem adumbrant poetæ, propterea & quicquid verſu ſcribitur, pro ficto habendum eſt. Alioqui ſi verſuum menſura non niſi mendacijs adhibetur, quid faciemus Empedocli, quid Lucretio, qui rerum naturas verſibus ſunt proſecuti? quid Lucano belli ciuilis hiſtoriam hexametris numeris canenti? imò quid Dauidi, & quibuſdam alijs qui diuino ſpiritu afflati, diuinæ ſapiētiæ arcana vario carminum genere contexuere? Eant ergo qui veri fidem poetis detrahunt, in primis Virgilio; vt quem cùm alia multa, tum quæ de Didonis amore cō memorat, veriſſimè tradidiſſe poſthac non niſi impudentiſſimus negare poſſit quiſq̃.

ALIVD CONFIRMATIONIS Exemplum.

ARGVMENTVM.

Verum eſſe quod Herodotus ſcripſit, Arionem Fidicinem a Delphino Tænarū deuectum. Arion.

Iniquus rerum æſtimator, & ad faciendam iniuriam natus videri poteſt, qui mēdacij coarguere audeat Herodotum. Cuius hiſtoriæ magna ſemper cum voluptate atque commodo ſunt lectæ. Quem dulcem & candidū acerrimi viri iudicij Quintilianus prædicat. Huius vel vnius cenſurā longè pluris, quàm iniqua multorū Zoilorum

Exordiū ab authoris laude. Lib 10. cap. 1.

rum

rum iudicia, facere meritò debent omnes ſtudioſi, & credere omnia, quæ memoriæ prodiderit Herodotus, vt candidiſſima, ſic veriſſima eſſe, maximè, quæ ſuper Arione conſcripſerit.

Ab expoſitione. Citharœdum Arionem multas arte muſica diuitias contraxiſſe memorat, eumq́;, ab inhiãtibus prædæ nautis Corinthijs in mare deſilire compulſum, ceciniſſe. Præcipitem aũt datum, à Delphino exceptum, & cum precioſis veſtimentis, atque cithara ſaluum in terram Laconicam deuectũ.

A manifeſto. Satis admirari nõ queo, tam obtuſi quẽpiam ingenij eſſe, cui ſuboſcurum videatur Citharœdum ditari, maximè eum, qui in ſummo pretio habitus ob ſingularẽ artis Muſicæ cognitionem, oculos omnium in ſe conuerterit, qui nõ delicijs diffluens, nec prodigus, ſed virtutis ſtudioſus fuerit, amans patriæ, & amicorum, ad quos redire, vt copia ſua illorum inopiam ſubleuaret, decreuerat. Et electro pellucentius eſt,

Nautæ ſceleratiſſimi. nautas hominum eiuſmodi ſentinam eſſe, qui lucri gratia omnium facinorum genera patrare nõ exhorreſcant. Delphinos autem placidiſſimos hoĩum amore capi, atq; geſtatores peramico vehẽdi ſtudio patienter hominem aſcenſorem ferre, non eſt nouum, nec obſcurum. Nam & Athenæus refert, dilectum à delphino puerum, qui vbi cum alijs ex palæſtra ad mare proceſſiſſet, natabat, natanti autem ex pelago delphinus occurrebat, & dorſo ſuſceptum in altũ ferebat, deinde continenti reſtituebat. Et Pauſanias lib. 1. memorat, Melicertam in

mare

mare cadentem, ſuſceptum a delphino, & vectum vſque ad Corinthiacum Iſthmũ. Hæc ſi cui nondum aperta ſatis videbuntur, paulò poſt adijciam, quibus intelliget longè planiora facta.

Atqui nõ veriſimile eſt, inquiunt, hominem in ſupremo capitis periculo, ſummoque luctu canere potuiſſe. Sed ignorant ſtolidi, virum (qualis ſine controuerſia fuit Arion) ſapientem, nullis aduerſis caſibus ſuccumbere, nec animum deſpondere, ſed omnia caſus truculentioris ludibria, velut iocos meros, ac ludos æſtimare ſolitum, vt non immeritò Horatius dixerit: A credibili.

> Ad ſummum ſapiens, vno minor eſt Ioue, diues,
> Liber, honoratus, pulcher, Rex denique regum,
> Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent.
> Fortis & in ſeipſo totus teres atque rotundus.

Cur igitur a fide alienum videatur aduerſitatis tempore talem Arionem apparuiſſe, qualis fuerit in proſpero? Cur nõ veriſimile ſit, in mortis contemptu, ſe velut ad nuptiales epulas iturũ, veſtimento exornaſſe, cecíniſſe item voce læta, quò viri fortioris intrepidum animum declararet. Imbutus philoſophico ſtudio didicit mortem non fore timendam, nec malam putandã, quam bona vita præceſſiſſet. Arridebat exẽplum Socratis, qui moriens etiam iocatus eſt. Nam cùm frigerent ei præcordia, Debemus, inquit ò Crito Gallum Aeſculapio: perinde quaſi ſumpta potione medica cõualuiſſet.

Sed quo pacto fieri potuit, inquiũt, vt à A poſſibili.

belua

belua & eadē velociſſima potuerit per fluctuum procellas deportari ? memorabiliũ cunctarũ rerum expertes viri, nimis ignorant dorſum delphini repandum eſſe, quo veluti receptaculo Arionem a procellarũ impetu atque impulſu tutum conſediſſe. Ignorant delphinum, nō tantùm hominis amicũ animal, verùm & Muſica arte Mulceri, ſymptoniæ cantu, & pręcipuè hydrauli ſono capi. Hominem non expaueſcit vt alienum, pro voce gemitus humano ſimilis, obuiam nauigijs venit, alludit exultãs, certat etiam, & quamuis plena præterit vela. Diuo Auguſto principe, Lucrinum lacũ inuectus delphinus, pauperis cuiuſdã pueri ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cùm meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine ſæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, alleхiſſet, miro amore dilexit, quocunque diei tempore inclamatus à puero (quamuis occultus, atque abditus) ex imo aduolabat, paſtuſque è manu præbebat aſcenſuro dorſum, pennæ aculeos velut vagina condens, receptumque Puteolos per magnũ æquor in ludum ferebat. Simili modo reuehens pluribus annis, donec morbo extincto puero ſubinde ad conſuetum locum ventitans, triſtis, & mærenti ſimilis, ipſe quoq; (quod nemo dubitauit) deſiderio expirauit. Alius in Aphrico littore Hipponis Diarrhyti ſimili modo ex hominum manibus veſcens, ferensque ſe tractandum, & alludens natantibus, impoſitosque portans, vnguento perunctus a Fauiano Proconſule Africæ

& ſo-

& ſopitus, vt apparuit, odoris nouitate, fluctuatusque ſimilis exanimi, caruit hominum conuerſatione, vt iniuria fugatus, per aliquot menſes, mox reuerſus, in eodem miraculo fuit. Similia de puero in Iaſſo vrbe Cariæ memorantur, cuius amore captus delphinus, dum abeuntem in littus auidius ſequitur, in arenam inuectus, expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni Sacerdotio præfecit, amorē illū numinis propitij fuiſſe interpretatus. In eadē vrbe Iaſſo Egeſidemus ſcribit, & alium puerum, Hermiam nomine, ſimiliter maria perequitantem (cùm repentinæ procellæ fluctib. exanimatus eſſet) relatū, delphinumq; cauſam leti fatētem, non reuerſum in maria, atque in ſicco expiraſſe. Hoc idē & Naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit. Nec modus exemplorum. Eadē Amphilochij & Tarētini de pueris delphiniſq; narrant. Quę faciunt, vt credatur eſſe poſſibile, Arionem citharœdicæ artis, interficere eum nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæſtus, eblanditū, vt prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cùm ſe ieciſſet in mare, exceptum ab vno, Tęnarumq; in littus peruectum, vt ait Plin. lib. 9. c. 8. Plura apud Plinium lib. Epiſt. 9 ad Caninium. Eadem habet Gellius lib. 7 c 8.

Quare non hiulca, nec diſſoluta videantur Herodoti ſcripta, veluti puluerē, vt aiunt, oculis offundentia, quibus aſſerit infracti pectoris Arionē in ſūmo diſcrimine rerum ceciniſſe, præclarumq; virtutis ſuæ A conſequēt.

ſpe-

ſpecimen atque documentum dediſſe. A muſices item amatorem delphino citharœdum per maria vectum, incolumemq; conſeruatum.

A Decoro. Iam inter vehendum quid magis Arionē decere potuiſſet, quàm grati animi ſpecimen exhibere, atque animalium amiciſſimum homini victorem dulcedine cātus oblectare? Et quid delphino magis conuenire, quàm quod cum hominibus habere gaudet amicitiæ fœdus, ipſis rebus cōprobare, officioque vehendi gratiam, quàm optimè nouit atque potuit referre? Teſtimonio ſit Coeranus ille Mileſius, qui delphinum a piſcatoribus captum, iam interficiendum pretio redemptum, mari reddidit. Poſteà naui, in qua Coeranus erat, ſubmerſa, & omnibus necatis, ab eodem delphino conſeruatus fuit. Deinde illo in patria Mileto mortuo ac in littus elato, delphinorum agmen apparuit non procul, tanquam funeri præſens, & opem laturū, vt ſcribit Athenæus.

Ab vtili. Quòd ſi præſentis hiſtoriæ memoratu digniſſimæ nullus alius eſſet vſus, aut commoditas, tamen magna ſatis illa, quòd nō ſolùm minimarum, verùm etiam maximarum beſtiarum naturas ſcrutari nos, diſceremus ipſum rerum conditorem Deum Opt. Max. in ſuis operibus admirari, atq; in mirabilib. eius exercitijs glorificari. Etenim, cui tam Bœotica (quod aiunt) auris eſt, vel ingenium, qui contemplatus formicarum, aut apum naturas, non admiretur ipſum creatorem? Et qui conſiderans do-

docilitatem, clementiam, & intellectũ in elephantis, atque delphinis, non rapiatur ad Dei omnium productoris obſeruantiã? Deinde iudicij ſanioris adoleſcens, cùm perpenderit, tantam in beſtijs manſuetudinem, ſtatim colliget, ſe cum homo ſit, humanitate ſingulari preditum, hominemq́; non homini lupum eſſe debere, ſecum reputando, cætera animantia rationis expertia non tantùm in ſuo genere probè viuere, ſed etiam diſſimili tantam beneuolentiam exhibere. At (quod turpe relatu) nulla rabies maior, quàm homini. Bruta congregari videmus aliquando, & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat, Serpentem morſu non petit ſerpentem. At certe plurima homini ſunt ex homine mala, vt Plinius ait libro ſeptimo.

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin apud omnes veritatis, rerumque memorabiliũ ſtudioſos, Herodoti ſcripta, velut Apollinis oracula miranda ſint futura. Concluſio.

ALIVD CONFIRMATIONIS Exemplum: Argumentum.

Verum eſſe, cum remigibus grunniſſe Elpenora porcis.

Cùm in poetis numen quoddam effulgeat, & eorum ſpiritus ſedibus æthereis veniat, quis tam impudens vitilitigator, qui maledictis audeat illos proſcindere, diuinosque homines genuino dente mordere? Ego certè vates vt ſacros veneror, & exo- Exordium a laude.

beſtijs communes habent, in pecudes ſuā ſponte conuerſi per libidinem,& quam Senecam vocat inſaniam voluntariam,ebrietatem.

Iam, quæ commoditas ex præclaro iſtō poetarum figmento promanet,audi: Elpenor in pecudem transformatus monet omnes bonarum literarum atque virtutis ſtudioſos,vt procula Circes,hoc eſt,voluptatis illecebras,tanquam nocentiſſimam peſtem fugiant,ac ipſum Elpenora, nō ſecùs atque Helotarum Spartiatarum vnum,deteſtantes, turpiſſima libidinis & ebrietatis crimina deuitent. Illud Virgilij ſemper fixum in pectoribus habentes. A conferenti.

Compedibus Venerem,vinclis conſtringe Lyæum,
Nè te muneribus perdat vterque ſuis.

Merito igitur honore proſeq. debemus, vt alia, ſic præſentia de Elpenore ſcripta poetarum,quos non iniuria ſacros, & Dei curam Ouid appellauit. Epilog.

Exempla varijs ex authoribus multa cōſimilia,& ingenij & ſtyli exercendi gratia poteris colligere, atque iuxta præſcriptos ab Aphtonio locos,tractare,vt: Verum eſſe,quòd Hor.cocles armorum pōdere grauatus, Tyberim tranauerit. Cuius meminit Liuius lib.2.ab vrbe. Valer.lib.5.c.2. Item: verum eſſe,quòd M. Valerius Coruinus pugnæ victoriam auxilio corui obtinuerit. De quo Liuius ab vrbe ſeptimo. Val.lib.8.c.16. Gellius libro 9.c.11.vel etiā falſum eſſe,ex Quint lib.2.c.4.

Cap. 7. DE LOCO COMmuni, qui Κοινὸς τόπος.

LOcvs communis, eſt oratio bona aut mala, quæ alicui inſunt, augmentans. Dictus autem eſt communis, quòd omnibus, qui eius rei, de qua agitur, participes ſunt, communiter conueniat, atque cōgruat. Oratio enim in proditorem omnibus in cōmune proditioni obnoxijs aptatur. Deuterologiæ, id eſt, argumentationi iam peractæ, & epilogo ſimilis eſt. Quare locus cōmunis non habet proœmium, attamen iuniorum exercēdorum cauſſa, quandā proœmij formam licebit fingere, cui ſubdere capita, primum ex cōtrario, hinc rei expoſitionem, nō tanquam doceas, res enim nota eſt, ſed vt auditorem incites aut exaſperes. Poſt hanc afferes comparationem, qua ex collatione id, de quo agitur, in maius extollas. Poſtmodum collocabis ſententiam, vel mentem, caput ſic vocatum, exprobrans, aut calumnians agentis intentionem. Deinde coniecturali digreſſione vitam præteritam in criminis ſuſpicionē deuocabis: deinde miſericordiæ excluſionem. In fine autem huius præexercitationis, pones capita finalia.

Legitimum,
Iuſtum,
Vtile, Poſſibile,
Honeſtum, Euenturum.

EXEMPLVM LOCI COMMVNIS, contra tyrannidis affectatorem: cuius procemium primum tale eſt.

QVemadmodum legibus conſtitutum eſt ipſaq; apud nos iudicia cẽſuerũt, legibus pœnas luat is, cuius ſcelere leges nullæ fuerunt amplius permanſuræ. Quòd ſi præſenti liberatus ſupplicio, foret æquabiliorem ſeſe præbiturus, aut vitam popularem ducturus, illi forſitan aliquis pœnam remittere poſſet: cum vero elapſus in præſentia, ſit longè violentior euaſurus, iniuſtum certe fuerit, inſecutæ tyrannidis initium præſenti delicto condonari.

SECVNDI PROOEMII forma.

Ex aliorum abſolutione rerum non magnum fortaſſe Iudicibus periculum fuerit emerſurum: Verum ſi Tyrãnus abierit impunitus, certum eſt, ad ipſos Iudices præcipuum diſcrimen deuolutum iri, quos cum ipſis legibus è medio tollent, potientes rerum Tyranni.

Videmini aũt mihi, Iudices, in eius ſolũ quod in præſentia eſt, contemplatione mẽtem habere defixam, virtutis ſeueritatisq; maiorum noſtrorum obliti; quorũ iuſtius erat reputare, animoque proponere ſententiam, qui nobis velut maximum, incomparabileque munus, Rempublicam, omni dominatione vacuam, ſolutamq; reliquerũt a A contrario.

optimè quidem illi atque rectiſſimè. Quãdo enim ipſa varietate ſua in conſtantem ſe, diuerſamque hominibus præbent, proinde mẽtes quoque hominum ad rectè, ſecuſque agendũ multiplici flexu trahuntur. Hi in inæqualitati legum æqualitatem oppoſuerunt, inſtituerunt que Rempub. velut vnam ciuium omnium ſententiã facientes, vt nunc prementem res cuiuſque, nunc ex tollentem legum conſtantia equaret, eſſetque in ciuitatibus lex, correctio malorum quæ fortuna patraſſet.

Ab ex poſitione. Cuius iſte aut immemor, aut contẽptor potius ſceleſtiſſimo ſecũ conſilio inſtituit, vt Rempublicam deleret, taliaque ſecum diſſerebat. Quorſum ergo per Deos immortales? Supra omneis poſitus omnib. me pariar æquari? Fruſtraque permitto cumulare diuitias mihi fortunam, ſi eadem quæ vulgus faciam, eadem feram? & collecti pauperes iudicant, quodque multis videtur, id mihi tanquam lex obſeruandũ erit? Quouſque ergo hæc? Quis modus erit, aut horum quæ liberatio? Occupabo arcem, & peſſimè perituras longè abigam leges, eroque reliquis ego lex potius quàm reliqui mihi. Hęc ipſe ſecum reuoluebat, nondum verò votorum ſuorum finem aſſecutus, obſtitit enim beneuolentia Deorum. Quid ergo non iniquiſſimum eſt, ſi propter ea, quę fruſtra conatus eſt, ſummam Dijs gratiam debemus, propter eadem hæc hunc hodie conſeruari?

Sceleratus eſt homicida, ſceleratior tamen multo Tyrannus. Ille in vnũ, quiſquis

is fuerit, perimit: hic vero totas conuellit ciuitatis fortunas. Quanto ergo minus eſt, parum offendere, aut vnum necare, quam omneis occidere: tanto minus eſt homicidæ malum, quam atrox Tyranni crimen.

In alijs autẽ reis euenit plerunq;, vt tametſi grauiſſima admiſerint, mẽtẽ eximãt delicto, animoq; defendãtur. Solus autem Tyrannus fiduciam non habet, vt inuitum ſe dicere queat tãtum ſcelus ſuſcepiſſe. Itaque ſi inuitus tyrannidẽ fuiſſet aggreſſus, eſſet forta ſè ratio aliqua huius ipſum conatus abſoluere. Verum cum ante attentatum ipſe malum ſecum diuque liberauerit, quomodo iuſtum cuiquam videtur, culpa carere ipſum, qui ante opera, mẽte quoque factus eſt Tyrannus?

Alij ergo, quicunq; in ius vocantur rei, præſentis ſolũ criminis rõne repoſcũtur, & propter prioris vitæ rectè facta ſæpius abſoluũtur, pſentibusq; delictis ignoſcitur. Solus vero Tyrãnus vtriuſq; temporis iudic ũ ſubeat, oportet. Liquet.n quã immoderatè vitam præteritam & quàm crudeliter præſentem exegerit ipſe. Itaque vtrorumque det pœnas; & eorum quæ ante, & eorũ quæ præſentis ſceleris conatu deliquit.

Libet autem videre cuius preces præſenti ipſum diſcrimini ſint exempturæ. Liberi nẽpè? Verum cum ſupplicantes vobis, flenteſque illos videbitis, putare vobis aſſiſtere leges, quarum vos reſpectu moueri multo rectiùs eſt, quã liberorum ipſius. Hos.n. ſperatæ dominationis fuerat relicturus hæredes: leges vero, quòd iudicandi, decernẽ-

A ſnĩs.

A digreſſione incõiectu ralem cauſã.

Ab excluſione miſericordiæ.

diq; de ipſo poteſtatē habetis,præſtāt. Itaque per quas, quod Iudices eſtis, vobis datur, pro eis iuſtius fuerit vos ſententiam ferre.

A legitimo. Si enim rectè leges iubent eos, qui patriam in libertatem aſſerunt, honoribus afficiendos eſſe, neceſſariò relinquitur eos, qui in ſeruitutem redigere conantur, eſſe puniendos.

A iuſto Iuſtum autem eſt, vt tantum vobis det pœnarum, quantum ipſe ſceleris admiſit.

Ab vtili. Quòd ſi Tyrānus occubuerit, id magno vobis vſui futurum eſt. Quoniā firma præſtructio confirmandi leges erit.

A facili & poſſibili. Facile autem & expeditum erit, de ipſo ſumere ſupplicium. Neque enim quemadmodum ipſe ad aſſerendam tyrannidem ſatellitibus, ita vos ad opprimendum ipſum auxilijs opus habetis. Sed ſufficiet (Iudices) ſola veſtra ſententia, cuius cum a Repub. ius, poteſtatemq; acceperitis, pulcherrimum quoque erit, pro Reipub. ſalute ipſam experiri.

Concluſio ab euentu. Quia facili cognitione totam hanc præſentem tyrannidis poteſtatem auferetis.

SCHOLIA.

LOcus communis, &c. Principio loci cōmunes ſunt, quas rerum formas appellant, quæ ferè in vſum rerum humanarum & literarum cadūt, vt opes, honores, vita, mors, virtus, prudētia, iuſtitia, liberalitas, temperantia, & his contraria. De quorum vſu optime ſcripſerūt, Rodolphus Agricola in Epiſtola de ratione ſtudij & alij.

Sunt item, qui alia in cauſa a defenſoribus,

bus, alia ab accuſatoribus communiter tractantur. Horum locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere, malorum non oportere miſereri: Illorum miſericordiam captare, & illata crimina extenuare.

Item communis loci cum accuſatorũ, tum defenſorum, A teſtibus, contra teſtes, a quæſtionibus, contra quæſtiones, ab argumentis, à rumoribus: & contra: de quibus Cicero ad Herennium 3. Et Georgius Trapezuntius Rhet. 2.

Item communis loci (de quibus potiſſimum Aphthonius loquitur) ſunt, quibus citra perſonas in ipſa vitia moris erat perorare, vt in adulterum, aleatorem, peculatorem, vt ait Quintilianus lib. 2 c. 4.

Communes autem dicti ſunt ideo, quia quamuis contra hunc aut illum dici videãtur, tamen ad vniuerſos criminis reos efferantur neceſſe eſt, vt ait Trapezuntius.

Augmentans &c. Hoc eſt, per locum cõmunẽ amplificamus vel augemus virtutes, quæ bonis: vel crimina quæ ſceleratis inſunt: illic per conqueſtionem miſericordia captatur; hic peccatorum atrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus fieri debeat, oſtendit Cicero in fine libri ſecũdi ad Herennium.

Deuterologiæ, &c. Agricola ſecundam orationẽ reddidit. Quoniã locus communis poſt accuſatorem argumẽtationes, quibus primò noxij manifeſtantur, & cõuicti ſupplicijs digni relinquuntur, ſolet tractari. Vnde Quintilianus ait, ex medijs iudicijs eſſe. Et Priſcianus ita definit: Locus cõ Lib. 2. c 4.

munis exaggeratione habet manifeſtę rei, quaſi ex argumentationibus iam peractis. Non enim quærimus, in hoc, an iſte ſacrilegus, vel vir fortis ſit, ſed rei conuictæ, & manifeſtæ exaggerationem facimus, cui tamẽ legibus ſupplicium ſit definitum, vel præmium. Rodolphus Agricola libro ſecundo capite 14. Loci communes, inquit, vt Rhetores vocant, non ſunt aliud quam maiores ratiocinationum propoſitiones, vt quæ in proditorem, in veneficum, adulterium, ſicarium dicuntur. Cum volumus enim probare, Cœlium damnandum, oſtendimus veneficum eſſe, quod vbi explicatum eſt, quid reſtat aliud, quod ratiocinationi deſit, niſi maior? veneficus eſt damnãdus. Epilogo ſimilis. In Concluſione, præter Enumerationem ſunt Amplificatio & Cõmiſeratio. Illa per locos præſcriptos ad Ciceronem communes, inſtigationis auditorũ, augendique criminis cauſa ſumitur: Hac item per locos ſuos commouetur miſericordia animus auditoris. Ergo concluſioni ſimilis eſt locus communis, quem item bonorum & malorum, quæ alicui inſunt, nos amplificatiuũ ſermonẽ appellamus. λόγου αὐξητικὸν Græci.

Res enim nota eſt, &c. Hoc eſt, poſtquã forma quædam prooemij fuerit poſita, & à contrario locus, tum ſubiunges ἔκθεσιν, id eſt, expoſitionem, vt auditorem in odium maleficijs rapias, ac inſtiges, non probes, nec doceas rei declaratum crimen.

In maius extollas, &c. Hoc eſt flagitiũ, in quod fueris inuectus, oſtẽdes longe grauius

tiùs eſſe,atq; atrocius illo cũ quo contuleris,vt ſacrilegum peculatore deteriorem.

Sententiam vel mentem, &c. Sententiã veteres,quod animo ſenſiſſent, vt ſupra dictum eſt,vocauerunt, Græci γνώμην ap ellant. Quod conſilium mente conceptum, atque voluntatem quoque ſignificat. Vult igitur Aphthonius, vt aperiamus,quo animo,vel rationis impulſu, & quibus conſilijs reus ad maleficium acceſſerit.

Coniecturali,&c. Coniecturam à coniectu,id eſt, directione quadam rationis ad veritatem,appellatam ait Quintilianus libro 3. capite 7. Hanc coniecturalis cauſſa cuius Cicero ponit ſex partes. Et primam vocat argumentationem probabilem,diuiditque in cauſam,& in vitam: illa ratiocinationem; hæc ex ante factis ſuſpiciones adminiſtrat. Coniectura. Coniecturalis cauſa.

Miſericordiæ excluſioné, &c. ἐλέου ἐκβολῇ, amouendã ait miſericordiã eſſe,& neminé iuſtum oportere malorum miſereri.

Leges nullę,&c. Tyrãni periphraſis eſt, in quã reſens hic locus cõmunus eſt inſtitutus. Verum Tyrannus olim dicebatur fortis & dominus bonus,plenam in ſubditos poteſtatem habens; Vnde Virgilius in 7. Aeneam ſuum, quem pium ſemper eſſe voluit,Tyrannum dixit, inquiens.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe Tyranni. Tyrannum.

Poſtea viribus imperij per ſuperbiã cœperunt abuti. Vnde tyranni nomen ad eos reſtrictũ eſt, qui iniuſte adipiſcũtur, Imperiũ,vel per inſoléciã abutũtur imperijs, & Rép. opprimunt, rediguntq; in ſeruitutẽ.

Cum his, inquit Cicero Officiorum 3. nulla nobis eſt ſocietas, ſed potius ſumma diſtractio. Omne hoc genus peſtiferũ atque impium ex hominum cõmunitate exterminandum eſt, &c. Idem 2. Philippi. Satis eſt viris fortibus didiciſſe, quàm ſit pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum tyrannum occidere. Idem pro Milone. Græci homines Dei honores tribuunt ijs viris, qui Tyranno necauerunt. Quæ ego vidi Athenis, quæ alijs in vrbibus Græciæ, quas res diuinas talibus inſtitutas viris? quos cãtus? quæ carmina? prope ad immortalitatẽ, & religionem, & memoriam conſecrantur, &c. Præterea lex olim erat: Tyrannicidæ imago in gymnaſio ponatur. Cuius meminit Quintilianus lib. 7. c. 8.

Videmini, &c. Aphthonius *δοκεῖτε δέ μοι μᾶλλον περὶ τῆς τοῦ παρόντος δικαίας ἀκριβέστερον κρίνειν, εἰ τὰς τῶν προγόνων λογίσασθε γνώμας*: Longè, inquit diligetius, & exactius (mea ſententia) iudicaretis in re præſenti, ſi maiorum noſtrorum iudicia ante oculos veſtros ponere velletis. Iudices nimium indulgẽtes ac remiſſos arguit. Maiores autem econtrariò diligẽtiores aſſerit enituiſſe. Illos pati Remp opprimi, hos in libertatem adſeruiſſe, & legum iuſtitiã opposuiſſe iniuſtis fortunæ impulſib. ad maleficia. Eſt enim locus a contrario.

Fortuna. Hic illud Hor. l. 3 car. od. 29. for- Fortuna varietate ſua, &c. Fortuna potens, ac variabilis appellatur a Virgilio, quam Deam veteres arbitrati, in tota rõne mortalium ſolam vtramq; paginam facere credebant, & omnes caſus humanos adſigna-

gnabant illi,(ſed malè) vt hominū mentes impellerent, nunc ad maleficia, nunc ad virtutum ſtudia. Vnde Quintus Curtius li. 3. de rebus Alexādri, inquit, Etiam naturam plerunque fortuna corrūpit & libr. 8. Quis neget eximiam quoq; gloriam ſæpius fortunæ quàm virtutis eſſe beneficium? Hinc Aphthonius ait, prudenter a maioribus inſtitutum, vt leges decernerēt malis pœnas, bonis autem præmia uirtutis.

tuna ſæpo læta negotio ludū insolentē ludere ptinax Transmutat īcertos honores &c.

Attentam rem, &c. Id eſt, Miſericordiā Tyrannus mereretur ſi peccaſſet imprudēter & inconſultò, ſed cum factus ſit ſtudio sè, atque dedita opera Tyrannus, erit puniendus, voluntario enim crimini nulla debet eſſe veniæ ſpes, nec ignoſcendi facultas parata.

Inuitum ſe dicere, &c. Hoc eſt, crimini ſuo nihil poterit prætexere, non dicere, ſe inuitus, vel per imprudentiam ſcelus ſuſcepiſſe. Et in teſtamento veteri legimus ijs vrbem profugij paratam fuiſſe, qui neſcientes aliquem percuſſiſſent, vt ſi ferrū in ſylua manum ſuccidentis ligna fugerit, & occiderit hominem. Deut. 19.

Liberorum ipſius, &c. Hoc eſt, filiorū atque filiarum. Vide Gellium lib. 2. c. 13.

Quarū reſpectu moueri, &c. τὴν ψῆφον ἐπενεγκεῖν, id eſt, ſuffragia ferre. Multò iuſtius eſt, inquit, pro legis ſuffragia ferre, eaſque defendere, quam Tyrannorū liberos fauore proſequi. Illarum.n. beneficio iuſtitia floret, & Iudices liberè ſententiam pronuntiant, ſed horum maleficio, cum Iudicibus æquitas è medio tollitur.

LOCVS COMMVNIS IN VILlarum ac vrbium incenſores.

EXORDIVM

HOminum impiorum nulli grauioribus ſupplicijs afficiẽdi ſunt, quàm ij, quorum maleficio contingit, vt funditus per incendia pereat, quod à iuſtitia ſuum vnicuique fuit attributum.

Quorſum attinere Dei clementia datas eſſe facultates, ſi liceret impunè maleficis eas per crudeliſſima ſcelera tollere, vel omnino flammis abolere?

con- trarijs. Qui in rerum natura poterit atrocius eſſe, quàm omnia loca miſerabilius lamentis, cunctasque domos eiulationibus querulis complere, vrbes incenſionibus, internecione ciues, vaſtitate regiones ruina crudeliſſima Reſpubl. perdere, & breuiter omnia, quibus humana vita carere nõ poteſt, flammis abſumere?

Ex expoſitione. Quibus longè mitiores ſunt fures, aut ſicarij. Hi vnius atque alterius bona diripiunt, aut, rerum inopia protruſi, vnũ aliquem occidunt: at illi Reſpub. omnes euertunt, & vniuerſa tollunt è medio.

Ex cõparatione. Facinori voluntario nulla eſſe debet parata excuſatio, imprudẽtiæ iuſta eſt deprecatio. Nulla igitur venia digni ſunt iſti, qui conſultò maleficia ſuſceperunt, ac ſua ſpõte, omnia immaniter excuſſerunt ſola nocẽdi libidine, & peruerſitate mẽtis impulſi.

Sententia. Cùm vitam præteritã adeo turpiter exegerint, vt nulla ſpes melioris ſit inſequen-

tis,

tis, Iudices, iniuſtè facietis, ſi eos dimiſeritis. Quippe vix vnquam ad bonam frugem peruenturi ſunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit aſſidua peccãdi conſuetudo.

A coniectura lidigreſſione.

Quis poterit iſtorum miſereri, quos nõ publicus luctus ad miſericordiam traxit, non tot matronarum, ac puerorũ eiulatus flexere, non tot virorum ſingultus, atq; calamitates maximè permouere, ne dũ a teterrimo crimine potuerunt deterrere?

Ab excluſione miſericordiæ.

Fas & iura ſinunt, voluntq; vt in pœnas ſe dignas exoluant, qui iuſtitiæ leges violando crudeliter vniuerſam Rempub. afflixerunt, fortunasque omnium irreparabili damno funditus perdiderunt.

Quis tam peruerſi iudicij poterit eſſe, cui videatur iniquum, eos tantis incõmodis atque pœnis adficere, quanta bonis innocentibus intulerunt, tantisq; ſupplicijs excruciare, quanta meruerunt eorum maleficia?

A legitimo.

Sumpto de ſceleratiſſimis hominib. ſupplicio fiet, vt Reſpu. liberata poſſit reſpirare, item boni ciues quibuſcunq; rationibus valuerint ſua tecta ☙ inſtaurare, & in meliorem, aut ſaltem priſtinam conditionem, atque dignitatem reſtituere.

A iuſto.

Tanta vobis, Iudices, eſt diuinitus conceſſa poteſtas, vt citra magnum negotium maleficos tollere, tãta item facultas, vt pro iure veſtro Remp. afflictam ſuffulcire poſſitis, & in libertatem aſſerere.

Nihil magis poterit Iudices æquiſſimos decere, quàm Rerũ publicarum hoſtes opprime-

Hoc. n. eſt pro-

…rium …us of- ficium …il ad Reipu. admini ſtratio- nem ac cedit.

primere: nihil magis glorioſum æſtimari, quàm proſpicere, ne quid damni boni ciues capiant.

Ab euẽ turo.

Poſtquã pœnas de reis hiſce dignas ſumpſeritis, feneſtram criminib. reliquis clauſuri eſtis. Nam eorum exemplis multi deterriti ceſſabunt à peccando, qui aliàs ad nocendum promptiores ſunt futuri. Reſipiſcent multi, vbi cognouerint mala conſilia conſultoribus peſſima cecidiſſe.

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, in ebrium.

EXORDIVM.

Ebrietas.

IN Repub. veſtra, Iudices, prudenter inſtituta, non ferre ſoletis vlla etiam leuia crimina, quanto minus vobis tolerãda eſt ebrietas, omnium ſcelerum teterrima, vnde velut alto gurgite profluunt omnia vitiorum genera, promanatque corporum & animarum pernicies certa.

A contrario.

In hõie rem præſtantiſſimam nouimus eſſe rationem, bonamq; valetudinẽ: vtrunque obnubilat, imò diſperdit fœda temulentia, vtrunq; conſeruat diuina ſobrietatis virtus, quæ omnium bonorum eſt origo, ſicut illi malorum.

Ab expoſitione.

Tolerabilior rei præſentis eſſet cauſa, ſi vino rarius ſeſe ingurgitaret, ſed nullã meretur veniam, cùm beſtia quotidie cothoniſſans ſeſe poculis obruat. Qui toties ab amicis admonitus non deſinit, ab adfinib. obiurgatus nõ ceſſat ebrietatem ſectari, &

iuxta

iuxta prouerbiũ, canis ad vomitũ reuerti, & ſus ad volutabrum cœni. Noctes atque dies in ganeis, in luſtris pergræcatur, clamat, rixatur, pugnat.

Quemadmodum amor turpis nihil boni procreare, ſic item ebrietas, ingeniorum teterrima pernicies. Et reliqui morbi partem aliquam corporis ſolent corripere, nõ diuinam in homine particulam adoriri: peſtilentiſſimum omniũ eſt ebrietas, hoc eſt, rationis priuatio, quæ temulentia dicta, ꝙ animi vigorem debilitet. Veteres enim temetum appellauere vinum ex eo, quòd tẽtet, atque labefactet mentem. A cõparatio.

Alios imprudentia, infirmitas, atq; alia ad peccandum trahunt: ebrioſi ſponte ſua rapiuntur ad malè faciendum. Vnde Seneca ebrietatem nihil aliud ait eſſe, quàm voluntariam inſaniam, Epiſtolarum 12. A ſententia.

Non potuit vitã præſentem honeſte trãſigere, qui præteritam turpiſſimè traducendo, ſed puteo, quod aiunt, argenteo nõ deſijt ingurgitare: Documẽto ſunt libidines portentoſæ, pallor, genæ pendulæ, oculorũ vlcera, tremulæ manus, quas aliquando viſtis effundere plena vaſa. Hęc omnia pręmia ſunt ebrietatis, & vitæ turpiter exactę euidentia ſigna. Vide Plin. lib 14. c. vlt. A vita antecedente. Incontinentiæ incommoda: uide ex Socrate apud Xeno. Mem. 1

Nulla ratione parcendum eſt illi, qui cõſultò facinus patrat, & ſua ſponte ſe cõuertit in beſtiam: quòd facit ebrioſus homo, cuius turpiſſima flagitia ſine vlla miſericordia reprimere debetis, & exemplis innocentem editis reliquos a peccando deterrete. A miſericordiæ excluſione.

Cùm

ſobrijs caſtigatione hac nihil opus eſſe: ebrios autē ſic vino ſepultos, vt nullius vocem exaudiant, nullius admonitionem intelligant, nullius obiurgationis aſperitatē ſentiant. Nimirum ꝙ vt corpus mortui nullis pūctis, ſic ebrij aius nullius monitis excitari poſſe videatur. Quanquam autem optabile eſſet, nō ſæpe operam ludi in corrigendis ijs, qui in vitijs ſuis ſic obduruere, vt oēm medicinæ ſpem excludant: tamen quia ſunt qui certis interuallis ex tanti mali ſopore expergefacti, ad ſe redeunt, ſeq; ſanabiles per hoc, quod morbum ſubinde agnoſcant, præbēt, vel horum gratia quanta ſit in hoc vitio pernicies, pauciſ oſtendam. Nam vt pulchrius nihil eſt homine ſobrio, & ad quiduis quouis tempore, quouis in loco parato, ita nullum monſtrū fœdius ebrio, cuius, vt Terentianus Chremes ait, neq; pes neq; manus ſatis ſuum officiū facit. Principio mirari ſuccurrit Græcorum prudentiam, qui ſuæ etiam linguæ proprietate quanta virtus, quamq; ingens bonum ſit ſobrietas ſatis declarant. Siquidem vt oſtenderent mentem humanam in ſua dignitate conſiſtere ſine ſobrietate nō poſſe, virtutem hanc inſigni vocabulo σωφροσύνη, nominauere. Quid enim aliud ſonat σωφροσύνη, quàm mentis conſeruationem? vt quantùm homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellit, tantùm quoq; hæc virtus cæteris omnibus ſit ſublimior cenſenda. Quāquam autē Stoicorum diſputatio eſt, qui vnā virtutem habeat, ei & cæteris nō deeſſe: tamen in vſu vitæ

σωφροσύνη.

vitæ humanæ ſæpe compertum eſt, fortitudinem habuiſſe eum, qui amicitiæ iura nõ præſtiterit. At ſine ſobrietatis fundamento nullus vnquam virtutum domicilium in animo ſuo conſtruxit. Nam vera oculorũ acies ſola colorum diſcrimina diſcernit, qui nullo vitioſi humoris fluxu lippiãt: ita quidquid in re vel fugiendum, vel ſequendum ſit, ea tantùm mens cernit, quã cibi ac potus moderatio ab omni onere ſé perſeruarit expeditam: Hæc prudentibus conſiliorum omnium mater, hæc rectè cõſulta maturè exequitur, cũ hac florent Reſpub. hac diſcedente ſenſim optima quæq; dilabuntur: vt vel hinc appareat, quãta ſit peſtis in Repu. ciuis ebrius, qui neq; virtuti vlli locum apud ſe relinquat, nec vllum in rebus conſiliũ, aut inuenire ipſe, aut ab alijs inuentum recta ratione exequi poſſit: qui nec præterita recordari, nec præſentia moderari, nec futura præuidere rectè queat: qui deniq; nihil aliud ſit, quàm quod de otioſis ait Poeta, Telluris inutile pondus. Pinge autem tibi cogitationis penicillo tali hominis vitam. A veſpera ad multam noctem clamatur, bibitur, luditur, cantatur, vlulatur, pugnatur, franguntur ſcyphi, menſæ vomitu conſpuuntur: ſuccedit ſomnus alijs grauis, adeo, vt mortuo pluſquam ſimilis appareat: alij ſomniorũ terrificis ſpectris irrequietus: tum æquiſſimũ ebrietatis ſuppliciũ, vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitatio. Mane dolor, & nondum edormitum vinũ ſurgere vetat, & in medium vſq; diem in-

 ſtratis

ſtratis detinet. Quod ſi quid operis vrgeat nimis fracti, & vel ſemimortui ad illud accedimus. Quis autem cum laude in negotio aliquo graui verſatur, ad quod inuitus, fractus, ac totus lāguidus ingreditur? Quid expediet impeditus ipſe? Quid fortiter faciet languidus? Quē laborem feret heſterno mero non ſolum fatigatus, verùm totus fractus? Attrectandū eſt aliquid? tremunt manus. Eundum aliquò? genua labant. Res poſcit eloquentiam? lingua hæret, vocis meatus eſt impeditus. Quid multis? inter tot morborum genera, quot humanæ naturæ miſeria eſt obnoxia, vix vllum eſt, quod ſemel adeo totum hominem ſibi eripiat, & animum pariter atque corpus proſternat. Bona morborum pars cùm vel corpus, vel corporis aliquā partem affliget, tamen immortalem hominis partem, nempe aīum, impetere non audet. Sunt qui ſoporem, ſunt qui torporem, ſunt qui frigus, ſunt qui æſtum immittant, ſalua tamen interim rationis dignitate. Atqui illud ipſum, quod commune habemus cum Deo immortali, quo ſolo homines & ſumus, & rectè appellamur, quo a brutis differimus, hoc verò labefactare ebrietas, & poteſt, & ſolet. Atrox ſanè, & horrenda peſtis eſt ἐπιληψία, quā correpti pleriq; aliquoties vim ſibi ipſi afferunt, dum ſua ipſorum membra pulſant, dum capillos ſibi vellunt, dum ſe in luto voluūt ipſi: At nullis verbis cōſequi queas, quanto fœdiori, quantoq; immaniori malo laboret ebrius. Quem ἐπιληψία corripit, hunc paulò momento deſerit, atque

Animū cū Deo cōem habemus eo quo a brutis differimus.

ei mentis vſum reddit: ebrius autem cùm diu multumq; per ebrietatem iactatus fuerit, ſæpeq; indigna multa tum fecerit, tum paſſus fuerit (ſi non, quòd ſæpenumero accidit, in totum extinguatur) totumq; penè triduum ſepulto ſimilis iacuerit, vix tandé ad ſe vtcunque redit: Illi mali ſenſum lenit, quòd nulla ſua culpa, ſed morbi vehementia pęnitenda multa tum dicit, tum facit: hic verò malum conduplicatur, quando, quò mali culpam a ſe transferat, non habet: & minus premere ſolent, quæ nihil cõmeritis grauia accidunt. Iam inter animi vitia nullum eſt, tam noxium, nullũ ex quo tanta malorũ aliorum ſeges pullulet. Quid enim tam eſt horrendum, quod non ebrij audeãt? Fide & taciturnitate in rebus humanis nihil ſanctius eſſe debet. Ebrio nihil rectè crediderís, effutit omnia, neque quicquam tam religioſè arcanũ eſt, quod celare is poſſit, qui ad cuiuſuis compotoris ſtultitiam inuitatus mentis ſuę dignitatem ipſe prodit. Quid enim nõ proderet is qui illud, quod chariſſimum habet, ad alienum affectum, eumq; ſtultum, amittere vel cũ auiditate paratus eſt? Cui autem ignotum eſt, rixarum, vulnerum, ſtuprorum, adulteriorum, homicidiorum vberrimum fonté eſſe ebrietatem? Quis enim neſcit pugnam Lapitharum factam, vt Horatius ait, ſuper mero? Quis neſcit, Tarquinios mero calentes primùm ad ſtuprum nefandum proceſſiſſe, mox, & regno ampliſſimo excidiſſe? Quis ignorat Alexandrum Macedoné cæterum quidem Regem laudatiſſimum, cõputan-

In vino veritas hinc Horat. Ser. 1. Sa. 4 & 10. Condita cum verax aperit p̄cordia liber. Vide Curt. lib. 10.

putandi ſtudio eò prolapſum, vt ijs quibus familiariſſimè vtebatur, interfectis, & per hoc Procerum ſuorum omnium animis à ſe alienatis, veneno tãdem extingueretur. Sanè ego ineptus, qui, quod vitium finem nullum nocendi habet, hoc orationis meæ anguſtijs complecti ſtudeo.

& Pl. tarc. vita A lex.

ALIVD EXEMPLI LOCI communis in ſacrilegum, iuxta præſcriptos ab Aphthonio locos, cuius bona pars ex Priſciano deprompta eſt.

EXORDIVM.

IN omnes maleficos oportet animaduertere, maximè in eos qui contra Deum aliquid audent ſacra violando.

ALIA EXORDII Formula.

Quòd ſi vultis committere Iudices, vt cæteri quoq; homines veſtra indulgentia peſſimi fiant, ſacrilegum impunitum relinquite: ſin hoc nõ placet, ſupplicijs adficite.

ALIA PRINCIPII FORMA.

Qui in conſpectum veſtrũ adductus eſt reus, videtur ſolus in periculum veniſſe, ſed vos quoque in diſcrimen præcipitami ni. Iuris enim cõtemptio, & religionis violatio impunita relicta, deorum iram in homines excitat.

Vt Dij placarentur, maiores noſtri cære- A contrario.

monias

monias inſtituerunt, aras condiderunt, tẽpla Dijs immortalibus vouerũt, hoſtijs donarijsq; exornarunt, ac feſtis diebus redeũtibus celebrarunt: iſte autem vt Deos exacerbatos in capita noſtra inſtigaret, aras ſpoliauit, templa prophanauit, & omnia donaria crudeliter abſtulit.

Ab expoſitione. Et quid aliud animo reuoluit, quid aliud machinatur ſacrilegus, quàm Deum irritãdo vniuerſæ ciuitati malum accreſcere, publicisq; ac priuatis rebus incõmmodare? Etenim ex ſacrilegio, & Dei cõtemptu ſolet agrorum ſterilitas prouenire, omniumque rerum penuria: item ſeditiones, prælia, regionum deuaſtationes, vrbium excidia, atque peſtes.

A comparatione. Ex reliquorũ maleficijs tolerabilius malum videmus enaſci. Latrocinium ac furtum in paucos cõmittitur: ſtupratorum adulterorumque crimina ijs ſolùm qui faciunt moleſta, & acerba fiunt, & eos maximè, quorum intereſt, excruciant: ſacrilegus autem omnibus ex æquo plurimum incõmodat, qui Tyrannis eſt ſimillimus, ſed tamen ex illis non omnibus, ſed peſſimis omnium. Illorũ enim facinus eſt ſæuiſſimũ, quo Deos immortalis donaria ſpoliant, ſacrasq; diuitias auferunt. Iniquiſſimum igitur eſſet, furem, vel iniuriosum adfici ſupplicio, ſacrilegum verò abſolui.

A ſententia. Sed quis ſuis vt prætendat flagitijs habere poteſt? inuitus ad ſcelera nõ acceſſit, ſed cùm mala ſemper in eo mẽs, malus animus fuerit: non ſine multis, ſed impijs cõſilijs atque conatibus fores templorum ef-

fregit. Iam quaſi prædictum animo cenſeatis eum, qui Deum immortalem quem omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempſerit, imò diuina ſacraria prophanando exacerbauerit. Quod deſignare ſolent, qui Bomolochorũ peſſimi, nunquam laboribus honeſtis vt victum acquirerent, operã impenderunt, ſed per impias artes atq; ſacrilegia maluerunt ad diuitias peruenire.

A Bomolocis.

Homines alij qui peccant, maleficij præſentis labẽ vitæ prioris melius exactæ ſanctimonia vel excuſare, vel expugnare poſſunt: at qui tam horrenda crimina cõmittunt in Deum, ſatis oſtendunt ſeſe habere pectora, quæ ab ineunte ætate nulli pietati adſueuerunt, ſed aſſiduo criminum vſu tã contaminata ſint, vt ad meliorem frugem, ſi cupiant etiam, nequeant reduci. Lignũ enim tortum haud vnquam fiet rectum: Et Difficile eſt reſiſtere conſuetudini, quia aſſimilatur naturæ: quam licèt expellas furca, tamen vſque recurret. Quare nihil iam aliud reſtare conſtat, quàm dignum meritis ſupplicium, vt ſic arbor mala ſemel excidatur, nè malos fructus producere pergat.

A digreſſione coniecturali, Imo naturã potentiorem conſuetudinẽ aſſerit Q. Cur. lib. 5.

Vnde ſi cum maximo eiulatu ad pedes veſtros ſeſe abiecerit, nihil opploratione eius commoueamini oportet, nè crimẽ impunitum alijs ſimiliter peccandi feneſtrã aperiat, & inconſulta miſericordia veſtra Dei iram in publicæ diſpendia calamitatis exacuat.

A miſericordiæ excluſione.

Quòd ſi leges uolũt, vt qui ſtatum hominum inquietant, pacemq; publicã interturbãt, puniantur, quantò magis animaduer-

A legitimo.

uer-

uertendum erit in eos, qui nobis immorta lem Deum hoſtem faciunt, vt eius amicitia ſpoliati funditus intereamus.

A iuſto. Et quid magis æquũ eſſe poterit, quàm Deum placare, religionem tueri, ædiumq; ſacrarum expilatores damnare, ac meritis ſupplicijs adficere.

Ab vtili. Quod ſi feceritis Deum placatum habebitis, & Reipublicæ ſtatum longè tranquilliorem atque proſperiorem. Etenim in ijs imperijs fœliciter omnia ſolent ſuccedere: in quibus religio vera conſeruata, ſcelera punita, & ante omnia regnum Dei fuerit quæſitum.

A poſſibili. Nec erit, quod vindictæ veſtræ iuſtiſſimæ impedimento eſſe poſſit: neminem. n. iſte habet, cuius patrocinio nitatur, nec credo fore aliquem, qui tam ſit Dei contẽptor, iſtum è manibus veſtris vt cupiat eripere, ſed potius omnes inſtabunt, & vrgebunt, vt reus omnium ſuffragijs morti deſtinatus, meritas pœnas exoluat, nè ex eo conſeruato κακῶν πανήγυρις impendeat.

Epilogus. Quid igitur moramini? quid ceſſatis in eo tollendo, qui iam pridem omnibus videtur eſſe damnatus?

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplũm, In contumacem, aut δύσκολον.

EXORDIVM.

Contumacia, INter varia criminũm genera non infimum eſt contumacia, atque moroſitas, oĩum diſſidiorũ vberrimus fons & origo.

Morum æqualitas amicitiæ uinculum at que glutinamentum eſt, unde natum prouerbium: æqualitas haud parit bellum. Et obedientia uel ſola uirtus eſt, quæ menti cæteras uirtutes inſerit, inſertas que cuſtodit. At moroſitas, & contumacia pertinax amicitiæ pacta reſcindunt, omnemque concordiam è medio tollunt, ut Pythagoras rectè dixerit. Æqualitatem amicitiæ parentem, & altricem: contra, inæqualitatem & diſcordiarum, bellorumque matrem eſſe. A contrario. Glutinamenti.

Ab omni manſuetudine & obedientia dyſcolus abhorrens, in animum induxit bene monẽtibus nunquam obtemperare, neminemque ad honeſta uocantem audire. Secum igitur aſſiduò loquitur, atque exequitur iſta: Ego ſatis ſapio, ſatis eſt iudicij, ut queam cum alijs certare imò uincere: nolo alicui morem gerere, cum longè melius, quam alij, nouerim, quæ cõueniant ætati meæ: nec maximopere alienè ſapientiam optarim: ualeat monitorum odioſa prudẽtia, ego, quod mihi uiſum erit, aggrediar, præceptoribus, cum ſe feroces præſtiterint, oppedam: quæ uetuere faciam, reiectis etiam libris indulgebo genio, per grçcabor in dies, & mihi nomen inſigne cõparaturus, nocturno tempore ueluti graſſator aut ſicarius in plateis peruagabor, obuiam uenientes laceſſam, atque proſternam, aut, uelut Achilles in fugam compellam, exclamabo etiam ut Stentora uincere poſſim. Ab expoſitione.

...aut propria mercede canoros,
Curetum ſonitus, crepitantiaq; æra ſecutus.

Torua M mallonis implebo cornua bombis

Hæccine digna ſunt adoleſcentibus exercitia? Melancholicorum eſt ſtudijs impalleſcere, & demorſos ſapere vngues.

A cõparatione. Graue crimẽ eſt ambitio, ſed multò grauius obſtinatio, & pertinacia procax, quá αὐθάδειαν appellant. Illud ſubtile malum, ſecre um virus, & occulta peſtis inſlans ſolos cupidos, quorum animos inuaſit. At homo cõtumax, in peruerſa ratione perſiſtẽs, exemplo peſſimo multis eſt alijs, quos veluti contagione viroſa corrumpit, & ad ſeditionem Reip. perniciem inſtituit, atque trahit.

A ſnĩa. Nihil habet contumax, quod inflexibili menti prætexat. Facile, ſi vellet, bene monentes audire poſſet: ſed peruicax, & obſtinatus animus reluctatur, ac velut aſinus calcitroſus reuerberat. Cæterùm vt ἀφθαρχία μήτηρ τῶν εὐπραξίας, ſic inobedientię crimen & pertinaciæ ſcelus omniũ in Repub. peruerſitatum origo.

A digreſſione cõiecturali. Præſentis criminis pęna remitti poſſet, ſi non turpẽ ex vita præterita labem, adeo que ἕξιν contraxiſſet, nec vitium ex praua conſuetudine uerſum eſſet in naturam, ex cuius genuina malitia nihil, niſi quod Reipub. peſtilentiſſimum, poteſt enaſci.

A miſericordia excluſione. Quis iudicij tam peruerſi vir eſſe poterit, qui rubo (quod aiunt) are facto rigidiores atque præfractiores a meritis pænis liberatos velit, id effecturus vt omnis bene monentium, ac grauium virorum authoritas in ſummum adducat..r diſcrimen?

A iuſto Quòd ſi nõ in facta modò, ſed in uoces

etiam

etiam petulantiores olim publicè vindicatum eſt, vt C. Fundânus & Tyberius Sempronius Aediles, Appij Cæci filiæ mulctâ ob inciuilia vèrba duntaxat dixerint, vt Gellius libr. 10. capit. 7. quantò æquius erit conſtringere os infræne, & coercere peſtiferam ribellandi libidinem eius, qui reſpō ſator teterrimus oblatratione, factoque ſuo ſcelerato omnia ciuilitatis atque pietatis officia tollit.

Quod ſi veſtrum nonnulli iudicauerint vitium contumaciæ non capitale crimen eſſe, arguerint igitur leges iubere, ac maior pœna ſit, quàm culpa, Officiorum 3. Non petam, vt in rem exempla crudelia ni mis edatis, ſed per νουθεσίαν, aut μερίαν occurſu vitijs, ita puniatis, vt accepto malo reſipiſcat, peccandiq; licentiam cohibeat, atque compeſcat. A legitimo.

Ad crimina leuiora etiam nihil cōniuere, ſed aliquando ad viuum reſecare, quantum in Repub. bonæ frugis afferat, vel cęco manifeſtum eſt. Ab utili.

Res ardua non erit, de præſenti reo iudicium, cenſuramque facere ſola ſufficit authoritas veſtra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copiis auxiliariis opus habituri eſtis, cum vel ſolo nutu confundere poſſitis, cumque nemo ſit, qui cupiat illi ſubuenire. A poſſibili.

Si præſentis peccati ſcelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitium alacriores factos, quos adhuc expectatio iudicii veſtri remoratur. A bēuēturo.

ALIVD COMMVNIS LOCI exemplum, in auarum. cuius exordium.

VErus dictum eſt, Iudices, aurum, niſi cùm moriatur, nihil rectè facere. Quod vel ſolùm vobis perſuadere poterit, vt hunc hominem, ipſam auaritiam, ſi nõ capitali pœna adficere, ſaltem extra patriam aliquò, vndè ad nos, vel contagio, vel hominis fama non poſſit accedere, ſtatuatis ablegare.

A contrario. Admodum bene ac prudenter olim Romani ſapiẽtes inſtituerunt, vt in Ægei maris inſulam Gyaros noxij deportaretur, nè laceſſerẽt, ac diuexarent innocentes, pauperum ſudores, atque ſanguinem hauriendo. Contra, vos perperam ac imprudenter feceritis, ſi hunc reum in patria reliqueritis, & non potius hominem peſtiferum & iniurium ex hominẽ communita te exterminaueritis, nè eius præsẽtia pernicioſa miſeri ciues non modò violentur, ſed etiam perdantur. Vniuerſum enim mortaliũ genus deuorare, & omnibus, vt ſibi ſolis proſit, eſſe maximo detrimento ſolent auari, per omne genus iniuriarum ſuos explendo loculos, alienos expilando.

Deuoratur is inquit. Quinti. li. 6. c. 8 cuius patrimoniũ conſumitur.

Ab expoſitione. Cuius rei gratia ſecum animo reuoluere ſolitus: Quorſum virtutes? quorſum probitas? quæ laudatur quidem, ſed alget, vnicum ego pecuniæ ſtudium amplectar. Hæc rerum omnium Regina, donat formam, nobilitatem, vxorem locupletem.

Huic

Huic obediunt omnia, hac vel boni capiuntur. In precio precium nunc eſt, dat cenſus honores, qui diuitijs parantur. Has igitur conſecutus ego, omnibus (qui nunc quæſtus vbberrimus) aſsétabor, defraudabo, teminos proximi transferam, furabor, rapiam, nihil vel Deos, vel homines curaturus.

Luxurioſa quidé res eſt uinum, & tumultuoſa ebrietas, ſed longe nocentior auaritia furit, qua nihil ſceleſtius eſſe Rex ſapiẽtiſſimus Salomõ aſſerit. Et quò liberalitas gratior, omniumq; ſtudioſorũ encomijs celebratur atq; laudatur magis, tanto deteſtabilior auarus eſt, qui non amicis, non patriæ, nõ reliquis omnibus, ſed ſibi ſoli natus, qua hominis portentum uiuit, ſe ſolum paſcit, & horrendum dictu, nunquam ſatiatur, quemadmodum infernus, & perditio non replentur pouerb. 18. A cõparatione

Ebrius poſt factum agnoſcit delictũ, ac penitẽtiam agit: homicidia in furoris uim ac iram transfert crimen & factis maleficium aſſignat Etute que non ſemper, ſed rarò caſu & quodam, & inuiti peccant. At auarus nihil habiet, quo noxium repurget animum, eum auaritia penitus inſita promanet in uenas, & in imis pectoribus inhæreat, ut auelli non poſſit, nullum relinquẽs pœnitentiæ locum, nullam; de hominum genere benemerendi facultatem. A ſſentẽtia.

Præteritæ uitæ ſanctitas alijs ſæpe reis nõ uulgarem apud Indices æquos beneuolentiam cõciliat: uerùm ſi totam huius rei uitã adamuſſim excuſſeritis, ipſiſſimã in- A coniecturali digreſſioe.

uenietis αὐγεὶȣ ϐȣς ατίαν monſtrũ, nõ una graui corrept one vel ſupplicio dignum.

A miſericordiæ excluſione, atq; iuſto.

Quare nemine arbitror, fore tam ſtolidum, quem huius rei miſereſcat. Familiã, quam ſui ſimilllimam habet, ad pedes fortaſſe veſtros prouoluturum videbitis, ſed vos legum & iuſtitiæ ratio magis permoueat, quam iniqua ſcelatorum hominũ hypocriſis, & ipſiſſimæ Cocodrilli lachrymę.

A legitimo.

Dum leges, & Reipublicæ gratia cõſeruandæ iubeant in ſontes animaduertere, non illegitimum fueri, imò iuſtiſſimum, acriter hũc reum a vobis caſtigari, vel procul ablegari, cum nihil eo ſceleſtius, vt dixi, reperiatur.

Ab honeſto & poſſibili.

Quo facto, nihil officio veſtro dignius effeceritis. Nec quod iudicium veſtrũ poſſit remorari, video: nam, modò volueritis, dictum ac factum reddetis.

Ab utili.

Duplicem inde Reipublicæ cõmoditatem promanaturá experiemini. Primùm Iudices integri, teterrima peſte Rẽpublicam liberaſſe prædicabimini. Deinde prudenter effeciſſe, vt præſentis rei ſupplicio deterriti reliqui, ad conſimile maleficium non facilè ſint acceſſuri.

Plura dicere non arbitror operę preciũ, cùm ipſi ſatis intelligatis, non leuibus pœnis afficiendum auarum, cum eo nihil ſit in Republica peſtilentius, atq; magis pernicioſum.

Cap.

CAP. 8. DE LAVDE quæ ἐγκώμιον græcè dicitur.

LAus eſt Oratio, bona alicuius enumerans. — propriè eſt laudis res amplificare & ornare. Quintil. li.3.c.7.

Laudādæ verò ſunt
- Perſonæ, vt Thucydides, vt Demoſthenes.
- Res, vt iuſtitia, aut tēperātia.
- Tempora, vt ver, æſtas.
- Loci, vt portus, horti.
- Ratione carētia animalia, vt equus, aut bos.
- Plantæ, vt vitis, aut oliua

Laudamus verò & communiter, & ſingulatim. Cōmuniter, vt omnes ſimul Athenienſes. Singulatim, vt Atheniēſem unum aliquem. Hęc verò diuiſio eſt laudis.

Diſpones autem ipſam hoc pacto:

Primū procemiō pro qualitate rei pones

Deinde ſubiicies genus quod diuiditur in
- Gentem,
- Patriam,
- Maiores,
- Patres.

Poſt educationē explicabis, quæ continetur
- Inſtitutione,
- Arte,
- Legibus.

Hinc ſubdes præcipuū laudum omnium caput, res geſtas, quas diuides in ea quæ ſunt.
- Animi vt quæ fortitudinis ſunt, quæ prudentię.
- Corporis vt pulchritudinē, velocitatē, robur.
- Fortunæ, vt principatum, potentiam, diuitias, amicos.

Comparationis exercitatio duplicat materiã & virtutũ vitiorumque non tãtũ naturam ſed ẽt modũ tractat Q. l.2.c.4.

Addes deinde comparationem, qua id quod laudatur, alteri collatum tollatur in maius. Poſtremò epilogo, qui per orationi ſimilior ſit, concludes.

EXEMPLVM IN THVcydidis laudationem.

AEquum eſt eos, qui vtilia nobis adinuenere, ſuis ipſorum inuentis ornare, laudibus proſequi. & quod ab illis eſt proditum, iiſ dem quoque ceu auctoribus cum gratia reponere, acceptumq; referre. Non igitur iniuria Thucydides oratione mihi celebrandus eſt, qui ipſis plurimũ attulerit ornamenti. Omnes enim de aliqua humanarum rerum parte bene meritos decet venerari: Thucydidẽ vero eo magis, quòd pulcherrimo omnium illuſtrando, curam ſuam impendit. Neque enim quicquã eloquentia pulchrius: Neque Thucidide quenquam benè dicendi gloria præſtantiorem inuenire eſt.

A Patria.

Nactus autem Thucydides eam eſt patriam, quæ & vitam pariter ſibi, & eruditionem præberet. Neque enim in alio loco natus eſt, quàm vnde omnis bene dicendi ratio profluxit, originemque vitæ ſortitus Athenis.

Athenas inuentrices bonarũ artiũ vocat Cic.

A maioribus.

Reges generis ſui habuit auctores. Itaque ab vltima protinus origine, clariore maiorum fortunã eſt illuſtratus. Vtraque ergo habens, & generis amplitudinem & Ciuitatis ſtatim popularem, quò clarior

vtrinq;

vtrinq; fieret, eſt ab vtroque adiutus. Etenim nè ad iniuſtas opes, potentiamque de laberetur, ęqualitate legum prohibitus eſt, neve in obſcura rel qua plebs utilitate deliteſceret, fœlicitatis genere eſt conſecutus.

Talibus igitur procreatus parentibus, in Republica Athenienſium, interque leges educatur, quas certè optimas eſſe uitæ magiſtras in confeſſo eſt. Inter leges autem, armaque uiuere inſtituens, eruditioni ſimul atque rei militari operam dare decreuit, neque ſtudia armis deferens, neque arma (ut præcipuam prudentiæ partem) relinquens unoque conatu duarum diuerſarum artium curam habent, coniungens ingenio pariter ea, quæ natura ſunt ſeparata. Ab educatione Leges vitæ optimæ magiſtras.

Vt tandem ad utile peruenit robur, occaſionem quæſiuit proferendis eis, quę pulchræ fuerat in ætate meditatus. Nec defuit caſus, bellumque protinus eſt ortũ, Ipſeq; res ab uniuerſa geſtas Græcia literis complexus, poſteritati mandauit, conſeruator eorum, & uelut reſtaurator, quæ bellorum deleuit iniuria. Nec paſſus eſt, quod quiſque geſſit, temporum ſitu aboleri. Ex ipſo ergo cognoſcitur captam eſſe Plateam, ſcitur Atticam eſſe uaſtatam, tenetur Athenéſium claſſibus Peloppóneſi oras esse nauigatas, certatum esse nauali prælio apud Naupactum, non eſt nos Thucydides id paſſus latere. Lesbum ab Athenienſibus eſſe captam, id quoque ab ipſo indicatur: cum Ambraciotis pugnatum eſse hoc, & nè diuturnitas aboleret, effecit. Iudicium Lace- A rebus geſtis.

dęmoniorum non ignoratur. Sphacteria & Pylos ingentes Athenienſium labores non la:ét Concionãtur Corcyrei Athenis, Corinthij ipſis contradicunt. Æginates, vt Athenienſes accuſent, Lacedæmona proficiſcuntur. Iam vero a belli conſilio Lacedæmonios Archidamus abſterrẽs contra Steneleidas ad bellum ſuſcipiendũ impellẽs. Adhæc Pericles legationem Laconicam contemnens, neque paſſus deficere animo propter peſtilentiam Athenienſes, Cuncta hęc Thucydidis opera, ingenioq; in omne æuum ab obliuione vindicantur.

A cõparatione Herodoti & Thucididis cõparationẽ pulcherrimã vide apud Q. li. 10 c. 1. Epilogus.

Quis autem Herodotum illi comparārit? Ille enim ad voluptatem legentiũ ſcripſit, hic omnia ex rebus ipſis, atque veritate deprompſit. Quanto vero quod ad alienam ſit gratiam, infra id eſt, quod ſit ad ueritatem, tanto poſt ſe Thucydides Herodotum relinquit.

Erant alia quoq; permulta, quæ de Thucydide dicerentur, niſi, quò minus omnia diceremus, laudum ſuarum nobis obſtaret multitudo.

ALIVD EXEMPLVM.

Laus ſapientiæ.

PROOEMIVM.

Sapientiam adipiſci fęlicitatis eſt: laudare autem pro dignitate ipſam maius eſt, quem vt noſtris id viribus conſequi poſſimus. Tantum enim illi ſuperat glorię, vt commune quoddãm Deorum immortalium

lium bonum eſſe credatur. Cũ enim Deorum vnuſquiſq; velut deſcriptã officij ſui tueatur partem, Iuno nuptiis præſit, bellis Mars cũ Pallade, Vulcanus inter ignes fabrileis ſuas exerceat parteis, ducat Neptunus nauigantes, & quiſque aliud alius ſibi vendicet ſapientiam in commune ſibi aſſerunt omnes, præcipuè verò præ omnibus Iupiter, quantò reliquis maior eſt, tanto omnium quoque ſapiẽtiſſimus æſtimatur.

Vnaq; ſapientia eſt, quæ vel maximè æternam Ioui præſtat poteſtatem. Et Dij quidem natiuam ipſam cognatamque ſibi habent, munere aũt ipſorum in terras quoque delata eſt, & Deorum filij ſapiẽtia ſua maximam humanæ vitæ vtilitatem attulerunt. Quapropter poetæ laudem merentur, qui Palamedem & Neſtorem, & ſi quis alius ſapiens olim fuiſſe canitur, Deorum fuiſſe filios tradiderunt. Non quidẽ illi vano commẽto Deorũ naturam velut permutare conati, quam ne Dii quidẽ ipſi permutare poſſunt, ſed generis permixtione communicationem indicantes virtutis, ut qui diuina quadam cęteris admiratione pręſtarent, Deorum filii crederentur. Nec immerito illorum in Deos referebant genus, quorum ſapientia maior, quam humana, originem videbatur adfirmare diuinam. *A genere.* *Vt Herculem, Minoa, Perſeũ & reliquos.*

Sola autem ipſa vtroq; rerũ ſtatu æqua s habet rerum vires. Nam reliquarum alia bello ſolum probantur, alia laudamus in pace. Sapientia veòr præcipua eſt vtriuſque tẽporis moderatrix. Sic in bello verſatur, tanquã prorſus artium pacis ignara: ſic *A ſapiẽtiæ effe ctis.*

pacem continet, tanquam nunquam agitata ſtrepitu bellorum. Denique tam apertè vtriq; ſe ſe accommodat, vt in vtro horum æſtimes ei ſoli videatur eſſe dicata. Fert pacis temporibus leges, & omni tranquillitatis vtitur more: in bello vero victoriā præbet. Neq; armis ſolum ſuperiorem facit, ſed in concionibus quoq; præſtat inuictū. Itaque & inter bellantes, & inter pacatos ſola præcellit, primasque ſibi vendicat ſapientia. Sola quoque diuinitatis proximè exprimit ſimilitudinem: ſola enim, velut Deus, futura proſpicit. Quin ipſa quoq; terrā agricolis attribuit: nauigātib. aſſignauit mare, adeo non fruges colligere ſine ſapiētia; non nauim, niſi ſapientis gubernatoris præſidio freti, aſcendere audiremus. Itaq; quicquid exhibet mare, quicquid hominū vſibus terra profert, meritò ſapientiæ munus cuncta cenſentur. Nè cęlum quidē, & ſi quid in ipſo latet, dimiſit in occulto, quātum ſolis ſe porrigit ambitus, quod ſpatiū ſtellarum vnaquæque circumſcribit, ipſa perueſtigauit. Deſpexit intra terras etiam, & quo pacto vita defuncti agemus, ipſa nobis aperuit. Troiam quam capere temporis diuturnitas non potuit, ſapientiæ æſtus ſubegit, & vnius conſilium adepta, vniuerſam Perſarum potentiam diſſoluit. Cyclopis oculus erutus eſt prudenti Vlyſſis inuento, ſicque quicquid eſt, quo quiſquam vincat, ab ipſa ſapientia deriuat.

A comparatione. Quis ergo ipſi fortitudinē cōparaſſe velit cùm quicquid viribus fieri poſſit, ipſa etiā

ſapien-

ſapientia præſtet? Adeoque ſi ipſam forti- Epileg.
tudini ademerit, per ſe fortitudo culpanda videatur.

Erant & multa alia, quæ de ſapientia dicerentur, niſi maiora eſſent, quam quæ poſſent modica oratione complecti.

SCHOLIA.

Laus, &c. Alij laudationem vocāt, hoc eſt, orationem bona exprimentē, quæ alicui inſunt, Εγκώμιον Græcè appellatur, quod iuxta Aphthonij ſententiam dictum eò quòd ἐν κώμαις, id eſt, in viis antiquitus canebant, Nam antiqui κώμας, angiportus dicebant. Differt ab hymno & Epæno, quòd hymnus Dei ſit, encomion verò mortalium: præterea Epænus paucis verbis fit, Encomion autem ſecundum Rhetoricę artem profertur. Poſtrmò cum in loco communi quoque laus ſit, hoc differunt, quòd in loco communi pro viro forti dicentes, eo conſilio dicimus, vt præmiū petamus: Laus autem per ſe virtutis teſtimonium, vt ait Priſcianus.

Laudandæ ſunt, &c. Porrò præterita, inſtantiaque, atque adeo omnia, quæ nunc laudamus, nunc contra vituperamus, res ſunt omnis generis, quæ aut cerni tangique, vt homo, equus, vrbs, flumen: aut animo intellectuque cognoſci, atque percipi poſſint, vt facta dictaque. Virtutum item vitiorumque, tum artium varia genera, vt prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia, eloquentia, medicina, architectura, ſcien-

tia rei militaris,aliaq; id genus multa. Vitia aũt quæ ſint, hinc cognoſci facile poſſunt,nempè iniuſtitia,luxuria,inuidia,&c. Ipſius autem Dei laus(quanquã quid huic aut noſtra laude accedat,aut vituperio adimatur,non video)tota huc pertinet. Rerũ autem,quæ cerni tangiq; poſſunt, primas partes homines tenẽt,qui cùm cæteris animantibus brutis rebusq; mutis ratione,& ſermone, tum multis alijs animi naturæq; dotibus antecellant,laudem imprimis ſibi vendicant.Laudamus igitur pręcipuè perſonas,vrbes,portus,loca,& his ſimilia,pręclarè item facta dictaq; ,quæ cum virtutibus coniuncta, atque inde orta eſſe cõſtat. Iam & iuxta virtutes arteſq; aut in certis hominibus, aut ſeorſum ſuis ipſas laudib. exornamus.

Res,&c. Vt ad ingenij vires periclitandas,artemq; oſtentandam Phauorinus laudauit quartanã febrim:Eum enim conſtãtius valiturum,qui febri liberatus vires integras recuperauerit, laudauit etiam Therſitem. Cuius meminit Gell.lib.17.c.12. Et Politianus in Epiſtolis.

Loci,&c.Vt Baiæ, Tempe.

Portus,&c.Vt in Liguria Lunæ,vel Carthaginenſium. Cuius meminit Virg. in 1. Item laudari poteris Stoa porticus Athenienſis,Pœcile ex varietate picturæ dictã, in qua Zeno philoſophus diſcipulos docebat,vnde & ſecta Stoica.Item Aulis Bœotiæ,cuius meminit Ouid.12. Metamorph.

Horti,&c. Vt Adonidis,qui prouerbio locum fecerunt. Item Heſperidum,quot

amæ-

amænifſimos in Aphrica fuiſſe memorāt. Itē Senecæ prædiuites horti,vt ait Iuuenalis Satyr.10. Item Alcinoi ſyluæ,quarum Virg.Georgicorum 2.meminit.

Idem

Adeſtæ Muſæ,maximi proles Iouis;
Laudes feraces prædicemus horruli,
Hortus ſalubres corpori præbet cibos,&c.

Equus,&c.Equos laudare poterimus,vt Pollucis equum Cyllarum, & Graij quorum meminere poetæ,vt ait Virg.Georgicorum 3,Item Bucephalum Alexandri, de quo Gellius libro quinto,cap.2.Item Solis equos,&c.

Bos,&c.Virg.in Georgicis. Bos pulcher. 1.

Optima toruæ
Forma bouis,cui caput,cui plurima ceruix,
Et crurum tenus a mente palearia pendent:
Tum longo nullus lateri modus,omnia magna,
Pes etiam & camuris hirtæ ſub cornibus aures.

Vitis,&c.Vt Thaſiæ vites, sūt & Mareotides albæ,vt ait Virg.Vide Pli. lib.14.c.3.

Olea,&c.Quæ laudari poterit ab inuentrice Minerua, & quòd ſignū fuerit pàcis. Vnde Virg.in 7.

Ad mœnia Regis.
Ire iubet,ramis velatos Palladis omnes.

Item:Braſſiccam laudat Cato, maluam & Albucum Heſiodus.

Subiicies genus, &c. Sunt qui hoc loci iubeant addenda eſſe ea, quæ natiuitatem vel miracula,uel prodigia præceſſerūt: ut ſi laudaturus Scipionē dicas,in matris cubiculo anguem uiſum,unde conceptus, & Iouis ille filius fuerit creditus,cuius meminit Liuius lib. 6. belli Punici. Item i nencomio

comio Hecubæ recenſeas finem, qua prædixerit iuxta eos incendium, & excidium Troianum. Item, quid natis euenerit enumeres, vt Midæ formicas, apes Platonis. Val. lib. 1. c. 6.

DE LAVDIBVS DVCTIS AB animi, corporis, atque fortunæ bonis, ex Bucoldiano.

LAVS HOMINIS ex fortunis.

Hominis laus. Adducitendū, fortunę corporisque bona non idō laudari quòd quis habuerit ea, ſed quod.

DE fortunis, quæ externa bona ſunt ſubinde nobis eſt dicendum. Hæ autem quantæ ſint, quot numera prædia, quo ſita in loco, quo tempore, ſiue dono data, ſiue ſuorum teſtamento legata, parentibus ve relicta acreperit, emeritve, ex adiuncto rum loco narrandum, locupletandumque erit. Deinde ex deſcriptionis loco ſitum prædiorum, atque hortorum ad flumina, ſeu fontes, & factas hic ad uoluptatē ſtructuras pluribus licet verbis depingas: quemadmodum Homerus Alcinoi hortos: & maximè ſi is, quem laudas, Princeps ſit, vrbesque, in qua imperium habet, deſcribas. Quin & huius fortunas cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorū loco mirè locupletabitur oratio: oſtendendoque, aut genere, numero, fertilitateque maiores ampliores que putanda, aut ſitu ad flumina, ceu fontes, rebus que manu factis, atque ad voluptatem ſtructuris iucundiores, amœnioreſque. Quod ſi vero eorū, quibus

quibus cum noſtras conferimus, omnium iudicio ampliſſimas eſſe copias cõſtiterit, pares oſtẽdiſſe contẽti eſſe poſsumus. Spectandum etiam, atque cum materia deliberandum, ecqua & a diſſimili contrariiſque copia peti poſſit. A diſſimili hoc pacto: noſtra prædia eſſe agrosq; ſuburbanos, unde certus ferè quotannis fructus redeat: illis non modò longius domo, ſed & aliena in ditione ſitos, iiſque expoſitos fluminibus, quæ ſęprus inundando ſata omnia obruãt, atque conuellant. A contrariis, noſtros flumina fonteſque irrigando agros utilitatẽ adferre maximam: illis in ſata erumpẽdo, eademque conuellendo incommodum adducere ſummum: huic aquarum curſum prodeſse, illis eundem ipſum obeſſe: huic voluptatem adferre, illis mœrorem triſtitiamq; dare: huic uel exorto bello omnem ex agris fructum redire, illis nullum: huius prædia urbis horreum alimentumq; in hoſtes eſſe, illorum contra hoſtium in urbẽ: his patriam defendi, illis oppugnari. Quod ſi uero principem laudandum ſuſcipias, potentiamque eius, gentis ſuæ, urbiumque genere & numero prædices, quo res maior illuſtriorque fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

QVÆ CORPORIS BONA in homine ex locis amplificandi ratio ſit.

HActenus de externis bonis eius quem laudamus: quæ quidem pro perſonarum

rum varietate alia atque alia exiſtunt: quæ perſequi, cùm infinitum, tum minus fructuoſum foret. Quare ad fontes ipſos ducere conſilium fuit vſumq; locorum in ijs, quæ omnibus communia ſunt, laudemq; merentur, monſtrare, vt horum vſu cognito, pro cauſæ conditione, quantam quiſq; velit moram vbiq; facere in augendo poſſit. Corporis autem bona eſſe diximus, ſtaturam, figuramque corporis: valetudinem roburq; ipſam deniq; formam. Hæc quãquam leuiora ſunt, ſuã tamen laudem merentur, certaq; interim animorum indicia eſſe ſolent. Vnde Homerus cùm in Therſite garrulitatem, animiq; vitium nobis depingi vellet, neſcio quo modo non tam malefacta, quàm corporis deformitatem vitamq; explicando vitioſiſſimum ipſum introduxerit. Idem ſtaturam grandiorem roburque in principibus magnopere prædicat: vt qui Agamemnoni ſtaturã magnã, cui maieſtas ineſſe regia tribuit, Vlyſſem, illo quidem minorem, ſed altiſſimis humeris & pectore deſcribit. Iam verò Aiacem illum non ambobus modò his, ſed cæteris Achiuis omnibus corporis ſtatura & robore antecellentem introduxit. Nec noſter Homerus hãc in ſuis laudem neglexit: qui cum & in cæteris, tùm maximè in Ænea, & Turno principib. corporis bona laudat. Et Dareta cũ alta ſtatura, latiſſimisq; humeris quod certum virium argumentum eſſe ſolet, in ſingulare certamẽ produxiſſet, eius tamẽ antagoniſtam Entellum vel ſenem, magnitudine corporis viribusque

Vide Quint. dicto loco li. 7. cap. 7.

adeo

adeo ſuperiorem facit, vt illum, non ſecus ac qui fruſtra vrbem, aut caſtellum oppugnet, hunc temerè infeliciterq; aggreſſum dicat Forma plus laudis meretur: præſertim in Principib. viris grauitas oris, maieſtasq; in vultu: hæc in primis pondus orationi authoritatemq; tribuit: tantumq; in aīs Gallorum hoſtium valuiſſe Tit. Liuius ſcriptum reliquit, vt cùm vrbe capta auidi prædæ in principium atria irruerent, cernerentq; hos cùm ornatu habituq; paulò humano auguſtiore, tum maximè oris grauitate atq; maieſtate venerandos, domi ſedentes, ante horum ora, ſicuti Dei ſimulacra, velut venerabūdi conſtiterint: nihilq; in hos ferro grauius facturi fuerint, niſi M. Papyrius Principum vnus prior iam mouiſſet. Atqui & hinc augēdi modū, vſumq; locorum explicemus. Staturam, robur corporis, orisq; decus quantum ſit, vbi ab adiunctis ſatis expreſſerimus, a cauſis & euētis deinde dilatemus. Fuiſſe huius maiores homines cùm inſigni ſtatura & robore, tū quādam modeſtia orisq; grauitate præditos, ſemperq; operam dediſſe hunc, vt quę ra natura ad ſui nōis dignitatem amplitudinemq; acceperit, certa viuendi ratione aleret proueheretq; nulla vt Venus, Bacchusque immoderatior corporis vires vigoremque auferret. Quare ea iam valetudine eſſe, vt nulla corporis imbecillitas obſit, quò minus in rebus cum grauitate agendis ſuo, amicorum, & Reipu. tempori ſeruiat. Quinetiam comparatione rem extendas, ſi cum alijs ampliſſimis hominibus

Liuius Dec. 1. cap. 5.

con-

conferas oſtendasq́ue in hoc noſtro aut ſimilitudinem aut exceſſum eſſe, aut etiam diſſimilitudinem: ſi aut proceritate, ipſoq́; robore, & valetudine, aut ipſius vultus grauitate, maieſtateq́ue multis partibus ſit ſuperior.

QVÆ RATIO ANIMI BONA ex locis amplificandi.

Idem Quinti. li.3.c.7. Vita ſit autẽ habitũ via venior, inquit, cũ materia deliberabimus: dũ ſciam' gratiora eſſe audientibus, q̃ ſolus quis aut primus, aut certè cum paucis feciſſe dicetur.

RESTANT animi bona, quæ vt cuiusque propria ſunt, ita præ cæteris laudem mereri ſuo iure maximam ſolent. Hæc laudandi duplex via eſt: aut enim ad ſua virtutũ genera, vt ſupra viſum eſt, quæque referentur: ſua prudentiæ iuſtitiæ, fortitudini, & temperantiæ tribuendo facta: aut, quod nõ minus commodè fiet, temporum ſeruabitur ordo. Itaq; dicendum, qui pueritiam apoleſcentiamq́ue tranſegerit: quæ ſequutus ſtudia: quãtumq́; in ijs, & quàm breui ſit aſſequutus. Atque hic, ſi fortè inſigne ingenij ſpecimen indolisq; haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit verbis extollendum: quo videlicet tempore, quo in loco, apud quos, qua in re, alijsq́ue id genus additis circunſtantijs, quas adiunctorum locus ſuppeditat. Quod ſi forte operæ pretium videatur, & hæc ipſa per plures ducendo locos plurimũ extendas. Aetate autem iam magis inualeſcente, ſi qua ſcripta honeſti ſui ſtudij, voluntatisque teſtimonia in lucem dedit, primùm qualia quantaq́ue ipſa ſint, narrandum, quantusq; inde ad plures factus redeat. Quæ item ſeu do-

ctorum,ſeu multitudinis, ſeu uniuerſorum de ijs teſtimonia iudiciaque exiſtant. Quæ vbi ex adiunctorum teſtimoniorumque loco,quem eundem eſſe diximus, proſequutus fueris, à cauſis ſubinde augebis, quòd a multis, magnique nominis hominibus ſiue rogatus, ſiue ultro iuuandi ſtudio ad ſcribendum ſe contulerit. Ab euentis: non modo hominum de ſe expectationi reſpondiſſe, ſed & uiciſſe: nec in una atque altera, ſed in pluribus nationibus ipſius ſcripta legi, laudarique. Atque hic eſt enarrandum, quorum expectatione maiora emiſe it, quibusque in prouincijs plurimum probentur. Iam verò & huius cum probatis magnorum autorum ſcriptis conferas: oſtendasque potiora multò, melioraque hominum conſecuta eſſe iudicia: aut maximis ſummorum autorum monumentis paria eſſe, atque iudicari. A diſſimili etiam amplifices; Si in ijs, quibuſcum confers ſcriptis, diſſimilitudinem eſſe oſtendas: vt ſi Hippocratis & Galeni medicorum opera, cum Pauli & Pomponij Iureſconſultorum ſcriptis conferas: illos rerum naturalium, hos ciuiliũ ſcientiam tradidiſſe: illos de vita, hos de fortunis ſolicitis bene conſuluiſſe: illos præcepta dediſſe nè morbus vincat, & æger moriatur, hos ne auarus triumphet, & ſuũ alteri eripiat: denique illos cauiſſe nè ipſa præmaturè vita, hos, nè ſua cuique res iniuſtè auferatur. Hinc mirè Cicero non ſine delectatione corpus orationis auxit, diſſimilitudine ſtudiorum Murenæ & Sulpitij:

pluribus

pluribus verbis explicando. Hũc in modũ ſingula quidem tam domeſtica quàm publica facta, quæ laudanda videbuntur, ſeruato tpis ordine, enarranda amplificandaque erunt, qua ratione domi vixerit, liberosque educarit, ad quæ ſtudia miſerit, liberaliterq; aluerit, quos in viros aut abierint, aut ſe euaſuros certam de ſe ſpem patri patriæq; præbuerint. Quæ ſi perſequaris omnia, ducasque per locos, incrementum res ipſa ſumet maximum. Iam & quid cōmodi ipſe, ſiue re operaque, ſiue cōſilio Reip. præſtiterit. Quale eſt, ſi dum aliquando, vt ſæpe, maximis de rebus bene Reip. conſulendum fuit, inopsque conſilij multitudo ea facili momento ſequenda putaſſet, quæ probata Reipu. ſtatũ euerſura penitus fuiſſent, hunc in cōcionem prodijſſe dicas: & prudenti oratione, quæ ex his aut illis inceptis commoda, malave Reip. impenderēt, edocuiſſe, eaque ſuſcipienda perſuaſiſſe, q̃ cùm ſingulis tranquillitatem, vtilitatemq;, tum vniuerſis nomen, gloriamque attulerunt. Atque hæc aperienda, pluribusq; verbis ex locis alijs atque alijs explicanda erunt, quæ res ad ita conſulendum animum potiſſimùm impulerit: quæ ſi honeſta, vtilisque fuit, euenta votis reſpondiſſe pulchrum erit. Quanta autem gloria emolumentaque inde Reip. euenerint, quis item ad conſultorem fructus honosque ab vniuerſis viciſſim redierit, copioſè erit exponendum. Poſtremò comparationibus rem extendas: cum vrbis conditoribus, aut munitoribus huius factum conferendo, & aut

maius,

maius,aut ſimile,diſſimileque oſtendẽdo Illos vrbem quidem condidiſſe, hunc con ditam prudentia ſua ab exitio conſeruaſſe: illos partim fundamenta ieciſſe , partim mœnia turresque , in hoſtes propugnacula non ſine ſummis oppidanorum impenſis laboribusque altius eduxiſſe: hunc vnũ ipſa modò ratione conſilioque , non mœnia ſolùm,vrbemque, ſed & fortunas omniũ, vitamque ſeruaſſe. Quantum etiam ciues grati viciſſim poſtea huic honorem , gratiamque habuerint,cum ijs conferas licet, quib.ob præclariſſima in Rempub. merita non ingrati extiterunt: doceasque aut maiora, aut paria huic contigiſſe oĩa . Quòd ſi verò is,quem laudas, princeps ſit,exercitumque duxit , præterquàm quòd ex his locis omnibus , ab adiunctis quæ latè patent,paſſimque vſui ſunt , a teſtimonijs , a cauſis,ab euentis, ex comparatione maiorum,minorum,a ſimili,a diſſimili,a cõtrarijs,copiam petas,etiam a deſcriptionis loco amplifices maximè : cùm aut ſtratagemata genusque militum, & armorum,aut vrbes, quas cepit , regionesque & gentes , mores , aliaque id genus ſuo quæque loco deſcribas . Porrò cùm tpis ſeruandus ſit ordo,danda eſt opera,vt leuiora aut omittamus,aut paucis perſtringamus. Quæ verò magna ſunt,& prudẽter,& iuſtè,& fortiter,modeſtèque facta, laudemque in animis hominũ maximam merentur,per plures ducenda locos, plurimumque dilatanda erunt . Quæ autem laudari facta oporteat,horumq; numerũ,perſonæ , quas laudandas

dandas ſuſcipies,ſecum adferent, in quib. ſingulis augendis, cognitis his locis,quantam ipſe voles,moram trahat.

VT EA EX LOCIS AVGENDA, quæ poſt mortem acciderunt.

CVm igitur huncin modum, quæ toto vitæ curſu rectè fecit,verbis extuleris, dilatauerisque,non negligendum quomodo exceſſit è viuis, & quæ vita iam defuncto,virtutis ergò magna acciderunt. Nam cùm magnis viris,dum vita manent, laudemque ſequentibus,comes ſit inuidia;fit, vt morte iam ſublata,ereptisque, quos nocitura ſequitur,ſeſe auertat,patiaturq; mortuis,quem uiuis noluit;ſuum honorem deferri. Quare ſi & huic vita defuncto,vt tũba publicè magnificentius ſit extructa,aut ſtatua erecta, aut denique quotannis ad ſempiternam huius memoriam,rerumque ab ipſo guſtatum, aliquid ſtatis diebus fiat, quanta hæc ſint, quo tempore fiant, quo in loco, a quibus, quantis impenſis, quanto ſtudio, alijsque id genus explicatis circunſtantiis, quarum adiunctorum locus nos admonet, copioſè erit exponendum. A cauſis item & hæc ſi voles, amplifices: quæ ipſius in Rempubl. merita conſtent:cur tantum uel mortuo honorem conſtituerint. Ab euentis hic nihil ſumas, cùm explicata ex adiunctorum loco cauſas ſuas præceſſerint, niſi propterea hæc defuncto contigiſſe dicas, vt, ſtatuto præclarè factis ſummo honore,

plu-

plures ad imitandum pellicerentur, exponasque ea ita ex ſententia eueniſſe, pluresque, honoris præmio incitatos, ipſam virtutem ſequendo, nominis immortalitatem venari. Quin etiam ex comparationis loco locupletari res poteſt maximè: ſi vi tutis præmia, monumentaque huic poſt mortem conſtituta, cum Regum parentationibus funebribusque honoribus conferas, atque oſtendas, ſtudio hominum vltro hæc præſtantium illos ſuperaſſe: rerum autem magnificentia æquaſſe. A diſſimili item, illis a regijs, regiaque pecunia funebria magnificentia adornata, huic ab vniuerſo populo, æreque publico ſplendidè inſtructa: illis, quia Reges vixerunt, mortuique ſunt: huic, quod patriæ conſeruator extitit, mortuusque ſit, habitus eſt honos: illis, nè regium nomen leue in animis vulgi putaretur: huic, nè ſua virtuti præmia deeſſe viderentur. A cõtrarijs: Illos ſubditi maximè oderunt, hunc ſui ſummo honore proſequuti ſunt: illos noua conſtituendo vectigalia, annonam, victumque communẽ aggrauaſſe agnoſcunt, hunc virtute, prudentiaq; conſilio plurimum leuaſſe intelligunt: illos, viuos Tyrannos execrati ſunt, hunc patriæ patrem conſeruatoremque appellã- tes, amplexi ſunt: Illos poſt mortem, vel ab alijs honorari æquè ferentes, quantũ in ſua poſitum poteſtate impediuerunt, hunc cõtra vniuerſi æquali ſtudio ſummis honoribus vl ro affecerunt. Quæ ratio ſit perſonas laudandis, ab externis corporis, animique bonis, atque adeo ab ijs, quæ has tempore

Laus hominum in tria tempora diuiditur: in tempus qd' ante eos fuit quo ipſi vixerunt.

quod ſa tū eorū eſt in ſecutum, Quint. li.3 c.7.

pore antecedunt, ſimul iuncta, & poſt inſecuta ſunt, oſtendimus. Antecedunt autem homines tempore, patria parentes: cum ijs coniuncta ſunt, fortunæ, corporis, animique bona omnia: poſt autem inſecuta ſunt, habiti poſt mortem honores, præclaraque de ijs hominum iudicia. Qua autē via ſingula ex locis copioſè inſtrui, augerique poſſint vtcunque aperuimus, non quidem eo cōmiſſio, quod tantā copiam, quā quam paucis rē perſtrinximus, in cuiuſuis hominis laudem (quis enim finis?) temerè adducendam putemus: ſed, vt mōſtrato locorum vſu pro cauſæ conditione, quātam quiſque inde velit copiam peteret. Neque enim hic cuiquam, quid fieri debeat, præſcribimus, ſed quid poſſit.

EADEM QVÆ LAVDANDI & vituperandi hominis ratio.

Porrò vituperandi quę ratio ſit, hinc facilè intelligi poteſt. Siquidem idem ordo, eademque per omnia via in vituperandis externis, corporis, animique mali serit ſequendā. Patriam igitur parentesque bono habuiſſe, atque inde degeneraſſe, patrimoniumque dilapidaſſe, * tā vitium, dedecusque eſt, quām cui hæc mala obtigerunt. In corpore autem ſi qua ſit deformitas, ut in Therſite, ſuis erit verbis exaggeranda: ſi nulla, forma, viribusque malè vſum fuiſſe, odio, dedecorique erit magno. Ab animo autem profecta vitia, flagitiaque ſeruato temporis ordine, niſi in ſua vitiorum genera

* Vt Catilina.

Hæc in re idem præcep-

ra ſpargere quæque mauis, perpetua oratione, quod in L. Piſone facit Cicero, erunt explicanda, atque exaggeranda. Quod ſi forte & iam vita defunctis aliquid accidit, quo turpitudo odiumque augeatur, non erit ſilentio prætermittendum iuxta artem, Singula autem eadē ratione, qua ſuperiora ex locis augenda amplificandaq; erunt.

tū, q& in laudatione ſeruandū.

Poſtremo epilogum, &c. Sunt qui præter mittēdum eſſe tradant vitæ modum, item mortis qualitatem, item quæ mortem ſint conſecuta, vt communem luctū, honores, exequias, ſtatuas, ſepulturam magnificam.

DISPOSITIO LAVDIS, TEtraſtico, comprehenſa.

Principium ſequitur genus, vt gens natio, patres,
Vita micans ſtudijs, legibus atque bonis.
Res geſtas animus, corpus fortuna miniſtrant,
Comparat in maius, votaque finis habet.

Thucydides, &c. Hic (vt ait Cicero de claris Oratoribus) erat Athenienſis ſūmo loco natus, ſummusq; vir, qui ad Olorum Thraciæ Regem, ceu ad progenitorē ſuū retulit nomen, affinem habuit Miltiadem, neceſſarium Cimonem, vt ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc autore fuit adeo delectatus Demoſthenes, vt eum octies tranſcripſerit.

Thucydide quantū delecta tus Demoſth. Offic. 1.

Athenis, &c. Cic. de Oratore lib. 1. Omnium doctrinarum inuētrices Athenas vocat, vbi omnis dicendi vis inuenta ſit, & exculta, & ad filium ſcribens, ait vrbis au-

thoritatem eam eſſe, quæ poſſit exemplis augere,&c. Quòd autem Attici ſint acutiores, in cauſa aiunt eſſe tenue cœlum, quòd qui craſſum habent, craſſos cenſeri, vt in libro de fato Cic. Porrò Athenieñſis patriæ celebritas multum faciebat ad nomen illuſtrandum, vnde apud Ciceronem de Senectute, Seriphius Themiſtoclem nō ſuæ, ſed patriæ gloria ſplēdorem aſſecutum affirmabat. Et apud Romanos magnificū erat & gentibus venerabile, ciuem Romanum fuiſſe. Vnde Diuus Paulus ſe Romanū eſſe dicebat, quam vrbem Tribunus maxima ſumma compararit. Actorum 22.

Id.Cic. in epiſt. ad Brutum, & Quinti. lib. 2.c. 20. Eloquentia,&c. Nihil, inquit, admirabilius & magis populare, quàm eloquentiā. Hanc Cicero de Orat 3. vocat vnā de ſummis virtutibus, & de Claris oratoribus, ingenij lumen.

Vitæ magiſtras,&c. Leges enim conditas eſſe conſtat ad ſalutem ciuium, ciuitatumque incolumitatem, vitamque hominū & quietam, & tranquillā, vt ait Cic. 2. de leg.

Poſteritati mandauit,&c. Id eſt, memoriæ prodidit, idque libro 8. quos ſcripſit de bello Peloponneſiaco & Athenienſium.

Platææ. Platæam,&c. Platęa vel Platęæ pluraliter, clariſſima fuit Bœotiæ ciuitas, quā Stephanus dictam ait παρὰ τὴν πλάτην, hoc eſt, à remo. Statius lib. 7. Thebaid.

Nuntiat excubijs vigiles aſſiſſe Platæas.

De bello Platęenſi Thucydides lib. 2. & 3. Et Plutarchus in vita Ariſtidis, & Cimonis.

Attica. Atticam,&c. Diuo vel regio fuit Attica, in qua Athenæ ciuitas, Philoſophorum a-

lumna, vbi primus omnium regnauit Cecrops, vnde Athenienſes Cecropidæ, ut infra patebit.

Peloponneſi, &c. Peloponneſus Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio, Pelaſgia dicta. Vide Plin. li. 4. ca. 4. Nomen habet a Pelope Rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio, quaſi Pelopis inſul. Sita ſuit inter duo maria, Aegeum, & Ionium, Platani folio ſimilis. De bello Peloponneſiaco Thucydides lib. 2. Plutarchus in Nicia. Peloponneſus.

Apud Naupactō, &c. Naupactus Aetholiæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua ciuitas, nomen habens à nauium cōpaginatione ναυπηγέω, nauim fabrico, ναυπηγὸς fabricator nauium. Meminit Manut. in Prouerb. Excubias agere in Naupacto, cuius nauale prælium apud Thucydidem lib. 1. Naupactus.

Lesbos, &c. Celeberrima fuit Aegei maris inſula ante Troadem. Vide Plinium li. 5. capit. 31. Athenienſes, duce Nicia, receptos Lesbios multarunt, muros demoliti, naues & agros ademerunt. de qua re Thucydides lib. 2. Lesbos.

Ambraciotis, &c. Ambracia vrbs Epiri fuit aſpero ſubiecta tumulo, vt ait Liuius libro 7. belli Macedonici. Huius ciues Ambraciotæ; quorum hiſtoriam Thucydides lib. 2. complexus eſt. Ambracia.

Indicium, &c. Huius meminit Thucydides li. 4. & 5. Aphthonius habet, δίκη λακεδαιμονίων, οὐκ ἀγνοεῖται παράνομος. id eſt, Lacedæmoniorum ſententia iniuſta ſcitur. Sphacteria.

Sphacteria, &c. Σφάττομαι, iugulo, macto

eſt, vnde Sphacteriam inſulã ab Hercleotarum mactatione dictam eſſe, Stephanus ait. Hiſtoriam Sphacteriæ, Thucydides habet lib. 4.

Pylos. Pylos, &c. Hæc fuit olim vrbs Neſtoris, à Neleo condita, vnde Ouidius:

Nos Pylon, antiqui Neleia Neſtoris arua,
Miſimus.

Ciſtabat à Sparte ſtadia circiter quadraginta, in agro Meſſenio. Hanc olim Demoſthenis conſilio munitam, Lacedæmonij oppugnarunt. Meminit Thucydides loco citato.

Corcyra, Corinthiorũ fuit colõia, quam ij deduxerunt circa Olympiadem 18. Corcyræi, &c. Corcyra, ſecundum Thucydidem, Peloponneſi ciuitas fuit. Item inſula, Alcinoi patria. Lucanus lib. 2. Vela ferantur in portus Corcyra, tuos. Huius ciues Corcyræi Athenis orationem habuerunt, qua contra Corinthios petebant auxilia: quibus compertis & Corinthij miſerunt Athenas Legatos, qui Corcyræorum orationes refellerent. Vide primum Thucydidis librum.

Aeginates, &c. αἰγινῆται, alij vertunt Aeginenſes, qui Athenięſes accuſaturi Lacedæmona profecti fuerunt, vt ait Thucydides libro quarto. Aeginam autẽ Peloponneſo contra Atticam ciuitatem adiacentẽ aiunt: & inſulam Pyreo portui propinquã, ab Aegina Aſopi Bœotia Regis filia nomẽ trahens Ouidius &c. Metamorphoſeos.

Oenopiam veteres appellauere, ſed ipſe
Aeacus Aeginam genitricis nomine dixit.

Archidami Rhe Archidamus, &c. Huius meminit Thucydides lib. primo & ſecundo. Hic fuit Ora-

tor,

tor, dictus quaſi princeps populi. Fuit & rex Spartano um, quem ciues multarunt, quod exig. æ ſtaturæ fœminam uxorē duxiſſet, vt ait Plutarchus in vita Ageſilai. Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, vter, ipſe an Pericles, lucta præſtaret: Reſpondit, vbi luctando illum vicero, mox ille dicendo, ſe cecidiſſe negat, idque ſpectatoribus perſuadet. Plutarchus in Politicis. toris memi- nit Qu. li.3 c.6.

Abſterrês. &c. Lacedæmonij belliũ, propter ſocios Corinthios iniurijs affectos, illaturi erant Athenienſibus, quod Archidamus diſſuaſit, affirmans eorum uires pares eſſe aduerſum Peloponnenſes atque finitimos: ſed aduerſus hoſtes procul habitãtes eſſe omnino impares. Quare legatos Athenas mittendos eſſe, qui nomine ſociorum iniurias deprecarentur, atque pacem expoſcerent.

Steneleida, &c. Qui finita Archidami oratione apud Lacedæmonios verba fecit, adhortans eos, nè ſocios haberent contemptui, nec vltionem different, ſed protinus arma ſumerent. Fuit autem vnus Ephororum: Hi apud Lacedæmonios erant Tribuni plebis, Regibus oppoſiti, ſicut apud Romanos Conſulibus. Vide Ciceronē tertio de Legibus.

Pericles, &c. Hic fuit Athenienſiũ Dux, Philoſophus, & Orator, diſcipulus Anaxagoræ. Vide Iuſtinum lib.3. Valerium lib.8. c.9. Quint. lib.12. c.2. Pericles

Peſtilentiam, &c. Atheniēſes bello atq; morbo preſſi Lacedæmonijs erant ceſſuri, ſed oratione Pericles ad bene ſperandum

eos exhortatus eſt. Vide Thucydidē libro primo & ſecundo.

Ad voluptatem, &c. Quintilianus li. 10. cap. 1. inquit: Hiſtoriarum multi ſcripſere præclarè: ſed nemo dubitat, longè duos cęteris præferendos, quorum diuerſa virtus, laudem eſt penè parem conſecuta. Denſus & breuior, & ſemper inſtans ſibi Thucydides: dulcis & candidus & effuſus Herodotus. Ille concitatis, hic remiſſis affectibus melior. Ille concionibus, hic ſermonibus. Ille vi, hic voluptate.

IN SAPIENTIAE laudem.

Exordium ductum a ſapientiæ præſtantia, eamque laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum 2. ſcientiam appellat rerū humanarum atque diuinarum. Vide Tuſculanarum Quæſtio. 4.

Adipiſci, &c. Sapientiam adeptum aſſerunt eum, qui cùm vituperatur, non iraſcitur, & cùm laudatur, non extollitur. Plato (vt ſcribit Laertius Diogenes) interrogatus, quomodo quis ſapientiam adipiſceretur, reſpondit: ſi non expectarit, quæ non euenire poſſunt, nec de præteritis recordatus fuerit.

Iuno. Iuno, &c. Cicero de Natura Deorum 2. dictam ait à iuuando: nuptijs præeſt, unde pronuba. A parturientibus inuocatur, vnde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat, quā aer. Vide Macrob. de ſummo Scipionis, capit. 17.

Mars,

Mars,&c. Quem apud Thraces natum aſfirmarunt, hoc eſt, apud bellicoſos atque feroces homines. Cuius meminit Cicero de re militari. Mars.

Palladé,&c. Hanc alio nomine Belloná vocabant Lactantius li. 1.c.21. Mineruam à minuendo, vel minãdo, ſecundùm Ciceronẽ. Pallada autem, quòd haſtam vibret, ἀπὸ τοῦ πάλλειν Nata aiũt è Iouis cerebro, de qua plura Macrobius. Satur. cap: 17. Pallas.

Vulcanus,&c. Cicero de Natura Deorũ tertio ſcribit quatuor Vulcanos fuiſſe. Quorum primus Cœlo natus, Secundus Nilo progenitus fertur, Opas dictus. Tertius Iouis & Iunonis filius, qui Lemni fabricę traditur præ fuiſſe, de quo Aphthon. hoc loci videtur intelligere. Quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliam inſulas tenuit. Vulcanus.

Neptunus,&c. Vt Portunus à portu, ſic Neptunus à nando paulùm primis literis immutatis deriuatur. Saturni & Opis filiꝰ, qui & πελαγίων inter Deos ab ethnicis celebratus. Vide Ciceronem libro de Natura Deorum 2. Neptunus.

Dij cognatam ſibi habét,&c. A Dij progenitam ſapientiam afferit Gellius autem libro 13. cap. 8. ex Afranij ſentẽtia, Sapiẽtiam ſcribit Vſus & Memoriæ filiam, quod vſu vitę, multáque rerum experientia paretur prudentia. Vnde prouerbium Solonis nomine celebratum, γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος: quem ſic vertit; Quotidie addiſcens plurima, fio ſenex. Sapientia vſu & memoriæ filia.

Palamedem,&c. Hic Naupli Regis Eu- Palamedes.

bœæ filius erat, unde Naupliades. Oui. in Ibin.

Naupliadæque modo ficto pro crimine pœnas
Morte luas, nec te non meruiſſe iuuet.

Deorum filius habitus apud gentiles quòd ingenio diuino prædirus, ordinem aciei, & aliquot literarum figuras inuenerit. Vide Plinium lib. 7. c. 56. Philoſtratum lib. 4.

Neſtor. Neſtorem, &c. Huius pater Neleus, & mater Chloris legitur. Deorum filius putatur, ab ethnicis, propter eximiam prudentiam & eloquentiam. Hunc Agamemnon ſibi ſemper adhibuit conſulem. Cicero de Senectute: Dux Græciæ non optat ut Aiaces ſimiles decem habeat, at ut Neſtores quinque.

Homerus Iliados α. τοῖσι δὲ Νέστωρ ἡδυεπὴς ἀνόρουσε λιγὺς, πυλιών ἀγορητής. τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή

Deorum filios, &c. Vt Herculem, Aeſculapiũ, Mercurium, Aeneam, Achillẽ, Liberum, Cæſares. Etenim gentilitas olim magnates atque Reges Deos appellabat, ſiue ob miraculum virtutis, ſiue ob prudẽtiam, ſiue ob beneficia quibus etiam ad humanitatem compoſiti, ſiue in adulationẽ. Vide Lactantium lib. 1. c. 15.

Deorum naturam permutare conati, &c.

Sunt qui hũc locum ita reddũt ex Græco: Non illis Deorum naturam attribuentes, ita enim verus Deus fuiſſent, communione generis commune bonũ ſortiti, ſed quatenus id bonum ſibi compararunt, Deorũ filij exiſtimati ſunt apud gentes.

Vtriuſq; tẽporis, &c. Id eſt diuinum munus

nus ac progenies ſapientia principatũ obtinet & pacis & belli temporibus. Nos exhorreſcere metu nõ ſinit, & hac præceptrice in tranquillitate rectè viuere poſſumus. Vide Cic. de finibus bonorum & malorũ.

Futura proſpicit, &c. Docet enim ſapiẽtia nihil temerè & præcipitanter agẽdum, ſed omnia conſultò, & pręmeditatò. Cuius proprium eſt, nihil, quod pœnitere poſſit, facere, vt ait Cicero Tuſcul. Quæſtio. 5. Et non committere, vt aliquando dicendũ ſit, non putaram, vt inquit idem Cic. Offic. 1. Valerius lib. c. 2. Porrò ſapiens aſſueſcit futuris malis, & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, hic leuia facit diu cogitando. Præcogitati enim mali mollis ictus venit. Ideo ſtultis, fortunæ cedentibus, omnis videtur noua rerum inopinata facies, vt ait Seneca ad Lucilium Epiſtola 77.

Cœlum, &c. Id eſt, ſapientia nobis reuelauit, quæ ſunt in cœlis arcana, τὰ ἀπόρρητα, ineffabilia myſteria.

Vita defunctis, &c. Vt & Galli ſapiẽtes, qui perſuaſum habuerunt & verè animas hominum immortales eſſe, ſoliti pecunias mutuas quæ apud inferos redderentur dare. Valerius libr. 2. c. 1.

Actus ſapientiæ, &c. Ad modum immanis equi reſpexit Virgilius in 2. Æneì.

Inſtar montis equum diuina Palladis arte
Aedificant, ſectaque intexunt abiete coſtas.

Et vnius cõſiliũ, &c. Aphtho. ſic habet: καὶ πέρσων ὅλην διέλυσεν δύναμιν δι ἑνὸς κυροῦσα βουλεύματος. Rodolphus Agricola, pro κυροῦσα videtur legiſſe κυρίου, Fuit quidem

ſapientiſſimus Perſarum Rex Cyrus, quid dicere ſolitus, neminem debere principatū ſuſcipere, niſi melior his, in quos acciperet. Is Aſtyage, Medorum Rege, auo materno victo, regnum Perſicum auxerat, nō ademerat. Vide Iuſtinum li. 1. Sunt igitur, qui hunc locum referant ad Alexandrum, qui legitur Perſas in fugam conuertiſſe. Alij malunt ad Ariſtidem referre, ſub quo duce Perſæ victi eorumq; dux Mardonius Arimneſto Spartiata ſaxo caput ſaucius, vt ab Amphiarai oraculo ſibi prædictum erat, occiditur, vt Plutarchus ī vitis refert.

Cyrus regnū a Medis ad Perſas tranſtulit, circa Olimp. 56.

Cyclops.

Cyclops, &c. Dictus ab vno, quē habuit in fronte, oculo, quaſi circularis oculus, de quo apud Virgilium in tertio Aeneidos libro.

Nam ſimul expletus dapibus, vinoque ſepultus,
Ceruicem inflexam poſuit, iacuitque per antrum
Immenſum, ſaniem eructans, ac fruſta cruenta
Per ſomnum commiſta mero, Nos magna precati
Numina, ſortitique vices, vna vndiq; circum
Funditur, & telo lumen terebramus acuto,
Ingens, quod torua ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis inſtar.

Propertius lib. 4.

Ceſſit & Aetnæ Neptunius incola rupis,
Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho.

Vide Homerum 10. Odyſſ.

Fortitudo.

Fortitudo culpanda, &c. Sine ſapientia, inquit, fortitudo non eſt fortitudo, ſed temeritas, propterea quòd fortitudo eſt contemptio laboris & periculi cū ratione vtilitatis, & compenſatione commodū: temeritas eſt, conſiderata dolorum perpeſſione, gladiatoria periculorum ſuſceptio, vt ait Cicero ad Herennium 4.

Temeritas.

EXEMPLA LAVDATIONIS: & primò laus Demoſthenis.

QVi parentibus obſcuris nati ad decus præclarum virtute propria aſcenderunt, non inferiorem laudem merentur, quam qui nobilitate maiorum ſuperbi ſe iactant: Maior enim eſt gloria, virtutibus proprijs niti, quam alienis intumeſcere. Exordium.

Demoſthenis qoidem pater Demoſthenes fuit, vir honeſtus atque probus, ſed plebeius, ab officina gladiorum Machæropœus appellatus, vix ſæculo ſuo notus, vt Valerius inquit. Atqui filius ad ſummum decus euectus, omnibus maioribus ſuis præluxit. A gñe.

Dijs ille aduerſis genitus, ſatoque ſiniſtro.
Quem pater ardentis maſſæ fuligine lippus.
A carbone, & forcipibus, gladiosque parante
Incude, & luteo Vulcano, ad Rhetora miſit.

Vtait Iuuenalis Satyra decima. A patria.

Sortitus fuit patriam, vbi inuentæ & excultæ bonæ diſciplinæ. Vnde velut ex equo Troiano complures viri celeberrimi prodierunt. Demoſthenē: lenem eradum vocat. Quinti. lib. 10. c. 1.

Maiores parum illuſtres habuit, ſed eos ipſos eloquentia atque virtute ſua nobiliſſimos reddidit, oratorum princeps æſtimatus.

Honeſtè fuit educatus ac bonis diſciplinis inſtitutus, ſub oratore clariſſimo Iſæo, & præceptore Platone, ad bonarum literarum ſtudia inflãmatus a Thraſio Eunomo. Ab educatiõe.

Inge-

A boni animi. Ingenij ſpecimen ſub prima iuuenta ſtatim emicuit. Vis in eo dicendi mirabilis & glorioſa Rempublic. tutata fuit. Nactus in Republ. materiam vberem & honeſtâ pro Græcorum libertate aduerſus Philippum & in ea præclare decertans, confeſtim nomen & gloriam aſſecutus eſt, nec ſolum vt diſertus, verum etiam vt fortis vir ſuſpiciebatur, vt admiraretur ipſum Græcia, ob ſeruaret Perſarum Rex, pluriniusq; apud Philippum ſermo eſſet, confiterentur aduerſarij ſibi aduerſus præclarum virum eſſe certamen.

In quę eius Philippica extant.

Actionis corporis: Humerorū iactationem quomodo ille emundarit, vide apud Quinti. l.11.c.3

Corporis quidē in eo fuit imbecillitas, quam ingenio atq; doctrina compenſauit, atq; reſarſit. Etenim commemorato nomi ne Demoſthenis, maxima eloquentiæ con ſummatio audientis animo oriebatur. Lateris quidē firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, à labore mutuatus eſt. Qui cum rerum natura præliatus & quidem victor abijt, malignitatem eius pertinaciſſimo animi robore ſuperando. Itaque alterum Demoſthenem mater, alterū induſtria enixa fuit, vt ait Valerius Maximus.

A bonis fortunæ & a morte.

Aduerſus tutores ſuos puer adhuc pupillares actiones habuit

Patrimonium abundans relictum erat. ſed id tutores malè adminiſtrauerant. Partem enim ſurripuerant, partē neglexerant. Ipſe tamen ſatis opum ſtudio conſecutus, & ijs pręſtantiora bona ſecū geſtabat, non humeris, non oculis viſenda, ſed æſtimanda animo; quæ domicilio mentis incluſa, mortalium manibus labefactari non queunt, & vt manentibus præſtò ſunt, ita fugientes

gientes non deſerunt, vt de Bia Valerius ſcribit.

Pro ſalute Reipub. vitam amiſit, vnde eius mortis diem omnium mœſtiſſimam egerunt, & inter ſacra Cereris ieiunarunt mulieres. Populus item Athenienſis, honorem illi reddens, ſtatuam, vtque maximus natu ſui generis publicè ſtipendia haberet, decreuerunt.

Demoſthenes vt teſtatur Plutarc. in eius vita & Quint. lib. 12. c. 6.

ALIVD EXEMPLVM IN laudem Philippi Regis Macedonum

EX Grecorum Regibus, meo iudicio, nullus fuit, quem non Philippus Macedonum Rex vel ingenij dexteritate, vel virtutum meritis exuperarit.

Exord.

Patrem habuit Amyntam, ſummæ prudentiæ virum: patriam celebrrimam; atque regnum adeptus centum & quinquaginta populorum. Plinius lib. 4.

A genere & patria.

Epaminunda ſtrenuiſſimo imperatore, & ſummo philoſopho vſus eſt præceptore (Oroſius lib. 3. cap. 12.) A quo & bellicis artibus & philoſophiæ præceptis præmunitus ad regnum acceſſit.

Ab educatione

Theſſaliam domuit, Græciam penè totam conſilijs præuentam viribus vicit, nec ita bellicis tumultibus præpeditus, & victorijs affectus, vt à liberali Muſa & ſtudijs humanitatis abeſſet. Quin lepidè comiterq; pleraq; & fecit & dixit, & egregia ingenij monumenta reliquit. Argumēto ſunt Epiſtolæ, munditiæ, venuſtatis, & prudentiæ

A rebus geſtis.

pleniſ-

pleniſſimæ, velut ille quibus Ariſtoteli natum ſibi filium, & ab eodem inſtituendum denuntiauit. Quibus omnibus ea, quæ forſitan iuueniliter patraſſe criminari poſſet, abundè ſatis deleuit.

Ab animi bonitate.

Clementia ſingularis in eo fuit ac benignitas in victos: vnde quibuſdam ipſi conſulentibus, vt cum Athenienſibus aſperius ageret, reſpondit illos abſurdè facere, qui homini, cũcta ad gloriam tum agenti, tum patienti ſuaderent, vt gloriæ ſuę theatrum abijceret, ſignificans ſeſe hoc agere, non vt Athenas euerteret, ſed vt ciuitati celeberrimæ doctiſſimorum virorum copia florẽti, ſuas virtutes probaret. Item: Quidam petulantioris linguæ maledicta conijcere ſolebat in Philippum, hunc amici hortabantur vt eijceret in exilium. At ille negauit ſe hoc facturum, demirantibus quid ita? nè inquit, oberrans inter plures malè de me loquatur. Quòd maledicum non egit in crucem, vel clementiæ erat: quòd ignouit, vel magnanimitati: quòd cõtempſit, quòd noluit expellere, prudentiæ: plus enim nocuiſſet. Vide Diodorum Siculum lib. 3.

A cõparatione.

Quis autem Hannibalem Carthaginenſium ducem Philippo cenſuerit comparandum? Ille multa quidem geſſit, ſed pleraque perfidiosè ac crudeliter, hic omnia ſapienter ac cum animi ſumma moderatione.

Longè plura de tanto Imperatore dicenda eſſent, ſed finem facio, contemplans meam dicendi facultatem longè inferiorem eſſe, quàm vt tantis Philippi virtutibus par

eſſe

eſſe poſſit.

ALIVD EXEMPLVM IN Eloquentiæ Encomion.

CVm,autore Gellio, turpius ſit frigidè laudare, quàm inſectanter vituperare,metuo nè non encomion eloquentiæ minus aptum ego dicturus,ingenij magis inopiam prodit urus ſim,quàm dignis illam laudibus euecturus. Attamen ſi libet principium conſiderare, reperiemus eam honeſtiſſima productam origine,optimiſque rationibus profectam.

Exord. — *A genere.* — *Quin. l. 1. c. 10. de eloquentię autem præſtantia vide eundem l. 7. ca. 16.*

Quę cùm vna ſit de ſummis virtutibus, vt ait Cicero, nemini dubium eſſe debet, quin ab illo,qui fons omnium virtutũ eſt, & origo profecta ſit,nempe à Deo optimo Max.cuius,vt ſacra ſcriptura meminit, dona ſunt linguarum genera,omneſq́;ſapientiarum ac ſcientiarum ſermones, ex quo, per quam,& in quo ſunt omnia.

Ab ijs quas efficit rebus.

Cœlitus igitur demiſſa admirabilem in rebus humanis potentiam recipit,& incredibilem efficaciam facultatemque accẽdẽdi mentes ad honeſtatem, animos ad gloriam. Adflictos conſolatur, perterritos timore vacuos reddit,ſeditiones compeſcit, feros, & agreſtes homines ad humanitatẽ deducit.Vnde poetæ Orphea & Amphiona finxerunt demulſiſſe feras,& cum arboribus montes traxiſſe,ait enim Horatius:

Agreſtes homines ſacer interpreſq́; Deorum.
Cędibus,& fœdo victu deterruit Orpheus:
Dictus ob id lenire feras rapidoſq́; Leones.

Dictus

Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis,
Saxa mouere ſono teſtudinis &c.

Occupatio. Hac de re uberrimè apud Quint. dic. c. 16 lib. 2.

Sed inquis, Eloquentia ſceleſtos pœnis eripit, falſis veritatẽ expugnat, ſtatus Reipub. euertit, vt bono iure Lacedęmonij rhetores videntur expuliſſe.

Reeditio.

Eſto, ſed eadem ratione omnes bonę artes, omneis magiſtratus, cùm vtrinque aliquando proueniant mala, poſſent expelli. Itẽ è medio tolli ignis & acqua, vnde ſępenumerò maxima oriuntur diſpendia: atqui bonæ res malæ non ſunt, ſi bene vtamur.

Comparatio.

Quis eloquentiæ prætulerit liberalitatem: hæc paucis poterit prodeſſe: illa ſuas in omnium mortalium ſalutem vires extẽdit.

Epilogus.

Rerum magnitudine deterritus finem facio, etenim maximis eloquentiæ laudibus vix ullius dicendi facultas reſponderit.

ENCOMIVM N. ACADEMIÆ

A dicentio officio.

INgratiſſimus omniũ haberi meritò poſſem, ſi concionis huius hodiernæ autoribus, nepe is quibus me ipſum debeo, non in præſentiarum morem gererem, in dicẽdis, quem ſcopum huius orationis eſſe voluerũt, beneficiorum laudibus, atque ſummis in nos omnes meritis. Rationis omnis expers volatile Ciconiam, nouimus omnes officij mutuam rependere vicem ſolere, vt hinc, ἀντιπελαργεῖν, natum ſit prouerbiũ. Quanto æquius ac iuſtius nos, qui ratione ducimur, gratiam nobis benefaciẽtibus, ſi pro-

propter culpam fortunæ iniquioris non parem, referre potuerimus, tamen aliquā ſcribendo ſaltem; bene ſentiendo, atque aſſiduis illos extollendo laudibus, & habere & agere nō detrectauerimus. Cùm autem Academia N. veluti mater omnium noſtra communis benigniſſima, nos tāquam alūnos ſuos & chariſſima pignora ſinu blādiore foueat, nos bonis literis inſtituat, nos ꝓbatis moribus exornet, nos denique maximis honoribus afficiat, quis vel pietatis vllo tangi confirmet illum affectus, qui rogatus, aut iuſſus, parentem tam officioſam pro virili ſua nolit, vt ingratitudinis moroſæ filius, ad ſidera ferre? Hæc cùm ipſi vos optimè teneatis meditata, nihil omnino dubitādum erit mihi, quin iam ſilentium pollicentes, vos omnes ornatiſſimi atque ijdē integerrimi, viri ac ſtudioſa iuuentus, me patienter ſitis audituri.

Iniūctum eſt mihi Academiæ noſtrę N. Encomion dicere. Imprimis autem gaudēdum, ac lætandum mihi video, partim quòd vos ad audiendum tam auidos contempler: vos omnes tam attentos: quàm prudens ego, quàm hæſitans ego, quàm tremebundus ego, primùm huc aſcendi: nunc autem veſtro, quo me omnes ꝓſequimini, fauore, atque hilaritatis aſpectu longè redditus alacrior: partim, quòd tali oblata ſit dicendi materies, in qua etiam erudito parum, hoc eſt, mei ſimillimo literaturę leuioris homuncioni, non deeſſe poſſit oratio, vt longè difficilior videatur exitus inuentio, quàm principij, nimirum vt nō tam copia mihi

Ab auditorū attentione & argumēti fertilitate.

mihi, quàm modus in dicendo quærendus exiſtat.

Ab authorib. ac fundatoribus Academiæ.

Nam ſi protinus ab initio ipſos gymnaſij noſtri celeberrimi authores ac patronos cóſideres, ac perpẽdas, ſiue Deum Optim. Maxim. cuius cœleſti prouidẽtia, ac diuino nutu inſtituuntur, eriguntur, ac gubernantur vniuerſa, quæ in terris ſunt; ſiue illuſtriſsimum noſtrũ N. Principem; ſtatim tibi tã inundãs verborũ ac rerũ flumen occurret, vt te magis obrutũ copia, quàm inopia preſſum iri fatearis. Quid? (vt illum ἀνεκφώνητον, ἀνεξερεύνητον, ἀνεξιχνίαστον qui extra omnem eloquẽtiæ cœleſtis, nedũ terreſtris, aleam eſt poſitus, cuius gloriæ nullum principiũ, nullus finis exiſtit (Deũ Optũ. Maxi. prætercam) vel ſolæ huius terreni numinis, quo Domino ac fundatore noſtra Academia meritò gaudet, iubilat, & exultat, Principis Illuſtriſsimi dotes, tantam dicendi copiam effundunt, vt ſpiritus dicturi citius defecerit, quàm increſcentis beneficio rerum orationis curſus.

Ab illuſtri principis N. generis factis atque virtutibus.

Quid enim memorem tot antiquiſsima ſtemmata, tot maiorum imagines, tot belli clariſsima facinora atque parta trophæa?

Quid tantã vitæ integritatem, clemẽtiã, tantam prudentiam, tantam pietatis ac veræ religionis ſtudium. Quid denique innumerabilia alia, quæ omnia ac ſingula, tam ſplendida, tam lucida, tam illuſtria ſunt, vt ſi alienæ claritatis polities, ac nitor fuerint adiuncta, plus obſcuritatis ſint allatura quàm lucis. Ideoq; tam fertilia, tam copioſa præ-

idim

ſa prædicatu omnia, vt centum linguas, imò centena principium eloquentiæ nihil ſatigare poſſent.

Quis enim, vt alia tranſeam omnia, quis, inquam, vel Neſtore, vel ipſo Pericle facundior, eloquentia digna ſatis expreſſerit, quanta diſciplinæ militaris arte cõtuderit horridos Sichingiani terroris inſultus? quanto priſtinum in regni ſtatum animo reſtituerit ducem N.? quanto pectore compreſſerit ſeditioſos ruſticorum tumultus? quanto denique ſpiritu vicerit Deus N. patrem & filium?

A diſciplina militari

Quare digna ſatis laudatu, ſatis glorioſa N. Academia videretur, ſi vel ſolum tot & tantis fundatoris ſui decoribus & ornamentis conſpicua floreret. Sed, vt vniuerſitatis noſtræ amplitudo fiat admirabilior.

Accedunt complures, quos omnes enumerare longum eſſet, natalium claritate, facultatum laureis, ac virtutum meritis præſtantiſſimi patroni, quorum facundia plurimùm apud exteras nationes promouit, quorum grauitatis excellentia profecit, dignitatis denique tituli protulerunt & exornauerunt Academiæ noſtræ pomœria. Quibus omnibus robuſtiſſimis velati columnis ſuffulta, quibus velut tutelaribus diuis Academia N. vndique circummunita, quid vlterius excogitare poterit, quod origini ſuæ & fortunarum primitijs, vel ſplendidius vel excellentius adijcere poſſit?

Ab alijs Academiæ ſolidib. atque Mecœnatibus.

Iam ſi tempora, quibus inſtituta fuit, à primo diligenter excuſſeris, inuenies profectò Saturni ſeculis non infeliciora, qui-

A temporis opportunitate.

bus bonæ artes atque virtutes, vbique gentium antea proculcatæ, capita ſua feliciter exercuerint, quib⁹ homines nullis inquietati bellis, nulli inteſtinis ſeditionibus inſauciati, nullis hæreſibus effaſcinati, nullis deniq; prelis funeſtati, ſed velut optimis fortunatiſſimi fores pulſantis eui auſpicijs. At qui ſi qua tum priſcæ veſtigia fraudis remanere, aut malorum lerna videbatur imprẽdere: ea ſtatim omnia ab Illuſtriſs. Principe noſtris procul a finibus propulſata fuere.

A quæſita loci commoditate.

Quòd ſi locum, vbi N. vniue ſitas erecta, perſcrutatus fueris, vix vllum profectò reperies vel amœniorẽ, vel commodiorẽ. Vbi tot vetuſtis antiquiſſimorum ædificiorum ſtructuris veneranda: prudentiſſimorum incorrupto Senatorum ordine conſpicienda, florẽtiſſimo ſimul ac honeſtiſſimo rerum priuatarũ ac publicarũ ſtatu nobiliſſima marmoreis quaſi lapidibus exciſa deuenuſtat: & acqua fontana, tot fiſtulis ac ſyphunculis iam recẽter artificio mirabili factis, emiſſa, & murmure blanditore delectat, & aſpectu pulchriore totum locum exornat.

A contradictione.

Verùm, vt occaſio reprehendendi ſemper eſt obuia, ſi quis calumnietur ipſam vrbem plus æquo fragilibus cinctam eſſe muris, reſponderi poterit, quod olim Ageſilaus ille, Lacedæmoniorun Rex, percontanti, quam ob cauſam Sparta non cingeretur muris, reſponſum voluit oſtendendo ciues armatos, inquiens: Hi ſunt Spartanæ Ciuitatis mœnia: quo ſignificauit Reſpubli-

cas, nullis munimentis, nullis vallorum propugnaculis tutiores eſſe, quàm ciuium virtutibus. Hæc vrbs ergo tutiſſima eſt ac firmiſſima, tot ſtudioſorum, tot fortiſſimorum ciuium virtutibus: nam lapideo quod operi deeſt, id animorum robur, ac præſtantia compenſant: & quod hominum artificijs, id natura loci tot præruptis vndique montibus reſarcit commodiſſimè circumſepiendo: vbi celebrrimus iſte fluuius infractum orientali lateri dorſum accommodat.

Qui aliàs etiam, quaſi Nilus fęcundans omnia, plura delicatiſſimorum genera piſcium educat, atque producit: Cuius itē tanta potentia medica celebratur, vt cum multis nominū minimè vulgarium Thermis contendere poſſit. Etenim pſoram ac impetigines omnes, quibus communiter ſtudioſi diuexātur, præſentiſſimè ſanat; vt nemo tanta ſcabie laborās huc veniat, qui non ſemel atque iterum lotus, ocyſſimè curetur. Hinc omplures a dias, qui, quem cutis glabellę nitorē aſſiduis alibi lauacris experiri non potuerint, eum ſeſe fateantur hic vel citra negotium aſſecutos, huius beneficio fluminis, maximè peculiarem prato rum & aluei N. virtutem haurientis.

Ab aquarū ſalubritate & piſcium copia.

Vbi præter iam dicta, tot amœni proſpectus, tot hortorum decora, tot agrorum lumina, vt illud, Nullus in orbe ſinus vrbi huic, non Baijs, præluceat amœnis,] dubio procul ſcriptum reliquiſſet Horatius, ſi modò cognitum h. b. iſſet, & verſus non reluctatus: equidem.

A loco ameniritate & vbe ritate,

Aureus

Aureus hic amnis biferique roſaria Peſti.
Hic propus adductũ credas frondere Tarentũ.

Hic denique Muſis omnibus gratiſſimus locus; vbi rerum omnium vberrimus prouentus, vt non ſolùm innumera ciuium ac ſtudioſorum multitudo victũ acquirere facillimè poſſit, ſed etiam fertilitas natiua miſerrimę locorum exterorum ſterilitati ſuppetias ferendo, non paruas alienarum ciuitatum ſit archias expleat. Reſpub. alat, ſuſtentet, lætificet.

A cœli clementia.

Vbi denique maxima æris ſalubritas vt ipſa peſtis aut acutus alius) nã quæ de pleureſi modò ferunt; puerilia ſunt) moribus nunquam, niſi fortaſſe, quod tamen rariſſimum, decennio toto elapſo, graſſetur. Cuius rei cauſa poterit euidens eſſe, vel tam placida cęli temperies, vel tã ſereni totius machinæ cœleſtis, aſpectus, quibus hanc, vt omnium ſibi dilectiſſimam, æternus ille pater, ſingulari quadam clementia commotus, proſperare dignatus eſt ciuitatem. Quæ non ſolaribus nimium ęſtib. ſubiecta iacet, nec frigoribus nimium Borealibus propinqua, ſed temperatiore ſub climate conſtituta.

Ab aeris horridioris commoditate.

Veruntamen ſi tempeſtuoſior aliquãdo ac imitior aer (vt omnium rerum eſt viciſſitudo) videtur ingruere, longè plus vtilitatis ille ſemper, quàm incommodi ſolet importare. Sic enim ad omnes fortunę truculentioris impreſſiones aſſuefiunt, ſic ad morbos ſuperandos, ſic ad duriſſimos labores perferendos exercentur, ac edurantur corpora.

Porrò

Porrò ſi quiſpiam conqueratur, regionem iſtam montoſam, aſperam, ac lapidib. confragoſam inhorreſcere, hic mihi ſapiēs Darij maioris factū anima preſenti reſoluat. Ille populum ſuum, regionis ſcabritiem & aſperitatem campeſtri ac molliore tractu commutare cupientem, minimè permiſit: affirmans hominum habitus, vt ſemina ac plantas, ad regionis naturam immutari, ſentiēdo ſe malle duros homines, & laboribus accommodos, quàm molles, quàm ignauos quam effœminatos, quales regio mollior generare ſolet. Quod ſi diligenter animo collectum diſcuſſerit, nullam in orbe ditionem fore confitebitur, quam cum ſua permutare debeat Illuſtriſſimus Princeps, innumera virorum millia poſſidens, qui tempore pacis bona ſtudia ac virtutes excolere nouerunt: bellis autem imminentibus, qui labores perpeti, qui maximum exercitum ducere, qui ſumma pericula ſubire, qui fortiter arma tractare, munitiſſimas vrbes euertere, qui denique præcelſas arces demoliri poſſunt. Quare Pœnorum acerrimus dux Annibal in Italiam ab initio per Alpes, per tot frigora ac niues irrupturus, maximis olim ſtipendijs coemiſſet tales virorum manus, quales producit, vbi corpora vegeta, robuſta, præſtantiaque proueniunt, ac procera grandeſcunt.

Sed nè prouerbium; ἄιως ὁμακρός, id eſt, amens, qui lōgus eſt, in eoſdem quadret, accedit acutior mentis, & ingeniorum ſagaciſſima perſpicacitas. Non enim multum auerſus equos Sol iungit ab hac vrbe. Quę — *Ab ingeniorū dexteritate.*

K nec,

nec,vt aliæ quędam in vallibus profundis, in locis cauernoſis,in lacunis,atque ſpeluncis paluſtribus eſt condita,vbi perpetuo fœtore grauiter olentes nebulæ,vbi putres exhalationes;vbi peſtiferæ Memhites viro ſa craſſitie hebetant,&,Saturnias quaſi lemas offundentes,ingeniorum vires obnubilant, vbi ferarum latibula, luporum ac vrſorum ſpelęa, vbi horrenda denique ſerpētum ac draconum antra belluinam ad naturam animos transformāt humanos:ſed potius, vt nobiliſſima Regina N.ciuitas,bonarum artium omnium receptaculum, puriorem, eminentiorem, & ingenijs boni aptiorem cœli patrem elegit, & ita ſolertem ſeſe cōpoſuit,vt proximè ad figuram hominis, ac vitutis ſimulachrum accedere videatur.

Ab vrbis figura uel habitu. Enim verò quemadmodum a Deo Opt. Max.videmus hominem effectum erecta facie rigidum, vt ſcilicet ea ſpeculetur, vnde eius origo eſt, nempe cœleſtia, reliquum autem vniuerſum animantium genus pronum,& ad terram verſum,quod etiam Ouidius innuit dicens:

Metamor.1.

Primaq; cùm ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit,cœlumque videre
Iuſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus

Sic clariſſimum, vbi noſtræ Academiæ pulcherrima ſedes eſt, non aliter atque homo princeps, caput erectiſſimum ac eminentiſſimum ſuis turribus, vt diademate regio coronatum habet,nempe quam admirami ni toties ἀκρόπολιν,arcem iſtam,quæ cādidam frontem ſuam velut inter nubila condit: cuius collum monilis baccatæ ſuis velut

lut vnionibus irradians, prominet, illinc ni tidis clariſſimi domini N. palatijs: hinc il- luſtriſſimi Principis ſapientiæ domicilio, exornatum Corpus eſt tot membris & arti culis, id eſt, domibus ac palatijs inſigne, quicquid intra ciuitatis N. mœnia ſitum eſ- ſe nouimus. Pectus, eſt ipſum Sacratum té- plum. Curia iſta, vt alimentorum diſpenſa- trix, eſt ſtomachus. Vtrumque Collegium, Pomerij, & (vbi iam hæc dicimus) N. ſunt præcordia; duo vici, femora ſunt aquis pro xima, quòd circum ea corporis partes cre- bris lotionibus indigeant, ideoque media- ſtinis aſſignati. Brachiorum alterum, nem- pe dextrum, eſt iſta platea, quam vernacula lingua, N. vocitant. Siniſtrum, quod ſubur- bium, N. Pedes autem inſtar fortiſſimi bo- uis (iuxta prouerbium) altius in terræ vi- ſcera defixit. Sic diſpanſis veluti manib. & commodiſſimo ſuæ vaſtitatis immobilioris anfractu, ſtudioſos omnes, quaſi gremio ſi nuoſo, vt benigniſſimo, ſic tutiſſimo com- plectitur & exoſculatur. Pericles

Cæterùm vt honeſtate conſpicuos pecu- liari quadam humanitate, quæ ſua eſt beni gnitatis excellentia, proſequitur, ſic in dyſ- colos, ac nebulones omnes meritã ac iuſtã (vt æquum eſt) ſeueritatem exercet, vt ſuis flagitia, ſuis ipſam virtutem brauijs conde- coratum iri cognoſcas. Etenim cum alterũ brachium, nempe dextrum, id eſt platea, N. iucundior quidẽ ſed aſcenſu difficilior, videatur, non immeritò virtutis illi dextro ca li poterit comparari, quo ad virtutis & honoris præmia traducuntur homines. Con- *A meritorũ cõpenſatiõe ſtudiqque iuſtitia.*

 tra,

tra,cùm N.oſtentet viam latam, decliuiorem,& facie tenus molliorem:ſed vbi progreſſus fueris, ſatis lutoſam,acetiam calamitoſam, vbi Lictores & Carnifices habitant, ſceleratorum calli nobis deuitando, poterit aſſimilari,iuxta illud: Hæc via virtutis,dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert,
Sed requiē præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via plana N. ſed vltima meta.Præcipitat captos, voluitque per ardua ſaxa,intellige cruces ac tormenta. Cuius carminis quaſi dilucidam paraphraſin cernis, ſi ciuitatem ipſam penitus aſpexeris.Nonne metam callis dextri,& requiem vides, Germanicam iſtam domum, vbi præſtantiſſimus Dominus N. vir vt nobilitate clarus, ſic omni bonitate præditus, omnes literarum meliorum, ac virtutis cultores, itineris difficultate, ac ſtudiorum aſſiduitate ſubinde defatigatos, curiſque confectos,comiter excipere, ac generoſiſſimo vino, quod cum ſpe diuite manet. In venas animumq; tuum,quod verba miniſtrare ſufficere, & curas diluere ſemper eſt aſſuetus.

A liberalitate dñi N.

Quoties ad cœnas Academię noſtrę fautores ille vocauis, veluti accepturos virtutis præmia,refrigerauit,& non ſemel ita bonę fortunæ calicibus exhilarans obruit, vt neque mentes illorum, neq; pedes officio ſuo ſatis functa conſpexerimus? Quoties ad prandia Muſarū antiſtites ſtudendo defeſſos, & laboribus exhauſtos, veluti literarū fru-

fructum percepturos, inuitans humaniſſimè tractauit, & ferculis recreauit opiparis? Et nè longius exempla petantur, quoties ille N. iam Academiæ noſtræ Decanum digniſſimum tot piſcibus delicatioribus, vtpotè carpionibus ac lupis exornauit, atque tot alijs lautitijs labore publico & domeſtico delaſſatum refecit, vt vel ille ſolus ſatis abundè teſtari poſſit, ædes N. eſſe dextri apud N. callis templi uirtutis meram, & requiem inibi placidiſſimam. Quo admoneri poſſumus: Radices literarum, vt Iſocrates ait, amaras eſſe, fructus verò dulciores, callem virtutis aſcenſu difficiliorem, ſed metam omnium iucundiſſimam. Atqui te non moueat, quòd hic illius terminus & apex ſummo vertice non pendeat, ſed magis ad locum inferiorem receſſit: id enim myſterio non caret, quo ſapientisſimus ille primus architectus admonere voluit, eam virtutis naturam eſſe, vt elata nûquam ſuperbiat, nec ſummo faſtu, quod habet pulcherrimum, vulgò prophanis oculis oſtentet, ſed potius theſaurum, ceu vili cortice diſſimulans quod habet eximium, intimis penetralibus recondat & occultet. Hinc eſt, quod N. domus faſtigio ſublimitatis poſthabito, locum humiliorem præoccupando, ſectantibus virtutem maluerit in occulto munera digna conferre, quàm in excelſo loco gloriam ſortiri.

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, illud ſeſe offert, quod, quàm miſerabilis, quâ flebilis vitæ ſceleratæ ſit exitus, luculenter Ab altera ſiniſtra Pythagori-

cę ca. iis oſtẽdit, vbi εἰς κυνόσαργες, εἰς μακαρίαν, ἢ ἐς
explica κόρακας. Vbi ipſiſſimum fuſtuarium, ac te-
tione. terrima tot morticinorum porcorum ac ca dauerum vorago atque barathrum, vbi fames, & atris volitans infamia pennis, vbi fera pœnitentia, vbi damnatorũ gemitus, & eiulationes ſæpius audiuntur, vbi tortorum ferocia, vbi carnificum crudelitas iam ſontes virgis cędit, iam cauterio, vel candenti ferro buccas facinoroſorũ perforat, iam ſicariorum membra rotis diſtringit ac contundit: Iam furtireos in crucem tollit, iam latrocinij, aliorumq; criminum conui-

Ab Epi ctos, alio atq; alio mortis genere dilaniat,
logo di atque immaniter obtruncat.
ctorum Ergo ex his omnibus, ornatiſſimi viri, & ſtudioſa iuuentus, opinor intelligitis quanto conſilio, quantis rationibus adductus Illuſtriſſimus Princeps noſter, voluerit apud N. Academiam erigi atq; fundari, quod inibi vicus penè omnis, omnis angiportus, omnis platea, ſtudioſos homines virtutis admonere, turpiſſimos autem nebulones, à vitiorum ac ſcelerum maleficijs deterrere poſſit. Hæc de patronis, origine, & loco N. Academiæ.

Ab vber- Nunc ad ea digrediar, quorum vtilitate
rimo prouecta cum omnibus ferè Germaniæ to-
ſtudio- tius Academijs certare poſſit. Quænam igi-
ſorũ bo tur hodie nobis vniuerſitas vſpiam profer-
narũq; ri poterit, vbi tanto labore, ac fidelitate ge-
diſcipli- nus omne ſtudiorum tradatur, vbi ſacra ma-
narum iore cũ fructu Theologia doceatur, vbi fa-
prouen- cultas medica, vbi iuriſprudentia feruen-
tu. tiore cultu tractentur, & ſic omnia, vt nihil

pror-

prorſus in linguarum nobiliſſimarũ cognitione, nihil in omnibus, niſi vnam (cuius me vel inuitum profeſſio; em eſſe voluiſtis) excipiendam puteus Rhetoricam, nihil inquam, in omnibus artibus bonis, & optimis diſciplinis deſiderari poſſit.

Vbi tot & tanti profeſſores, tot noui, tot veteres doctores effulgeant, grauitate, doctrina, ac vitę ſanctimonia, nõ ſolùm apud noſtrates, ſed magis apud exteros nobilitati, atque adeo, quotquot hic videas, quotquot intuearis, tot Homeros, tot Ariſtoteles, tot Apollines, tot denique numina quædam te intraueris, videre. De ſingulis iam nominatim diſſerere, & illorum prohibet modeſtia, & temporis opportunitas non concedit: ſed vt generatim & modeſtè dicam: puriſſima vaſa ſunt & habitacula, in quibus omnia ſtudiorum optimorum genera vigeant, regnent, ac triumphent, a Deo Optimo Maximo clementer erogata. Quare ſi iam Apollonius ille viuere, non opus haberet Caucaſum labor oſiſſimè perträſire, nec Scythas, Maſſagetas, nec Albanos, ditiſſima Indiæ regna tãtis cum periculis bonarum literarum gratia, denuo penetrare. Item ſi Pythagoras, ſi Plato, ſi Architas ille Tarentinus in viuorum adhuc contubernijs agerent, non haberent neceſſe Perſas, Lacedæmona, Cretas, Aegyptum, tot denique regiones alias ſtudiorũ cauſa peragrare, cùm omnia hic quàm plena manu habere, & multò minore temporis ac rerum iactura conſequi poſſent.

Ab optimorum pceptorũ atq doctiſſimorum celeberrima turba.

Quo fit, vt numeroſiſſima ſemper diſcipulorum

A diſci-

lorum turba adſit, quorum in dies tantam diligentiam experimur, vt nec Cleanthis, nec Ariſtophanis, quorum vtriuſque pertinaciſſima fecit prouerbio locum, vigilantia, maior vnquam extiterit. Vnde nō opus præceptoribus vltro currere, vt doceant, aut mane ad fores ſedere, & operiri (vt Gellij verbis vtar) prope ad meri diem, donec diſcipuli nocturnum omne vinū edormiant: Sed potius & literarum, & præceptorum adoleſcentes amantisſimi, quicquid officiorum iura exigere non pudibundos, atque adeo vt longe rudiores ac nequiores etiam plerunque in patriam reuertantur, quàm inde fuerint egresſi. Quarum rerum portenta hic penitus nulla conſpici, noſtra bono iure poterit Academia gloriari.

Nam cùm a conuerſantibus, authore Seneca, mores ſumantur, nō præceptores hic ocioſi degunt, quorum veterno diſcipuli perdantur, non ebrioſi, vnde peſſimum con uictores exemplum bibendi trahant: non blaſphemi, qui viroſam prauitatem in proximos transferant, non impudici, qui pueros emolliant, atque effœminent: nulla deniq; improborum commercia, quorum con tagio ſerpat in cohabitantes, ſed adſunt duces optimi prorſus, qui bonos iuxta prouerbium, comites reddunt, hoc eſt, ad manus habentur omniū cādidisſimi Magiſtri, qui in ſuos mores incorruptos trahunt, ac transformant diſcipulorum gregem. Quorum magna ſatis (licet non tam numeri, quàm ipſius honeſtatis hic habeatur ratio) ſtudioſorum corona præſens nō minuitur,

[margin: ...pulorū copia. ſtudijs & officijs.]

[margin: A magiſtrorum honeſtiorum piorūq; conſuetudine atq; cōmercio.]

ſed bonis auibus in dies augetur.

Et tãtus,qui bonas ut aiunt, artes alit honor,optimarum literarũ cultoribus hic defertur,ut in ſpectaculis, vbi ſtatuarum & imaginũ ſculpturis & picturis homines ex tollebantur, Olympicis uictoribus nunquã maior exhibita fuerit gloria.[E]xemplo fuit proxima celeberrima nouorum doctorũ ſolenitas: exemplo tot magiſtrorum nouorũ ſolennitas,quos ornatisſimis,ut eorum ſtudia ac uirtutes meruerunt inſignijs officioſisſimè, noſtra ut uidiſtis omnes condecorauit Academia. A ſtudiorum premijs

Adde,quòd tanta & diligentia & induſtria ſtudioſi omnes hic in officio contineãtur,tantis conatibus exerceantur in dies, ut maioribus nõ posſint Nullus enim eſt dies in quo linea non ducatur:nulla ſeptimana, in qua non aut publicè diſputetur,aut declametur,atque adeò. A ſcholaſticorũ exercitiorũ aſſiduitate.

Vt ſchola noſtra Læni, conuulſaq; marmora cla-
Semper & aſſidua dirupta voce columnæ (ment.

Miſſam facio frequentiſſimi,quo nullum liberalius erectum, nullum accuratius adminiſtratur, pædagogij diſciplinam. Miſſa facio tot ſaluberrima ueræ pietatis ſtudia, quæ cum alibi aut omnino ſqualida iaceãt, aut penitus è medio tollantur, hic non ſolùm feruenter extolluntur, ſed etiam adamata in precio habeantur,maximo. Vnde fit, ut eruditiorem multo, longèq; melius noſtram iuuentutem moratam ad ſuos redire percipiamus,cum laude & gloria N. Academiæ ſumma.

Neq; id mirum, cùm hic ſanis doctrinis

& honeſtate colluceant omni..., nulla penitus nequitiarum illectame...ta ſirrepāt, ſed vbiq; ſit probiſſima (v. i dixi) ſocietas & conſortia ſancta, qu... indiſſolubile religionis Chriſtianæ vinculum ſolidis adeo atq; adamantinis c... aſtrinxit retinaculis, vt nulla ratione ... rumpi queant.

b in... ... ...ndi... one.

Quare vanitatis illos pudeat, qui diſſideres, ac mutuis odijs conflagrare ſcholam noſtram calumniati ſunt, centonum ſartores, cùm nuſquam coniunctiùs, nuſquam denique amicius viui queat, quàm in gymnaſio noſtro, quod non ex moroſis cerdonibus, aut Lycambea ſecta conflatum, ſed optimis virorū eruditiſſimorum ordinibus ſe lectū conſiſtit, quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos Philoſophia plus quā homines reddidit, quos Medica facultas officioſos informauit, quos Iuriſprudentia ciuiles effecit, quos denique ſacra Theologia diuinos effinxit, concordi ſtudiorum omnium harmonia, virtutumque vnione conglutinatos.

...bam o... ...ione ...alum... ...ia.

Quibus omnibus non incōmodum adiecero, frugaliſſimā (vt hinc Prouinciæ grauitatem ac temperantiam agnoſcas) ſtudioſorum diætam. Nuſquam enim Sybariticus ille, ne & calamitas eiuſdem comitetur luxus, & inſani conuiuiorum apparatus, qui ſunt ipſiſſimæ ſtudioſorum peſtes, prędominantur. Nam vt edulia prætereà quæ munda quidem ad ſupplicia in ſtudioſorum hoſpitijs apponuntur, non ambitioſa, non luxurioſa, ſed interdum eiuſmodi, quæ apud nonnullas ſcholas ventri deditas. Squalidus

...frnga... ...victu ...q; tē... ...rau... ...ia.

dus in magna (vt cum Iuuenale dicam) faſtidiret compede foſſor. Qui meminit calidæ ſapiat quid vulua popinæ: vt fercula, inquam, magis ſalubria, quàm artificioſa, aut luxurioſa tranſeam, Iunckeræ propter excellentiam appellatione nobilitatis ſic vocitatę, ſtudioſis vt bibitu iucundiſſimæ, ita ſaluberrimæ potionis crebrior vſus adhiberi ſolet, vini rarior: quod in illo caſtitas & ſobrietas, in hoc impudicitia & ebrietas regnet. Vnde D. Paulus: Ne, inquit, inebriemini vino, in quo luxus eſt.

Ego vinum, quod clauo, iuxta prouerbium, caret, vbi paulò largior interdũ vſus adminiſtratur, non merum infundi ſolet, quod optimam hominis partem, hoc eſt rationem debilitet atque eneruet, ſed prorſus innoxium, nempe aqua infuſa temperatũ, ſic longè melius redditum, & humanam ad naturam maximè appoſitum. Quo præclaro beneficio qui præcellunt apud nos cęnopolæ, hoc eſt, qui aquis diluere egregiè vina callet, ad ſummos & honores & opes iure optimo prouehuntur. Sed hoc ipſum adhuc ignorare noſtrum D. Præpoſitum ægerrimè ferens doleo, cùm vna iſtæ faciat inſcitia, quo miſer & inhonoratus pauperculam apud nos vitam ſe degere conqueratur. Indignam quidem, ſed promeritam tamen ignorantiæ pœnam auferens, qui locupletior euaſiſſet, ſi tam vulenti, tam probatam, tam inſignem illius Seraphici Syrcheni ſibi diſciplinam, vt alij, conſecutus eſſet. Hic, authore Plinio, cum rudis ac ſim-

A vini temperamẽto.

plex olim vetuſtas meracius non ſi ne pluri ma noxa biberet,vinum aqua miſcere, & Bacchum temulentũ Lymphis ſobrijs temperare docuit,vt ſic manſuefactus ac domitus ille cornutus pater, fieret moderatior, manſuetior,multoque ſapientiſſi morũ teſtimonijs ſalubrior.Et quid aliud innuit fabula de Baccho, qui fulmine conflagrans, in Nympharum aqua fingitur iniectus, niſi vini ardorem, vitalis iuuenilium ingeniorũ ſuccos exurentem,ſobrios,elemento reſtinguendum eſſe? Quod etiam ill.d Epigrama Meleagri teſtatur ac comprobat, ſic dicẽs:

Αἰνύμωαι τὸν βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλαθ' ἠκεῦρος,
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι καλιόμενον.
Τέ'εκα σὺν νύμφαις βρόμιος φίλος, εἰ δέ νυν ἄργης
Μίσγεσθαι δέξῃ πῦρ ἔτε καιόμενον. Id eſt

Bacchus vt è flammis puer exiliſſet in vndis,
Tinxerunt Nymphæ ſordidũm adhuc cinere.
Hic iunctus Nymphis eſt Bacchus gratus,at ignem
Ardentem capies,hunc niſi in ſcueris.

Sed quorſum iſte verborum excurſus tẽdit,inquies?nempè vt oſtendam,hinc eſſe, quod neminẽ apud nos ſtudioſum cupidineis facibus incẽdi:hinc eſſe quod neminẽ æſtu venereo capiũ, aut laqueis in vetitum ab honeſtis artib. turpiter abduci,& veluti bouem ad laniená capi cõperiamus: hinc eſſe quod nulla Circe referatur imminere, quæ veneficijs adoleſcentes in beſtias conuertat,id eſt, nulla præſtigiatrix voluptas, quæ ſuis effectiuum illecebris illos dementans ad pudicitiæ naufragia perpetranda blandiatur, aut libidinũ venenis adeo per-

uertat, vt in brutorum transformati naturam, præter hominis vocabulum, nihil hominis habeant. Sed contra multi Vlyſſes, fortes videlicet ac conſtantes, hic uiri preſto ſunt, qui iam longa rerum experientia ſapientum habitus ſibi induerunt, maieſtate veneranda perſpicui, quibus imbecillior ætas innitatur, quorum exemplis informata diſcat Sirenũ uoces dulcedine mellita venenum inſpirantes auerſari, ab omnibus ſpurcarũ cupiditatũ alimentis alieniſſima.

His igitur rebus omnibus euecta iuuentus noſtra, & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens vbique ſpecimina, quod Deo Opt. Max quid parẽtibus, quid Magiſtratui debeat, intelligit, & expedire gaudet: vnde laudatiſſima ciuilitatis, ac omnis honeſtatis obſeruãtia promanat, vt animorum integritati & externum corporis habitum congruere, & nuſquam mẽtis apicem à rationis amuſſi delitæ videamus: tãtum abeſt, vt cum aliarum quarũdam Academiarum ceſſatoribus, noſtri adoleſcentes peſſimè viuant, & pulcherrimum immortalis Dei munus, vtpote tempus inhoneſtis rebus vecorditer inſumant: ſed potius quò charius, quò precioſius eſt illud, tantò diligentius ab illis aſſeruatur, tantoq; circumſpectius impenditur, ne ſine bonis frugibus effluat. Deus faciat vt in noſtris diſcipulis exteri, ſic, rerum ſuarum ſatagentes, reſipiſcant, ac ratione ſimili reuoluant, amiſſas opes aliunde reſarciri poſſe, temporis irreparabilem iacturam non poſſe: de illis nequiter impenſis fortaſſe A ſtudiorum fructu.

ratio-

rationē parentibus ſeſe reddituros, de honoris autem turpitera exactis Deo omnipotēti. Quod ex à quo ſi fieret, nemini dubium foret; quin multò fertiliora plantaria ſtudiorum prouentu accreſcentia, res humanas, iam vbique gentium afflictas, reſtauratura atque proſperatura eſſent, cum fortunatiſſimo diſciplinarum omnium ſucceſſu, qualem apud nos (inuidia dictis abſit) emergere videmus indies. Argumento ſunt optimi optimarum arborum fructus, nempè ſāctiſſima vitę inſtituta, modeſtè, iuſtè, pieq́; viuentium tum vniuerſorum tum ſingulorum, atque adeo, vt nihil in factis, nedum dictis, audiatur, quod vel ipſe Momus reprehendere poſſit. Quare cùm vtrunq́; hoc eſt, non modò facta, ſed etiam voces petulantiores olim Romanis vindicaſſe l gantur vt nobilis etiam fœminæ Appij Cęci filiæ paulò leuius & inconſiderantius locutæ. C. Fundanius & Tyberius Sēpronius mulctam dixerint æris 25. millia, nihil profectò in Academia noſtra reperiri confirmauerim, in quod priſca illa ſeueritas, ac rigor animaduertere poſſent, cùm omnis non modò perperam viuendi licentia, ſed etiam inconſulta loquendi temeritas videatur excluſa, vt omnium cordibus illud Heſiodi credatur inſculptum:

Γλώσσης τ. ὰ θυσαυρος ἐν ἀνθρώποισι κ' ἄριστος.
Φειδωλῆς, πλειστη δὲ χάρις, ητεις μέτρον ἰούσης
Optimus eſt homini linguæ theſaurus; & ingens
Gratia, quæ parcis menſurat ſingula verbis

Vnde cōtingere cernimus, viri ornatiſſimi, quò vbique gentium Academia noſtra nō

imme-

immeritò plurimùm celebretur. Hinc et à multi non obſcuri ac tenues,ſed opulentiſſimi aliarum vrbium ciues ac Satrapæ, liberos ſuos huc,ad omnium veluti l onarum literarum ac virtutis mercaturã, certatim aſſiduò tranſmittunt,perſpectum habẽtes, quantum vtilitatis ac gloriæ è ſtudijs Academiæ noſtræ profluat.

Ab vberrimo doctorum prouentu.

Nec illi falluntur, cùm vel cœco appareat, plurimos huic prodire, & velut ex equo Troiano turmatim emergere, qui facundè concionentur,qui ſapienti eloquentia moderentur Senatum,qui prudẽtiſſimè iura dicant,qui cum laude publicis de rebus legationes obeant,qui denique quauis in re & iudicio valeant & eruditione.

A contradictione.

Cæterùm ſi quiſquam Zoilus obijciat, nonnullos aliquando à literario noſtro ad ſodalitium neſcio quod exoticum deficere diſcipulos, huic cõmodum reſponderi poterit illud Ageſilai, quò interroganti, qui fieret,vt ab alijs ſectis deficerent ad Epicureos,ab Epicureis nulli deficerent ad alios, ſolerter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiunt:ex Gallis viri nequaquã, Gallos diſciplinarum ac virtutis oſores, & voluntatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes viri, ſunt qui ſtudiorũ ac virtutis amore iam ſudare, iam algere non grauantur, imò paulò durius etiam exerceri non moleſtè ferunt. Deſciſcentes autem Galli fiunt;aliò concedentes ſolùm, vt ſint à labore ad libidinem procliuiores; vt apud ſponſos Penelopes,nebulones, Alcinoosque multò liberius ventri ancillentur,

tur diſciplinarum'bonarum excutiendo iugum inſeruiant abdomini;ad nullam ingenij bonam frugem peruenturi,cœlum dun taxat, non animum mutaturi, etiam ſi trans mare curran t.

A me-
ore di
ſcipulo
um vir
tute.

Verùm quantò turpior horum eſt defectio,qui vt liberius, imò licentius alibi ætatem exigant,hinc & ingrati & peruerſi diſcedunt:tanto maior illorum eſt gloria, quos longè doctiores & honeſtiores vel hic præſentes habemus,vel hinc conſultò d mittimus, Academiæ huius Encomion, per totum terrarum orbem decantaturos. Ergo quis noſtram ſatis commẽdare poterit Academiam,quam velut è locupletiſſimo cunctarum laudũ penuario,longè vberiora dicendi argumẽta ſuggerere videtis, quàm ut humanę vocis organa ſufficiant eloqui. Artemiſia quôdam,referente Gellio,dicendis mariti Mauſoli Regis Cariæ laudibus;agona fertur inſtituiſſe;atq;præmia pecuniæ poſuiſſe, aliarumque rerum amplisſima. Ad quas laudes decantandas veniſſe dicuntur viri nobiles,ingenio atq; lingua pręſtabili,Theo ompũ,Naucrates, Theodectes, ĩ quo certamine viciſſe Theopompũ iudicatum eſt. Atqui de laudibus Academiæ noſtræ certaturos,non tam facilis partu victoria ſequetur, ſub iudicibus lite ac victoriæ palma ſemper inuicta remenere illic. Mauſolus nullis, aut omnino paucis rebus præclaris famoſus, ſed delicatulæ dũtaxat vxorculæ plus æquo dilectus certandi materiam,& eam valde ieiunam præbebat:hic autem Academia celeber-

leberrima, tot rerum grauiſſimarum argu mentis exuberans, tātos ἀγαθῶν (vt Græco prouerbio dicam) σώρουν μυρμαρχίας, Δάδους καιδάσους offundit, vt oēs eloquentia potentes ſolùm delaſſare, ſed ad nihilū etiā redigere poſſit. Hinc enim ipſiſſimum eſt omnium Muſarū domiciliū. Quarum vel minimarum laudes ſingulatim promulgādæ, maximos omnes eloquentiæ buccinatores obtunderent: O ter felicem igitur Academiam quæ quoniam amęnitate pręfulges, omnium rerum ubertate præponderas, dignitate præcellis, meritò dicata es omnibus, quæ otio gaudet, honoribus aluntur, bonis Muſis: quæ tot propriis tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris faſtigia conſcēdiſti: quæ tot Mecœnatum tuorum virtutibus illuſtrata, ac patrocinijs circunuallata, propediē ad altiſſimos amplitudinis tuæ perfectiſſimę gradus progreſſura, cùm tot Heroes & Athlantes fortiſſimi, vt chariſſimam humeris fulciant atque ſuſtêtent, nunquam humi proſtraturi, ſed potius inter ſydera fœliciter collocaturi.

Habetis iam, viri ōrnatiſſimi, quæ in pręſentiarū de Academiæ noſtræ laudibus dicere conſtitui: Longè plura ex tānta argumenti fertilitate veniebant in mentem dicenda, ſed malui breuior hāberi, quàm prolixa nimis oratione veſtrā audiendi patientiam offendere. Et ineptum plane videri potuiſſet, ſi præſumpſiſſem verbis exprimere omnes illius Academię laudes, quę tantis Principis illuſtriſsimi virtutibus, quæ tot celeberrimis pātronorum tantorum titulis, Concluſio.

tulis,

uulis, quæ tot professorum dotibus, quæ deniq; tot ſtudioſorum decoribus illuſtrata, totius orbis terrarum oculos in ſe conuerterit. Vos igitur omnium diſciplinarũ generibus inſtructiſſimi viri, Academiam noſtram excolite, & quam eſtis ſortiti (vt ſedulo facitis) Spartam, exornate: Vos ſtudioſa iuuentus, quo ſoletis, honore merito proceres, & Magnates Academicos aſſiduo proſequimini, & vos ita gerite, vt & bonis literis & probatis moribus diligenter ſtuduiſſe deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati, ſic Magiſtratus, ſic leges & ſtatuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta ſunt, vobis virtutum calcaria magis ſubditura, quàm terrorem ſunt incuſſura. Sic deniq; Academia noſtra plurimum (vt audiſtis) ornata, indies magis atq; magis erit ornatior futura.

D I X I.

COPIOSA VRBES LAVDANDI ratio, ex Bucoldiano.

Quæ vrbiũ laudes ſint celebrandæ copiosè docet Quint. lib. 3. c. 7.

VRbes laudantur nõ ſecus atque homines. principio ſunt ea ſpectanda, quæ tempore præſentem vrbis celebritatem anteceſſerunt: vt conditor, ciueſque qui adminiſtrarunt, inhabitaruntque: deinde quæ ipſi ſunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, foueæ, tecta, & ciues, qui inhabitant: poſtremò quæ inſecuta infortunia, quibus cõmemorandis commiſerationem mouemus, ipſique euerſoribus odium conflamus. Vt ſi quis Athenas

nas aut Romam, vt quodam fuit, laudet, dicatque quibus artibus iam inde à primis iactis à Romulo fundamentis eò incrementum acceperit, vt non modò Italiæ vrbium celeberrima, ſed totius terrarum orbis caput, lumenque exteret: & quarum deinde vitio, inertiaque concidere, retroque labi cœperit. Sed cùm ferè laudem ſibi hęc potiſſimùm vindicent, quarum celebritas dignitasque in omnium poſita oculis elucet maximè, quę has ab ij, quæ tempore antecesſunt, ſimulque iuncta ſunt, prædicandi via ſit, indicabimus.

Conditorem igitur commodè primũ ex deſcriptionis loco, atq; adeo ab adiunctis deſcribemus: vnde cognoſci poteſt, quę ipſius potentia, & præſertim quæ animi virtutes, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantiaq; fecit. Deinde à cauſis erit augendum, cur eo in loco vrbẽ locarit, quæ ſi maritima, fertiliq; in agro poſita ſit, eo nimirum conſilio feciſſe dicendum, vt hinc mari, hinc agro magna vis hominum ali ſuſtẽtariq; poſſet. Tum euenta erunt explicanda, quanta iam inde à condita vrbe hominum multitudo victum hic, quomodò, & quàm facilè quærat. Poſtremò conferendo hanc cum aliarum vrbiũ agro, ſituque, mirè rem extendes, oſtendendoq; huius agrũ, aut fertiliorem, aut certè parem eſſe, nullaque in re deteriorem. Diſſimilitudinem autẽ ex ſitu fortè colliges hanc maritimã, illas eſſe campeſtres: huc cùm terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: illuc plauſtris modò res aſportari, Iam & actus

Vrbis laus a conditore.

in

in primo illo urbis conditore ſpectandos eſſe,adiũctorum idem nos locus admonet. Qud ſi igitur legibus , & religione Rempublicam nouam primus benè conſtituit,à cauſis extendenda res erit:eo nimirum cõſilio feciſſe, ut iuſtè , pieq; uiueretur: & quos lex uon poſſet, religio in officio retineret. Deinde euenta explicanda erunt: qui mores ex eo uſq; tempore iuſtè , modeſtè,pieque uiuentium , tum uniuerſorum, tum ſingulorum extiterint. Quæ omnia ſi, ut geſta ſunt,copiose exponas,incrementum ſumet oratio,maius quidem,ſi queque & ex comparatorum loco dilates . Præter hæc,ſi quid rectè inſtituit,conſiderandum: ut ſi idem ſimul cum urbis primordijs literarum bellique ſtudia erexerit:illis vt animi diuinarum humanarumque rerum cognitiones imbuerẽtur: his ut ſuas ſuorumque fortunas tuerentur. Conſilia ubi expoſueris,euenta inde ab urbe condita enarrãda erunt:quot , quantosq; uiros undecunque doctiſſimos, & quo quenque tempore tulerit: quæ cuiuſque eruditionis teſtimonia ,aut ſcripta extent . Atque hæc ſubinde comparando dilatabuntur maximè. Hunc in modum & quæ interim belli ſtudia, & fortia facta extiterint,proſequendum erit, quæ nunc uniuerſorum,nunc ſingolorum militiæ fortitudo,uirtuſque,& quo tempore, quò in loco cognita , perſpectaque ſit Atque hic non ſolũm ex comparationis loco , ſi uoles, queque uariè extendes, ſed & perſonas deſcribes conſiliaque faciendi aperies.Breuiter, quæ ratio urbes laudan-

di

di ab ijs,quæ tempore præceſſerunt,uſuni que hic locorum,oſtendimus, Verùm ſi, ut ſæpe,de conditore,bonisq; eius inſtitutis, nihil certi in medium adferre poterimus, ſolum ꝗue in cōfeſſo ſit,urbem uetuſtam eſſe,ſemperque ferè incremētum ſumpſiſſe, nihilominus quorum id adminiſtratione uirtuteque contigerit,narrandum erit:quę nunc ſingulorum, nunc uniuerſorum prudenter, iuſtè, piè, fortiter, temperanterq; facta extiterint; quo R.ſpub. nomen uiresque accepit. Atque ſingula cuiusque facta, ex adiunctorum loco copioſè omnibus expoſitis circunſtantijs, enarrari, perſonæque deſcribi poſſunt. Tùm quæ cauſæ tam uniuerſos, quàm ſingulos ad faciendum impulerint, dicendum. Variè autem per comparationem unumquodque amplificabis, dum aut exceſſum, aut ſimilitudinem,aut diſſimilitudinem,aut denique rerum pugnantiam, contrarietatemque oſtendes.

VRBIS LAVS AB IIS, QVÆ huic ſimul tempore coniuncta ſunt, & primùm ab aëris temperie per locos ducitur.

RESTANT ea perſequenda,quæ urbi,quā laudamus ſimul tempore ſunt coniuncta,Hic primù n.ſpectandū,quo in climate,cœliq; parte ſit poſita,unde aeris tēperies cognoſci poteſt.Neq;enim parum refert, languidioribus, an feruentioribus,ſeu tēperatis ſolis radijs ſit ſubiecta,vt sūt ferè

o.n-

omnes, hæ quæ inter Cancri, Vriæq; circulos ſunt poſitæ. Deinde dicēdum erit de agris, qui adiacent: de fluminibus, ſtagnis, piſcinis, montibus, ipſoq; mari, ſi aut vicinum eſt, aut vrbem alluit. In ijs autem omnibus ea, quę fructuoſa, amęnaq; ſunt, laudibus euehenda eſſe, idē, qui omnium, adiūctorū nos locus admonet. Siquidem agros fertiles, fluuios piſcoſos, nauigabileſq; mōtes vitibus cōſitos, tum mare nauibus frequētatum, hoc ipſo ꝙ fructus voluptateſq; maximas adferant, & vrbis nomē dignitatemq; imprimis coſeruare dubium nō eſt. Spectari item poteſt, in orane an meditullio prouinciæ ſit poſita: quod genus circunſtantias copioſè Græci, vt quos verba non deficiunt, preſequuntur; præſertim Menander Rhetor, qui de laude verbum ſeorſum ſcripta reliquit. Verùm dum hic in laudando ex loci poſitione circunſtātias, quod infinitum eſt, ſtudioſè proſequitur, eorū, quæ omitti minimè debuiſſent, quæ videlicet publicæ munitiones, interiorq; ciuium ſtructura eſſet, ne meminit quidem. Atqui nos ad locos, atque adeo ipſos ad fontes laudaturū ducimus: vnde, quātum pro ſuo quiſq; arbitrio volet, hauriat. Nam cùm ad laudē vrbium pertinentes circunſtantias explicare infinitum ſit, quod vnicuiq; ferè præter diuerſa hominum ſtudia, rationemq; quærendi victus, ſua quædam propria a natura ſint attributa alijs nēpe aurifodinæ, alijs thermæ, alijs alia id genus innumera, cognito adiunctorum loco in hoc inſtructus [illegible] præſertim [illegible]

ſplen-

ſplendorem vrbi, commodumve, ſeu proprium, ſeu cum ceteris commune, adferát, laudari oportere, quæ per reliquos deinde ducta loco augentur plurimum. Poſtremò igitur de publicis munitionibus, interiori̇que ciuium ſtructura, & ipſis ciuibus erit dicendũ. Hęc igitur adiunctis ministrata, copiosè erunt ſingula, omnibus enarratis circunſtancijs, explicanda: & per reliquos ſubinde locos ducenda, amplificandaque. Itaq; ſi in bono climate ſita ciuitas, primùm aeris temperies, cęliq; clementia, & temperata ſub ipſa ſolſtitia dierum noctiumq; longitudo pluribus erit deſcribenda: deinde à cauſis hæc erunt locupletanda: non enim aut Solis ignibus, aut Septentrionalibus frigoribus nimis eſſe ſubiectã: ſed in medio poſitam, hinc frigora, hinc æſtum fugiſſe, vnde & illud dierũ noctiumque ſuo tempore nec maius, nec minus iuſto incremetum, quorum alterũ ſub Arcto, alterum ſub Solis curſu poſitis accidit. Ab euentis, quare homines nulla aeris intemperie impediri, quo minus toto anno victũ domi & foris quærant: omniaque in agris fœliciùs prouentant. Accedit eò & ipſa ingenia, cęli beneficio, præſentiora, perſpicacioraq; reddi. Et hęc quidẽ omnia multis explicari poſſunt. Poſtremò & ex comparatione petenda copia eſt: vt ſi hic aurã ſalubriorem hominibus, maturéſcendiſque frugibus accõmodatiorem declares, quàm eius, qua cum confers vrbe: A ſimili autem extendes, ſi cum ea vrbe cõferas, cuius poſitum pluribus notum, maximeq; probatũ

vides.

vides. Hunc in modum, ſi voles & diſſimilitudinem repugnãtiamq; collatione aperies. Quòd autem hac via, ordineq; ex locis amplificandi commodè vtamur, tamen cùm & aliter rectè fiat, nemo ſibi hic legẽ preſcribi putabit. Nam poſtquam ex adiũctorum loco, qui omni rei, de qua agitur, adiunctus eſt maximè, quæ voles oculos poſueris, deinde ex comparatione copiam ſumus, & ſi magis augere voles, ſubinde a cauſis augeas licet. Verùm id aliter atque aliter fieri poſſe, in vniuerſum ſi dictum volo adeo, vt ſæpe, dum vno in loco longiorem moram trahimus, plures interim alij ex ſuo aliquid vel antequam inde digrediamur, communicent.

LAVS VRBIS AB AGRIS, fluminibus, publicis item munitionibus, recti, ipſiſq; ciuibus.

HÆc de aeris temperie: de agris ſubinde dicendum, de fluminibus, ſtagnis, montibus, piſcinis, & ipſo denĩq; mari, aut vicino, aut vrbem alluente: quantaque ex ſingulis vtilitas, voluptasq; capiatur, ab adiunctis copiosè erit exponendum: nunc ea ipſa deſcribendo, nunc aut claſſicorum autorum, ſi fieri poteſt, aut vicinarum gentiũ teſtimonijs cõfirmando. Atq; hac via res quidem ipſa mirè augebitur. Quòd ſi verò magis hæc extendi uoles, ſingula celeberrimis urbibus cõparando, oſtẽdes, hanc ſiue agri ubertate, ſiue fluminũ copiâ uoluptateq;, ſiue deniq; ipſo maris uſu alijs longè ſupe-

ſuperiorem, aut certè per omnia paré eſſe iudicandam. Iam & de publicis vrbis munitionibus, rectisq; dicendum: quantaq; ſit fouearum, aggerum, murorumq; altitudo, latitudoq; erit deſcribendum: quis portarum, turrium, propugnaculorumque numerus, quæ magnitudo firmitasque: quod bellicis machinis rebusq; ad arcẽdam vim accommodatis, ſint omnia referta. Hæc ubi pluribus expoſita verbis, deſcriptaque fuerint, a cauſis erunt augenda, cur foueas, mœnia, aggeresq; ita duci, poniq; placuerit: quo conſilio hac diſtantia, hoc in loco turres propugnaculaq; locarent: cur tantis ſumptibus, tot tantisq; laboribus eo omnia euexerint, nempe, vt quam minima manu hoſtiles incurſiones, impetusq; ſuſtinendo, propulſandoque, uitam, fortunasque ſuas defenſarent. Atque hic ſubinde euenta narrabuntur, quorum hoſtium impetum, oppugnationesque, quo, & quanto tempore fortiter ſuſtinuerint, furorem fregerint, diſcedere demum cum ignominia pauci plurimos coegerint. Quin & poſtremò comparatione omnia maiora amplioraque reddes, maximis minutisſimisq; vrbibus hanc aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus ſuperiorem. Atque hæc vicinarum gentium teſtimonijs, præclarisque Regum, atque magnorum hominum iudicijs dilatari poſſunt. Tecta autem ciuium frequentiora, magnificeque extructa, tam plateas, foraque ad hominũ uſum latiora, ſacraque templa auguſtiora eſſe, quod non parua laus ſit; ut quæ-

L que

vides. Hunc in modum, ſi voles & diſſimilitudinem repugnãtiamq́; collatione aperies. Quòd autem hac via, ordineq́; ex locis amplificandi commodè vtamur, tamen cùm & aliter rectè fiat, nemo ſibi hic legẽ preſcribi putabit. Nam poſtquam ex adiũctorum loco, qui omni rei, de qua agitur, adiunctus eſt maximè, quæ voles oculos poſueris, deinde ex comparatione copiam ſumus, & ſi magis augere voles, ſubinde a cauſis augeas licet. Verùm id aliter atque aliter fieri poſſe, in vniuerſum ſi dictum volo adeo, vt ſæpe, dum vno in loco longiorem moram trahimus, plures interim alij ex ſuo aliquid vel antequam inde digrediamur, communicent.

LAVS VRBIS AB AGRIS, fluminibus, publicis item munitionibus, rectis, ipſiſq; ciuibus.

HÆc de aeris temperie: de agris ſubinde dicendum, de fluminibus, ſtagnis, montibus, piſcinis, & ipſo denique mari, aut vicino, aut vrbem alluente: quantaque ex ſingulis vtilitas, voluptasq́; capiatur, ab adiunctis copioſè erit exponendum: nunc ea ipſa deſcribendo, nunc aut claſſicorum autorum, ſi fieri poteſt, aut vicinarum gentiũ teſtimonijs cõfirmando. Atq; hac via res quidem ipſa mirè augebitur. Quòd ſi verò magis hæc extendi uoles, ſingula celeberrimis urbibus cõparando, oſtẽdes, hanc ſiue agri ubertate, ſiue fluminũ copia uoluptateq;, ſiue deniq; ipſo maris uſu alijs longè ſupe-

ſuperiorem, aut certè per omnia parẽ eſſe iudicandam. Iam & de publicis vrbis munitionibus, rectisq; dicendum: quantaq; ſit fouearum, aggerum, murorumq; altitudo, latitudoq; erit deſcribendum: quis portarum, turrium, propugnaculorumque numerus, quæ magnitudo firmitasque: quod bellicis machinis rebusq; ad arcẽdam vim accommodatis, ſint omnia referta. Hæc ubi pluribus expoſita verbis, deſcriptaque fuerint, a cauſis erunt augenda, cur foueas, mœnia, aggeresq; ita duci, poniq; placuerit: quo conſilio hac diſtantia, hoc in loco turres propugnaculaq; locarent: cur tantis ſumptibus, tot tantisq; laboribus eo omnia euexerint, nempe, vt quam minima manu hoſtiles incurſiones, impetusq; ſuſtinendo, propulſandoque, uitam, fortunasque ſuas defenſarent. Atque hic ſubinde euenta narrabuntur, quorum hoſtium impetum, oppugnationesque, quo, & quanto tempore fortiter ſuſtinuerint, furorem fregerint, diſcedere demum cum ignominia pauci plurimos coegerint. Quin & poſtremò comparatione omnia maiora amplioraque reddes, maximis minutiſſimisq; vrbibus hanc aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus ſuperiorem. Atque hæc vicinarum gentium teſtimonijs, præclarisque Regum, atque magnorum hominum iudicijs dilatari poſſunt. Tecta autem ciuium frequentiora, magnificeque extructa, tam plateas, foraque ad hominũ uſum latiora, ſacraque templa auguſtiora eſſe, quod non parua laus ſit; ut quæ-

que maxime excellunt, ita pluribus erunt verbis ornanda, hominumque de ijs teſtimonia iudiciaque adferenda: tum cum vicinis pulcherrimisque ciuitatibus conferẽda, quo ipſo aut parem, aut longè maiorem huius celebritatem magnificentiamq; edoceas. Quòd ſi lubet, & hæc ipſa ex alijs locis liceat extendas. Reſtat de ciuibus eſſe dicendum: horum iam viuentium, cùm de vita defunctis dixerimus, quæ ſtudia, qui mores, quæ præclarè facta exiſtant, ſpectandũ. Commodè autem quæque in ſua virtutum genera ſparges: & ſua prudentiæ, ſua iuſtitiæ, quæ erga Deum religio, erga parentes pietas dicitur, ſua item fortitudini, temperantiæque aſſignabis. Cæterùm cum ſupra in patriæ laudibus laudandi amplificãdiq; rationem oſtenderimus, quæ inſiſtenda hic via ſit, inde peti poteſt. Hæc de vrbium laudibus, vnde quæ vituperari oporteat, res nempe contraria, facilè colligi poteſt.

Quæ facta ex locis copiosè laudãdi sit iõ.

FActa ornandi, & amplificandi quæ ratio ſit, ſubinde intueamur: in quibus laudandis, vituperandisque, cum & Rhetores, tum maximè Hiſtorici, heroicique vates verſantur. Temporis autem ſeruato ordine laudari oportere ipſa nobis præſcribit ratio: poetis tamen id de induſtria mutantibus. Præcipui autem hic loci ſunt, cauſæ & euenta: quanquam alij omnes, qui ſupra, & huc adhiberi poſſint: vt expoſitis primùm cauſis, deinde quæ euenerint explicentur. Quare Virgilius, poſtquam paucis proponendo, Muſasq; inuocando, homi-

num

num animos ſibi beneuolos attentoſq; reddidit, cauſasque ſtatim commemorat, cur Æneam Iuno, inſignem pietate virum tot labores periculaque adire coegerit.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tiberinaq; longè
Oſtia, diues opum, ſtudijsque aſperrima belli.
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Poſthabita coluiſſe Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnum Dea gentibus eſſe,
Si qua fata ſinant, iam tum tenditque fouetque,
Progeniem ſed enim Troiano a ſanguine duci
Audierat Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum latè Regem, belloque ſuperbum
Venturum excidio Lybiæ ſic voluere Parcas.
Id metuens: veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro charis geſſerat Argis:
Nec dum etiam cauſæ iratum, ſæuiq; dolores
Exciderant animo. Manet alta mente repoſtum
Iudicium Paridis ſpretæque iniuria formæ:
Et genus inuiſum, & rapti Ganymedis honores.
His accenſa ſuper, iactatos æquore toto
Troas, reliquias Danaûm, atque immitis Achilli,
Arcebat longè Latio, multosq; per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His irarum Iunonis è cauſis quæ infortunia Ænea Troianisq; euenerint, dum cō plures annos per mare errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, poeta ſubinde fuſiſſimè narrare occipit: & vix duodecim libris abſoluit.

Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum

Vela dabant læti,& ſpumas ſalis ære ruebant,&c.

Sic & ante hunc in vtroq; ſuo opere Homerus primùm cauſas, deinde inſecuta canit euenta. Hunc in modum & T. Liuius ſecundo ſuſceptis a Pœnis in Romanos belli, antequam euẽta resq; geſtas enarret, cauſas primùm dicit, quòd videlicet Sicilia Sardiniaq; illa nimis celeri rerum deſperatione Romanis cõceſſa, hæc fraude ab illis intercepta eſſet: tum quòd Annibal, cùm puer adhuc eſſet, à patre Amilcare Imperatore aris admotus iuraſſet, ſequam primùm per ætatem poſſet, hoſtem fore Romanis. Quin & Saluſtium idem facere, ipſius argumẽto eſt hiſtoria. Quid? non igitur alio hic cauſarum locus valet? quàm vt cauſas rerum, quæ euenerunt, quod ab his authoribus factitatum eſſe videmus, primùm exponendas eſſe ſciamus? Eſt profectò multiplex huius paſſimque, nec certo in loco vſus: cùm nunc præcedant, nunc ſuos ſequantur euentus. Nam quanquã primæ quædam, principalesque ſummæ rerũ cauſæ ſint, quas noſſe principio lector, auditorve cupit, tamen cùm ſubinde aliæ atque aliæ actiones caſuſque exiſtant, & ipſorum alias atque alias cauſas eſſe conſtat, vnde ſi inter narrãdum obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cùm ſuarum ſe laudum minus grauem ſcriptorem fore intelligeret, videretque L. Luceium Q.F. inſignem ſui temporis hiſtoricum, bellum ciuile ſcribendum ſuſcepiſſet, ſcripta ad eũ epiſtola omnibus petit modis, ſuas vt res exemplo Græcorũ, ſeorſum perſcribat, atq

Libr. 5. Epiſt. Famil. epiſt. 69.

in

in ſe ornando hiſtoriæ leges negligat. Poſ-
ſe autem inde, ſi a continentibus ſuis ſcri-
ptis ſeiungat, & a cauſis, euentis, adiunctiſ-
que amplificet, quoddã corpus confici. His
porrò ex locis augeri rem oportere. L. Lu-
ceius admonet, dum cauſas, conſiliaque re-
rum ſuarum, caſus etiam, & euenta explicã-
da eſſe ſcribit. Adiuncta autem ſunt, tẽpus,
teſtimoniaq; Luceij, quem ea, quæ ſuo iudi-
cio laudanda putaret, ornare, quæ cõtra vi-
tuperanda, reprehendere voluit. Atque huc
etiam pertinet multorum in Ciceronẽ per-
fidia, inſidiæ, proditioque, quæ, & putauit
eſſe notanda. Hic nemo mirabitur cõſilia, Adiuncta.
& actiones, quas ſupra in locorũ expoſitio
ne adiunctorum loco complexi ſumus, hic
cauſas & euenta dici. Sunt namq; ijs, quo-
rum cõſilia & facta ſunt, adiũcta maximè.
Verum cauſarum & euentorũ nomen acci-
piant, cùm ſumpta ab adiunctis, vnde oĩs
rerum ducitur copia, inter ſeſe componun-
tur: & cauſæ effecta, & hæc viciſſim illas o-
ſtendunt. Quare cauſas & euenta magnam
cum adiunctis cognationem habere, nemo
mirabitur. Inde namque hi licet natĩ loci
ſunt, tamen & ipſi latiſſimè patent. Itaque
his locis, vnde ornatur hiſtoria, ſi & compa
rationis locum adieciſſet, nõ video, non
modo vnde hiſtorici, ſed Rhetores, Poetæ-
que qui maximè ſolẽt, magis amplificarent.
Hinc Cæſar, vt Brutus apud Ciceronẽ diſ-
putat, quia minus rerum ſuarum hiſtoriam
veſtijt, commentarios inſcripſit, cæteriſque
ſcribendi anſam præbuit, vt qui vellent eaſ-
dẽ copioſius tractarent, & quaſi calamiſtris
L. 3 qui-

quibuſdam inurerent. His ipſis ex locis lactea illi Titi Liuij vbertas eſt petita, vnde tamē Dionyſius Halicarnaſſeus, qui & ipſe Romanas res pſcripſit, multò magis auxiſſe intelligas, vt mihi is, quod de Democha re Brutus Ciceronianus iudicat nō tam hiſtoricum, quàm rhetorem egiſſe videatur. Hinc Maro noſter, hinc Homerus ea ſumpſerunt, quib. quæ voluerunt, non tam dilucidè enarraſſe, quàm facta vbiq; mora oĩa ab oculos poſuiſſe videantur, hic fuſiſſimè, ille modo quodam vſus: id ꝙ is facilè animaduerteret, qui cognitis locis & am, lificandi ratione, vtrunque cum iudicio leget. Sed hac de re ſuo dicetur loco, nunc, quod volumus, vſum locorũ, augēdiq; rationem in celebrandis factis diligentius, & ad cuiusq; magis captum indicemus. Vnũ igitur factum ſi oratione laudādum ſumamus, ſit Theodoſij Imperatoris, quòd inſigne maximē Gymnaſiũ Bononiæ inſtituit, primũ ex deſcriptionis loco, atque adeo ab adiunctis ipſum deſcribamus, vnde ingeniũ moresq; principis eluceant, & cauſatam honeſti & vtilis facti, quaſi per tranſennam appareāt. Fecit id & Titus Liuius principio hiſtoriæ ſuæ de ſecundo bello Punico, vbi pluribus Annibalē depingēdo animiq; bona vitiaq; plurima exprimendo, qui cum viro Romano futura res eſſet, lectorem ſtatim inſtruit. Secundũ hæc ab adiũctis res ipſa erit explicanda, quantis & vnde ſumēdis fructibus, qui in profeſſores expenderentur, hāc ſcholam adornarit, confirmaritq;. Deinde à cauſis, cur hoc in loco, & tot, tantaq; ſtipendia

pro-

profeſſoribus conſtituerit, vt certè hinc in reliquam totam Europã, qui rectè Rempu. adminiſtrarent, docti mitterentur. Tum ab euentis mirum in modum augeas, ſi quæ interea loci emolumenta aliæ, aliæq; nationes hac ex Academia & ceperint, & quotidie capiant, perſequaris, qui quibus in locis hinc miſſi, ſiue cognitione rerum humanarum, phyſicarũq; vtiles Reipub. extiterint: ſiue legũ ſcientia quid ęquum & iniquũ eſſet edocuerint: ſiue deniq; medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint. Poſtremò ex comparationis loco quoniam voles copiam ſumes, factũ hoc aut cũ alijs ipſius, aut cum aliorum Imperatorum præclarè factis conferendo.

EXEMPLVM, FACTA EX LOCIS amplificandi apud Ciceronem.

INterdum factũ laudamus, & dilatamus, non tam ferè a cauſis, & quæ has ſequũtur euentis, quàm ex adiunctorum & comparationis loco, id qđ Cicero fecit gratias Cæſari agens ipſumq; laudans, ꝙ Marcello ignouiſſet. Poſtquã igitur exordium a tempore, eiusq; quo dixit, diei circunſtantia, duxiſſet, clementiam ſapientiamq; Cęſaris ab adiunctis ſtatim laudat, ornatq;: nempè a ſua, totiusq; Senatus lætitia, factum hoc probantis, & propterea de Repub. ſubinde melius ſperantis. Aſpergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod ipſ. m & ex hoc loco eſt ductum: & eò valet, vt clarius illuſtriusque factum eius reddatur, quòd præ-

tulis, quæ tot profeſſorum decoribus, quæ deniq; tot ſtudioſorum decoribus illuſtrata, totius orbis terrarum oculos in ſe conuerterit. Vos igitur omnium diſciplinarū generibus inſtructiſſimi viri, Academiam noſtram excolite, & quam eſtis ſortiti (vt ſedulo facitis) Spartam, exornate: Vos ſtudioſa iuuentus, quo ſoletis, honore merito proceres, & Magnates Academicos aſſiduo proſequimini, & vos ita gerite, vt & bonis literis & probatis moribus diligenter ſtuduiſſe deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati, ſic Magiſtratus, ſic leges & ſtatuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta ſunt, vobis virtutum calcaria magis ſubditura, quàm terrorem ſunt incuſſura. Sic deniq; Academia noſtra plurimum (vt audiſtis) ornata, indies magis atq; magis erit ornatior futura.

D.I.X.I.

COPIOSA VRBES LAVDANDI ratio, ex Bucoldiano.

Quæ vrbiū laudes ſint celebrādæ copioſè docet Quint. lib. 3. c. 7.

VRbes laudantur nō ſecus atque homines. principio ſunt ea ſpectanda, quæ tempore præſentem vrbis celebritatem anteceſſerunt: vt conditor, ciueſque qui adminiſtrarunt, inhabitaruntque. deinde quæ ipſi ſunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, foueæ, tecta, & ciues, qui inhabitant: poſtremò quæ inſecuta infortunia, quibus cōmemorandis commiſerationem mouemus, ipſiſque euerſoribus odium conflamus. Vt ſi quis Athenas

nas aut Romam, vt quodam fuit, laudet, dicatque quibus artibus iam inde à primis iactis à Romulo fundamentis eò incrementum acceperit, vt non modò Italiæ vrbium celeberrima, ſed totius terrarum orbis caput, lumenque exteret: & quarum deinde vitio, inertiaque concidere, retroque labi cœperit. Sed cùm ferè laudem ſibi hęc potiſſimùm vindicent, quarum celebritas dignitasque in omnium poſita oculis elucet maximè, quę has ab iis, quæ tempore antecedunt, ſimulque iuncta ſunt, prædicandi via ſit, indicabimus.

Conditorem igitur commodè primũ ex deſcriptionis loco, atq; adeo ab adiunctis deſcribemus: vnde cognoſci poteſt, quę ipſius potentia, & præſertim quæ animi virtutes, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantiaq; ſerit. Deinde a cauſis erit augendum, cur eo in loco vrbẽ locarit, quæ ſi maritima, fertiliq; in agro p[illegible] ſit, eo nimirum conſilio feciſſe dicendum, vt hinc mari, hinc agro magna vis hominum ali ſuſtẽtariq; poſſet. Tum euenta erunt explicanda, quanta iam inde à condita vrbe hominum multitudo victum hic, quomodo, & quàm facilè quærat. Poſtremò conferendo hanc cum aliarum vrbiũ agro, ſituque, mirè rem extendes, oſtendendoq; huius agrũ, aut fertiliorem, aut certè parem eſſe, nullaque in re deteriorem. Diſſimilitudinem autẽ ex ſitu fortè colliges hanc maritimã, illas eſſe campeſtres: huc cùm terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: illuc plan[illegible]ris modò [illegible]ſpor[illegible]ri, Iam & actus

Vrbis laus a conditore.

in

in primo illo urbis condítere ſpectandos eſſe, adiűctorum idem nos locus admonet. Qud ſi igitur legibus, & religione Rempublicam nouam primus benè conſtituit, à cauſis extendenda res erit: eo nimirum cõſilio feciſſe, ut iuſtè, pieq; uiueretur: & quos lex non poſſet, religio in officio retineret. Deinde euenta explicanda erunt: qui mores ex eo uſq; tempore iuſtè, modeſtè, pieque uiuentium, tum uniuerſorum, tum ſingulorum extiterint. Quæ omnia ſi, ut geſta ſunt, copiose exponas, incrementum ſumet oratio, maius quidem, ſi quęque & ex comparatorum loco dilates. Præter hæc, ſi quid rectè inſtituit, conſiderandum: ut ſi idem ſimul cum urbis primordijs literarum bellique ſtudia erexerit: illis vt animi diuinarum humanarumque rerum cognitiones imbuerētur: his ut ſuas ſuorumque fortunas tuerentur. Conſilia ubi expoſueris, euenta inde ab urbe condita enarrãda erunt: quot, quantosq; uiros undecunque doctiſſimos, & quo quenque tempore tulerit: quæ cuiuſque eruditionis teſtimonia, aut ſcripa extent. Atque hæc ſubinde comparando dilatabuntur maximè. Hunc in modum & quæ interim belli ſtudia, & fortia facta extiterint, proſequendum erit, quæ nunc uniuerſorum, nunc ſingolorum militiæ fortitudo, uirtuſque, & quo tempore, quo in loco cognita, perſpectaque ſit: Atque hic non ſolùm ex comparationis loco, ſi uoles, quęque uariè extendes, ſed & perſonas deſcribes conſiliaque faciendi aperies. Breuiter, quæ ratio urbes laudandi

di ab ijs,quæ tempore præceſſerunt,uſunique hic locorum,oſtendimus. Verùm ſi, ut ſæpe,de conditore,bonisq; eius inſtitutis, nihil certi in medium adferre poterimus, ſolum , ue in cõfeſſo ſit,urbem uetuſtam eſſe,ſemperque ferè incremẽtum ſumpſiſſe, nihilominus quorum id adminiſtratione uirtuteque contigerit,narrandum erit:quę nunc ſingulorum, nunc uniuerſorum prudenter, iuſtè, piè, fortiter, temperanterq; facta extiterint, quo R. ſpub. nomen uireſque accepit. Atque ſingula cuiusque facta, ex adiunctorum loco copiosè omnibus expoſitis circunſtantijs, enarrari, perſonæque deſcribi poſſunt. Tùm quæ cauſæ tam uniuerſos, quàm ſingulos ad faciendum impulerint, dicendum. Variè autem per comparationem unumquodque amplificabis, dum aut exceſſum, aut ſimilitudinem,aut diſſimilitudinem,aut denique rerum pugnantiam, contrarietatemque oſtendes.

VRBIS LAVS AB IIS, QVÆ huic ſimul tempore coniuncta ſunt; & primùm ab aëris temperie per locos ducitur.

Reſtant ea perſequenda,quæ urbi,quã laudamus ſimul tempore ſunt coniuncta,Hic primũ eſt ſpectandũ,quo in climate,cœliq; parte ſit poſita,unde aëris tẽperies cognoſci poteſt.Neq;enim parum refert, languidoribus, an feruentioribus,ſeu tẽperatis ſolis radijs ſit ſubiecta,vt ſũt ferè

o.n-

omnes, hæ quæ inter Cancri, Vriæq; cir-
culos ſunt poſitæ. Deinde dicẽdum erit de
agris, qui adiacent: de fluminibus, ſtagnis,
piſcinis, montibus, ipſoq; mari, ſi aut vici-
num eſt, aut vrbem alluit. In ijs autem om
nibus ea, quę fructuoſa, amęnaq; ſunt, lau-
dibus euehenda eſſe, idẽ, qui omnium, adiũ
ctorũ nos locus admonet. Siquidem agros
fertiles, fluuios piſcoſos, nauigabileſq; mõ
tes vitibus cõſitos, tum mare nauibus fre-
quẽtatum, hoc ipſo ꝙ fructus voluptateſq;
maximas adferant, & vrbis nomẽ dignita
temq; imprimis cõſeruare dubium nõ eſt
Spectari item poteſt, in orane an meditul-
lio prouinciæ ſit poſita: quod genus circun
ſtantias copioſè Græci, vt quos verba non
deficiunt, preſequuntur; præſertim Menan
der Rhetor, qui de laude verbum ſeorſum
ſcripta reliquit. Verùm dum hic in laudan
do ex loci poſitione circunſtãtias, quod in-
finitum eſt, ſtudioſè proſequitur, eorũ, quæ
omitti minimè debuiſſent, quæ videlicet
publicæ munitiones, interiorq; ciuium ſtru
ctura eſſet, ne meminit quidem. Atqui nos
ad locos, atque adeo ipſos ad fontes lauda-
turũ ducimus: vnde, quãtum pro ſuo quiſq;
arbitrio volet, hauriat. Nam cùm ad laudẽ
vrbium pertinentes circunſtantias explica
re infinitum ſit, quod vnicuiq; ferè præter
diuerſa hominum ſtudia, rationemq; quæ-
rendi victus, ſua quædam propria a natura
ſint attributa alijs nẽpe aurifodinæ, alijs
thermæ, alijs alia id genus innumera, co-
gnito adiunctorum loco in hoc inſtructus.
[illegible] q; præter [illegible]
ſplen-

ſplendorem vrbi, commodumve, ſeu proprium, ſeu cum ceteris commune, adferãt, laudari oportere, quæ per reliquos deinde ducta loco augentur plurimum. Poſtremò igitur de publicis munitionibus, interioríque ciuium ſtructura, & ipſis ciuibus erit dicendũ. Hęc igitur adiunctis ministrata, copiosè erunt ſingula, omnibus enarratis circunſtantijs, explicanda: & per reliquos ſubinde locos ducenda, amplificandaque. Itaq; ſi in bono climate ſita ciuitas, primùm aeris temperies, celiq; clementia, & temperata ſub ipſa ſolſtitia dierum noctiumq; longitudo pluribus erit deſcribenda: deinde à cauſis hæc erunt locupletanda: non enim aut Solis ignibus, aut Septentrionalibus frigoribus nimis eſſe ſubiectã: ſed in medio poſitam, hinc frigora, hinc æſtum fugiſſe, vnde & illud dierũ noctium que ſuo tempore nec maius, nec minus iuſto incremetum, quorum alterũ ſub Arcto, alteram ſub Solis curſu poſitis accidit. Ab euentis, quare homines nulla aeris intemperie impediri, quominus toto anno victũ domi & foris quærant: omniaque in agris fœliciùs prouen[i]ant. Accedit eò & ipſa ingenia, celi beneficio, præſentiora perſpicacioraq; reddi. Et hęc quidẽ omnia multis explicari poſſunt. Poſtremò & ex comparatione petenda copia eſt: vt ſi hic aerẽ ſalubriorem hominibus, maturęſcendiſque frugibus accõmodatiorem declares, quàm eius, qua cum confers vrbe: A ſimili autem extendes, ſi cum ea vrbe cõferas, cuius poſitum pluribus notum, maximeq; probatũ

vides.

vides. Hunc in modum, ſi voles & diſſimilitudinem repugnātiamq́; collatione aperies. Quòd autem hac via, ordineq́; ex locis amplificandi commodè vtamur, tamen cùm & aliter rectè fiat, nemo ſibi hic legē preſcribi putabit. Nam poſtquam ex adiūctorum loco, qui omni rei, de qua agitur, adiunctus eſt maximè, quæ voles oculos poſueris, deinde ex comparatione copiam ſumus, & ſi magis augere voles, ſubinde a cauſis augeas licet. Verùm id aliter atque aliter fieri poſſe, in vniuerſum ſi dictum volo adeo, vt ſæpe, dum vno in loco longiorem moram trahimus, plures interim alij ex ſuo aliquid vel antequam inde digrediamur, communicent.

LAVS VRBIS AB AGRIS, fluminibus, publicis item munitionibus, recti, ipſisq; ciuibus.

HÆc de aeris temperie: de agris ſubinde dicendum, de fluminibus, ſtagnis, montibus, piſcinis, & ipſo denq́; mari, aut vicino, aut vrbem alluente: quantaque ex ſingulis vtilitas, voluptasq́; capiatur, ab adiunctis copioſè erit exponendum: nunc ea ipſa deſcribendo, nunc aut claſſicorum autorum, ſi fieri poteſt, aut vicinarum gentiū teſtimonijs cōfirmando. Atq; hac via res quidem ipſa mirè augebitur. Quòd ſi verò magis hæc extendi uoles, ſingula celeberrimis urbibus cōparando, oſtēdes, hanc ſiue agri ubertate, ſiue fluminū copia uoluptateq;, ſiue deniq; ipſo maris uſu alijs longè ſupe-

ſuperiorem, aut certè per omnia parẽ eſſe iudicandam. Iam & de publicis vrbis munitionibus, rectisq; dicendum: quantaq; ſit fouearum, aggerum, murorumq; altitudo, latitudoq; erit deſcribendum: quis portarum, turrium, propugnaculorumque numerus, quæ magnitudo firmitasque: quod bellicis machinis rebusq; ad arcẽdam vim accommodatis, ſint omnia referta. Hæc ubi pluribus expoſita verbis, deſcriptaque fuerint, a cauſis erunt augenda, cur foueas, mœnia, aggeresq; ita duci, poniq; placuerit: quo conſilio hac diſtantia, hoc in loco turres propugnaculaq; locarent: cur tantis ſumptibus, tot tantisq; laboribus eo omnia euexerint, nempe, vt quam minima manu hoſtiles incurſiones, impetusq; ſuſtinendo, propulſando que, uitam, fortunasque ſuas defenſarent. Atque hic ſubinde euenta narrabuntur, quorum hoſtium impetum, oppugnationesque, quo, & quanto tempore fortiter ſuſtinuerint, furorem fregerint, diſcedere demum cum ignominia pauci plurimos coegerint. Quin & poſtremò comparatione omnia maiora amplioraque reddes, maximis minutiſſimisq; vrbibus hanc aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus ſuperiorem. Atque hæc vicinarum gentium teſtimonijs, præclarisque Regum, atque magnorum hominum iudicijs dilatari poſſunt. Tecta autem ciuium frequentiora, magnificeque extructa, tam plateas, foraque ad hominũ uſum latiora, ſacraque templa auguſtiora eſſe, quod non parua laus ſit, ut quæ-

L que

que maxime excellunt, ita pluribus erunt verbis ornanda, hominumque de ijs teſtimonia iudiciaque adferenda: tum cum vicinis pulcherrimisque ciuitatibus conferēda, quo ipſo aut parem, aut longè maiorem huius celebritatem magnificentiamq; edoceas. Quòd ſi lubet, & hæc ipſa ex alijs locis licet extendas. Reſtat de ciuibus eſſe dicendum: horum iam viuentium, cùm de vita defunctis dixerimus, quæ ſtudia, qui mores, quæ præclarè facta exiſtant, ſpectandū. Commodè autem quæque in ſua virtutum genera ſparges: & ſua prudentiæ, ſua iuſtitiæ, quæ erga Deum religio, erga parentes pietas dicitur, ſua item fortitudini, temperantiæque aſſignabis. Cæterùm cum ſupra in patriæ laudibus laudandi amplificādiq; rationem oſtenderimus, quæ inſiſtenda hic via ſit, inde peti poteſt. Hæc de vrbium laudibus, vnde quæ vituperari oporteat, res nempe contraria, facilè colligi poteſt.

Quæ ſa ta ex ocis co iosè audā ſi tiō.

Facta ornandi, & amplificandi quæ ratio ſit, ſubinde intueamur: in quibus laudandis, vituperandisque, cum & Rhetores, tum maximè Hiſtorici, heroicique vates verſantur. Temporis autem ſeruato ordine laudari oportere ipſa nobis præſcribit ratio: poetis tamen id de induſtria mutantibus. Præcipui autem hic loci ſunt, cauſæ & euenta: quanquam alij omnes, qui ſupra, & huc adhiberi poſſint: vt expoſitis primùm cauſis, deinde quæ euenerint explicentur. Quare Virgilius, poſtquam paucis proponendo, Muſasq; inuocando, homi

num

num animos ſibi beneuolos attentosq; reddidit, cauſasque ſtatum commemorat, cur Æneam Iuno, inſignem pietate virum tot labores periculaque adire coegerit.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tiberinaq; longè
Oſtia, diues opum, ſtudijsque aſperrima belli.
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Poſthabita coluiſſe Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnum Dea gentibus eſſe,
Si qua fata ſinant, iam tum tenditque fouetque.
Progeniem ſed enim Troiano a ſanguine duci
Audierat Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum latè Regem, belloque ſuperbum
Venturum excidio Lybiæ ſic voluere Parcas.
Id metuens: veteriſque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro charis geſſerat Argis:
Nec dum etiam cauſæ iratum, ſæuiq; dolores
Exciderant animo. Manet alta mente repoſtum
Iudicium Paridis, ſpretæque iniuria formæ:
Et genus inuiſum, & rapti Ganymedis honores.
His accenſa ſuper, iactatos æquore toto
Troas, reliquias Danaum, atque immitis Achilli,
Arcebat longè Latio, multosq; per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His irarum Iunonis è cauſis quæ infortunia Ænea Troianisq; euenerint, dum cõplures annos per mare errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, poeta ſubinde fuſiſſimè narrare occipit: & vix duodecim libris abſoluit.

Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum

Vela dabant læti,& ſpumas ſalis ære ruebant,&c.

Sic & ante hunc in vtroq; ſuo opere Homerus primùm cauſas, deinde inſecuta canit euenta. Hunc in modum & T. Liuius ſecundo ſuſceptis a Pœnis in Romanos belli, antequam euẽta resq;geſtas enarret,cauſas primùm dicit,quòd videlicet Sicilia Sardiniaq; illa nimis celeri rerum deſperatione Romanis cõceſſa,hæc fraude ab illis intercepta eſſet: tum quòd Annibal, cùm puer adhuc eſſet, à patre Amilcare Imperatore aris admotus iuraſſet, ſequam primùm per ætatem poſſet,hoſtem fore Romanis. Quin &Saluſtium idem facere, ipſius argumẽto eſt hiſtoria. Quid? non igitur alio hic cauſarum locus valet? quàm vt cauſas rerum, quæ euenerunt,quod ab his authoribus factitatum eſſe videmus, primùm exponendas eſſe ſciamus? Eſt profectò multiplex huius paſſimque,nec certo in loco vſus: cùm nunc præcedant,nunc ſuos ſequantur euentus. Nam quanquã primæ quædam,principalesque ſummæ rerũ cauſæ ſint, quas noſſe principio lector,auditorve cupit, tamen cùm ſubinde aliæ atque aliæ actiones caſuſque exiſtant, & ipſorum alias atque alias cauſas eſſe conſtat, vnde ſi inter narrãdum obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cùm ſuarum ſe laudum minus grauem ſcriptorem fore intelligeret, videretque L. Luceium Q.F. inſignem ſui temporis hiſtoricum, bellum ciuile ſcribendum ſuſcepiſſet, ſcripta ad eũ epiſtola omnibus petit modis, ſuas vt res exemplo Græcorũ,ſeorſum perſcribat, atq

Libr. 5. Epiſt. Famil. epiſt. 69.

in

in ſe ornando hiſtoriæ leges negligat. Poſſe autem inde, ſi a continentibus ſuis ſcriptis ſeiungat, & a cauſis, euentis, adiunctiſque amplificet, quoddã corpus confici. His porrò ex locis augeri rem oportere. L. Lnceius admonet, dum cauſas, conſiliaque rerum ſuarum, caſus etiam, & euenta explicãda eſſe ſcribit. Adiuncta autem ſunt, tẽpus, teſtimoniaq; Luceij, quem ea, quæ ſuo iudicio laudanda putaret, ornare, quæ cõtra vituperanda, reprehendere voluit. Atque huc etiam pertinet multorum in Ciceronẽ perfidia, inſidiæ, proditioque, quæ, & putauit eſſe notanda. Hic nemo mirabitur cõſilia & actiones, quas ſupra in locorũ expoſitione adiunctorum loco complexi ſumus, hic cauſas & euenta dici. Sunt namq; iis, quorum cõſilia & facta ſunt, adiũcta maximè. Verum cauſarum & euentorũ nomen accipiant, cùm ſumpta ab adiunctis, vnde oĩs rerum ducitur copia, inter ſeſe componuntur: & cauſæ effecta, & hæc viciſſim illas oſtendunt. Quare cauſas & euenta magnam cum adiunctis cognationem habere, nemo mirabitur. Inde namque hi licet natí loci ſunt, tamen & ipſi latiſſimè patent. Itaque his locis, vnde ornatur hiſtoria, ſi & comparationis locum adieciſſet, non video, non modo vnde hiſtorici, ſed Rhetores, Poetæque qui maximè ſolẽt, magis amplificarent. Hinc Cæſar, vt Brutus apud Ciceronẽ diſputat, quia minus rerum ſuarum hiſtoriam veſtijt, commentarios inſcripſit, cæteriſque ſcribendi anſam præbuit, vt qui vellent eaſdẽ copioſius tractarent, & quaſi calamiſtris

Adiuncta.

profeſſoribus conſtituerit, vt certè hinc in reliquam totam Europã, qui rectè Rempu. adminiſtrarent, docti mitterentur. Tum ab euentis mirum in modum augeas, ſi quæ interea loci emolumenta aliæ, aliæq; æ nationes hac ex Academia & ceperint, & quotidie capiant, perſequaris, qui quibus in locis hinc miſſi, ſiue cognitione rerum humanarum, phyſicarũq; vtiles Reipub. extiterint: ſiue legũ ſcientia quid ęquum & iniquũ eſſet edocuerint: ſiue deniq; medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint. Poſtremò ex comparationis loco quoniam voles copiam ſumes, factũ hoc aut cũ alijs ipſius, aut cum aliorum Imperatorum præclarè factis conferendo.

EXEMPLVM, FACTA EX LOCIS amplificandi apud Ciceronem.

INterdum factũ laudamus, & dilatamus, non tam ferè a cauſis, & quæ has ſequũtur euentis, quàm ex adiunctorum & comparationis loco, id qđ Cicero fecit gratias Cæſari agens ipſumq; laudans, q̃ Marcello ignouiſſet. Poſtquã igitur exordium a tempore, eiusq; quo dixit, diei circunſtantia, duxiſſet, clementiam ſapientiamq; Cęſaris ab adiunctis ſtatim laudat, ornatq;: nempè a ſua, totiusq; Senatus lætitia, factum hoc probantis, & propterea de Repub. ſubinde melius ſperantis. Aſpergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod ipſ. m & ex hoc loco eſt ductum: & eò valet, vt clarius illuſtriusque factum eius reddatur, quòd præ-

 ſtan-

ſtantiſſimo, ampliſſimoq; viro ignouiſſet. Deinde ex comparationis loco Cicero amplificat, & confert hoc Cęſaris factum cum maximis eius bellis, rebusque geſtis, quibus omnibus iure anteferri oportere, pluribus oſtendit. Porrò hac in comparatione orator tantam moram trahit, dum interim ab adiunctis circunſtantias admiſcet, vt omnia quæ ad laudem pertineant, totaque oratio, niſi quòd pauca ad finem alio ſpectantia adiecit, hoc ſolo ex loco veſtita, amplificataque deprehendantur. Quare quantum ex loco res extendi poſſit, cum plurimis apud Ciceronem exemplis, tum hoc ſtudioſo peſpicuum eſſe poteſt.

EXEMPLVM RES EX LOCIS amplificandi apud T. Liuium hiſtoricum, breuiterque eaſdem explicandi.

VInc autem quis locorum vſus, quæ laudandi, amplificandiq; ratio ſit, quanquam ſatis liquere putem, tamen nõ abs re fuerit, & hæc ipſa in hiſtoria, claſſicisq; authoribus paucis indicare. Narraturus T. Liuius contra Romanos res ab Annibale geſtas, vt ſtatim intelligi poſſet, qualis is eſſet qui tantum in diſcrimen Romanum nomẽ adduxerit, primum ipſum Ducẽ ea deſcriptionis loco depinxit his verbis: Miſſus Annibal in Hiſpaniam, primo ſtatim aduentu omnem exercitum in ſe conuertit. Amilcarem ſibi redditum veteres milites credere, eundem vigorem in vultu, vimq; in oculis, habitum oris, lineamentaq; intueri. Deinde

de breui effecit, vt pater in ſe minimũ momentum ad fauorem conciliandum eſſent. Nunquam ingenium idem ad res diuerſiſſimas parendum, atque imperandum fuit. Itaq; haud facile diſcerneres, vtrum Imperatori, an exercitui charior eſſet. Neque milites alio duce plus cõfidere: plurimum audaciæ ad pericula capeſſenda, plurimũ conſilij inter ipſa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par, cibi potionisq; deſiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum, ſomnique, nec die, nec nocte diſcriminata tempora, id quod agendis rebus ſupereſſet, quieti datum. Ea neque molli ſtrato, neq; ſilentio accerſita. Multi ſæpe militari ſagulo opertum, humi iacentem inter cuſtodias ſtationesq; militum cõſpexerunt. Veſtitus nihil inter æquales excellens: arma atq; equi cõſpiciebantur. Equitum, peditumque idem longè primus erat. Primus prælium inibat, vltimo cõſerto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil ſancti, nullus Dei metus, nullum iuſiurandum, nulla religio. Hactenus mores, ingeniumque deſcripſit, quæ quidẽ omnia ab eo, qui rem nudè explicare voluiſſet, omitti potuiſſent. Subijcit autẽ ex adiunctorum loco, his verbis: Cum hac indole virtutum ac vitiorum triẽnio ſub Aſdrubale Imperatore militauit, nulla re, quæ agenda augendaque magno futurã duci eſſet, prætermiſſa. Hæc quidem

cum illud tempus præcedant,quo belli dux declaratus eſt, omitti po uiſſent. Quæ ſequuntur ex adiūctorum,ſeu qui inde naſcituri cauſarum & euentorum loco ſumūtur, cur videlicet Annibal in ſuſcipiendo bello nihil prolatandū arbitretur,& dum Saguntinos petit,in Olcadum fines exercitum du cat?ſic ille.Cæterùm ex quo die eſt declaratus, vel vt Italia ei prouincia decreta, bellumq; Romanum mandatū eſſet, nihil prolatandum ratus, nec ſe quoque, vt patrem Amilcarem,deinde Aſdrubalem cunctantē caſus aliquis opprimeret:Saguntinis,inferre bellū ſtatuit. Quibus expugnandis, quia haud dubiè Romana arma mouebantur,in Olcadum fines prius,vltra Iberum(ea gēs in parte magis quàm in ditione Carthaginenſium erat) induxit exercitum. vt nō pe tiſſe Saguntinos,ſed rerū ſerie fin timis domitis gentibus,iungend que, tractus ad id bellū videri poſſet:His demū ſubijcit euenta,geſtæq; rei narrationem. Carteiam vrbē opulentam,caput eius gentis expugnat,diripitque: quo metu perculſæ minores ciuitates,ſtipendio impoſito imperium accepere. Victor exercitus,opulentusq; præda, Carthaginē nouā in hyberna eſt deductus. Ibi largè partiendo prædam,pręterita cum fide exſoluendo, cunctis ciuium ſuorum ſociorumque animis in ſe firmatis, verè primo in Vacceos morum bellum. Nuda hæc ſatis narratio eſt: niſi quòd obiter petitas ab adiunctis circunſtantias inſerat nonnullas:quod genus ſunt, vrbem eſſe Carteiam opulentam, & ſuæ gentis caput: tum exercitum

citum opulentum præda deductum eſſe. Proſequitur autem narrationem temporis, cuius mētionem facit, ſeruato ordine. Hermandica & Arbacala, Carteiorū vrbes, vi captæ. Arbacala & virtute, & multitudine oppidanorum diu defenſa. Ab Hermādica profugi, exulibus Olcadum priore æſtate domitæ gentes, cum ſe iunxiſſent, concitant Carpētanos, adortique Annibalem regreſſum ex Vacceis, non procul Tago flumine, agmen graue præda turbauere. Pura hæc, nudaque ſunt omnia, niſi quòd ab adiunctis eſt, oppidanorum virtute & multitudine Arbacalam diutius eſſe defenſam: neq; procul Tago impetū in Annibalis agmen eſſe factum. Quæ ſequuntur, paulò copioſiora ſunt. Nam & conſilia Annibalis aperit, propterea amnem traijcientis, ut in tranſitu fluminis hoſtes inuadere, & cauſas ferociæ hoſtium Carpentanorum, tum fuga Annibalis minùs timentiū. Atque hic Liuius, & a ſuo obiter teſtimonio amplificauit dū inuictā aciē dicit, ſi æquo certare, vt cāpo: ſic ille. Annibal prœlio abſtinuit, caſtriſq; ſuper ripam poſitis, cum prima quies, ſilentiūq; ab hoſtibus fuit, agmē vado traiecit, ualloq; ita producto, vt locū ad transgrediēdum hoſtes haberent, inuadere eos tranſeūtes ſtatuit: equitibus præcepit, vt cùm ingreſſos aquam viderent, adorirentur. Peditum agmen in ripa elephantes quadraginta diſpoſuit. Carpentanorum cum appendicibus Olcadum, Vacceorumque centum millia fuere. Inuicta acies, ſi æquo dimicaretur campo. Itaque, & ingenio feroces, &

multitudine freti, & quòd metu diſceſſiſſe credebant hoſtem, id morari victoriam rati, quòd intereſſet amnis, clamore ſublato paſſim, ſine ullius imperio, quà cuique proximum erat, in amnẽ ruunt. Hactenus conſilia, cauſasque expoſuit, quibus ſubijcit euenta, nempe infelicem Carpentanorũ pugnam, & deditionem. Et hæc quidem ipſa, ſatis à circunſtãtijs, quas explicat, illuſtrat his verbis: Et ex parte altera ripæ, vis ingens equitum in flumen immiſſa, medioq; alueo, haud quaquam pari certamine concurſum. Quippe vbi pedes inſtabilis, & vix vado fidens, vel inermi equite, equo temerè acto peruerti poſſet: eques corpore armisq; liber, equo vel per medio gurgites ſtabili, cominus eminusque rem gereret, pars magna flumine abſumpta: quidã verticoſo amne delati in hoſtes, ab elephãtis obtriti ſunt. Poſtremi, quibus ingreſſus in ſuam ripam tutior fuit, ex varia trepidatione cùm in vnum colligerentur, priuſquam ex tanto pauore reciperent animos, Annibal agmine quadrato omnem ingreſſus, fugam ex ripa fecit: vaſtatisque agris intra paucos dies Carpentanos quoque in deditionem accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore alia magis, alia minus, vt quæque res poſtulat, his ipſis ex locis extenduntur. Rariores autem comparationes ſunt locus, in hoc præſertim genere, omnino ad ornatum; amplificationemque accommodatiſſimus: vnde poetis, rhetoribusque copiam ſequentibus crebrior, hiſtoricis, ne ad ornandum magis, quàm ad narrandum

randũ orationem ſumpſiſſe videantur, minus familiaris. Porrò Sagunti oppugnationes, excidiumque quod proximè ſequitur, pluribus adiectis per iſtaſibus copioſiſſimè explicatur. Verũ hęc ipſa Liuiana ex locis aucta, amplificataque nuda, omni ornatu, quaſi veſtitu ſpoliata, ob oculos ponamus; vnde quid inter ieiunã neceſſariamq; narrationem, & copioſam locupletemque interſit, cognoſci poteſt. Miſſus Annibal in Hiſpaniam poſtquam mortuo Aſdrubale dux belli eſt declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitum ducit. Carteiam vrbem expugnat, diripitque. Minoribus deinde ciuitatibus metu ſubactis, exercitum Carthaginem nouam in hyberna deducit. Hic largè prædam partiendo, pręteritaque cum fide exoluendo, cunctis ciuium ſuorum, ſociorumque animis in ſe firmatis, vere primo in Vacceos motũ bellum, Hermandica & Arbacala Carteiorum vrbes vi captæ. Ab Hermandica autem profugi, exulibus Olcadum, cùm ſe iunxiſſent, concitant Carpentanos: adortique Annibalem regreſſum ex Vacceis, nõ procul Tago flumine agmẽ turbauere. Annibal autem traiecto amne, temerè inſequentes hoſtes ad centum millia, partim equitatu in flumine oppreſſit, partim in fugam cõuertit: vaſtatiſq; agris, & Carpentanos paucos intra dies in deditionem accepit. Breuis hæc, nudaque narratio eſt, quam vt vir ille eloquentiſſimus ex locis locupletarit, iam viſum eſt.

Cap. 9. DE VITVPERATIONE, ψόγος ἢ ςcè.

VItuperatio eſt ſermo exponens mala, quæ alicui inſunt. Differt autem à loco communi vituperatio, quòd locus communis pęnas expoſcit, vituperatio verò ſolum habet velut nudum conuitium.

Diuiditur autem in eadē capita, quibus Laus. Poſſuntq; vituperari eadem omnia, quæ & laudari.

- Perſonæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Bruta animalia.
- Plantæ.

Vituperamus verò & communiter & ſingulatim. Vbi verò prœmion feceris, adiūges genus, quod diuides eadem, qua in laude, ratione. Deinde educationem, & res geſtas, & Epilogum ita facies quemadmodum in laude.

VITVPERATIO PHILIPPI.

Exord. NEque virtutem merita laude fruſtari rectum eſt, neque itidem ſine reprehenſione dedecora relinqui: quoniā ſi non ita fiat, id quod pręcipium eſt amborum, præmium vtrique aufertur: laudandis quidem gloria rectè factorum, vituperandis

verò

verò ſcelerum turpitudo. Omnes autem malè adire æquum eſt, qui malos ſeſe præbuerunt: tantò magis verò omnibus Philippum, quantò omnes improbos longè omni ſcelere ſuperauit.

Natus eſt ex ea gente, quæ peſſima eſt omnium Barbarorum, & quę non certis cõſiſtere ſedibus potuerit propter ignauiam, ſed coacta ſit, locum è loco permutans, varijs erroribus iactari. Argiui enim primũ ipſos finibus exturbuerũt, hinc diu vagi, ad eam tandem, quam nunc incolunt, regionem perlati ſunt. Duplici itaque infęlicitate implexi, & quò melioribus coacti ſunt cedere, & quòd in imbecilliores violenti iniuſtiq; fuerunt, nunquam tutò habitare, aut vacuos metu agere potuerunt.

A gene re vel natione

Et cùm ex gente ignominioſa oriundus ſit, tamen ex Ciuitate magis etiam infami natus eſt. Vt enim abiectiſſimi Barbarorũ cenſentur Macedones, ita Macedonũ, eiuſque terræ velut quædam ſentina eſt Pella, vt in qua ciuitate nè fugi quidem ſeruorũ vllus ſi prouentus.

A patria.

Hac ergo progenitus patria, maiores habuit patria ipſa lõgè magis p. dẽdos Phil. n. inter maiores ipſius fuit, cui quò minus eius terræ regnũ obtingeret, obſtitit generis indignitas, atque dedecus. Huic ſucceſſit pater Amyntas, qui regnum alienis opibus tenuit, pulſum enim in regnum Athenienſes reduxerunt.

A maioribus. Philip. hic ſextus fuit Mace l. Aex. Huic autem nõ immediate ſucceſſit Amyntas ſed Europ. Europu Alcetas Alcetę Amyntas.

Tali igitur ortus patria, tales ſortitus generis autores, quod Thebanos moratus, primùm obſes fuit necquaquam is media in

Gracia

Ab educatione: Genus hominum humanũ in Græcos & Barbaros diuiſum.

Grçcia verſaretur, mores cõuictu mũtãns, ad meliora deflexit; ſed barbaricam ſemper impotentiam inter Græcam retinuit inſtitutionem, Cumque ſi omne humanũ genus in Græcos atque barbaros diuiſum, ipſe, velut ex vtriſque commixtus, ſimilem improbitatem in diſſimilibus gentibus exercebat.

A rebus perfidè geſtis.

Orſus ergo primùm cognata gẽte, ipſã in ſeruitutem redegit, velut à perfidia rerum ſuarum initia auſpicatus. Inde & finitimos agreſſus populos, perdomuit: captiſque deinde Pęonibus, Illyricos eſt adeptus. Triballorum quoque gẽtem inuadens, & quicquid præterea in proximo erat terrarum, omnio velut vno impetu deuicit. Et corpora quidem Barbarorum pugnãdo cępit, mentes autẽ cum corporibus nequiuit capere, nec eorũ animos pacis artibus ſibi cõciliare. Quamobrẽ ſubinde deficiebãt, & quanquam victoris crũdelitatẽ horrebãt, tamen rebellionem per omnes penè dixerim noctes ſomniabãt: vt q. operè foris ſeruirent, intus cogitatione eſſent liberi. Subactis ergo finitimis Barbaris, ad Græcos caſtra mouit, atq; adeo antequam ipſam Gręciã inuaderet, ciuitates, quę i Thracia Gręcię ditionis erant, euertit, cępitq; Amphipolin, Pydnam ſubegit, iſtisque Potidæam adiunxit: neq; Phoras extra Pagaſas, neque Magneſã extra Pheras omiſit: ſed cũ cte urbes Theſſalorũ capiebãtur, & velut generis mercedem ſeruitutem ferebant.

A morte is genere.

Dignum ſanè fuerit, exitũ quoq; ipſius receſere, poſtea enim quàm pleraque; quæ

inuaſit oppreſſerat, ſubieceratque contra fęderа eos qui fuerāt fœderibus deuincti, offenſi violatis fęderum ſacris Dei, conuenientem perfidiæ ſuæ finem dederunt. Neque enim in prælio pugnans cecidit, quò fortiſſimum aliquem mortis ſuę teſtem reliquiſſet, ſed in medio turpium voluptatū gurgite ſuffocatus, ſe dignū, ſepulchrū in earum fęditateq; inuenit, videlicet quemadmodum eius vita, ſic & mores intēperā-tiæ fœdum exemplum poſteris eſſet.

Quis autem eſt qui Echetum illi putet poſſe cōferri? Echetus enim preciſis extremis aliquibus corporis mēbris reliquū ſaluē corpus relinquebat: at Philippus totos cū corporibus ipſis homines perimebat; quantoq; ſæuius eſt totum deleri hominē quàm partem aliquam auferri: tāto perniciosior eſt Echeto Philippus. *A cōparatione.*

Ceſſare autem à ſceleribus ſuis Philippus neſciebat, cum mihi, victo magnitudine flagitiorum eius, neceſſe ſit, vt plura de ipſis facere verba deſinam. *Peroratio.*

SCHOLIA.

OMnia quæ laudātur, contraria vituperari poſſunt ratione. Ab Aphthonio cauſa exercitationis reprehenditur Alexādri pater, Amyntæ filius, Philippus, qui tamen vel dictorum vrbanitate, vel, vt relatū eſt ſupra, dexteritate ingenij ſuperabat ſeculi ſui Reges omnes. Quemadmodum autē laudari, ita vituperari poſſunt Perſonæ,

vt Ther-

vt Therſites, Res, vt ebrietas: Tempora, vt hyems: Loca, vt Euxinus: Nota, apud Plutarchũ in Eumene: Bruta animalia, vt cocodrillus: Plantæ, vt crambe.

Clari-tas. n. generis quotio-les cir-ca vitia, & inui-os ma-gis fa-cit. Quiut. Adno-auim' uprà x Quī. ... nō ... o lau-ari, qđ ... bue-... quis ... ſed ... ijs ho-... e ſit ... ius.

Adiungens, &c. In genere, nationis, patriæ, maiorum atque parentum circunſtãtiæ ſunt excutiendæ. Quæ omnia ſi clara contigere, oſtendendum eſt. Illa vitiorum omni genere contaminaſſe, quem vituperandum ſuſceperis.

Educationem, &c. Quòd ſi is, quẽ vituperare cõſtitueris, claris natalibus, & egregijs animi, corporis, atque fortunæ dotib. conſpicuus præfulſerit, dices à maioribus illud degeneraſſe. Animi dotibus ad dolos & fraudes abuſum. Bonis corpis ad libidinem, cędes, rapinas. Diuitijs ad multorum perniciem, & publicas ſeditiones fouẽdas.

Fruſtrari, &c. Fruſtro actiuum, & fruſtror commune verbum legitur. Eſt autem ſenſus: qui crimina non accuſant, ij nominus peccant, quàm qui virtutes non laudant, non enim decet virtutem ſine laude, nec malitiam ſine vituperatione atque reprehenſione relinqui.

Aequum malè audire, &c. Vt ſemẽtem, iuxta prouerbium, quis fecerit, ita metet. Et, qui, quæ vult dicit aut facit, quæ non vult audiet: benedictis aut factis qui certat, audiet bene.

Peſſima barbarorũ, &c. Huius gẽtis barbariem Stratonius Muſicus Atheniẽſis notare ſolitus fuit, qui ad diſcipulum ſtupidum ſolebat exaſperatus dicere, ἀς μακεδονίαν pro, εἰς μακαρίαν, quo dicto prouerbiali

preca-

precamur exitium. Macedoniæ autem deſcriptionem habet Pomponius Mela lib.2. cap.3. Liuius lib.2 belli Macedonici.

Ad hiſtorię verò pręſentis cognitionem pertinent ea, quæ Iuſtinus habet lib. 8.& 9 Thucidides belli Pelopon. lib. 2. Plutarchus in vita Alexādri. Paulus Oroſius li.3. cap.12.ad 15.

Argos. Argiui, &c. Argos, & Lacedemon duę clariſſimę vrbes, Gręcię quadā lumina fuerant, vt ait Liuius lib 4. belli Macedonici. Ab Argos Argiui & Argoliciinde Macēdonum Reges oriūdos fuiſſe Liuius teſtatur.

Dupl ce, &c. In duplex, inquit, malū inciderunt, & quòd Argiuis fortioribus cedere, & iam exules ad inopiam redacti, alijs imbecillioribus vim inferre coacti fuerūt, quorum illud ignauiæ, hoc rapacitatis atq; impietatis euidens fuit argumentum.

Pellæ. Pella &c. Vrbs eſt Macedoniæ, quā autore Pomponio Mela fecerunt maximè illuſtrem Philippus Gręciæ domitor. Alexander etiam Aſiæ, Hinc Pellęus Alexāder dictus. Iuuenalis Satyra 10.

Vnus Pellęo iuueni non ſufficit orbis.
Aeſtuat infelix anguſto limite mundi,
Vt Gyaræ clauſus ſcopulis, paruaq; Seripho.

Inter Coranū vel ſecūdū alios Cranaū primū Macedonū reges, & Philip us, &c. Philippus, inquit, qui Alexandri pater erat, auum habuit eiuſdē nominis, hominem ignobilem, ſed in Græco πρόγονος eſt, hoc eſt proauus, ex Iuſtino igitur Philippi genealogiam ita colliges:

Coranus in Æemathia vrbem Edyſſam oppidanis non ſentientibus, per imbres & nebulas cap arū greges ſecutus occupauit.
Cora-

Perdi- am re nauit Cœnus c Thy- mus : uartus uit Per dicas.

Corano ſucceſſit. Perdica, huic Ægeus qui ſucceſſorem filiũ reliquit Philippum huius proauum. Philippus autẽ paruulũ reliquit Europum patrem Amyntæ, Amyntas Philippum genuit, Alexandri patrem.

Apud Thebanos obſes, &c. Obſides ob fidẽ ſeruãdam dabãtur obſidionis tẽpore. Thebis autem obſes fuit Philippus, Oroſius lib. 3. cap. 12. Iuſtinus lib. 6. Philippus inquit, obſes triennio Thebis habitus, Epaminũdæ, & Pelopidarũ virtutib. eruditus. Aphthonius ait πάραθθν αἰοις ὡμήρευε id eſt apud Athenienſes obſes fuit, vt intelligas à patre Athenienſibus obſidem datũ.

Pęnonibus, &c. Sũt eni Macedonibus finitimi, Macedon a enim à Macedone Oſyridis filio dicta, Pœoniam habet à Septentrione, Illyriam ab Occidente, Thraciam ab Oriente, Theſſaliam à Meridie. Fuit olim centum quinquaginta populorum, ac duobus inclyta Regibus, Philippo ſcilicet, & Alexandro. Vide. Plin. lib. 4.

Illyris.

Illyricos, &c. Illirici sũt in ſinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici latus Illyris, vt Pomponius Mela lib. 1. cap. 3. Philippo autem primum certamen fuit cũ Athenienſibus, quibus per inſidias victis, in Illyrios bellum tranſtulit, multa Millia hominum occidit, vrbemque nobiliſſimam Lariſſeam cępit, vt ait Iuſtinus libro 10. Diodorus libro 2. de rebus Alexandri, ait: Philippus anno ſecundo regni ſui habita concione, & militibus animatis in Illyrici fines cum decem millibus peditum, & ſexcentis equitibus intrauit.

Triual-

Triballorum,&c. Illyricorũ id genus eſt vt ait Liuius lib. 7. belli Punici, qui ſcribit, Philippum cùm vrgeri ſuos videret, in cohortem Romanam incurriſſe, atque ibi equum pilo traiectum in caput Regem effudiſſe. Plinius li. 4. cap. 10. Triballos in finibus Macedoniæ collocat. Triba li.

Ad Græcos,&c. Nulla fuit apud Philippũ turpis ratio vincendi. ſecuris omnibus Thermopylas occuparat. Vide Iuſtinũ lib. 8. & 9. Græciam totam propè conſilijs præuenta viribus domuit, Oroſius lib. 3. cap. 12.

Thracia,&c. Ante Sython fuit dicta. Vide Gellium lib. 15. cap. 7. de qua Plin. us lib. 4. cap. 11. Appellata fuit ab aſperitate, vel ſecundùm Tortellium, a feritate, θρασυ, ferum & temerarium. Thra cia.

Amphipolin,&c. Inter Neſtõ & Strymõna, fuerunt Apollonia & Amphipolis, vt ait Põponius Mela lib. 2. cap. 2. Neſtos autem & Strymon fluuij ſunt in Thracia De Amphipolitanis Diodorus Siculus lib. 3. Amph polis.

Pydnam,&c. Ab Amphipoli ſubitò Pydnam occupauit, & Olynthijs ad obtinendam Potidæam tulit auxilia, vt ait Diodorus Siculus.

Potidæam,&c. Põponius Mela lib. 2. c. 2. Pallene, inquit, ſoli patentis, vt quinque vrbium ſedes ſit atque ager, tota in altum abijt, anguſta ſatis vnde incepit: ibi eſt Potidœa. Eius meminit Plutarchus in Alexandro.

Pheras,&c. Phera ciuitas in Theſſalia, Plinius lib. 4. cap. 8. Hinc Phereus. Ouid. in Epiſt. Phæræ

Ipſe

Pagaſa.

Ipſe repertor opis vaccas pauiſſe Pheræas
Fertur, & à noſtro ſaucius igne fuit.

Extra Pegaſas &c. Moſellanus ita reddidit hunc locũ: victorias cumulare ad properans non quieuitdo nec Pherę, Pagaſæ, Magneſiaque, imò Theſſaliæ ciuitatis omnes barbarę ſeruitutis iugum acciperent, & generis ipſius veluti notam portare ſuſtinerent. Pagaſam autem Plinius li. 4 oppidũ Theſſalię tradit. Meminit eius Pomponius Meſa lib. 2. cap 3.

Magnetida.

Magneſiã, &c. μαγνήσιαν Magneſiã Græciæ regionem, annexam Theſſaliæ Plinius tradit lib. 4. capite octauo. Argo Magnetida hoc eſt. Theſſalicam appellat Ouid. in Epiſtolis.

Fœderibus deuincti, &c. Cũ Philippus ſe excluſũ ab ingreſſus Græcię, perſtrũctis Thermopylis vidiſſet, paratum in hoſtes bellum vertit in ſocios. Nam ciuitates quarum ante dux fuit, ſibi gratulantes & excipiẽtes, hoſtiliter inuaſit, crudeliterque omnia diripuit, liberos coniugesque ſub corona vendidit. Oroſius li. tertio, capite duodecimo.

* Celebrabantur nuptiæ Philippo ſuccẽſebat Pauſanias quod is ſtuprũ ſebi il-

Voluptatũ gurgite, &c. Etenim deſtinato lætitijs die * fuit interfectus in theatro per Pauſaniã, cũ regnaſſet annos quatuor ſupra triginta. Diodorus viginti quatuor annos duntaxat regnaſſe Philippũ ſcribit. De eo hæc Oroſius lib. 3. cap. 14. Cum ad ludos magnificè apparatos inter duos Alexandros filium atque generũ cõtendere et, a Pauſania nobili Macedonum adoleſcẽte, in anguſtijs ſine cuſtodibus circumuẽtus, occiſus

occiſus eſt. Mortis eius meminit Valerius lib. 1. cap. vlt. de miraculis.

latum vindicasse neglexisset.

Echetum, &c. Echetus Epirotarũ Tyrã nus, qui regionem hominibus ingreſſis na res, aures atque pudenda reſcindere ſole bat, & obijcere canibus. Vnde Antinous Odyſſeæ decimo octauo apud Homerum ait ad Irum: Si te vicerit medicus, mittam te ad Echetum, vt tibi nares & pudenda præcidat, & canibus obijciat.

Echet.

VITVPERATIONIS PHALA-ridis exemplum.

VT virtute præditos gloria, ſic vitijs cõtaminatos perpetua comitatur igno minia, qua digniſſimus Phalaris, cuius cru delitas, antequàm naſceretur, matris ſom nio comprobata eſt. Vide Ciceronem primo de Diuinatione libro.

Cuius parentes turpiſſimos, vt indignos æterna fama, ſed tenebris Cimmerijs ob ruendos, plerique autorum ſilentio præte rierunt.

A maioribus.

Nactus præclaram Agrigentum patriã: quam vt Empedocles eximijs animi dotib. illuſtriorem, ita magis famoſam crudelita te ſua reddidit ille.

A patria.

Phalaridis imperium tam fuit truculen tum, vt prouerbio locum fecerit. Qui tan to incluſos æneo reos torrebat, & igne ſub iecto cruciabat. Meminit Plin. lib. 39. c. 8. Ouidius in Triſtibus. Valerius lib. 9. cap. 2.

A rebus geſtis.

Factis igitur digna morte ſuccubuit. Nã in eum impetum faciens Agrigentinorum

mul-

multitudo occidit,& Tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem Officiorum ſecũdo, Valeriũ lib. tertio, cap. 3.

A comparatione. Crudelis quidẽ Procuſtes, ſed lõgè crudelior Phalaris. Ille ſolebat in Attica regionẽ nonnullos hoſpites interimere, poſt vt Plutarchus refert, à Teſeo interfectus: hic autem eò crudelitatis proceſſit, vt eius ſupplicio non debeat vna parari ſimia, nec ſerpens vnus, nec culeus vnus. In parricidas hoc eſt inuentum ſupplicium.

Epilog. Finem dicendi faciam, perpendens meam dicendi facultatem imparem eſſe tot criminibus illius recenſendis, nedum oratione condigna vituperandis.

ALIVD EXEMPLVM Vituperationis Paridis.

CVm nulla hominibus capitalior peſtis accidat, quàm voluptas, bono iure vituperandi ſunt, qui, poſthabitis omnibus virtutibus, veluti, pecudes, illam malorum omnium eſcam ſunt amplexi. Quorum in numero Paris, Epicuri de grege porcus.

A natione. Natus in Phrygia, quæ neminem frugi produxit, ſed quos tympana & buxus iuuit, non claſſica, vt ait Virgilius in nono. Hinc barbaris, ſeruilibus, ac ſtupendis ingenijs horrentes prodiere omnes homines, vt prouerbijs locum fecerint: Phryx plagis emendatur. Et; Serò ſapiunt Phryges.

A Patria. Patriam ſortitus Troiã, quam, cùm illuſtrare virtutibus deberet, omnique beneficiorum genere beatam reddere, funditus perdidit

Nulla

Nulla reſulſit in eo maiorum claritas, & ſi qua fuit, eam turpiſſimis facinoribus conſpurcauit, ac tenebris (vt aiunt) Cimmerijs inuoluit. Auus fuit Laomedon inſignis perſidia. Qui pactam pro conſtructis Troiæ mœnibus mercedem negauit Apollini atq; Neptuno, violauitque ſacram iuriſiurandi religionem, quæ ſemper ab alijs inuiolatè, ſanctiſſimeque habita eſt. Vide Gell. lib. 7. cap. 18. — A maioribus.

Patrem habuit, qui ſeruitutem perpetuã ſeruijſſet, ſi non precio fuiſſet redemptus. Etenim puer ab Hercule captus, cũ Heſione ſorore, pecunia ſolus redimi potuit, vnde Priamus dictus, qui prius appellatur Podarces. Porrò ſi qua fortaſſe fuerunt in eo virtutis ornamenta, Paris tamen ab ijs deflexit ad omnem libidinis turpitudinem. — A parẽtibus.

Cũ in vtero mater Hecuba geſtaret Paridem, ſomniauit ſe facem parituram, quæ totam incendio Troiam eſſet abſumptura. Nec vanum fuit ſomnium. — Ab ijs quæ natiuitatẽ præceſſerunt.

Quem mater occidere debebat, Idæis paſtoribus educandum tradidit, vbi ferinam inter pecudes & iuſta ferarum barbariem imbibit, turpiſſimoque libidines crimine, animum coinquinauit, vſus infami turpis Oenones conſortio. — Meminit Quĩ. l. 3. c. 7. ex Hõ. lib 6. Iliad. Ab educatione.

Cũ duæ ſint viæ, altera uirtutis aſperior, altera vitiorum planior, & amœnior, non illam, vt Scipio Aphricanus, apud Sil. Italicum libro 15. ſed hanc, quam ſtulti ſolent, ingreſſus, cõſequutus eſt digna meritis præmia, nimirum Iliada malorum. — A vita inſtit. Vt etiã Herculesapud Prodicum:

Studia virtutis auerſatus, neminem audi-

de quo Xen. 6 Mem. & Cic. Offic. 1. uit recta monentem: vnde ſalutarem Palladis exhortatione reſpuit, amplexus illecebras peſtiferas Veneris, quæ blando quidē, ſed pernicioſo latrocio permulſum rapuit ad crudelia fatorum diſcrimina. Vide Plutarchum in Homeri vita.

A diſciplinis. Alludit ad vulgatū Paridis iudicium. Egregia forma conſpicuit enituit atqui iuxta Socratis præceptum, inſpecto ſæpius ſpeculo non cauit, nè quid in illa committeret indignum. Acceſſit tantum robur, atque laterum firmitas, vt in agonali certamine

A dotibus corporis. vicerit Hectorem, ſed omnia luxu, atque voluptatibus exhauſta defluxerunt. Hinc non immerito reprehēſus ab Hectore apud Homerum Iliad 2.

A fortunæ bonis. Quas opes habuerat in turpiſſimos amoris fœdioris abuſus profudit, & quibus patriam debebat iuuare, ijs perniciem adduxit.

A reb. geſtis. A Priamo receptus in regnum, non virtute regia dignum aliquid meditatus fuit, ſed deterrimę libidinis impulſu nauigauit Spartam, vbi hoſpitis Menelai in Cretam abeuntis, vxorem illecebris expugnatam abduxit, & in patriam ipſiſſimam malorum lernam inuexit.

A gñe mortis. Hoc eſt cruore modiēs aſpectus eit. Condigno, quod flagitijs meruerat, ſupplicio affectus mortem obijt, qualem Tyrāni, ſcilicet non ſiccam.

ANNIBALIS VITVperatio.

Exord. IN Republ. libera magnam ſæpenumero commoditatem afferunt conuitiatores: Solent

Solent enim efficere, vt ex vitioſorum hominum reprehenſione purior vita cùm oratione, tum moribus exoriatur. Vnde Philippus ille Macedonum Rex, calumniatori bus ſuis plurimam ſe dicebat habere gratiam, quod ſuis conuitijs efficerent, vt ipſe melior euaderet: dum conor, inquit, illos dictis pariter ac pactis mendacij conuincere. Et Annibal ipſe aut eius ſimiles homines improbi, non excandeſcent, imo gratiā habebunt, quod iuxta vituperandi libertas meliorem afferat viuendi rationem.

Natus eſt ex ea gente quæ facto Barchina dicebatur, à Barcha Didonis ſocio, qui natale ſolū in arida Libya tenuit ita obſcurum, infœcundum, barbariciſque hoſtibus refertum, vt id relinquere, & in Aphricam tranſmigrare compulſus fuerit, vel rerum inopia coactus, vel hoſtiū metu perculſus. Iam in Aphrica talis contigit populus, cuius propter inſignem perfidiam ſuſpecta fides prouerbio locum fecit. A genere.

Oriundus itaque ex horrido, & tam infauſto loco, patriam ſortitus eſt Carthaginem. Cuius ciues odijs ſemper atque vitijs propè maioribus certarunt, quàm virtutibus. Vnde per ignauiam & rerum omnium imperitiam amiſerunt Siciliam atq; Sardiniam, prouincias omnium florentiſſimas. A patria.

In maiorum eius numero, quem laudandum magis exiſtimarunt, Aſdrubal erat, is ſcilicet, quo nemo fuerat crudelior: cuius efferata ſæuitia dolo, & inſidijs Xanthippi Marcum Attilium Regulū, ſpiritus religioſiſſimi virum cœpit, & miſeris modis excru A Maioribus.

eſt anno ab vrb. condita 496 autore Polybio

ciatum interfecit. Quod vel ſolum immane facinus Dij videre non potentes, ſeruum immiſerunt, qui de viro deterrimo pœnas ſumeret, & diuinum factum quaſi miraculo comprobaret. Hic enim quod Dominum ſuum occidiſſet, Tyrannum ſubitò aggreſſus interemit, cumque comprehenſus omni modo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta cœperat, in ore conſtantiſſimè retinuit, eoque fuit habitu oris, vt ſuperante lætitia, dolores ridentis etiã ſpeciem præbuerit. Valerius libro tertio capite tertio. Liuius in præfatione bellorum Punicorum.

A parẽtibus.

Patrem habuit Amilcarem, Tyrannũ peſtilentiſſimum, qui vt ſui ſimilem, hoc eſt natiuæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, vndecim annos natum, aris admouit, vt odium in Romanos perenne iuraret, & hic maturè patris veſtigia ſecutus, odij magnitudinem oſtendere cupiens, inflixit in terram pedem, ſuſcitauitque puluerem, dicens: Tum belli finis erit, cùm alterutra pars in habitum pulueris redacta fuerit. Vide Valerium libro nono, capite tertio.

Ab iiſq̃ n t u ta tẽ ſecuta.

Patris igitur veſtigia ſubſecuturus, certæ prædictionis ſomnium vidit, votiſque ſuis conuenientem imaginem hauſit. Exiſtimauit enim miſſum ſibi à Ioue mortali ſpecie excelſiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ Ducem, cuius monitu primo veſtigia nullam in partem ſecuti oculis, mox humani ingenij prona voluntate vetita ſcrutandi ponè reſpiciens, animaduertit immenſę magnitudinis ſerpẽtem cum ingenti arborum

ac

ac virgultorum ſtrage ferri concitato impetu omne quicquid obuium fuerat proterentem, poſtque eam magno cum cœli fragore erumpentes nymbos, lucemque caliginoſis inuolutam tenebris; attonitus deinde quidnam eſſet monſtri, & quid portenderet, interrogauit: Hic Dux, Italiæ, inquit, vaſtitatem vides, vt ait Valerius lib. 2. c. 5. Eadem Liuius habet primo belli Punici 2. Sillius libro tertio. Cicero de Diuinatione lib. primo.

In Prætorio patris educatus fuit, vbi nihil præter mera tyrannidis exempla vidit. Eum Aſdrubal, vix dum puberum, ad ſe accerſiuit, vt militiæ aſſueſceret, inque paternas opes ſuccederet: ſed optimus vir Hanno factionis alterius princeps, animaduertens peſſimam adoleſcentis indolem, ipsũ domi tenendum ſub legibus, ſub magiſtratibus docendũ, viuere æquo iure cum cæteris cenſebat, nè quãdoque paruus hic ignis incendium ingens exuſcitaret. At pauci ac fermè optimus quiſq; Hannoni aſſentiebãtur: ſed (vt plerũque fit) maior pars meliorẽ vicit, vt ait Liuius. Prudenter aũt Hãno, nã Annibal ferus, immaniſq; natura, adiunxit a pueritia prima diſciplinam, qua non iura, non leges, non ciuiles conſuetudines, ſed bella cædesque, & hoſtiles proditiones tractare didicerat. Itaque crudeliſſimus euaſit dux, & fallendis hominibus calidiſſimus. Nam ad decipiẽdum hoſtem ſemper intentus, quos aperto Marte ſuperare non poterat, dolis aggrediebatur, vt refert Plutarchus. Ab Educatione

Ab inſti- tutione — Optimos quidem præceptores conſecutus erat, ſed omnes naſo ſuſpendens per arrogantiã, in bonis diſciplinis nihil promouit: etenim oratorem atque philoſophum eloquentiſſimum Peripateticũ Phormionẽ audiuit Epheſi, de Imperatoris officio, & de omni re militari copioſiſſime differẽtẽ: pauloq; poſt rogatus quidnam de illo philoſopho iudicaret, reſpondit multos ſe deliros vidiſſe ſenes, ſed qui magis quam Phormio deliraſſet, vidiſse neminam. Cuius rei meminit Cicero de Oratore lib. 2.

A legũ cõtemptu. — Legum iuſtitiam nihil curauit, fœdera rupit, Legatos P. Valerium Flaccum, & Q. Fabium Pamphilum a ſocijs & pro ſocijs miſſos, contra ius gẽtium non audiuit, nec in caſtra admiſit. Et quas in leges patrias delinquendo pęnas meruerat, eas aſtutia mirè ſolitus auertere. Sic a Dulio conſule nauali prælio victus, timensq; claſſis amiſſæ (capitale enim Carthaginenſibus ex publico legum decreto fuit, ſi quis ducum iniuſſu populi pugnaſſet infęliciter) pænas dare, ex illa infelici pugna prius quam cladis nuntius domum perueniret, quendam ex amicis compoſitum & inſtructũ Carthaginem miſit. Qui poſtquam ciuitatis eius Curiam intrauit, conſulit, inquit, vos Annibal, cùm dux Romanorum magnas secũ maritimas trahens copias aduenerit, an cũ eo cõfligere debeat: acclamauit vniuerſus Senatus, non eſse dubium quin oporteret. Tum ille conflixit, inquit, & ſuperatus eſt. Ita liberum his nõ reliquit id factum damnare, quod ipſi fieri debuiſſe indicauerant.

vt ait Valer. lib. 7. cap. 3.

Rupto quòd primo bello Punico fuit ictû fęd ere, totius Italiæ agros ferro & igne vaſtauit, quod ſcelus vt pro ſua libidine pa traret, occaſionem quæſiuit, nec quæſita defuit. Erant in Hiſpania Saguntini, quaſi medij inter Romanorum & Carthaginenſium fines, iure fęderis in libertate relicti. Hi poſtea totos ſe Romanis addixerant, initaque ſocietate Romani imperij fidiſſimi cultores habebantur. Quare Annibal conſtituit animo, nihil opportunius fieri poſse ad eliciendum Romanorum iram, ac incendium quod ſibi optatiſſimum erat, concitãdum, quàm Saguntinos armis belloque laceſsere. Sed priuſquã ſocios populi Romani aperte adoriretur, ſtatuit in Olcadas, aliósque trans Iberum populos exercitum ducere, ac eis ad deditionem compulſis, aliquam Sagunto nocendi cauſam reperire, qua non tam meditato conſilio a ſe illatũ, quam a Saguntinis contractum bellũ videri poſset. Primùm igitur Olcadum gẽte ad deditionem compulſa, Vacceos deinde aggreditur; agros deinde populatur, oppidaque multa expugnat, vt ait Plutarchus. *A. rebi geſtis.*

Annibalis maiore ex parte virtus ſæuitia conſtabat: argumento fuerunt multa, cùm primis illud quod in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit; vt æquè terreſtrium ſceleſtũ Carthaginenſium copiarum egreſſum terra, quàm maritimarũ Neptunus experiretur. Idem captiuos oneribus, & itinere feſsos, prima parte pedum ſuccisa relinquebat.

Quos vero in caſtra produxerat, paria fratrum & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat, neque ante ſanguinem explebatur, quàm ad vnum victorem omnes redegiſſet. Iuſto ergo illum odio, verum tamen tardo ſupplicio ſenatus, Pruſiæ Regis factum ſupplicem, ad volũtariam mortem compulit, vt ait Valerius lib. 9. cap. 2. Nonnullis quidem virtutibus Annibal prędiꝑus erat, ſed eas ingentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica, nihil veri, nihil ſancti, nullus Dei metus, nullum iuſiurandum, nulla religio, vt Liuius ſcribit.

A corporis dotib. Nullo quidẽ labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par, cibi potuſque deſiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum ſomniq; nec die nec nocte diſcriminata tempora, id, quod gerendis rebus ſupereſſet, quieti dabatur, ea neque molli ſtrato, neque ſilentio accerſita: ſed tantum id corporis bona luxuria fregit, maximè Campana, per quàm vtilis Imperio Romano. Inuictũ enim armis Annibalem illecebris ſuis complexa, vincendum Romano militi attribuit. Illa vigilantiſſimum ducem, illa exercitum acerrimũ dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vſu laſciuiore ad ſomnum ac delitias euocauit, at tum demũ fracta, & contuſa Punica feritas eſt, cũ Seplaſia, & ei Albana caſtra eſſe cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius? quibus virtus atteritur, victoriæ languеſcunt, ſopita glo-

ria

rit in infamiã conuertitur, animiq; pariter & corporis vires expugnant.r, adeo vt neſcias ab hoſtibus, nè ab illis capi pernicioſius habendum ſit, vt ait Valerius Maximus lib.9.c.1.

Opes, quas apud milites plebemq; pluſquam modicas hab.bat, aſſiduis rapinis auxit, quibus hominum animos ſollicitauit, & corrupit, vt largitionibus ſibi fauorē aucuparetur, viamq; ad dominationē præſtrueret. Libido enim maxima inuaſerat Reipublicæ capiundæ, ſibique regnum parandi. A fortunæ bonis.

Ingratos Carthaginenſes appellat Valerius Maximus, quod in animum induxerint ē conſpectu ſuo ſubmouere Annibalē, qui pro eorum victoria tot Imperatores, totq; exercitus Romanos trucidauerat. Sed illi iudicio meo prudentes, iuſtis rationibus adducti, nocentiſſimam beſtiam relegarunt, interturbatorem publice pacis, totque cladium autorem truculentiſſimum.

Eiectus igitur in exilium, ad Antiochum Regem Syriæ confugit, quo victo, ad Pruſiam, Bithyniæ Regem conceſſit, vnde Romam legatione repetitus, hauſto, quod ſub annuli gēma habebat, veneno, abſumptus eſt: ita morte non glorioſa ſuccubuit, vitam inſecuta turpiſſimam.

Peſtilens & crudelis C. Flaminius erat; qui miſerabilis illius ad Thraſymenum pugnæ cauſa fuit: Sed longè peſtilentior; atque crudelior Annibal. illum ſemel Rempubl. affligere ſtultitia coegit, hunc autem furor ad maximas clades ſæpenumero pertraxit. A Comparatione.

Plura dicere ſuperſedeo, ineptus enim haberi poſſem, ſi crimina Annibalis omnia quæ nullum nocendi finem habuerunt, ſtuderem exigua, quam habet oratio mea, facultate complecti.

Cap. 10 DE COMPARATIONE, quæ σύγκρισις Græcè.

Comparatio eſt oratio, ex collocatione aliquid diſquirens, quo id, quod comparatur in manus extollat, aut oſtendat æquale.

Comparantur autem vel bona bonis, vel bona malis, vel mala malis, vel parua maioribus conferuntur. Prorſusque comparatio duplicem habet uel laudem, vel vicuperationem, vel alterutrum ex laude, vituperationeq; compoſitum. Omnis autem comparationis locus admodum difficilis eſt, præſertim ſi parua maioribus conferas.

Comparari uerò omnia poſſunt, quę laudari, quæque vituperari:

- Perſonæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Irrationalia animalia,
- Plantæ.

Non oportet autem comparantem totas res totis conferre, id enim ſupinum, inefficax, & nequaquam eſt pugnax, ſed capiti caput conferendum, hoc enim vehemens; atque diuidere totas, laudis eſt, non compa-

ratio

ratio autem in hoc non eſt poſita, quando totum hoc præexercitamentum comparatio vocatur; vt,

COMPARATIO ACHILLIS & Hectoris.

VOlenti mihi virtutem conferre virtuti, cum Achille haud immeritò cópōnēdus fuerit Hector. Sunt quidem ipſæ per ſe virtutes nimirum abundè honeſtæ, comparatæ tamen, admirabiliores videntur. Prooemium.

Patria ergo nati ſunt non eadem, laudata tamen vterque. Ille enim in Phthia, vnde Græciæ ipſius primum prodijt cognomentum: hic verò Troiæ, cuius conditores Deorum quoque promiſuerunt. Quòd ſi ari natum eſſe loco affert aliquid ad laudē, nihil quidem hac in parte Achilli poſthabendus eſt Hector. A loco.

Nati autem vterque præclara patria, patrem quoque generis habuerūt dignitatem, vterque enim ad Iouem originem ſuam initiumque generis ſui refert. Pelei enim filius Achilles fuit Æaci verò Peleus, & Aeacus Iouis. Sic quoque Hector Priami, Priamus autem Laomedontis, & Dardani Laomedon filius, Dardanus quoque Ioue prognatus eſt. A Parētibus.

Progenitore autem Ioue nati vterque, reliquam quoque maiorem ſeriem habuerunt claritudine æqualem. Vt enim Achilles Æacum habuit & Pelea, quorum ille Græcos à ſiccitate penuriaque liberauit, Hic Lapithis deuictis ob egregiam virtutē A Maioribus.

Dea coniugium eſt aſſecutus. Sic Hectoris Dardanus progenitor fuit, Deorum primùm dignus habitus conuictu, pater autẽ Priamus imperauit vrbi, cuius muros ipſi quoque Dij, fundarunt. Quod ſi non minus eſt, quam Deæ ſortitum eſſe coniugia, Deorum, idque optimorum, menſa conuiuioque vſum eſſe, nihil eſt, quod quiſquam maiorum gloria Hectori præferat Achillem.

b educatione. Talibus autem, vterque maioribus procreati, ambo ad fortitudinis ſe ſtudia contulere. Et ille quidem a Chirone educatus eſt: huic Priamus ipſe præceptor, velut naturæ quadam via, virtutis monumenta tradebat. Par itaque, ſimilisq; ducatio parem vtrique conciliat laudem.

reb. geſtis. Vt autem ad virile peruenere robur, eodem in bello par vterque animi, virtutisq; ſpeciem præbuerunt. Hector enim Troianos ducebat, ſolusque velut obex, propugnaculumq; ciuitati datus, tuebatur ipſam, ſtetitq;, quamdiu fauentib. Dijs & auxiliantibus eſt vſus. Cadens deinde, ipſam quoque Troiam poſt ſe traxit atque euertit. Achilles vero Græcorum præerat armis, terroreque omnes vincebat Troianos, Palladis fultus numine atq; auxilio, occũbẽsq;, ſpem victoriæ in reliquum abſtulit Græcis.

Mor. Et ille quidem victus a Pallade interijt, hic autẽ cecidit ab Apolline confoſſus. Natique ambo ex Dijs, ambo quoque Deos habuere mortis autores, vtque diuinitus generis initia, ita vitæ etiam exitum accepere. Quod ſi ſimilis vtrique vita fuit, ſimilisque

mors

mors vtrumque abſtulit, quid eſt quo non Hector parſit, quoq; cedere d'beat Achilli.

Plura erant, quæ dicere in de vtriuſq; virtute, niſi quemadmodum in his, quæ dixi, ita in reliquis per omnia ipſorum gloria eſſet æqualis. Epilog.

SCHOLIA.

COmparatio ſecundùm Priſcianũ, eſt, vel ſimilium vel diuerſorum, vel minorum ad maiora, vel maiorum ad minora collatio.

Differt ab ea, quę inter Schemata ſentẽtiæ numerum à Rhetoribus, quòd hęc breuis ſit exornatio, illa exercitationis ſtudio ſuſcepta, inſtar laudis vel vituperationis fuſius tractari ſolet.

Bona bonis, &c. Vt ſi Æneam Numæ comparueris, Sapientię fortitudinem, Iuſtitiam pietati.

Bona malis, &c. Bonitas enim ex malorum comparatione magis eniteſcit ac effulget, vt Sapientia comparata ſtultitiæ, pax diſcordiæ, Sobrietas ebrietati.

Mala malis. &c. Vt ſi ebrietas cum adulteria conferatur, Philippus Echeto, Procuſtes Phalaridi.

Parua maioribus, &c. Res exiguę verbis attolli poſſunt, vt ſi ex muſca feceris elephantum.

Duplicẽ habet laudẽ, &c. Per loca laudis proceſſuri, comparabimus & vrbem vrbi, ex qua sũt viri, & genus generi, & victum victui, & profeſſiones profeſſionibus, & geſta geſtis, & ea quæ accidũt extrinſecus,

vt diuerſos mortis modos,& quæ eam ſũt ſecuta. Similiter ſi arbores comparare volueris, conferes etiam præſidẽtia eis numina,& loca in quibus naſcuntur,& fructus,& vtilitatem,& ſimilia. Res quoque ſi cõpares,& extolles, qui primi eas inuenerint,& eos conferes. Præterea qualitatem animi & corporis.

Alterutrum,&c. Alterutrum aliquando vituperantes, alterutram laudamus: vt ſi cõparemus iuſtitiam & diuitias.

Locus difficilis,&c. Vnde fortem, vt Priſcianus ait, oratorem exigit, & callidum & celerem, vt agiles poſſit ſemper facere trãſitiones.

Perſonæ,&c. Vt in Oratione pro Cluentio, vbi Mileſia & Oppianicius cõferuntur: Illa à ſecundis hæredibus pro abortu pecuniam acceperat: Hic idem effecerat per alieni corporis cruciatum.

Res,&c. Ita conferri poterit Academia aliqua cum alia: vrbs cum vrbe, locus cum loco,&c.

Tota res totis,&c. Non fuerit neceſſe inquit, vt aliquam rem per omnes ſuas partes cum alia conferas, vt caput Demoſthenis cum capite Ciceronis, humeros cũ humeris, manus cum manibus, pedes cum pedibus. Sed magis, vt ſecundum locos generis demonſtratiui compares genus Demoſthenis cum genere Ciceronis, patriam cum patria, educationem cum educatione, res geſtas cum rebus geſtis,&c.

Non eſt poſita,&c. In hoc cõparationis progymnaſmate non eſt cõparatio caput,

quia

quia comparatio eſt tota præexercitatio. Non quidem eſt caput,ſed comparatio diffuſa per omnes locos atque partes.

Phthia,&c. Φθία ὅθεν ὁ τοῖς ἕλλαδιος προσῆλθεν ἐπώνυμος. Vnde Helladis cognomẽtum prouenit. Eſt autem Phthiam Theſſaliæ oppidum & regio, Achillis patria illuſtris. Dido apud Ouidium in Epiſtolis:

Non ego ſum Phthia, magniſque oriunda Mycenis.

Hinc Phthius. Idem in Briſeide.

Quàm ſine me Phthijs caneſcant æquora remis.

Pompon. Mela Phthia in Phthiotide ponit,regione Græca. Et Helias, Achaię regio,olio nomine Attis dicitur. Eadẽ Theſſalia cognominata fuit,authore Plin.lib.4. cap.7. Plura apud Thucydidem lib 2. Hellines Græci appellati ſunt. Hellas autem dicta fuit à Deucalionis & Pyrrhæ filio, qui Hellin appellatur.

Troiæ conditores,&c. Apollo & Neptunus cum Laomedonte,Ili filio,patre Priami, mercede pacta muros Troianos condiderunt, vnde Ouid. ait:

Vtilius ſtarent etiam nunc mœnia Phœbi.
Ceciditque ſuperbum.
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia. Vergil. in 3. Æen.

Pelei,&c. Iupiter, vt Ouidius ait 6. Metamorph. ignem transformatus, ex Ægina Aſopi filia(quàm inde vocat Aſopida) genuit Æacum, Æacus Pelea. Peleus ex Thetide Achillem,vnde ab auo Aeacides appellatur, à patris nomine Pelides.

Priami,&c. Dictũ aũt ἀπὸ τοῦ πρίαμαι emo, quod ab Hercule captus, auro,r. erit

re-

redemptus.

Dardanus, &c. Iouis & Electræ filius, Ouid. 4. Faſtorum:

Dardanon Electra quis neſcit Atlantide natum?
Scilicet Electræ concubuiſſe Iouem?

Hinc Dardania dicitur Phrygia. Sicut à Dardani filio Troe, Troia. Ab illo Trois filio, Ilios, vel Ilion.

Alij genus Hectoris paulo aliter deriuāt. Iuppiter inquiūt, ex Electra genuit Dardanum, Dardanus Aſſaracum & Ilum, Ilus, Laomedontem, Laomedō Priamum, Priamus, Hectorem. Vide Tortellium.

Græcos liberauit, &c. Æacus tam cęteris virtute præſtitit, vt, cùm maxima ſiccitate in Græcia plurimi hominum corrūperentur, nullumque malo huic auxilium inueniretur, poſtquàm magnitudo calamitatis excreuit, eum ciuitatum principes adierunt, rogantes, vt tantum malum, tantamque peſtem ab eis propulſaret: aſpectabant enim propter ipſius generoſitatem atq; eximiā pietatem quàm celerrimè à Deo pręſentiū malorum liberationem inuenturum. Nec ea ſpes eos fefellit. Itaque voti compotes facti, in Aegina, vbi votum ille præceſ-ſque fecerat, commune omnibus Græcis ſacrum ædificauere. Atque ex eo tempore, donec inter homines fuit, ſummā cum gloria vitam duxit. Poſtquam verò migrauit è vita, cum apud Plutonē proſerpinamq; maximos honores aſſecutus eſſet, ad iudicandas animas, ſed vanè eis aſſediſſe fertur. Plutarchi Euagora.

Lapithis deuictis, &c. Hi Theſſalię populi,

Ixionis & Nubis filij, frenorum & ſtratorum inuentores Virg. 3 Ge.

Fræna Pelithronij Lapithæ, gyrosque dedere
Impoſiti dorſo, atq; equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.
Exiluit, primus chal bem frænosq; momordit. Luc. lib. 6.
Theſſalicus ſonipes, bellis feralibus omen,
Spumauitq; nouis Lapithæ domitoris habenis.

Plura de Lapithis & Cẽtauris apud Ouid. 12. Metamor.

Deæ coniugium, &c. Hoc eſt, Thetidos. Fuit autẽ Thetis θέτις Pelei vxor, Achillis mater, vt Tethy τηθύς Cœli & Veſtæ filia, Neptuni coniunx, mater Nympharũ. Hoc primam producit, illud autem corripit. Virgil. 1. Georgicorum: Thetis.

Teq; ſibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Claudianus lib. 1. de raptu Proſerpinæ:

Hinc latrat Getula Thetis Lilybæaque pulſat
Littora
Læua tenent Thetis, & Melite, Panopæaq; virgo, Virgil.

Ob egregiã virtutẽ, &c. Cũm Peleus in pugna contra Cẽtauros ſtrenuè dimicaſſet, multiſque alijs bellis atque periculis probatus eſſet. Thetida, Nerei filiam, immortalem quamuis ipſe mortalis, vxorẽ meruit, atque ex omnibus, quæ ante fuere, ſolùm in iſtis nuptijs Hymenæum Deos cantaſſe ferunt, vt ait Plutarchus.

A Chirone educatus, &c. Centauri ἀπὸ τοῦ κεντεῖν hoc eſt: à pungẽdo aut ſtimulãdo dicti, equorum ſtimulatores. Quorum vnus erat Chiron, Saturni & Phyllirræ filius, optimus Citharœdus, Medicus, Aſtrologus. Abeo Muſicam Achilles didicit. Ouidius 1. de arte. Chirõ.

Phyl-

Phyllirides puerum citharæ præfecit Achillem,
Æacidæ Chiron, ego ſum præceptor amoris.

Ab eodē medicinā Aeſculapius, Aſtrologiam Hercules dicit. Fuit autem iuſtiſſimus omnium, qui cùm tractaret ſagittas Herculis, vnaq; lapſa pedem vulneraſſet, poſt nonum diem in ſignum Sagittarium verſus dicitur. Ouidius 5. Faſtorum.

Nona dies aderat, cùm tu, iuſtiſſime Chiron.
Bis ſeptem ſtellis corpora cinctus eras.

Propugnaculū, &c. προβολὸς. accipitur, pro tutore, defenſore, propugnatore. Aliàs dicitur ſcopulus, vel eminens in mari ſaxum.

Fauentibus Dijs, &c. Troia tātiſper fauētem Deum habuit, nec capi potuit, dum fata Troianorum pe. manſerunt integra. In fatis autem fuerūt, ut aiunt, Troili vita, Palladij conſeruatio, illæſum Laomedontis ſepulchrum, Equi Rheſi.

Victus à Pallade interijt, &c. Hector ab Achille fuit interfectus, vnde Virgilius in primo:

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros,
Exanimumq; auro corpus vendebat Achilles.

Sed Palladem habuit adiutricem, συναγωνιζομένην, in pugnaſociam.

Ab Apolline, &c. Paris Achillem interfecit, in Apollinis Thymbræi templo, ſed ab Apolline directis in Achilleum corpus ſagittis Virg. in 6.

Phœbe graues Troiæ ſemper miſerate labores.
Dardana qui Paridis dirèxti tela manusque
Corpus in Aeacidæ.

Ouid. 13. Metamorph.

At poſtquam cecidit Paridis, Phœbiq; ſagittis.

Plutarchus in cōparatione Lyſandri &

Syllæ

Syllæ, ait, Achillem interfectum à Paride inter portas.

COMPARATIO DEMOSTHENIS & Ciceronis.

SI non paruam laudem merentur, qui diuinorum ingeniorum gloria, cæterarumq; rerum cõſpicuarum claritate pares euaſerunt, non vulgarem ſibi vendicant Demoſthenes & Cicero, quos viros ſummos per omnia pares natura produxit. Exordium.

Patriam vterque ſortitus illuſtrem, ille Græciam, vberrimum Atticæ eloquentiæ fontem, Hic Italiam, Latinæ linguæ parentem facundiſſimum. A Patria.

Obſcuro natus vterque parente, clariſſimus euaſit. Ille patrem vix ſæculo ſuo notum habuit, vt inquit Valerius: de huius item patre nihil (vt Plutarchus inquit) certum eſt proditum. A parẽtibus.

Generis ſeriem, quam à maioribus humilem, & in gloriam acceperunt, ita virtutibus proprijs illuſtrarunt, vt maxima laudis claritate polleant in æternum. A Maioribus.

Ingeniorum ſpecimen ſub prima iuuenta ſtatim emicuit. Vnde bonas inter diſciplinas educati, & præclaris artibus dicẽdi protinus addicti, ſummos in oratores euaſerunt, ſummamque è foro, curiaque gloriam ſibi quæſiuerunt. Ab educatione.

Ab optimis præceptoribus inſtituti fuerunt: Demoſthenes ab Iſæo eloquẽtiſſimo doctore: Cicero à Philone Academico, & Moloni Apollonio, viris in docendo diſer- Ab inſtitutione.

ſeruiſſimis.

Ab exercitatione. Cicero Græcè & Latinè declamando ſe plurimùm exercuit cũ M. Piſone & Q. Põpeius, & Demoſthenes vadoſis littorib. inſiſtens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum conciorum patientia duratis auribus in actionib. vteretur, vt ait Valerius. Fertur & Ciceronẽ primùm in pronunciatione non minus, quàm Demoſthenem laboraſſe, vnde omni cura, & Roſcium Comicum, & Æſopum Tragœdum obſeruaſſe traditur, vt ait Plutarchus.

Ab animi dotibus In vtroque refulſit integritas, beneuolentia, & humanitas, vnde cùm Demoſthenes ab Athenienſi populo iuſſus eſſet accuſare quendam, recuſauit id facere: vt ergo aduerſus eum reclamatio populi quemadmodum conſueuit, facta eſt, ſurrexit Demoſthenes, & inquit. Vos me, viri Athenienſes, conſultorem habetis etiam inuiti, calumniatorem verò, nec ſi velitis quidem. Et Cicero cùm Præfectus annonæ eſſet, forti uſq; Siciliam in miſſione frumenti quàm apud Vrbem agere coactus erat, plerisq; Siculis moleſtus grauisq; videbatur, ſed mox cùm eius integritatem, humanitatemq; experti forent, eum veluti numen ex alijs ducibus ſuis honore ſummo dignitati ſunt.

Ad rempub. ſalutis publicæ conſeruandæ ſtudio ſe contulere. Nactus autem Demoſthenes vberem in Rempubl. materiam & honeſtam, pro Græcorum libertate aduerſus Philippum, & in ea præclarè decertans, confeſtim nomen & gloriam aſſecutus eſt.

Nec

Nec ſolùm vt diſertus, verum etiam vt fortis vir ſuſcipiebatur, vt admiraretur ipſum Græcia, obſeruaret Perſarum Rex, plurimus apud Philippum ſermo eſſet, confiterentur aduerſarij, ſibi aduerſus præclarum virum eſſe certamen. Et Cicero maximis periculis Rempub liberauit. Vnde Iuuenalis Saty.8.eleganter inquit:

Quis, Catilina, tuis maiorib. atq; Cethegi
Inueniet quicquam ſublimius? arma tamen vos,
Nocturna, & flammas domibus, ariſque paraſtis,
Vt Braccatorũ pueri, Senonumq; minores
Auſi, quod liceat tunica punire moleſta.
Sed Vigilat Cõſul, vexillaq; veſtra coërcet
Hic nouus Arpinas ignobilis, & modò Romæ
Municipalis eques, galeatum ponit vbique
Præſidium attonitis, & in oĩ gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga cõtulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum
Theſſaliæ campis Octauius abſtulit vdo,
Cædibus aſſiduis gladio: ſed Roma parentem,
Roma patrẽ patriæ Ciceronẽ, libera dixit.

Auctoritas in Republ. par fuit, præſidio vterq; militarium hominũ egebat Demoſthenes Charetis, Diophetis, Leoſthenis. Cicero Põpeij, Auguſti, id quod Auguſtus ipſe ad Agrippam, & Mecœnatem ſcribit. *Ab authoritate.*

Duos Rhetores alios haud inuenio, qui à b obſcuris paruiſque facti ſunt tanti, qui Tyrannis ſe Regibus obiecerint, filias emi- *A Simili, quæ mortẽ*

ſerint,

præceſſit, fortuna. ſerint, patria ſua exuiarint, reuerſi ſint cum honore, rurſus fugitantes in aduerſariorũ peruenerint manus. Quòd ſi natura euentusq; viri vtriuſq; ſic, quemadmodũ artifices quidam inter ſe, contendant, difficile iudicatu eſt, magis ne moribus, an rebus geſtis ſimiliores reddiderit.

Vnà cum patriæ libertate fuerunt extincti. Demoſthenes Antipatri imperio per Archiam Phygototheram, ſatellitum principem: Cicero Antonij iuſſu per Herennium Centurionem. Et, quod mirum, certis præſagijs vtrique mors denuntiata fuit, illi ſomnijs, huic auſpicijs. Demoſthenes enim nocte per quietem viſus erat cum Archia Tragœdijs in theatro certare, & cùm illum ſuperaſſet, tamen defectu apparatus ab illo vincit. Et Cicero cùm in villa Caietana eſſet, coruus in conſpectu eius horologij ferrum loco motum excuſſit, & protinus ad ipſum tetẽdit, ac laciniam togæ eouſque morſu tenuit, donec, ſeruus ad occidendum eum milites veniſſe nuntiaret.

Ab ijs q̃ mortem cõſecuta. Vt Demoſthenis glorioſam, ita Ciceronis mortem æterna gloria fuit inſecuta: atqui Tyranos, quorum nefario ſcelere ſuccubuerunt infamiæ crimen perpetuum eſt comitatum.

Epilogus. Plura dicenda eſſent, ſed cùm cætera cõparaturis facilia ſint collatu, operæ pretium eſt viſum, hæc paucis indicaſſe; quæ reſta autem ſtylo manum iniecturis reliquiſſe.

Ad conſimile genus exercitationis conferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex

primo belli Macedonici libro apud Liuiũ, aliosque authores.

Item Philippum cum Alexandro, apud Iuſtinum lib. 9.

Item ex Plutarcho petas licebit exempla comparationum.
- Publicolæ, & Solonis.
- Alcibiadis, & Coriolani.
- Periclis, & Fabij.
- Annibalis, & Scipionis.
- T. Flaminij, & Philopœmenis.
- Ariſtidis, & Catonis.
- Timolieonis, & Æmylij.
- Lyſandri, & Syllæ.
- Ageſilai, & Pompeij.
- Dionis, & Bruti, &c.

Cap. 11. DE ETHOPOEIA.

ETHopœia eſt imitatio & expreſſio morum perſona ſubiecta.

Imitationis autem tres ſunt differentiæ.
- Εἰδωλοποιΐα
- προσωποποιΐα
- Ἠθοποιΐα.

Eſt quidem Ethopœia, quæ notam habens perſonam, mores ſolùm effingit, vt qualia faceret verba Hercules, Euryſtheo ſibi imperante. Hic notus quidem eſt Hercules, dicentis verò effingimus mores.

Idolopoeia eſt, quæ perſonam habet notam, ſed defunctam, & loqui non potentẽ, quemadmodum ἐν Δήμοις Eupolis finxit, & Ariſtides ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων. Vnde etiam Idolopœia vocatur.

Proſopœia eſt, quãdo finguntur omnia,

&

& mores,& perſonæ,quemadmodum Menander fecit argumentum. Argumentum enim nec rem, nec perſonam habet propoſitam,vnde Proſophoeia eſt dicta. fingitur. en ipſa cum moribus perſona.

Diuitur autem Ethopœia,nanque alia.
- Paſſiua,quæ exprimit adfectum ad quem pertinent, quæ prorſus animi ſignificant motum, vt qualia verba Hecuba faceret Troia ſubuerſa.
- Moralis, quæ mores ſolos depingit, vt quid diceret mediterraneus primùm conſpicatus mare.
- Mixta, quæ mores habet pariter, & affectum, vt qualia loqueretur Achilles ſuper occiſo Patroclo cum pugnare decreuiſſet. Mores enim conſilium habet, adfectum verò amicus occiſus.

Ethopœiam verò tractabis dicendi genere dilucido,breui,florido,diſiuncto,omni flexu, atque figura remota. Proque capitibus diuides tribus ipſam temporibus: præſente, præterito, & futuro.

EXEMPLVM ETHOPOEIAE paſſiuæ, contineus quæ verba dicere poſſet Niobe, iacentibus liberis.

Exordium. ME miſeram, quam aliam præ alia deflebo calamitatem,orbata nunc libe

ris

ris, quibus ante fueram inſignis? Quæ copia inf*ę*lici mihi ad quam redacta eſt inopiam? non ſum iam miſera vnius filij mater, quæ antea tam multis conſpicua incedebam. At quantò ſatius foret ſterilem fuiſſe potius quàm in lachrymas, atque luctus f*ę*cundam? Longè enim infæliciori loco ſunt hæ quæ orbitatem ſuam deflent, eis quæ nunquam pepererunt. Hoc enim quod experimentum amoris filiorum ſumpſerunt, deſtitutis poſtea acerbiſſimum eſt. præſenti.

Sed inf*ę*licem me, quæ parem ei qui me genuit, ſum experta fortunam. Orta enim ex Tantalo, qui conuicto Deorum f*ę*lix, tandem ab ea eſt Deorum amicitia euolutus; huius quoque cladibus meis approbo me eſſe genus. Coniuncta enim ſum Latonæ, perque hanc ipſam nunc his opprimor malis, & ipſius familiaritatem filiorum orbitate deploro. Hicque mihi finis eum Dea conuictus, vt in calamitatibus degam. Prius namque quàm ipſi ſum cognita Latonæ, f*ę*licior ipſa fui mater: vt autem ſum illi notior facta, deſolata ſum liberis, quorum antea quàm me noſſet ipſa, inſigni fui multitudine beata. Iacet ille ſexus vtriuſquè lætus numerus mihi ſummum in luctum. Quò me vertam infelix? ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos liberos ſufficiet ſepulchrum? Miſeram me in tantis malis meis ipſe quoque me deſerit calamitatum mearum honor, & infœlici iuſtu intermittuntur. A præterito. A futuro.

Verùm enim verò quid iſta queror, ac

deploro, cùm a Dijs, vt me in aliam naturam tranſmutent, impetrare liceat? Vnum hoc miſeriarum mearum video remediū, vt in alicuius, quod ſenſus vtraque ſit expers, formam commutet. Sed vereor miſera, ne & ſic quoque, quamuis mutata, inter lachrymas agere non ceſſem.

SCHOLIA.

Ethopœia. EThopœia, a Priſciano vocatur allocutio, ſermonis imitatio, ad mores, & ſuppoſitas perſonas accommodata. Quintilianus lib. 9. c. 2. Imitatio, inquit, eſt morum alienorum, quæ ἠθοποιΐα, vel vt alij malunt, μίμησις dicitur, verſatur & in dictis, & in factis. Expreſſio morum eſt, & adfectuum, vnde nomen habet.

Hercules Euryſtheo, &c. Hercules Iouis & Alcmenæ filius. Vide Oui. 1. Meta. 9. Dictus quaſi aeris gloria, Macr. 1. Satur. ca. 20. Reuera Herculem ſolem eſſe vel ex nomine claret. Heracles. n. quid aliud eſt, niſi heras. i. aeris cleos? quæ porrò aeris gloria eſt, niſi ſolis illuminatio, cuius receſſu ſpiritus occulitur profunditate tenebrarum. Coactus fuit multa adire pericula, Iunone impellente, & imperante Euryſtheo. Vide Boccatiū lib. 12. c. 34. Fuit autē Ευρισθεὺς Stheneli Mycenarum Regis filius. Oui. in Epiſ.

Quem non mille feræ, quem non Sthenelius hoſtis,
Non potuit Iuno vincere, vincit amor.

Virg. in Aen. Duros vt mille labores
Rege ſub Euriſtheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit.

Ειδωλοποιΐα,&c. Hanc ſimulachri fictionem appellat Priſcianus. Fit cum mortuis verba dantur. Quod facit Cicero pro Cœlio, verba dans Appio Cœco contra Clodiam. Liuius lib. 6. belli Punici: Si ab inferis exiſtat Rex Hiero, fidiſſimus imperij Romani cultor, quo ore aut Syracuſas aut Romam ei oſtendi poſſe, cum vbi ſemirutam ac ſpoliatam patriam reſpexerit, ingrediens Romam in veſtibulo vrbis propè in porta ſpolia patriæ ſuæ viſurus ſit? Item, Cicero in Confirmatione: Quòd ſi nunc L. ille Brutus reuiuiſcat, & hic ante pedes veſtros adſit, non hac vtetur oratione? Ego Reges eieci. vos Tyrannos introducitis, Ego libertatem quæ nō erat, peperi, vos partam ſeruare non vultis? Ego capitis mei periculo patriam liberaui, vos liberi ſine periculo eſſe non curatis.

Item Hector occiſus apud Virgilium in ſecundo:

Heu fuge, nate Dea, teq; his, ait, eripe flammis,
Hoſtis habet muros, ruit altò culmine Troia:
Sat patriæ, Priamoq; datum, ſi Pergama dextra
Defendi poſſent, etiam hac defenſa fuiſſent.
Sacra ſuoſq; tibi commendat Troia penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato ſtatues quæ denique ponto.

Item Polydorus in tertio.

Quid miſerum, Aenea, laceras? iam parce ſepulto,
Parce pias ſcelerate manus, non me tibi Troia
Extremum tulit; haud cruor hic de ſtipite manas.
Heu fuge crudeles terra, fuge littus auarum.
Nam Polydorus ego, hic confixum ferrea texit
Telorum ſeges, & iaculis increuit acutis.

Idem apud Euripidē in Hecuba,inquit: Sum profectus à profundis manibus,&c.

Eν Δήμοις Eupolis: &c. In comędia cui nomen id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris cuius magna fuit licentia, comędiæ ſcriptor.

Hor. 1. ſer. 1. Eupolis atque Cratinus, Ariſtophanesque poetæ,
Atque alij quorum comœdia priſca virorum eſt,
Si quis erat dignus deſcribi, quod malus, aut fur.
Quod mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus, multa cum libertate notabant &c.

Submerſus autem ille fertur ab Alcibiade, quòd quædam illius crimina carpſiſſet.

Ariſtides, &c. Hic in oratione quadam Rhetoricem defendit, & encomion canit introductorum quatuor, Themiſtoclis Miltiadis, Cimonis, & Periclis.

Proſopopęia, &c. Hanc Priſcianus reddit conformationem. Quæ eſt, quando alicui rei cōtra naturam datur perſona loquēdi. De qua vide Ciceronē quarto ad Herennium. Idē patriam loquētē facit in Catilinam, inquiēs: Nullum iā tot annis facinus extitit niſi per te, nullum flagitium ſine te. tibi vni multorum ciuium neces, tibi vexatio, direptioque ſociorum impunita fuit ac libera. Tu non ſolum ad negligendas leges, & quæſtiones, verum etiam ad euertēdas, perfringendaſque valuiſti. Superiora illa quanquam ferenda non fuerunt, tamen ut potui, tuli. Nunc verò me totam eſſe in metu propter te vnum: quicquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum videri cōtra me conſilium iniri poſſe, quod a tuo ſcelere abhorreat, nō eſt ferendum. Quamobrem diſcede,

ſcede, atque hunc mihi timorem eripe; ſi verus, nè opprimar: ſin autẽ falſus, vt tandem aliquando timere deſinam.

Et Ouidius 2. Metamor. introducit Tellurem, ita loquentem:

Si placet hoc, meruique, quid ò tua fulmina ceſſans,
Summe Deum? liceat perituræ viribus ignis
Igne perire tuo, clademq; authore leuare:
Vix equidem fauces hæc ipſa in verba reſoluo,
(Preſſerat ora vapor) toſtos en aſpice crineis,
Inq; oculis fumum, volitant ſuper ora fauilla.
Hos ne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officijsq; refers, quòd adunci vulnera aratri,
Raſtrorumq; fero, totoq́ue exerceor anno?
Quòd pecori frondes, alimentaq;, mitia fruges
Humano generi, vobis quoque thura miniſtro?
Sed tamen exitium fac me meruiſſe, quid vnda?
Quid meruit frater? cur illi tradita ſorte
Aequora decreſcunt, & ab æthare longius abſunt?
Quod ſi nec fratris, nec te mea gratia tangit.
At cœli miſerere tui: circumſpice vtrinque,
Fumat vterque polus, quos ſi violauer it ignis,
Atria veſtra ruent, Atlas en ipſe laborat,
Vixq; ſuis humeris candentem ſuſtinet axem.
Si freta, ſi terræ pereunt, ſi regia cœli,
In chaos antiquum confundimur, Eripe flammis.
Si quid adhuc ſupereſt, & rerum conſule ſummæ.

Menander fecit argumentû, &c. Menander poeta Comicus fuit. Gellius lib. 17. c. 4. ſcribit ab eo relictas fuiſſe centum & octo, vel (ſecundùm alios) centum & nouẽ comędias, ſed omnes ad noſtra tempora non peruenerunt. Cęterũ vt Menander habuit Φᾶσμα, ita, ἔλεγχον, in quo res erat: nulla aũt vera, ſed ficta perſona. Catanæus reprehenſionẽ vertit, Aphthonius ait: ὁ γὰρ ἔλεγχον πρᾶγμα μὲν, ἐμὴν ἔτι καὶ προσώπου.

hoc eſt Redargutiores quidem, nō autem perſona: Vt ſi quis illam introducat loquentem, carpentemq; faciat hominum mores, aut vitia. Agricola reddit argumentum, quod (vt ait Cicero ad Herrennium.) eſt res ficta, quæ tamen fieri poſſit, ut argumēta Comœdiarum.

Paſſiua, &c. A Priſciano paſſionalis appellatur, in qua paſſio, id eſt, commiſeratio perpetua inducitur, ut quib. uerbis uti potuiſſet Andromache occiſo Hectore, fuit autem ea uxor Hectoris, animo uirili prædita, unde à uilili pugna nomen ſortita.

Mores, &c. In qua continentur mores, ut quibus uerbis potuiſſet uti ruſticus, cum primum aſpexit nauim.

Patroclus. Patroclo, &c. Hic cùm in patria cædē fēciſſe, in Theſsaliā confugit ad Achillis patrem: Menœtij Regis Locrenſis filius fuit.

Ouidius primo de Ponto.

Cæde puer facta Patroclus Opunta reliquit
Theſſalicamque adijt hoſpes Achillis humum.

Oui. in Epiſtol. Amicus fuit Achillis, & ſub huius armis interfectus.

Siue Menœtiadem falſis cecidiſſe ſub armis,
Flebam ſucceſſu poſſe carere dolos.

Achillis autem uerba, quæ potuiſſet Patroclo interfecto facere, complecterentur paſſionem funeris amici & moram de bello in Troianorum uindictam ſuſcipiendo cogitantis.

De hui⁹ cū diffi cultate cū utili Adfectū amicus occiſus, &c. Huius enim progymnaſmatis uſus eſt, ut exercitij ſtudio perſonarum omnium affectus imitari, aptasque materiæ ſenſuum, ſententiarum,

ver-

uerborũque formas accõmodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, alia inſipientis & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis, ſenis, iuuenis, uiri, fęminæ, matronæ, ſcorti. Vide Emporinm Sophiſtam. tate. Vi de Quĩ. li. 3. c. 1.

Amicus, &c. In Aphtonio habetur: ἦθος γὰρ ἦ, βουλὴ πάθος δὲ, φίλος πέσων. Quintilianus libro ſexto cap. 3. πάθος, inquit, atque ἦθος ex eadem natura ſunt, ita ut illud maius ſit, hoc minus, ut amor πάθος, charitas ἦθος: πάθος concitat, ἦθος ſolet mitigare: ἤθη mores ſunt, quibus plerunque ruſticos, ſuperſtitioſos, auaros, timidos ſecundum conditionem propoſitorum effugimus, mores eorum imitamur, & ex his ducimus orationem. Diuerſum eſt huic, quod πάθος dicitur, quodque nos effectum propriè uocamus, & ut proximè utriuſque differentiam ſignem, illud comędiæ, hoc tragędiæ ſimile.

Sunt qui Ethopęiæ ponunt triplicem expreſſionẽ.

- Morum, quam prolixiorem tradunt, ut ingeniorum, uirtutum, uitiorum, Thraſonis aut Tyranni.
- Naturalium propenſionum, inclinationũ, φυσικῶν στοργῶν, hoc eſt, affectuum innatorũ, ut amoris paterni in liberos, charitatis adfinium, cognatorumque inter ſeſe.
- Affectum leuiorum, ut cum animos erigimus in ſpem, aut lætitiam?

Quis furor auditos, inquit, præponere viſis
Cæleſtes, aut cur colitur Latona per aras ?
Numen adhuc ſine thure meum eſt ?

Orta ex Tantalo, &c. Vnde Tantalis ab Ouidio dicitur. Tantalus autē, Iouis & Plotea filius, Rex Phrygiæ ditiſſimus. Vnde Tantali talenta abierunt in prouerbium. Primò fęlix fuit, deinde, cùm Deorum ſecreta hominibus prodidiſſet, detruſus fuit ad inferos. Ouid. 2. amorum eleg. 2.

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captas
Tantalus hoc illi garrulæ linguæ dedit.

Porrò Tantali fabulam paucis explicat, inquiens.

Nec bibit inter aquas nec poma natantia carpis
Tantalus infœlix, quem ſua vota premunt.
Diuitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & ſicco concoquit ore famem.

Huius genus, &c. In ſimilem, inquit patentis calamitatem incidi. Quemadmodū ab initio pater fęlix erat Tantalus, ita ego beata. Iam ego miſera, ſicut & ille. Quem in Cratylo ſcribit Plato dictū, quaſi ταλαντατον, hoc eſt infęliciſſimum. Huius ſupplicia adeo grauia, vt prouerbio locum fecerint, Tantali ſupplicia, & Tantali lapis.

Latonæ, &c. Hæc Cæi Titani filia, Apollinis & Dianæ mater, a parente Titanis appellata, vt a matris nomine Apollo Latoides, & Diana Latois. Vnde Niobe apud Ouid. Metamorph. 6.

Quoque modo audetis natam Titnida Cœo
Latonam præferre mihi, cui Tantalus author.
Cui licuit ſoli ſuperiorum tangere menſas.

Atqui contra ſententia Ouidij Diodo-

rus Siculus libr.6.dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam,&c.Niobem præ nimio dolore in ſaxũ vel marmor conuerſam fingunt,illud innuentes, maximo dolore eam obriguiſſe.Ouidius in Metamorph.

lẽ in piſtol, Diriguitq; malis,nullos mouet aura capillos.
Quæque ſuperba parens ſaxo per corpus oborto.
Nunc quoque Mygdonia flebilis aſtat humo.

A Statio in ſyluis Sipyleia mater appellatur,quoniam facta ſaxea,turbine venti.

In Siphylum rapta eſt, vbi fixa cacumine montis
Loquitur, & lachrymis etiam nunc marmora manant.

Senſus vitæque expers,&c.Fabula Niobes hoc habet verum,Niobe fingitur ex homine conuerſa in lapidem ,quoniam imaginem lapideam ſupra natorum ſuorum ſe puichra poſuerat. Quod Palæphatus ſe vidiſſe ſcribit.

ETHOPOEIARVM EXEMPLA: primi argumentum tale eſt.

Quænam verba quidam ex lipothymia ad ſeſe rediens olim potuiſſet dicere ,.cuius in patriam profecturi caput latrones ſecuri diffidirãt, ipſum apud vicum quẽdam humi ſtratum ſpoliauerãt, & fugitiui mortuum credentes in ſylua reliquerant.

Exordium a prẽſẽtj. Vetus illud dictum.Nemini fidẽdum eſſe,niſi cum quo prius modium ſalis abſumpſeris,eſſe veriſſimum experior,quos fidos itineris comites arbitrabar , ij crudeliſſimi ſicarij iugulum mihi petierunt : multiſque vulneribus inflictis , ſyntecticum reliquerunt,

runt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtute inuigilando perſuaſum habebam, ſtudioſis hominibus tutam vbique profectionem patere. Credebam Horatio, qui ſcripſerat, integros vitæ ſceleriſque puros, non egere Mauri iaculis, nec arcu, ſiue per Syrtes, ſiue per inhoſpitalem caucaſum iter eſſent facturi. At ego, licèt non apud Scythas ἀνθρωποφάγους verſari videbar, ſed apud homines (quos a Germana charitate non alienos ſperabam fore) Germanos, tamen longè prudentius feciſſem, ſi noſtri (quo friget omnis charitas) ſæculi tam impunitum peccãdi licẽtiam ante oculos mihi poſuiſſem, nec ſolus neq; inermis profectionẽ hanc inſtituiſſem. Iam ſecura nimis imprudẽtia mihi nocuit, qui ſtratus humi ſanguine meo terrã hanc intingo, herbasq; coloro. Nũc e maximo periculo meo cautior factus, tandem diſco, nuſquam tutam eſſe fidem, vbique rapto viui, non hoſpitem ab hoſpite tutum, nec generum à genero. Sed quid deploro? Quin libenter ego, quam de licta fortaſſe mea promeruerunt, calamitatem patior, æquioreque animo iniurias fero. Sed, vtinam, caput illæſum & integrum fit, vt bonarum diſciplinarum capax a rationis amiſſi nunquam deliret. Vtinam, in hoc caſu Cœneus ille Perrhœbus fuiſſem, & hoc mihi donatum, vt nullo ferro ſauciari potuiſſem. Eheu quàm plagam profundam, quàm vulnus altum ſentio, quod pacis ſemper amans ego præter meritum accepi, & ab illis, quos beneficio proſequebar, quos amicos atque fidos incognitarũ

mihi vitiarum duces amplexabar, pro quorum incolumitate, incolumis ipſe, hoc corpuſculum amittere non detrectabam, eorumque inopiam mea qualicunque rerum copia ſubleuare (ſi modò poſtulaſſent) minimè grauatus fuiſſem. Id quod è bonarũ literarum ſtudio ſemper addidici facere, nec ego vnquam pecuniæ ſeruus, cõgeſtis vndique ſaccis, indormire ſolitus, neque tanquam ſacris parcere, quæ tortùm digna ſequi potius quàm ducere funem. Sed ò perfidam pecuniam, & ſacram auri famẽ, quid non mortalia pectora cogis? O mores, ò tempora?

Pauca licet portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter. ingreſſus, gladium, contumque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram.
Vt iugulent homines, ſurgunt de nocte latrones.

Hos etiam de media luce ſurgere, teſtimonio fuerit calamitas mea, quæ & euidenti eſt argumento, quàm fragilis, & quãtis vita noſtra periculis ſit obnoxia. Omnis mea, qua valde glorioſus iam pridem efful gebam, dignitas hic ad nihilum ferè iacet redacta. Gloria mea quaſi flos agri propemodum demiſſus, flacceſcit. Quid ergo ſumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo quis datus, aut metæ quam mollis flexus? Deum immortalem, quot periculorum genera vitæ noſtræ indies inſidiantur. Quot accidunt caſus, venena, naufragia, cædes, peſtes. Alius acini granum glutiens præfocatus, interijt. Fuit, quem potum cũ lacte pilus ſtrangularit. Fuit, cui ſtyria gelu du-

rata delapſa tectoſubitum attulit exitium. O lubricas igitur res mortalium,& hominem vere bullam?

O nimiam hominum teterrimorum crudelitatem. O meam inſignem imprudétiã, atque ſecuritatem, qui omnia proſpera atque tuta mihi perſuaſeram, in hæc tãta mala incidi, hic vulneribus confectus, atque pulueribus obſitus iaceo, cuius amici gloria magna, parentes honore ſummo claruerũt. Hinc miſerabiliter iaceo, qui iam olim in Gymnaſio Louanienſi clarum nomẽ atque decus, laborum meorum & virtutis beneficio, conſecutus fueram, celebris poeta, celebrior orator, celeberrimus Theologus ſalutatus. Hic flebiliter iaceo, quem Epiſcopus Traiectenſis Dominus Philippus, nobiliſſimo Burgundionum ſangue procreatus, maximis honoribus a fecit, tot muneribus opimis, exornare nunquam intermiſit, qni tot heroes atq; principes amicos bonarum literarum cultu, vitæque ſanctimonia mihi deuinxeram, vt cęlum citius ruere, quàm in hanc fatalẽ ærumnã me putauerim iri præcipitatum. Sed quorſum iſta mihi? ò res humanas variabiles, ò vanitatem rerum, & incoſtantiam? A præterito.

Sed quid iſtorum recordor, quæ magis refricãt memorata, quàm dolorẽ minuũt. Vnum reſtabit, vt ſupplex ad Aſylum Dei optim. Maxim. confugiam, Hic eſt vnica ſalutis arx, ipſum orabo, hic ſupplicabo, atque precabor, vt me liberet ex hoc tanto malo conſolator optimus. Cuius diũina prouidentia ad noſtri emẽdationem at-

que ſalutem omnia fieri permittit. Ille Pharaonem, ille alios indurauit, & ad affligendum ſibi dilectum populum ſæpius inſtigauit. Ille rurſus Tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miſerijs inſontem gregem eripuit: in hoc fortem apparere, in hunc vnum ſpem erigere, præſentiſſimum ęrumnarum cunctarum remediū eſt. Quo poſthabito, rebus in humanis mentem occupatam habere, magis erit dolorem augere, quàm mitigare, aut omnino tollere.

ALIVD EXEMPLVM, continens quæ verba Hercules Euryſtheo ſibi imperante, potuiſſet facere.

A præſenti. MVlti ſunt infortunati, ſed nemo magis, quàm ego ſum, infęlix: qui miſer, calamitates varias, & plurima mala patior.

A præterito. Non ſufficiunt, quę retro actis annis animo fortiſſimo tuli: quæ nouerca Iuno mihi præparauit. Hæc ſerpẽtes immiſit, quę me puerū in cunis occiderent: mox Euryſthea ſtimulis nouercalibus impulit, vt in varia periculorum genera me protrudens, è medio tolleret. Varijs igitur tempeſtatibus ego iactatus, fœdantem peregrino templa cruore Buſyrin domui, Et

Solus Amazonium cinctis Symphalides arcu,
Non cadere Antæo, non creſcere profuit hydræ,
Non ceruam uolucres eripuere pedes, & c.

A futuro. Sed quis finis, quis modus, Euryſteu, furoris atque tyrannydis tuæ futurus? Quin par

cis

cis ætate confecto? Manliana atque Phalaridis imperia longè tuis humaniora. Tu quam, Lycha, veſtem à Deianira miſſam huc pertuliſti, nimirū Iunoni gratam, mihi pernicioſam futuram, imbutam veneno Lernęo munus eſt, vnde nouā peſtem profluxuram video, cui nec virtute poterit reſiſti, nec telis, neq; armis, ſed pulmonibus errabit ignis edax imis, & per omnes paſcetur artus Vide Ouid. 9. Metamor. Et claudianum in præfatione libri ſecundi de raptu Proſerpinæ. Virgil. Æneidos octauo.

TERTIVM EXEMPLVM continens qualia verba diues ad inopiam redactus, poſſet facere.

MVlta mihi in vnum locum confluunt incommoda, quæ mecum pectus pulſant, ſimul multiplex ærumnam exercitam habet paupertas. Vbi ſpes meas collocem non habeo. Nunc tandem experior infęlix, Oēs modis omnibus qui pauperes ſunt, miſeros viuere. Quid enim? miſer eſt homo, qui ipſe ſibi; quod edat, cogitur quærere, & idipſum ægrè inuenit: longè miſerior qui & ipſe quærit, & nihil inuenit: omnium miſerrimus, qui cū ipſe cupiat; quod edat, non habet. Huius farinæ ſum ego miſer, qui Cręſo iam dudum fęlicior habitus, iam autem Codro pauperior, atque lebeteide nudior, nō poſſideo, vbi pedem ponam. Etenim omnia vel hoſtis abſtulit, vel incendium abſumpſit. Exordium ex Plauto ſumptū A. præſenti.

Florētiſſimos iampridē mihi diuina quaſi vir-

A præcento. ſi virgula ſuppetebant omnia. Et diuitiarũ copia fretus, omnia vel facere, vel dicere audiebã, vt reipſa fontes argẽti locutos animaduertiſſes. Mala etiã laudi dabãtur, cùm fęlicibus ſint & trimeſtres liberi, ſtu'titiãq; patiantur opes. Proinde mihi ſuffenus era, qui oppidò fortunatus plurimos habebam, qui mihi adhærebant fautores.

Donec eram fœlix, multos ſpeculabas amicus,
Tempora cum modo ſin nubila ſolus ero,
Nullus ad amiſſas ibit amicus opes

Etenim pauperem modò me factum nemo conſolatur, nemo fert ſuppetias. Qui iam pridem aderant nõ vocati, iam rogati fugiunt, & qui fideles amici viſi, eos calamitas mea falſos coarguit. Erant enim, (vt prouerbio dicitur) αὐτολήκυθα. Verum nimis eſt, quod ait Ouid. 2. de Ponto:

Turpe quidem dictu, ſed ſi modò vera fatemur,
Vulgus amicitias vulitate probat
Juuen. Sat. 3. Quantum quiſque ſua numorum ſeruat in arca.
Tantum habet & fidei.

O me miſerum? Cùm non ſit omnis hominis, ſed tantùm ſapiẽtis paupertaté ferre, iuxta illud Menandri: πενίαν φέρειν ὀ παντός, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ. Ego per inopiam mentis inops factus, tanta mala diutius tolerare non potero. Inter duo igitur mala pendés, quod leuius videbitur, eligam. Longe melius arbitratus forte, vt mihi mortem conſciſcam, quàm in paupertate viuam, aut ad turpe compendiam me compellat inopia.

QVAR.

QVARTVM EXEMPLVM, continens qualia verba dixerit Hecuba poſt excidium Troianum.

Fuit autem Hecuba, Cyſſei Regis Thraciæ filia: vnde Cyſſeis vocatur. Virgil. in 7. Cyſſeis prægnans tædas enixa iugales.

FOrtunam Euripum, ſiue æſtuariam, nō iniuria vocatam, reipſa iam infęlix experior, quæ ſtatu beatiſſimo gloriabar Regis filia, Regis vxor, pulcherrimorum, atq; fortiſſimorum heroum mater, iam in tantas, quantæ nè quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi. Fortuna me ſublimius euexit, vt illiſura grauiora caſu præcipitē daret. Vtinā in humili aut obſcuro loco nata; aut crudeliſſimi Scyronis filia fuiſſem, ſic æquiore animo, quæ patior, ferrem. Promeritam enim genitoris pęnā in me quoq; deriuatā arbitrarer. Sed in fatis eſſe video: vt eius generis, in quod aſcita ſum, diſcrimina ſubeam, eiuſque malorum particeps fiam. Socer Deos iratos habuit, Glos monſtris marinis expoſita, Maritus occiſus à Pyrrho, Filius fortiſſimus ab Achille. O me miſeram, quid Polydorū, quid Parin, quid Troilum, quid Helenum, quid dulciſſimam filiam Polyxenam ad Achillis ſepulchrum iugulatam cō memorem? O me infęlicem, vtinam nunquam viro nupſiſſem, nec in magnam calamitatem tot liberos peperiſſem.

A præſenti.

A præterito.

QVIN-

QVINTVM EXEMPLVM, continens quę verba Taurorum cornibus alliganda, protulerit Antiope.

Quæ fuit Nyctę in Lesbo Regis filia, vnde Nyctęis appellatur, vxor Lyci Thebanorum Regis. Peperit ex Ioue Zethum & Amphionem. Varias ærumnas experta: A Circes in montem abducta, vt taurorum cornibus ardentes tedas habentibus ſuſpenſa interficeretur.

Perſius Satyra prima.

Antiope ærumnis cor luctificabile fulta.

QVę nam in terris fęmina poterit viuere, quæ tantis malis iactetur, quantis in præſentiarū ego, cuius luctus miſerabili prouerbio locum facit. Omnium beatiſſimā me fore putabam, quæ regina duos Iouis Optimi Maximi filios peperiſſem, Alterum à Diana dilectum, venationibus illuſtrem, alterum artis Apollineæ peritiſſimum, qui nō ſolùm Deos atque homines, ſed etiam feras, & ſaxa teſtudinis cantu promouere poteſt. Quæ duo chariſſima pignora iam non amplius videre, nec amplecti datur, ſed heu mihi genere mortis teterrimo iam dilaceranda, cogor relinquere. Vtinam ego nunquam fuiſſe in hanc lucem edita. Quid mihi profuit Regis filiā, quid Regis vxorem, quod ab ipſo Ioue grauidam

A præſenti.

A præterito.

uidam fuiſſe? Quorũ omnium quò maior gloria præfulſit, tantò caſus grauior, & acerbior mihi modò calamitas inſurgit, ò ſors fortuna, vt nunquam perpetuò es bona. O quàm potens, quàm variabilis. Tantum iuris atrox, quę tibi vendicas.

Cæterùm quid prodeſt fletibus indulgere? Quin potius ad Deum auxilia confugio ſupplicite oratura, vt oppreſſæ ſubueniãt, finemque malorum faciant. Sed qui propiores eſtis vicini, ſuccurrite. O populares auxiliamini, & ęrumnas meas commiſereſcentes, abhiſce crudeliſſimæ Circes vinculis ſemimortuam eripite. A ſutyto.

SEXTVM EXEMPLVM,
continens, quæ verba Andromache captiua patrio ſolo euerſo, & marito occiſo potuiſſet dicere.

Erat autem Andromache vxor Hectoris, & Aetionis filia, Regis Thebarũ in Cilicia. Vnde Ouidius in tertio de arte ait.

.... nunquam
Thebais Hectoreo nupta reſedit equo.

Homerus Iliad. 6.

Ανδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἠετίωνος
Filia magnanimi fuit Andromache Aetionis.

O me miſerã quæ diuitijs & honore ſydera iampridẽ adibam, nunc maximas in ærumnas præcipitata ſum. Omne mihi gaudium, omnis voluptas, omnis deniq; vitæ iucunditas eſt erepta. Solus me dolor aſſiduus excruciat, cõtinuus mœror exhaurit, perpetuæ lachrymæ conſumunt, enecor de A præſenti.

flendo

flendo fortiſſimum, meique amātiſſimum Hectorem maritum, extinguor lugendo filium dulciſſimum, quem pater ipſe Scamādrium, alij maluerunt: Aſtyanacta, quòd vrbem tutaretur, vocare. Quibus occiſis omnem ſpem amiſi, vt orbatæ iam nihil ſuperſit, niſi ſuſpendio arbor diligenda.

A præſenti. Quędam mala adeo incumbunt mihi & adamantina ęrumnarū catena trax t, vt in ipſiſſimam malorum lernam inciderim. Quippe vt modò Troiā Gręci, ſic olim Achilles patriā Thebas euertit, patrē Eetiona ſuſtulit, ſeptemq; vno die fratres interemit, & pretio matrem redemptam; ante paternas ædes interfecit, vbi pater olim ac fratres beati regnarunt, ibi hunc ingēs ſolitudo, fruticeta, pecorumq; ſunt paſcua: & Troia iam in cineres conuerſa, cum marito filius occiſus, vt nihil ſolatij reſtet vel apud amicos vel affines. Quò igitur infęlix me conferam? quò locorum abducar captiua? O vtinam, quo die, me parens enixa fuit, aliquis turbo rapuiſſet, aut tellus ima dehiſcens ad vmbras me pallentes adegiſſet.

A futuro. Sed cur me luctu macero? cur nō potius ad victoris pedes prouoluor? enixè rogatura, ne in miſeram niminum ſæuiat tot alioqui malis oppreſſam. Ah quàm vereor, nè victoria forſitan inſoleſcens ille mihi grauiter ſit inſulturus, vt mors potius, quàm vita, ſit exoptanda.

SEPTIMVM EXEMPLVM, quæ dixerit Andromache, interfecto Hectorem

DECLAMATIO.

EVenit, quod timebam, & verba mea deſpiciens, Hector, ad optima hortatā eſſe cognouit. Admonueram vt ſibi parceret, ille verò contra, ſuam ſalutem vilem habuit, ergo extinctus eſt non meis, pro Deus, in manibus, verũ ab Achille. Quòd ille occubuit, hoc eſt intereſſe Priamum, Hecubam, fratres, hunc ipſum puellam; me, ciuitatem omnem. Ille tuebatur Iliũ: A quo igitur poſthac ſeruabitur? Interierunt, occiderunt omnia, facta ſum mulierum infeliciſſima. Quanta me fęlicitate, cuius guſtũ modò dederat fortuna, ſpoliauit. Erant mihi in regijs pater ac mater, tum fratrum chorus, nitidaq́ue ac lauta omnia. Accedebat ad hæc aliud, maximum omnium, coniunx Hector, bellator inſignis ſpectabar, beata dicebar. Et ſi quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice adijciebat. Imperatoris, victoris fortunatam. Oportebat, igitur in eadem equalitate pariter conſeneſcere. At non paſſus eſt ſæuus iſte Achilles, quẽ quidem in meum exitium produxit Thetis, patrem mihi ademit, trucidauit fratres ſeruitutem matri iniecit: deinde reſtituta eſt, ac ne ea quidem ſupereſt. Et hæc grauia quidem, verùm tu tollerabiles reddebas Andromache.

ærum-

ærumnas, Hector, atque unus prꝫſtabas omnia, & quibus eram orbata, ea rebar adeſſe per te, ſed occiſus es, accepiſti vulnus, nos rapimur, inſtant triſtia, impendet periculum, immine incendium. Videre mihi videor Troianos cędi, vxores per vim indignè tractari, liberos trahi, videre ferrum, videre flammam. Aperta eſt hoſtibus Troia, te haud amplius pro portis propugnante. Ah puer fortè prehenſum te quiſpiam hoſtium ad turrim adiget. Strenuus erat pater, à te pœnas repetent Græci. Me forſitan occidet alia vis. Atq; in hoc quidem fęlices erimus. At non continget, ſeruitus me manet & famulatus, plagæ & in extremum vſq; æui lachrymæ. Haud etiam ſcio an viſura ſin terram, vnde nobis hoſtis iſte aduenit. Mox etiam, quod acerbiſſimum eſt, concubitum cogar pati eius, qui interemit Hectorem.

OCTAVVM EXEMPLVM, quæ dixerit Medea, ſuos mactatura filios.

Declamatio Libanij ſophiſtæ.

Medea. FVit & mihi mea ars auxilio, vt accepta contumelia, non tantùm agerer, ſed & pęnas ſumerem. Non amplius rex Iaſon, non amplius Corinthiorum patitor, Omnes opes ſubuertit corona, omnia velum perdidit, omnia conflagrarunt incendio. Et accedit ad calamitatis cumulum dementiæ genus, quod illi de me nihil etiam ſubolet.

ſubolet. Quid igitur?ſufficere hæc putabimus,ac præterea nihil requiremus? Minimè gentium, imò ſupereſt alia vindicandi ratio,ſuperiore atrocior, nihil egens veneficijs,aut arte clancularia, verùm animo præſenti,virilique,& dextera, quæ facinus nullum refugiat. Sunt liberi mortaliũ omnium impijſſimo, & vocatur pater. Hoc è filijs ſolatiũ vnà cum ipſa appellatione,illi adimamus. Haud quaquam me ſinit, quæ iuſta ſunt,expendere meorũ malorum tum multitudo,tum magnitudo. Sed rationem ineunti mihi, pro quibus factis quem fructum receperim omnia ad pœnam minora videntur. Aeeta mihi pater erat,isque Scytharũ rex: tum virginitas,& fama egregia, ac multi inter finitimos proci: deniq; ſpes præſentibus bonis potiores. Appulit ſceleſtus iſte,neq; Deum metuens,neque homines reuerens: atq; erat omnibus malis circumuallatus, & neceſſe habeat inuincibilia vincere tauros ignem efflantes,armatã aciem à terra proſilientem,draconem peruigilem. Ac dignus quidem erat,qui in his omnibus vinceretur, vt iſto cadente victoria penès patrem meum eſſet potius,quàm Aeetæ regnum ludibrio haberet vnius nauigij dominus. At ego quicquid eſt proditorum ſcelere præcurrens,quicquid amentiũ ſtultitia ſuperans,familiares pro hoſtibus, hoſtes familiarum loco habui, & contra patriam abalienigenis ſtabam. Porrò artem oppoſui naturæ ferarũ,extinctus eſt ignis, tauri iugum duxerunt, ceſſit aratro ſolum longè duriſſimum,ſopitus apparuit draco,

id

id quod antea nunquam. Manu tenebam adhuc trementem Iaſonem. Ego porrò ſuper hæc omnia nauem cõſcendi, multis magniſq; perſuaſa pollicitationibus, ſacramẽtis, meis ipſius beneficijs. Accepit & beneuolentiæ meæ argumentum, & Iolcus, vbi rex Pelias inimicus ſenex, ab ijs, quas genuerat, diſcerptus eſt iuuentutis ſpe, vltro ſe fraudi tradens. Et huiuſmodi quidem mea in Iaſoné partim domi, partim in Gręcia beneficia extiterunt: Gratia verò cuiuſmodi? Corinthum vidit, & Creontis imperium, ac de Glauce audiuit. Cæterum nulla habita ratione eorum, quæ feceram, vxorem duxit, cùm ex me liberos haberet, me viua vidit nuptias, atq; illa omnia exciderunt animo, præque impe ij cupiditate mea merita neglecta ſunt. Atqui nè iſta quidem ſufficiebant, inſuper expulſa ſum: cõtumelia affecta ſum, minis onerata ſum: hęc quidem iuſtam indignandi cauſam præbuerunt, artem verò effugij tantùm gratia tenebã, & hactenus ſuffecit. Incẽdamus, iã, & per aliqua, quaq; licet eamus. Feri, Medea, filios, macta filios Iaſonis, viri ſcelerati, impij patris, hoſpitis mali. Nè quid te rerum omnium reuocet, non natura, non geſtatio, non partus recordatio, non nutricatio, non vox, non forma, plectatur Iaſon in filijs: hi verò hoſtium nomine plagam recipiant, non eripiant eos cognati Glaucæ, neq; iram in illos euomant. Atrox quidem facinus, ſed ad prius illud cõſequens. Cõtra naturã impiè agemus? At iſtud olim auſæ ſumus. Fratris cædes ad liberorum cę-

dem

dem deducit. Eiuſdẽ eſt & hoc animi, eiuſdem dextræ. Obſecro, filij, ſub enſem venite, hic in vos per me adigẽdus eſt. Enimuerò ſi probus ille fuiſſet, nihil horum pateremini. Et quàm elegans forma, quàm bona figura corporum, ſed patris imaginẽ referunt: id facit vt occidam lubentius. Hi quidem igitur mox iacebunt. Ego verò è ſublimi medioque aere ſceleſtum aſpiciã. Atque ille gemens, & nihil non faciens, vociferabitur quidem, me verò nequaquam attinget. Eiuſmodi draconum iugo freta vehar, ſupra Athenarum verò vrbẽ ingrediens, inde cruciatum ſpectabo.

POSTREMVM EXEMPLVM, continens quænam dixit Cornelia, cum audiſſet victum à Cæſare Pompeium: vide Plutarchũ in vita Pompei. Item, quę Cleopatra ad Antonij ſepulchrum. Vide Plutarchum in vita Antonij.

Cap. 12. DE DESCRIPTIONE quæ græcè ἐκφράσις dicta.

DEſcriptio eſt oratio expoſitiua, quę narratione id quod propoſitum eſt, diligenter, velut oculis ſubijcit. Deſcriptionis ſumma eſt virtus, inquit. Quintil. li 8 c. 3. facillimè. n. id accipiunt.

Deſcribũtur autem:
- Perſonæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Bruta animalia,
- Plantæ.

O Perſo-

animi ꝙ agnoſcunt. Hiſtorici ſimplici appellatione, Thucididē intelligit.

Perſonæ, vt Homerus in Odyſſea ad Eurybaten.

Latus erat humeris, ore ater, crineq; criſp⁹.

Res, vt nauales pedeſtresq; pugnæ, quēadmodum Hiſtoricus fecit.

Tempora, vt ver aut æſtas, diſſerendo, quod multi proferant in his ſe flores.

Loci, vt idem Thucydides portum Theſprotarum χαμίριον, id eſt, hyemalem, quāque teneat formam dixit.

Deſcribentes vero perſonas à ſummis ad ima vſque ire oportebit, id eſt, a capite ad pedes.

Res vero ab antecedentib. & eis quę inſunt ipſis, quæq; ex ipſis ſolent prouenire.

Tempora vero & loca ex eis, quæ ipſis continentur.

Deſcriptionum autem aliæ ſunt
- Simplices, vt q̄ pedeſtres vel nauales explicat pugnas
- Cōpoſitæ, vt quæ res pariter tēporaq; contingūt, veluti Thucydides, qui noctur nā ī Sicilia pugnā deſcribit Simul enim & pugnā qūo facta ſit, & nocte quomodo gerebatur, comprehendit.

Oportet autem deſcribentem dicendi figura vti tenui, & multiplicibus orationem variare ſchematibus, prorſusq; res imitari quas deſcribit.

DESCRIPTIO ARCIS Alexandriæ.

Arces in vrbibus ad publicum præſidiũ atq; munimenta ſunt conſtitutæ,veluti vertices vrbium, hoſtiumque arctrices, firmanturque non magis ipſæ vrbibus, quã ipſas vrbes tuentur. Athenienſium autem arcem media Athenarum complectitur regio: Cæterum Alexander ſuæ vrbi, quæ ab illo cognomentum accepit, arcem conſtruxit, quam iuſtius Acropolin appellare licet,quod in vrbis extremo,& excelſo poſita ſit, quam illam, qua multum Athenienſes gloriantur.Hæc aũt ſicuti ſe habet, ita oratione quoque proſequemur. Cliuus quidam medio è ſolo extollitur ingenti in ſublimi ſpatio ſe proferens,hunc arcem vocant: propter vtraque hæc & quòd hoſtes arceat, & quòd ſit in vrbis arce,id eſt ſummo locata. Viæ ad ipſam ducunt duæ, ſed diſſimiles:hac enim via eſt,illac vero patet ingreſſus,mutatiſque proinde nominibus, idipſum quod ſunt, vocatur: nam pedibus hac ire licet, capaxq; curruum eſt via. Illi verò, quæ curribus inuia eſt, additæ ſunt ſcalæ, gradusque ſupra gradum ex inferiori in ſublimi deducens, neque prius, quam centenarium expleuerint numerũ, deſinentes, hic enim abſolutus numerus ſcalarum terminus eſt. Veſtibulum dehinc gradus excipit,cancellis mediocrib. circũſeptum,quatuorq; ſublimes,& maximæ columnæ quæ vias omnes ad vnum deducunt

ingreſſum. Columnis autem domus quædã eſt impoſita, multas mediocres oſtentãs co lumnas, quę vario colore cõſpicuæ eximiũ præbent lo co ornatum. Tectum autem diæ tæ in rotunditatem circumactum, ingẽtem multiplicemq; imaginem complectitur re rum. Introeunti autem arcem, locus offertur, quatuor eiſdem æquis lateribus diuiſus, proinde tota quoq; ædificij figura efficitur quadrata. Aula in medio eſt, colũnis vndiq; ſuffulta, eam perticus excipiunt, & eæ quoq; æqualibus diſtinctæ colũnis, ita in medio diſpoſitis, vt neutram in partem ſint nihil quicquam deflexæ. Vnaquæque autem porticus ad tranſuerſam alteram finitur, & duplex eſt columna ad vtramque porticum diuiſa, vt illac quidem deſinat, hac verò rurſus incipiat. Addita autem porticibus introrſum armaria, quibus libri reconduntur, eaque ſemper, ſi cui vacet, aut libeat legere aliquid, patent, totamque velut vrbem ad philoſophiæ cultũ adhortantur. Alia item loca ſunt, ad venerationem Deorum vetuſtorum inſtituta. Tectum porticuum auro diſtinctum, vertices columnarum ære fabricati, auroque ſupernè incluſi. Neque verò aulæ ſimplex ornatús eſt, verum alius atque alius: quorum hic quidem Perſei continet certamina, ille autem aliud. Media autem arce columna immenſa altitudine ſe profert, quæ locum ipſum facit illuſtrem: haud enim in promptu quis, quò progrediatur, habet, niſi indicem viarum hanc ſubindè reſpectet columnam. Quin & arcem ipſam terræ marique

conſpicuam præſtet.in vertice principia rerum primáque elementa ſunt expreſſa. Prius autem quęm media tranſeatur, ædificium eſt quoddam, pluribus hoſtijs patens, quorum cuique a Deorum vetuſtorum aliquo eſt inditum nomen: Duæ dehinc pyramides lapideæ poſitę & fons profluens. Piſiſtratarum fonte haud paulò melior. Mirandum etiam id quoque ſpectaculum, eò quòd eorum, qui fabricati ſunt arcem, velut vno tanto operi non ſufficiente, numerum nominaque comprehendit, duodecim pariter in ipſo arcis faſtigio conſpiciuntur artifices. Deſcendenti autem ab arce, planus offertur locus ſtudio adſimilis, idque ipſum loci eſt nomen. Alia item parte alius quoque ad ſimilia accommodus, verùm illi & planitiæ, & magnitudine impar. Cæterùm præſtantior huius arcis forma, & ornatus, pulchritudoque maior eſt, quam vt paucis narrari poſſit. Quòd ſi quid prætermiſimus, admiratione rerum in ſe rapiétium animum, effectum. Sed & quæ pro magnitudine explicari non poterant, ea relinquere ſatius eſt viſum.

SCHOLIA.

DEſcriptio eſt oratio, colligens & repræſentans oculis quod demonſtrat, vt ait Priſcianus. Idem refert, quoſdam non poſuiſſe deſcriptionem in præexercitamentis, quod præoccupata ſit, & in fabula, & in narratione, in quibus etiam deſcribuntur perſonæ, loca, tempora, res. Sed quoniã

Deſcriptio eſt oratio, qua totã rerũ

e quib. gitur, na go uodā nodo erbis epingi uı, ex Quin li. c.3.

eloquentiſſimi viri eandem, vt ad ingenia exercenda commodiſſimam, tradiderūt inter progymnaſmata, ſeorſimque tractandam prodiderunt, non incongruum eſt eos imitari. quidā uocat ἐνέργειαν, cùm vel amplificandi, vel ornandi, uel delectandi gratia rem non ſimpliciter exponimus, ſed, ceu coloribus expreſſam, in tabula ſpectandam præponimus, ut nos depinxiſſe non narraſſe, lector ſperaſſe, non legiſſe uideatur. Id ſi fiet, ſi prius ipſi totam rei naturā, omneſque circumſtātias, ac ueluti faciem animo luſtremus: deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingamus, ut quàm maximè reddatur euidens, perſpicuaq; lectori.

Ea conſtat deſcriptione { Perſonarum. Locorum. Temporum. Rerum.

Oratio expoſita, &c. Sic reddidit Catanæus. Aphthonius enim uocat, γένος περιηγηματικόν, à περιηγέομαι, quod narro eſt, uel expono, unde περιήγησις.

Perſonę deſcribuntur, &c. Perſonæ deſcriptionem προσωπογραφίαν appellant, fit cū depingimus perſonā amantis, luxurioſi, auari, uoracis, temulenti, ſomniculoſi, inuidi, ſycophantæ, paraſiti, lenonis, garruli, aut glorioſi oſtētatoris ut ſi uelis nō diuitē ſed pecuniarum oſtentatorem deſcribere. Iſte, inquies, qui ſe dici diuitem putat eſſe præclarum, primùm nunc uidete, quo vultu nos intueatur, nonne uobis uidetur dicere:

ie: Darem, ſi moleſti non eſſetis. Cùm uero ſiniſtra mentum ſubleuat, exiſtimat ſe gemmæ nitore, aut auri ſplendore aſpectus oīum perſtringere. Cùm puerum reſpicit, alio nomine appellat, deinde alio atq; alio. Heus tu, inquit, ueni Samnio, nè quid iſti barbari perturbent, ut ignoti, qui audiunt, unũ putent eligi è multis, &c. Vide Ciceronis notationem ad Herennium quarto. A nõnullis alijs dicitur Εἰκὼν imago, effigiés.

Virginis os, habitumq; gerens, & virginis arma
Spartana, vel qualis equos Threiſſa fatigat
Harpalice, volucremque fuga præuertitur Hebrum,
Namque humeris, de more, habilem ſuſpenderat arcum
Venatrix, dederatque comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodoque ſinus collecta fluentis.

Virg. in I.

Latus erat humeris, &c. Verba ſunt Vlyſſis, ad Penelopé, Odyſseæ 19. Ille ſe Cretenſem eſſe ſimulabat. Interrogatus igitur a Penelope de Vlyſse, habitum eius deſcribit, & amicos, in quorum numero Eurybaten preconem fuiſſe recenſet.

Qui γυλὸς ἐν ὤμοισι, μελανόχροος, οὐλοκάρηνος, Rotundis humeris, nigricolor, & criſpus Aphthonius habet, γυρὸς ἔην ὤμοισι μελάνχροος, &c.

Deſcribuntur res, &c. Cùm videlicet id quod fit, aut factum eſt, non ſummatim ac tenuiter exponimus, ſed omnibus fucatum coloribus ab oculos ponimus, vt auditorẽ, ſiue lectorem iam extra ſepoſitum, velut re theatrum auocet. Quam ab effingenda rerũ imaginè, ὑποτύπωσιν Græci vocãt, etiã

ſi vocabulum hoc commune eſt, quoties aliquid oculis ſubijcitur, veluti ſi quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirũ in ſumma complectitur, quæcunque talis fortuna recipit, vtar enim Quintiliani verbis. Vt ſi aperias hæc, quæ verbo vno incluſa erant, apparebunt effuſæ per domos ac tẽpla flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diuerſa clamoribus vnus quidam ſonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu ſuorum cohærentes, & infantiũ, fœminarumque ploratus, maleque vſque in illum diem ſeruari fato ſenes. Tum illa prophanorum, ſacrorumque directio, efferentium prædas, repetentiumque diſcurſus, & acti ante ſuum quiſque prædonem catenati, & conata retinere infantem ſuũ mater, &, ſicubi maius lucrum eſt, pugna inter victores. Licèt enim hæc omnia cõplectatur euerſio, minus eſt tamen totum dicere, quàm omnia.

Nauales, &c. Vt Apud Actiũ Epiri oppidum, & promontorium, vbi Cæſar Auguſtus nauali prælio vicit Antonium. & naualis pugna D. Quintij Romani, & Democratis Tarentini, apud Liuium libr. 6. ſecundi belli Punici.

Pedeſtres pugnæ, &c. Vt pugna Annibalis & L. Sempronij, apud Liuiũ 1. belli Punici. Apud eundem libro ſecundo. Varronis & Annibalis ad Cannas. Ibidẽ Annibalis, & C. Flaminij ad Thraſymenum lacũ. Item equeſtris pugna Iubellij Taureæ, & Claudij Aſelli apud Liuium lib. 3. eiuſdem belli. Vide Manut. in prouerbio: Cantherius

rius in foſſa.

. Hiſtoricus, &c. ὁ συγγραφεὺς per excellentiam intelligit Thucydidem.

Ver, æſtas, &c. Verni temporis deſcriptionem habet Horatius Odarũ 5. Od. 7. diffugere niues, &c. Porrò temporis deſcriptionē χρονογραφίαν appellant. Vnde non rarò ſumitur narrationis initium. Nonnũquam delectandi duntaxat gratia adhibetur, veluti quoties Poetæ diem, noctem, auroram, aut crepuſculum exprimunt. Sæpius amplificandi cauſa aſſumitur. Virg. 4. Æneidos.

Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras: ſyluæque & ſæua quierant
Aequora, cum medio voluuntur ſidera lapſu,
Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; volucres,
Quæque lacus latè liquidos, quæq; aſpera dumis
Rura tenent, ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Loci, &c. Huius generis eſt, quoties tota loci facies, veluti ſpectanda depingitur, ut vrbis, montis, regionis, fluminis: portus, villæ, hortorum, amphitheatri, fontis, ſpecus, templi, luci. Quæ ſi veræ ſint τοπογραφίας appellari volunt, ſin fictæ, τοποθεσίας.

Theſprotarum, &c. Thucydides libr. primo belli Peloponneſiaci, Centum, inquit, quinquaginta naues velificantes Leucade tendunt in Chimerion, quod eſt oræ Theſprotidis. Eſt autem portus, & ſuper eum vrbs a mari diſtans, in paluſtribus Theſprotidos ſita, nomine Ephyre, iuxta hanc exit in mare palus, Acheruſia cognomē nacta, a flumine Acheronte: quē excipit ſinus Theſprotius, ex Maſſide profluētē. Oraculis aũt fuit Alexander admonitus, vt caueret Ache Intelli ge de Alexa

 ruſam;

lro Re ruſiam:hic in Italiam conceſſerat. Memi-
e Epei nit huius rei Liuius lib. 8. ab vrbe condita.
i. A ſummis ad ima,&c. Vt ſi dicas: Totus animo & corpore monſtrum eſt, nam quã cunque vel animi vel corporis partem cõtempleris, monſtrum reperies: ingenium excute, prodigium inuenies: mores expende, vitam ſcrutare, omnia monſtroſa comperies: oculos, os, vultũ, totã deniq; corporis figuram inſpice, quid aliud quam monſtrum præ ſe ferunt? Linguã & vocẽ beluinam illã obſerua, portentũ dices: pectus, vẽtrem, pedes conſidera, quid aliud quàm beſtiam pronuntiabis? Hic ſi quis velit in ſingulis veluti depingẽdis immorari, ſatis apparet, quantum vbertatis ſit acceſſurum orationi.

Res ab antecedẽtibus, &c. Vt ſi Carthaginem expugnatam velis deſcribere, profe ras omnia, quæ præceſſerunt, deinde omnia, quæ in expugnatione contigerunt, poſtremò quæ ſubſecuta fuerunt. Hanc deſcriptionis ſpeciem nonnulli vocant ὑποτύπωσιν, abeffingenda rerum imagine.

Nocturnam in Sicilia pugnã, &c. Thucydides lib. 7. belli Peloponneſiaci.

Quomodo gerebatur, &c. Ancipiti ſcilicet prælio. Noctu quidẽ fulgebat luna, ſed bellatores ita ſe inuicẽ conſpiciebãt, ut conſpici ad lunam licet. Speciẽ corporis cernebãt, familiarẽ ab alieno nõ diſcernebãt. Et Põpeius cũ Mithridate pugnatur⁹ tps elegit dimicationi nocturnũ, ac aciẽ ita conſtituit, vt Põticorũ oculos aduerſa luna pſtringeret, ſuis autẽ illuſtrem & perſpicuũ præ-

beret

beret hoſtẽ,vt ait Iulius Frontinus li.2.c.1.

Figura tenui,&c. De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto Oratore, & quarto ad Herennium. Alij figuras,alij formas, Gellius χαρακτῆρας appellat,& Aphthonius χαρακτῆρα ἀνειμένον.

Res imitari, &c. Quemadmodũ pictor formas rerum coloribus examuſſatim depingit,ita oportet eũ,qui res deſcripturus eſt,excutere virtutes atque naturas earum, circunſtantijs expreſſas.

In exemplũ.Deſcriptio eſt arcis Alexandriæ,quam Alexander condidit per architectum Dimocratem.Vide Soliuum capite 41. Ammianum Marcellinum lib.vigeſimo quarto. Plularchum in vita Alexandri. Et Diodorum Siculum.Notabis multas,ſecũdùm Ptolomæum,Alexandrias fuiſſe. Alia ſup Tanaim in Scythia: Alia in Aſia. Hæc in Aegypto, quæ in orbe prima aut ſecũdà habita. Vide Diodorum Sicul. libro 2. de Antiquis geſtis. Liuium libro octauo. Qui ait,ab Alexandro Epiri Rege conditã Alexandriam in Aegypto. Exordium autẽ ductum a conditoris conſilio, arciſque commoditate.

Acropolin,&c.Ita vocarunt arcẽ, quaſi ſummitatem vrbis.Ibi enim ſolebant arces extrui.Et Græci,ἄκρον,ſummum verticem dicunt.

Cliuus quidam,&c.In locorum regionũ que ſitu deſcribẽdo diligenter poſitionem eorum ſequi oportet, & orationem velut per loca circumferre, in qua vt primum quodque occurrit,ſic aptiſſimè primum di-

citur, autore Rodol. Agricola libro 2. c. 31.
Armaria, &c. Alexandri Muſæi Strabo meminit lib. 17.
Perſei, &c. Sunt qui intelligant Philippi Regis filium, de quo ſic Liuius lib. Macedonici belli 1. Nec Philippus ſegnius apparabat bellum, filium Perſea puerũ admodũ, datis ex amicorum numero qui ætatẽ eius regerent, cum parte copiarum ad obſidendas anguſtias, quæ ad Pelagoniã ſunt mittit. Sciathum & Peparethum, haud ignobiles vrbes diruit, &c. Sunt quibus libeat ad Perſea, qui Iouis & Danaes filius erat, referre: qui Meduſam occidit, & Andromeden alligatam ſaxo, liberauit. Propertius libro 2.

Andromede monſtris fuerat deuota marinis.
Hæc eadem Perſei nobilis vxor erat.

Cuius geſta Aphthonius vocat *ἀθλήματα*. Vide apud Ouidium 4. Metamor. Vide prouerbium Manut. Gorgonem Perſeus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore.

Quod Deorum antiquorum nomina, &c.
Sunt autem iuxta quorundam ſententiam, Deorum antiquorum gentium nomina, Iupiter, Iuno, Neptunus, Minerua, Mars, Venus, Apollo, Diana, & tot, vt Apollonij receſet interpres, ſunt a Græcis cultis. *Ζεὺς ἥρα, ποσειδῶν, δημήτηρ, ἑρμῆς, ἥφαιστος, ἀπόλλων, ἄρτεμις, ἑστία, ἄρης, ἀφροδίτη, ἀθηνᾶ.*

Pyramides, &c. Elato in arctum tendentes erant conſtructæ moles, quarum nõnullæ tam fuerant altæ, vt miraculi loco fuerant. Vide Solinum c 41.

Piſi-

Piſiſtratarum fonte, &c. Per Piſiſtratas vel πεισιςρατίδας, intelligit Piſiſtrati nepotes, vel poſteros hoc eſt, Athenienſes, qui pulcherrimum fontem habuerũt, nouẽ fiſtulis aquam fundentem. Vnde ἐγγεακρουνον appellarunt. Item καλλιρόην pulchrè fluẽtem. Cuius meminit Thucydides lib. 2. belli Peloponneſiaci.

Stadium, &c. Eius duplicẽ rationẽ Suidas tradit. Alteram, qua intelligitur ſpatium, quod homo vnico ſpiritu, curſuque ſuo conficere poteſt, quod breuius, non longius pro currentis aut robore, aut fragilitate redditur. Alteram, quæ Geometrica, qua vtuntur Coſmographi, cuius meminit Plin. lib. 2. cap. 33. Continet autem ſexcentos, &. 25. pedes.

EXEMPLA DESCRIPTIONUM.

Deſcriptionem habes ſubitæ tempeſtatis;
Apud Virgilium in 1.
Apud eundem in ſexto, Caci domus.
Diluuij, apud Ouidium 1. Metamorphoſeos.
Inuidiæ, lib. 2. Famis, 8. Somni. 11.
Ætnæ, apud Claudianum, & Gellium lib. 17. cap. 10.
Iuſtitiæ, a pud Gellium lib. 14. cap. 4.
Arcis Tarentinæ, apud Plutarchum in vita Annibalis. Et Cleopatræ nauis in vita Antonij.
Crotonis, Apud Liuium lib. 4. belli Punici.
Cyzici, apud Florum lib. 3 cap. 5.

Templi Hammonis, id eſt, Iouis Arenarij, apud Diodorum Sicul. in geſtis Alexandri.

DESCRIPTIO HABITATIONIS Sancti Antonij, apud D. Hieronymum, in Hilarionis vita.

SAxeus & ſublimis mõs per mille circiter paſſus ad radices ſuas aquas exprimit, quarum alias arenæ ebibunt, aliæ ad inferiora delapſæ, paulatim riuum efficiunt, ſupra quem ex vtranque ripa palmæ innumerabiles, multum loco & amœnitatis & cõmodi tribuunt. Hic pſallere, hic orare, hic operari, hic feſſus reſidere ſolitus erat. Vites & arbuſculos plantauit. Areolã manibus ſuis ipſa compoſuit. Piſcinam ad irrigandũm hortulũm multo ſudore fabricatus eſt. Erat autem cellula non plus menſuræ, per quadrum tenens, quàm homo dormiens extendi poterat. Præterea in ſublimi mõtis uertice, quaſi per cochleam aſcẽdentibus, arduo valde viſu, duræ eiuſdem menſuræ cellulæ viſebantur, in quibus venientium frequentiam, & diſcipulorum ſuorum cõtubernium fugiens, moratus eſt. Verùm hæ in viuo exciſæ ſaxo, oſtia tantùm addita habebant.

DESCRIPTIO GYMNASTICA domus cuiuſdam viri.

SI nemo ringitur, aut ſugillat, quòd Plinius omnem villæ ſuę Laurentis formã

ſitumque

ſitumque calamo depinxit, quæ (malum) inſolentia fuerit, me naſo ſuſpenſum, aut ca lumnijs proſciſſũ iri, ſi ad imitationẽ prudẽtiſſimi viri nouã meam, quam in patria (non venuſtatis, aut vanæ iactantiæ, ſed vt gentis, quam incendia fecerũt, neceſſitatis cauſa) modò fabrico, domum deſcripſero. Et cùm diuerſis ab autoribus varia rerum, etiam humillimarum genera videamus deſcripta, eademque extra omnẽ interpretantium malignitatem poſita, quis, niſi Momo ſit iniquior, mihi vitio dederit, quòd multorum honeſta imitatu exempla ſecutos ego, Muſam meam delineauero? Quæ longitudine multò ſpatioſior, quàm latitudine, proprius Aquilegium, ſiue puteũ ciuicũ N. conſtructa videtur inſula. Cuius lapideus, quo vndiq; cingitur, paries altus eſt triginta duos pedes, craſſus autem in fundamento quatuor, in ſublimi tres. Duos in effoſſa terra fornices habet ſatis profundos, atque pro facultatibꝰ capaces, feneſtellas modicas ferratas in curuaminibus, in recto ſua continentes armariola. Quorum prior terram quinque pedibus ſupereminens, pypogæũ poteſt appellari, quòd locus ſubterraneus, cellarum variarum, vt oleraceæ, aut ſalſamentariæ vicem explere poſſit. Inde ianua ducit in alterũ muro diſcretum, qui paulò profundior, & à ſole remotior, vini apotheca eſt, ſaxo ſtratus, & lacuſculo, vnde, ſi fortè ruptis circulis vinum effluxerit, commodum exhauriri poſſit, adornatus. Vtriuſque in curuo ſolario ſeni vnci grandes ferrei ex ordine ſunt firmiter infixi, vt

in-

lore, ſituq; peminoſo recedit, Ingredieti ſtatim offertur à ſiniſtra lapideus aqualis. Ibidem pictu Οὖτις ille: conqueritur de hominum, quibus in dies adficitur, iniurijs, qui cùm nihil faciet, accuſatur omnia perperã facere. A dextra baſi ferreę ſuffulta fornacula, cuius præfurnium peculiari ductu fumũ tranſmittit in caminum. Ex aduerſo autem menſa non omnino ruſtica, incitegræ, vel abaco proxima. Nec procul in muro ſũt repoſitoria, vbi cum œnophoris culluli, caliceſq; reconduntur. Feneſtris illuminatum eſt pellucẽtibus, in quibus; vt in alijs, refulgent Muſarum, patronorum, atque Mecœnatum inſignia, cumprimis eorum, qui aliquid opis abſoluendo huic ædificio cõtulerunt. Solum aſſeribus abiegnis cõtabulatũ eſt. Mediũ eius, qua patet Meridies, in imã dictæ iam turris ſedem excurrit, quæ non modò iocundum hoſpitibus diſcumbendi locum, ſed etiam omnia, quæ tribuſ in plateis geruntur, ſpeculandi facultatem præbet. Sedilia vndique poſita, non ſolùm id ſunt quod vocantur, ſed ita per ingenioſos arcularios conſtructa ſunt, vt ciſtarum viſtiariarum, aut etiam, ſi velis, ſcrutariarum poſſint officio fungi. Circa eaſdem icõcularum variarum periſtromata ſiue tapetes ita picti ſunt, vt verorum deſideratorum eſſe loco poſſint. Quorum in ſuperficie Bias ille conſpicitur, qui, cùm patriam eius Prienen hoſtes inuaſiſſent, omnibus, quos modò ſæuitia belli incolumes abire paſſa fuerat, pretioſarum rerum portatione onuſtis fugientibus, interrogatus, quid ita

Ille inquit Cicero Paradoxo primo hæc ludibria fortunæ ne ſua quipē putauit, quæ nos appellamus ēt bona.

nihil ex bonis ſuis ſecũ ferret; Ego, inquit, omnia bona mea mecum porto. Pectore enim illa geſtabat nõ humeris, quæ domicilio mentis incluſa, mortalium, manibus non poterunt labefactari. Lacunaria coloribus diſtincta renident. Nec tabulæ corona mentis amœnis tortuoſoque corymborũ anfractu cõſpicuæ deſunt, in quibus ex ordine ſupellex ſtannea vel ænea diſponi poteſt. Applicitũ eſt cubiculum dormitoriũ, quòd, ſi voles, diem, clamorem, ſomnumque excludit, vicinum item calorem recipit atque retinet, aut, vt ratio exigit, effundit. Inibi lectus eſt pedibus iligneis factus, circa quem tota parietis æqualitas hiſtoriam Solonis atque Crœſi, quæ apud Plutarchum habetur, coloribus expreſſam oſtendit: vt animum à diuitiarum, mundanæque gloriæ curis (quæ diu noctuque diſcruciare ſolẽt homines) abducẽs ad quietem inuitet, aut magis honeſto ſtudio dignam meditationem ingerat menti. Non procul inde Craſſi caput cum dextra manu reciſum, & ad Regem reportatũ videtur, & aurum liquidum in rictum oris infuſum, vt cuius animus arſerat auri cupiditate, eius etiam mortuũ & exangne corpus auro vreretur. Et inibi Regina Tomyris caput Cyri amputari, atque in vtrem humano ſanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans: Satia te ſanguine, quẽ ſitiſti. Locus illuſtratus eſt tribus, binas in muro ſediculas habẽtibus, feneſtris, quæ vel Aquilonem inhibere, vel mitiorẽ, ſi volueris, auram admittere poſſunt. Quarum

in confinio nugis vxorijs aptum loculamẽtum eſt, inſertum muro tali arte, vt ſi fures effregerint prima clauſtri repagula, nõ tamẽ, quod charum maximè celatum aſſeruari velis, inuenerint. Solũ atq; lucanaria reſpondẽt ijs, quæ ſunt in hypocauſto. Coquina ab atrio cãcellatis interſtitijs diſcreta eſt, vbi focus ſetratus ferramentis, alariſque ſtipatus & per quod fumus exit (quod alij uocãt infum bulum, Græci, *καπνοδόχην*) ſpiraculũ, ſaxo conſtructũ eſt. Cuius gremium in apſida curuatum, cacumenque pedes aliquot altius tecto, moleſtias omnes fumi, atque ſcintillarum euomit in aera, tantum, quod carnario ſufficit, reliquens. Et vitreæ feneſtræ borealem nullã intemperiem admittũt: prope quas incluſa muro capſa porrigitur, varijs vſibus idonea. Hinc aquariolum, quàm nonnuli lauatrinam appellant. Non procul offertur locus tabulis abiegnis concinnatus, vbi tudicularum, frixoriorum, patellarum, veruum, catinorũ, ollarum, ahenorũ, cremagrarum, lebetum, cõſimiliumq; repoſitoria. Solum pauimenti lithoſtroton eſt, vt etiam atrij. Ex hoc deſcenſus eſt ſex graduum in cryptã, quę breui poſticula feneſtriſq; clatratis illuſtrata, triplicem in primis vtilitatem adfert. Etenim à dextra cum opaco baptiſterio, collo quijſque balineum habet vel aſaminthum, ibiq; adiunctum apodyterium, quod ita conditum, vt alias etiam penaria cella poſſit eſſe. Nec deeſt anaclinterium quod ab alijs accubitũ appellatur. E regione gurguſtium eſt, equo

rum,

rum etiam vacerris,lignisque recipiendis accommodum. Eius tabulatum,quam contignationem domus infimam appellaui,ſolerter aduerſus incendia pauimẽtatum eſt. In id ex atrio gradiculis quinque ſcãditur, & pedes decem à primo totius domus ſolario diſtat,commoditates totidem,quod locus inferior,importans. Nam quà culinam ſpectat, Pædagium eſt, ſed potius famularum cubile,cui adſtructum ornitrophion, ſiue gallinarium,vt excubitorum alitũ cãtibus excitatæ,ſurgant ad ſoluenda penſa. Ex aduerſo, vbi farinario, girgillis item atque rhombis eſt locus,ſcalæ ſunt quibus aſcenditur, ad dictarum iam partiũ domus ſolarium primum,quod hoc modo complanatum atque confectum eſt: Quernæ complures validæ trabes ex ordine, parum admodum inter ſe diſtantes,ita muro ſunt inſertæ,vt vtrinque capita extrema ruderib. cæmentitijs obrecta,nihil emineant, deinde earum lateribus in rimas tãquam fulcitulos duos vngues profũdos diffiſſis,impacti ſunt differtim paxilli ſeſquipedales,habentes vndique circumuolutos, regyratosque ſeptenos,aut octenos funiculos longiuſculos,nexos ſtramine,quod limo lutoque tenaciſſimo perlitum,contortum,atque ſubactum eſt. Poſtmodo tectorium,omne lignum occultãs,arenatum ſuperinductum, cæmentitiumque pauimentum;clindro coæquatum,certiſſimum contra incendia tutamentum. Huic ſuper ſtructa ſunt, cum ſuis ſcimpodijs, & apparatu Muſas non decente, conclauia, quorum propriæ tra-
bes

bes,& fabrica, lapidibus quadratis ſectilibus ſuffulta, non attingit inferiorum ligna, vt incendij fortuitu ſubortit flamma ſubiectis nocere non poſſit. Circa eadem proceſtrion eſt, ex quo per murum tranſitus in æſtuarium, inferiore maius, quod vel diæta, vel ſi voles triclinium inſigne, cum heliocamino poterit eſſe. Eius quoq; vt inferioris, medium euagatur in turrim, quod non minoris commodi, quàm amœnitatis cœnaculum prædicari poteſt. Apparatus autem & diſpoſitio ferè eadē, quæ ſubſtructi hypocauſti: diuerſa tamen picturarum genera. Nam, vt reliqua tranſeam, hic Ariſtippus naufragus coloribus effigiatus, ſuis ciuibus enunciat, ac ſuadet, vt eas poſſeſſiones filij parent, quæ cum naufragio enatare poſſint: Illic inter Reges Plato, Beatum terrarum orbem futurum prædicat, cùm aut ſapientes regnare, aut Reges ſapere cœperint. Nec cubiculum (vt etiam cominus inſurgentium xyſticorum poſſit eſſe capax) annexum, neque ſolum dolatis aſſeribus, ſed aduerſus ignes cæmentis obductum eſt. Prope ſcalas, quas dixi, latrinæ ſeceſſum habent. Non procul inde murū trabes duæ craſſiores penetrant, & tantum in ſublimi ſupra plateam extant, quātum ad anabathra, quibus in ſupremū ſolarium aſcenditur, ſuſtentanda ſufficiunt quæ ſunt extra domum erecta, quo maius ſpatium intrinſecus relinquant, nec incendia ſuborta locum peruium habeant, vnde deſuper cadant, aut exedito delabantur inſtructuram ſubiectam. Ad eadem ianua

tran-

tranſitusque ſcanſalis tam latus eſt, vt cum frumentario ſacco ruſticus expeditus peruenire poſſit in granariũ. Quod ſupremũ, vt recenſui, ſolarium, eodem modo, & qua ſubſtructum ratione cõplanatum eſt. Omnes enim trabes, quantum fieri potuit, contra flammas integumẽtis, & incruſtationibus obtectę ſunt. Earum tamen extrema capita, quibus tigni, quos alij vocant telamones, inſeruntur, atque ijs tectum quaſi fulturis ſuſtinetur, ignibus ita ſunt obnoxia, vt vim patientibus facilè poterit ſuccurri. Hoc in loco muri deſinunt, tectũq; ſuccedit. Sed impoſitum eſt turri ſeſquipedextãs ædificiolum amęnum, quod podiũ, vel exedrã vocare libet. Id ſublicijs validioribus ſuſpenſum eſt, vndique feneſtras habẽs, in quibus ſol naſcitur cõditurq; Quòd ſi iuxta ſententiam Horatij, Domus, laudatur, longos quæ proſpicit agros, hoc laudibus euehendũ erit, cùm velut è ſpecula totam ferè ciuitatem intueatur, latosque proſpectet campos, atque nemuſcula cũ primis Trupeliana. Muſis igitur deſtinatum, quæ cacuminibus delectantur. In eo cum grammatophylacijs eſt bibliotheca, quæ totam vrbem ad bonarum artium diſciplinas inuitare videtur. Cuius in parietis ſpatio dormiens Alexander Iliadem Homeri ſub puluino habet. Eius tectum non faſtigiatum, in fine pinnaculum oſtentat obęratum. Subeſt tabulatum periſterotrophio non incòmmodum. Atqui multo laxior ad eruiliam, auenamque recipiendam contignatio tabulata eſt ſub totius contiguæ do

mus

mus tecto. Quod ipſum non coctilibus laterculis, aut lapideis tegulis inſtratum, ſed pro tempore contextũm hoc modo: Tigillis atque ſcandulis adfixæ ſunt validæ crates vimineæ, quæ luto tenaciſſimo conſtipatæ, atque ita ſtrictim condenſatæ ſunt. vt vtrinque nihil appareat lignorum: huic conſpiſſato glutinamento ſtramẽtorum faſces ingeſti, ligneaque pala ſunt æqualiter adaptati. Quæ tectorum genera ſunt agreſtia quidem, ſed Muſis tamen, operoſo nullo ſplendore gaudẽtibus, non indecora, & durabilia ſatis, incendiorumque tempore multò conducibiliora, quàm vel lateritia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flamma parum incommodat, ſed ſtramentitia tegumenta ſolummodò lambit, atque raptum ſine horrore magno depaſcit, reliqua tanquam uaporibus indurata cruſta relinquit intacta. Atqui Vulcanus in hęc magnã exercet tyrãnidẽ: etenim tota nõ modò corripit, & abſumit, ſed etiam auxilio venientibus terrorem incutit, atque profligat: in aduerſos enim fragmina candentia voluit, & crepitãtibus flammis horriſonoque fragore tanquam igneam grandinem eiaculatur, hoſtiumque more tela fulgurãtia torquet, aufertq́; perſpectum, & auxilij ſpem omnem. Documento fuit ipſa ciuitas, & ſtadium ab ea diſtans, Ioſti Studei clariſſimi doctoris patria Elſſa, per Clãdeſtinos Germaniæ vaſtatores nuper incẽſa. Vbi certa didiciſſes vtrorumque diſcrimina. Porrò medijs in flãmis cùm circumſecus omnia flagrarent, vidiſſes illa ſtare, magnoque

gnoq; conatu ſe defendere,aut labor antia manus poſcere: hæc autē iginibus ſuperata,non modò concidere, ſed etiam, vt dixi, auxiliaturos in fugiam crudeliter compellere. Hæc dē domus tecto,atque ijs,quæ ſunt intrinſecus. Iam,ſi vacat,quæ forinſecus,audi: Totus, vndique murus leuigatus,ac,dealbatus eſt: Coria laterum atro diſtincta colore. Illius in medio tria tribus in locis foramina propemodum tetragona videntur,inſcriptionibus deſtinata. Primum igitur,quod in turris medio conſpicitur,talibus verſiculis exornatum eſt,qui lachrymabile tempus,quo tota deflagrauit hęc ciuitas, domus hæc quoque reædificari cœpta,memoriæ produnt.

Diua redēptoris poſt incunabula Chriſti,
Mille ac quingenti cum quadraginta fuerunt
Anni mēſis habens cognomina Martis,& eius
Nuntia poſt decimam caſus lux quarta ſiniſtri.
Solis & hæc retinens à iudice nomen, & huius
Nona furens ſiccis ventis borealibus hora,
Qua ſacer emiſit verbum cœleſte miniſter,
Cùm caderet rapidis Hadamaria prodita flammis.
Poſt domus hæc anno reparari cœpta ſequenti.

In ſupremis eius loci feneſtris, aurea, Stoicorum illa ſententia legitur: Οτι μόνος σόφος πλόυσιος. Id eſt, qđ ſolus ſapiēs diues.

Qua

Qua mortalium, quorum infinitus vbique numerus, Philargyria perditorum greges monent, longè pluris virtutem quam diuitias æſtimandas eſſe, quòd harũ gloria fluxa ſit, atque fragilis: ſed immortalis illa, quæ nec eripi, nec ſurripi poſſit, neque naufragio, neque incendio amitti: qua præditi qui ſunt, ſolos eſſe diuites, cum ſoli poſſideant res & fructuoſas & ſempiternas, ſolique (quod, autore Cicerone, propriũ eſt diuitiarum) contenti ſint rebus ſuis. Duo reliqua in medio ſunt eius muri, qui portã anteriorem, ſiue molarem ſpectat, quorum priori tale tetraſtichon, quod ipſa domus proloquitur, eſt inſculptum:

Quod mihi ſit nomen, quæris fortaſſe, viator:
Siſte gradum, tali carmine certus eris.
Huc Mecœnates quia dona tulere, & auſus
Hæres me tenuis condere, Muſa vocor.

Alteri tale Sapphicon.

Ipſe Reinhardi pater huc amuſſis
Contulit primæ lapides, nepoti
Debet hinc noſtro domus ipſa longè
Charior eſſe.

Et quib. profectò liberis non chariſſimũ id fuerit, quod vicinorum teſtimonijs boni parentes vel dixerint, vel fecerint memoratu dignum: Sub imis autem eius loci feneſtris, longum; idque paulò rudius & grauius, nè poſſit aliorum trãsferri, ſcamnum faginum eſt poſitum, vbi tranſeuntes viatores delaſſati quieſcere, aut ſenes apricari,

aut ciues conſidere poſſint, de rebus publicis tractaturi, aut animi demulcendi gratia nugas acturi, retique vento, quod aiunt, venaturi.

DESCRIPTIO SERPENtum, è Lucani libro Nono deſumpta.

ILla tamen ſterilis tellus, fœcundaque
nulli.
Arua bono, virus ſtellantis tabe Meduſæ
Concipiunt, dirosque fero de ſanguine rores.
Quos calor adiuuit, putrique incoxit arenæ.
Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes.
Aſpida ſomniferã tumida ceruice leuauit.
Plenior hinc ſanguis, & craſſi gutta veneni
Decidit: in nulla plus eſt ſerpente coactũ.
Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem
Sponte ſua: Nihiloq; tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur,
Hinc Libycæ mortes, & fecimus aſpida inertem.
At non ſtare ſuam miſeris paſſura cruorem
Squamiferos ingens hæmorrhois explicat orbes,
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua.
Cherſydros, tractiq; via fumante chelydri,

Et

Et ſemper recto lapſurus limite Cenchris.
Pluribus ille notis variatam tingitur aluum,
Quam paribus tinctus maculis Thebanus Ophites.
Concolor exuſtis, atque indiſcretis arenis
Ammodites, ſpinaque vagi torquente Ceraſtæ.
Et Scytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuuias poſitura ſuas: & torrida Dipſas:
Et grauis in geminum vergens caput Amphiſibena.
Et natrix violator aquæ, iaculique volucres.
Et contentus iter cauda ſulcare Phareas:
Oraq; diſtendens auidus ſpumantia Præſter:
Oſſaque diſſoluens cum corpore tabificus: Seps:
Sibilaque effundens cuncta terrentia peſtes.
Ante venena nocens, latè ſibi ſummouet omne
Vulgus, & in vacua regnat baſiliſcus arena.
Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones.
Peſtiferos ardens facit Aphrica, ducitis altum
Aera cum pennis, armentaque tota ſecuti
Rumpitis ingẽtes amplexi verbere tauros,
Nec tutus ſpatio eſt elephas, datis omnia letho.
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.

Cap. 13. DE THESI.

THeſis,id eſt, conſultatio eſt, rei alicuius inueſtigādæ per orationem conſideratio,uel diſquiſitio. Cōſultationum autem aliæ ciuiles ſunt,aliæ cōtemplatiuæ. Ciuiles ſunt, quæ actionem habent ciuitati accommodatam,velut:an ducenda ſit vxor,an nauigandum,an muri faciēdi. His enim omnibus ciuitatis ſtatus continetur. Contemplatiuæ verò,quæ ad ſolam animi conſiderationem pertinent, videlicet: An globoſum cœlum,an multi ſint mundi. Hæc enim in vſum hominibus non veniunt, ſed mente ſola peruidentur. Differt autem conſultatio ab Hypotheſi, id eſt, cauſa, quòd cauſa definita eſt,cōſultatio verò indefinita. Definitio autē ſit perſona,re,cauſa, & reliquis, vt,muri ſūnt ne faciendi: perquiſitio eſt ſine perſona. Quod autem inuadentibus Perſis Lacedæmonij conſulūt,muro Spartam circundare,cauſa eſt. Perſona enim habet, Lacedæmonios deliberantes Rem,murum Sparta addere. Cauſam verò, inuadentes Perſas. Prima autem omnium præexercitamentorum conſultatio contradictionem, & ſolutionem, ſecundùm quæſtionem admittit. Diuiditur ergo Theſis primùm in Ephodū,id eſt,in proęmion, ex directo ad narrationem tendēs,quem aggreſſum proę mij loco pones. Hinc finalibus vteris capitibus,legitimo,iuſto,vtili,& poſſibili.

THE-

THESIS: AN DVcenda vxor.

SI quiſquam omnia pariter laudare voleт,is mihi matrimonium laudet demiſſum enim ex cęlo eſt,ipſumque rurſum cęlum Deis impleuit,eosque procreauit,quorum munere paternum hominibus tribuitur nomen: eiſdemque,quos progenuit, dedit rerum naturam tuēdam. In terras autem acceptum,reliquis omnibus originem dedit, quæq; ſingula natura ſua fluxa caducaq; erant,ea ſtabiliuit,poſteritate,æternitatemq; ipſis ſucceſſione adinuenit.Primũ autem maximè ad fortitudinẽ,ſubeundaq; conſtāter pericula homines impellit. Quis enim vxorem liberosque defendere, quis pro ijs bella mouere recuſat? quo fit, cùm eorum amore arma ſumantur, maioribus certetur. Quin iuſtos etiam, nedum fortes homines efficit. Cognationem enim, neceſſitudines, iuraque tribuit, quorum reſpectu metuque ab inferenda iniuria homines coercet, itaque iuſtitiam ſimul docet cum fortitudine. Sed & ſapientes facit, quippe quibus chariſſimorum pignorum injjcit prouidentiam atque curam: quodque maximè quis miretur, ipſam temperantiam ſecum affert matrimonium, & in medijs voluptatibus modeſtiæ quoque inuenit locum: legem enim libidinibus præſcribens, temperantiæ fine voluptates coercet: quæq; ipſa per ſe accuſatur Aggreſſus vice proœmij.

voluptas,eam matrimonio coniũctam laudamus. Si ergo matrimonium Deus dedit, & procreãdo poſteritatem omnem firmat, ſi fortes item,iſtosq; facit,& ſapientes prę ſtat,& temperantes,quis eſt,qui non pro virili,quatenus poſſit,ipſum ſibi putabit laudandum ?

Contradictio, Sanè, inquis, ſed calamitatum multarũ matrimonium eſt cauſa.

Solutio Fortunam mihi videris, non matrimonium,accuſare. Quæ enim aduerſa hominibus accidunt,eorum fortuna eſt cauſa,non matrimonium tribuit,ea certè nequaquam fortunę accepta poſſunt referri. Rectius ergo eſt matrimonij bona laudare,quam accuſare mala, quæ ex ipſa afferuntur fortuna. Iam vero ſi quis maximè humanorum caſuum aduerſa volet matrimonio aſſignare,nihilo tamen idcirco magis fugiendum erit. Nam ſi qua reliquis in rebus nos offendunt, ea continuò nos ab ipſarum cura deterrebunt: Agẽdum ſingulas excutiamus artes: omnes habent aliquid quod quis accuſet. Agricolæ procellis infeſtantur, & per grandinem fame contabeſcunt:non tamen, ſi quos tempeſtas offendit, ideo ſtatim agros relinquunt, ſed perſeuerant colere. Neque nautæ, ſi quid ex cœlo accidit ipſis,continuò poſt tempeſtatem diſſoluũt naues,ceſſantque nauigare deinceps metu eorum, quæ pertulerunt: verùm difficultates fortunæ tribuentes, ad opes, quas mari parauerunt, reuertuntur. Bella etiam pugnæque militantium abſumũt vitam. non, quia occũbunt aliqui,idcirco deſerunt militiam,

litiam, ſed quia pugnantes ob fortitudinē laudantur, hoc ipſo etiam, quod ceciderũt, gaudent, & inſtantem fortunæ aſperitatem præſenti gloriæ bono reprendunt. Neque enim propter mala meliora fugienda ſunt, ſed bonorum cauſa etiam aſperrima perferenda. Nonne ergo abſurdũ eſt, agricolas, nautas, item & milites difficultates meliorum gratia tolerare, matrimoniũ vero nobis aduerſandum putare, quia habeat aliquid quod offendat.

Sanè, inquit, ſed uiduitatem mulieribus, puerisque orbitatem affert.

Mortis hęc mala ſunt, hancque nobis difficultatem circundedit natura, quã tu quidem accuſare mihi videris, quòd non homines effecit, vt Dij eſſent: accuſareque matrimonium quòd non Dijs mortales coniũxit. Quid inſimulas matrimonium eorum, quorum eſt apud mortē cauſa? Cur nuptiarum dicis, quòd ipſius eſt naturæ? Parere perire eum, qui natus eſt, quocunque tandem pereat modo. Quod ſi occidunt homines, quia nati ſunt, eademque via coniugem viduam relinquũt, natosq; ex ſe filios faciunt pupillos? Hæc matrimonij dices culpa fieri, quæ ſolùm ab ipſa fiunt Natura? At ego econtrariò orbitatem, viduitatemque puto matrimonio reſarciri. Mortuus eſt illi pater, eoque nomine pupillus eſt, reddit rurſus alium ſibi matrimoniũ patris loco. Itaque hoc malum nõ ex matrimonio prodit, ſed matrimonio occultatur, fitque matrimonium non cauſa orbitatis, ſed abſcondit potius ipſam & reſtaurat: Sic viduitatē quoq;

quam obitũ mariti] attulit Natura, Matrimonium nouis iterum nuptijs immutat. Quam enim mors reliquit viduam, hanc rurſus matrimonium viro coniungit: atque velut conſeruator muneris ſuis, ea quæ dedit initio, ablata quoque reſtituit. Anferre ergo viduitatem ſolet matrimonium, non facere: Pater quoq; morte liberis orbatur, rurſumque alios matrimonio aſſequitur, fitque ſecundo matrimonij munere pater, cui id, quod ſemel iam habuerat, paternũ nomen, erat ablatum. Quid ergo matrimonij bona in crimen ipſius conuertis? Videris mihi non arguere, ſed laudare nuptias velle. Quãdo enim enumerare nuptiarum bona cogis, laudator matrimonij factus es potius quàm reprehenſor, vituperansque matrimonium vt recenſeamus, laudes ipſius adducis, cauſamque præbens munera ſua recognoſcendi nobis, eo ipſo quòd crimina tua refutamus.

Eſto, inquis, ſed laborioſa tamen res eſt matrimonium.

Verum, ſed labores quoque matrimoniũ ſoluit, & aufe untur per nuptias, quæcũq; exercitos homines reddunt. vitæ tranquillitas eſt, cum muliere ſociari: quãtulum autem virum in thalamo vxori coniũgi? iam quanta cum voluptate puer expectatur, ſperatusque ſe profert, & in lucem prodiens, mox patrem appellatur. Additur deinde arti alicui diſcendæ patrisq; fit laborum particeps. In concionibus exinde verſatur paſcitque in ſenecta patrem, & prorſus in quodcunque res ipſa popoſcerit, aptum ſe

expe-

expeditumque præbet.

Adeo non eſt oratione recenſere, quanta matrimonium deferat bona. Ingés ergo res eſt matrimonium, & Deos procreans, & mortalibus vt dij eſſe videantur, ſucceſſione præſtans; ac omnes qui nuptijs initiantur, inſtituit, vt iuſtitiam colant, temperantiã obſeruent: quin & reprehenſas alioqui voluptates, honeſtas facit. Idcirco plurimi faciendum eſſe matrimonium, inter omnes facilè conſtat.

SCHOLIA.

Theſis.

GRæci Rhetores Theſin appellãt quæſtionem vagam, nullis circunſtantiarum cancellis incluſam, Latini quæſtionem infinitam. Cicero in Topicis. Propoſitũ. In partitionibus, Conſultationem. Priſcianus Poſitionem dixit, vt, An ducenda vxor, An colenda ſit amicitia, An nauigandum, An ſit bellum gerendum, An diſcendæ literæ Græcæ.

Hypotheſis.

Hypoteſin autem vocant quæſtioné finitam, quæ habet in quæſtione certas perſonas, loca, tempora, & reliqua genera attributorum. Hanc Cicero in Partitionibus cõtrouerſiam, in Topicis cauſam appellat, vt ſit ne Cæſari bellum ſuſcipiẽdum aduerſus Pompeium. An Syllæ adminiſtrãda Reſpubl. An Græcæ literæ diſcendæ deſtinato Theologiæ. An Cato tempore belli ciuilis rectè duxerit Martiam vxorem. Vide Quintilianum lib 8. capit. 5. Idem lib. 2. capit. 1.

ait, Antiquis hoc fuiſse ad augendam elo-quentiam genus exercitationis, ut Theſes dicerent. Et Cicero in oratores ad Brutum Ariſtoteles, inquit, adoleſcẽtes, ad copiam Rhetorum in vtrãque partẽ, ut ornatius & vberius dicere poſsẽt, exercuit. Rodulph. Agricola lib. 2. c. 8. Theſin quæſtionem uocat κατηγορικήν, id eſt prædicatiuam, quæ nullis certis finibus temporum, locorũ aut perſonarum concluditur, vt: An accedendum ad Rempub. Hypotheſin, conditionalem, ὑποθετικήν, vt: Sit nè Socrati accedendum ad Rempublicam.

Locus cõis a Theſi differt.

Magnam autem habent θέσεις cum loco communi ſimilitudinem: ſed hoc differũt, quod locus communis ad amplificandã & augendam cauſam aſſumitur. Theſis ad explicandam & probandam. Et illo quaſi certa re declamitatur: hac diſputatur & diſſeritur. Denique ille affectuum, hæc conſiderationis eſt. Priſcianus inquit: Inter Locum communem & Poſitionem hoc eſt differentiæ, Quod Locus communis eſt cõuictæ & manifeſtæ rei exaggeratio, Poſitio autem dubiæ rei quæſtio.

Aliæ ciuiles, &c. Has Greci πολιτικάς appellant: quæ ſunt earum rerũ, quæ in ciuitatibus vſurpantur, ac fiunt publicè aut priuatim: Ducendæ nè vxores, nauigandum nè ſit, ædificãdum, ambulandum. Huiuſmodi & illæ Ciceronianæ ſunt, de quibus ipſe Attico ſcribens libro nono. Sed tamen ne me totum ægritudini, inquit, dedam, ſumpſi mihi quaſdam tanquam θέσεις, quæ & πολιτικαί ſunt, & temporum horum, vt & ducam

ducam animum a querelis,& in eo ipſo,de quo agitur , exercear . Ea ſunt eiuſmodi: *ἀμενετέον ἐν πατρίδε, τεραννουμένης δὲ αὐτῶν, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πρακτέον*,&c.

Cōtēplatione,&c. Hac alij ſpeculatiuas appellant.Græci *θεωρικὰς*,quòd ſola animi ratione explicari,& intelligentia ſoleant cō prehendi,vt: Anima ſit nè natura aliqua.Et eadem nè mortalis , an verè im mmortalis & incorporea . Et mundus nè extiterit aliquo tempore, vel vt verè habuerit initium a Deo.Item,ſit nè ſiderum Muſica.Plin.li. 2.capit.22.Item,ſint nè Antipodes.Earum quæſtionum magnam copiam habēt Scholaſticorum *παραδιατρίβαι*, cuius generis hoc eſt,An homo creari potuerit *ἀναμάρτητος*: Et id genus alia innumera.

In ij
cont
platiu
cōſul
tionib
an ſit
quid
quale
ſit q
ri ſol
Quin.
3.c.5

An globoſum cœlum,&c Priſcianus inquit, An pilæ formam habeat mundus .

An multi ſint mundi &c. Quod nōnulli voluerunt . Vide Ciceronē de vniuerſitate . vnde Alexander, cum eius comes Anaxarcus,ex authoritate Democriti , mundos innumerabiles referret:Heu me,inquit,miſerum , qui nec vno quidem ſum potitus , ut recenſet Valerius libr. 8.c. 15.Vide Plutarchum in Alexandri vita.Et Q.Curtium. Vide Cic.1.Tuſc quæſt.Hinc illud Iuuen.

Vnus Pellæo iuueni non ſufficit orbis .

Sunt item. Quæſtionum aliæ ſimplices, aliæ compoſitæ. Simplices , vt: An luctatione ſit exercendum . An declamandum . Compoſitæ,vt: An luctatione exercēdum , ſiue agricultura,An declamādū ſit ex char

 tis,ſiue

geſtus moderatione.

Inuadentibus Perſis,&c: Hiſtoria habetur apud Thucydidē. Et bellorum Lacedæmoniorũ cũ Perſis Oroſius meminit lib. 1. cap. 11. Plutarcus in uita Ariſtidis ſcribit, Lacedæmonios a Perſis trophęa retuliſſe.

Sparta, &c. Sparta vel Sparte, fuit vrbs Laconiæ, nullis ab initio muris cincta. Vnde Ageſilaus percontanti, qua ob cauſam Sparta non circundaretur muris: oſtenſis ciuibus: Hi, inquit, ſunt Spartana mœnia, ſignificans nullo Reſpublica munimento tutiores eſſe, quam ciuium virtute.

Diuiditur Theſis, &c. Primùm, inquit, ingreſſus aliquis ad argumentationem vice exordij erit: deinde excutiendi loci ſuaſorium, honeſti, vtilis, facilis neceſſarij, &c. Et ſi quid probabiliter contradici poſſe videatur, hoc ſuo loco refutandum erit: poſtremò breui Epilogo velut per orandum.

IN EXEMPLVM.

Deis cœlum impleuit, &c. Vnde Cicero primo Tuſculanarum. Quid totũ prope cęlum nonne humano genere cōpletum eſt? &c. Diuus Ambroſius 32. qu. 1. Nuptiæ, inquit terras replent, virginitas Paradiſum. At Varro putabat vtile, vt ſe homines Dijs genitos mentirentur. Vide Auguſtinum de Ciuitate, lib. 3. c. 4.

Aeternitatē adinuenit, &c. Vnde Plato de Legibus, quarto dialogo: Genus, inquit, hominum immortale hoc modo in ſempiternum perdurat, quòd filiorum filios relin-

linquendo, nunc & idem ſemper per generationem immortalitatem adipiſcatur. Nefas autem eſt immortalitate ſeipſum ſpõte priuare. Hac verò ex animo ille ſe priuat: qui filios & vxorem negligit.

Succeſſiones, &c. Hoc eſt, per diceſſionẽ aliorum in aliorum locos. Etenim morientibus alijs, alij rurſus naſcuntur. Hinc Homerus homines arborum folijs comparauit. Vide Manut. in prouerbio; Homo bulla.

Ad fortitudinem, &c. Ciues enim vt liberos & vxores defendant, fortiter pugnant. Et Scipio vltimo conflictu cum Annibale congreſſus, milites adhortando, dixit adeſſe finem belli in manibus eſſe prædam Carthaginis, ſi fortiter pugnauerit, reditum datum iri in patriam, ad parentes, libero, coniuges, Penateſque Deos.

Prouidentiam, &c. Qua perſpiciũ parẽtes, quę liberis bona, vtilia, honeſta q; ſunt. Pares eſt enim prudentiæ bonarũ aut malarum rerum, & vtrarunque ſcientia, vt ait Cicero ſecundo de inuentione.

Temperãtiã, &c. Hæc eſt firma animi, & moderata dominatio rationis in libidines atque alios non rectos impetus, vt ait Cicero. Cuius partes Clementia, Continentia, Modeſtia.

Accuſatur voluptas, &c. Cicero ſecundo de Finibus ſcribit maximas virtutes iacere dominãte voluptate: quã malorum eſcam Plato vocauit, ꝙ homines ea, velut hamo piſces capiantur. Et Architas Tarentinus ait: Nullã capitaliorẽ peſtẽ hominibus à natura datam, quàm voluptatem. Cuius me-

meminit Cicero de Senectute.

Si ergo,&c. Epilogus eſt hactenus dicto rum,quæ ab honeſti partibus deduxit matrimonium laudando. Diuiditur autem ho neſtum in laudabile & rectum. Hoc ipſum rurſus diuiditur in iuſtitiam,fortitudinem, prudentiam,modeſtiam. Vide Ciceronem tertio ad Herennium.

Matrimonij mala.

Calamitatum cauſa,&c. Vnde Menãder ὁ μὴ γαμῶν ἄνθρωπος, οὐκ ἔχει κακά: Qui non ducit vxorem homo, non habet mala. Ἄλυπον ἕξεις βίον χωρὶς γάμου. Id eſt, ſine dolore quandoq; vitam tranſiges, ſi nõ duxeris vxorem. Matrimonium comitatur aliquando perpetua ſolicitudo do tis exprobratio, affinium graue ſupercilium, moleſta ſocrus, incertus euentus, iuges querelæ, atque rixæ.

Iuuenalis Sat. 6.

Sem per habet lites, alternaq; iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimũ dormit ĩ illo.

Agedũ,&c. Fidei faciendæ gratia vtitur inductione: & oſtendit nullum vitæ genus eſſe, quod non ſuas habeat moleſtias. Sapienter Solon aiebat: Si in vnum locum cuncti mala ſua cõtuliſsẽt, futurum vt propria deportare domum, quàm ex omni miſeriarum aceruo portionem ſuam ferre mallent, vt ait Valerius lib. 7. cap. 2.

Cœleſtiũ iniuriarũ duo genera.

Per grandinẽ,&c. Vt ſi de cælo vel arbores, vel ſegetes fuerint tactæ. Cæleſtis autem iniuriæ duo ſunt genera? Vnum, quod tempeſtatẽ vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque ſimilia intelliguntur: quæ cum acciderint, vis maior appellatur.

Alia

Alia ſunt illa, quæ ſilente cælo, ſerenisque noctibus fiunt nullo ſentiente, niſi cum facta ſunt. Publica hæc & magnæ differentiæ, alijs, rubiginem, alijs vredinem, alijs carbunculum appellantibus, vt ait *Plinius* lib. 18. cap. 28.

Diſſoluũt naues, &c. Tẽpeſtatibus iactati non ſtatim deſerunt nauigationes, ſed mox reficiunt rates quaſſas, indociles pauperiem pati.

Laudãtur, &c. Qui fortiter in prœliorem adminiſtrarant, imperatoribus laudabantur, atque fortitudinis præmia cõſequebantur coronas ciuicas, obſidionales, vallares, caſtrenſes, ſtatuas, triumphos, mortui etiã laudibus euehebantur. Quinimo, vt inquit Imp. Iuſtinianus, qui pro republica parierunt, per rerum geſtarum gloriam ſemper viuere intelliguntur, vnde etiam patribus in excuſationibus tutelarum proſunt tanquam uiui.

Gaudent, &c. Lætentur, qui fortiter pugnando ſuccubuere. Sic Epaminũdas qui ſanguine & ſpiritu deficiens, Non finis eſt, inquit, vitæ meæ, ſed melius & altius initium adinuenit. Nunc enim veſter Epaminundas naſcitur, quia ſic moritur, vt ait Valerius. lib. 3. cap. 2.

Laborioſa res, &c. Vnde illud Cynici Crateris τὸ ἐκιαπόνοι, Vide Manu. in prouerbio, Optimum non naſci.

Laboresſoluit, &c. Hinc metellus ille Numidicus aſſeuerabat: Nullas plerunque eſſe in matrimonio moleſtias, ſi quæ tamen accidere non nunquam viderunt, paruas & leues

leues,facilesque toleratu eſſe dicebat, maioribusq; eas emolumẽtis & voluptatibus obliterari,eaſdemque ipſas nunquam omnibus neque naturæ vitio,ſed quorundam meritorum culpa & iniuſtitia euenire. Vide Gellium lib. 1. cap. 6.

Paſcit in ſenecta,&c. Iuxta prouerbium ἀντιπελαργεῖν,quod eſt, parentes ætate feſſos nutrire,mutuamque vicem rependere.

THETIVM EXEMPLA: PRIMI argumentũ tale eſt: Quod non ducẽda ſit vxor: vbi Theſis contrarijs. Aphthonij locis tractata,ſtudio exercitij.

Exordij formulæ. Cum iuxta vetus prouerbiũ;Ignis, mare, mulier, tria mala ſint, mihi plurimum deſipere videtur,qui ſe coniecerint in flãmas,in fluctus:& in matrimonij calamitates. Hoc ipſum diſſuadẽdi ſtudio cum primis Homerus ait: vſque adeo nihil improbius mulereque peius. Et temporibus hodiernis ſtrenuè dant operam mulieres, nè Poetarum grex vaniloquus omnino fuiſſe reputetur,qui fæmina nihil peſtilentius eſſe confirmarunt. Et mulierem omnem eſſe malũ,perquàm venuſtè ſignificauit Lacon quidam, qui cum vxorem duxiſſet perpuſillam dicebat è malis quod minimũ eſſet eligendum, Quippe λίχνυ ἀρξεντος γυνή πᾶσα ἡ αὐτή.

Ab indignitate matrimonij. Non eo inficias, matrimonium inſtitutum à Deo: ſed ab eodem etiam, adiectos tot laborum ſudores,tot moleſtias, deniq; dolores, inficias non eo. Et quod ab initio

bo-

bonum erat, iam vel temporum iniuria, vel hominum malitia factũ eſt longe deterrimum, vt multò citius Plutonia regna cacodęmonis repleat quàm Dijs cælum.

Milites ignaui ſunt, & cor in pedes ijs decidere ſolet, quibus domi ſunt vxores atque liberi. Etenim extra telorum iactus eſſe, & poſt principia ſe cõtinere laborãt, id vnum curantes, vt integri maneant ac illęſi, nè ſi fuerunt interfecti, relinquant viduas atque pupillos. Cæterùm qui paulo fuerint animoſiores, à ſuis obiurgantur, iuxta illud Penelopes: A puſillanimitate.

Auſus es ò nimium, nimiumque oblite tuorum, &c.

Iniquos facit ad iram concitans coniugium. Hæc ipſiſſima eſt officina rixarum vt portus tranquillitatis cælibatus, vnde illud: Qui non litigat, cęlebs eſt. Deinde, qui obſtricti ſunt matrimonio, coguntur indies magnũ in vſus domeſticos ſumptũ facere, ad vxores, liberos, & familiam alẽdam. Et deficiẽte crumena, per fas, perque nefas pecuniam corradunt, ſecum aſſiduò dicentes. Al iniuſtitia.

Vnde habeas quęrit nemo, ſed oportet habere.

Lucrum pudori præſtat.

Et genus & formã Regina pecunia donat,

O ciues, ciues, quærenda pecunia primum eſt,

Virtus poſt numos.

Quantum quiſque ſua nummorum ſeruat in arca,

Tantum habet & fidei.

Prima-

Prima fere vota, & cunctis notiſſima templis.
Diuitiæ vt creſcant, vt opes, vt maxima toto.
Noſtra ſit arca foro. Vt ait Iuuenalis.

Ab intempe-rantia. Quotuſquiſq; eſt qui nõ matrimonium contrahat, vt ſponſi (quòd aiunt) vitam victurus, perfruatur voluptate, ac ſubet in libidinem, curetque hoc vnum, vt laſcium interueniat illud: Ζωὴ καὶ ψυχή.

Epilogus. Quis igitur matrimonium laudibus euehẽdum æſtimet, cùm inferorum regna magis quàm cęlorum adaugeat, cum iniquos ſciat, contineatq; vitam obſcœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præſtigijs incubans, adducat malorũ (quod aiunt) Iliada, vt γυναικῶν ὄλεθροι, prouerbio locum fecerint.

Contradictio. Sed ais, quę ſunt in matrimonio mala, ipſi fortunę ſunt aſſignanda.

Solutio. Id immeritò facis. Nam ſi viri cælibes viuerent, à plurimis afflictionibus liberi manerent, nunquam agricolę aſſiduo tanto labore terram colere, nunquam genus omne cerdonum tanto ſudore diffluere, nunquam tantis periculis mercatore nauigare cogerentur, ſi non querulis vxoribus atque liberis egentibus victum & amictum quærere compellerentur. Verè igitur Diuus Paulus de coniugatis inquit: Afflictionem in carne ſunt habituri, & beatiores prædicat, qui hoc frænum non momorderint.

Contradictio. Sed viduarũ & orborum pupillorumq; conditiones mori, non matrimonio refert

ac-

acceptas, & per hoc reſarciri dicis quod per illam auffertur.

Eſto, Mors tibi patrem eripit nouæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hęc ipſæ perſatio ipſiſſima eſt Diomedis & Glauci per mutatio,qua pro perca ſcorpius accipitur, pro cariſſima matre datur nouerca, vt rideatur,qui ad eius tumulum fuerit la chrymatus. Soluti

Eſto inquis. Sed tamen non laborioſa res eſt matrimonium,cum laborum participes vxores ſint viris ſolatio: & filij parentes ipſos omni malorum faſce leuent, foueatque feſſos ætate. Contradictio.

Sæpius moleſtant viros quàm conſolantur vxorum greges,quarum pauciſſimæ fideles, vt verè dictum ſit, Mulieri ne credas,ne mortuæ quidem. Quod monet, vſque adeo non eſſe fidendum mulieri, vt etiam ſi morientem videas,putes fingere. Et filiorum incertiſſimus euentus, Longe plures dedecori ſunt parentibus,quàm ornamento. Qui vt arietes nutricationis mercedem perſoluũt,argento ſenes emungẽdo, turpiſſimiſq; facinoribus excrucian do, vt Crates ille rectè dixerit: τέκνα τόνοις &c. Ergo cũ tot vndiq; malorum fluctibus matrimonium impetatur,quis vel ſanæ mẽtis ſolutus ab vxore, quęſiuerit vxorem. Diluti Conclu ſio.

SECVNDVM EXEMPLVM.

continens, quòd ſenectus non moleſta, nec onus Aetna grauius.

Si vina vetera nouis, quaſi de muſto & lacu hauſtis, pręſtantiora iudicamus, cur

non ſenectutem iuuenta meliorem, lauda tuq; magis dignam arbitramur: cùm vt illic omnia defæcata & ſalubria, ita hic omnia immatura & grauia cõtẽplemur eſſe?

A legitimo. Senectutem omnes vt ad piſcamur ſolemus optare. Quid cùm ita ſit, iniquè faciunt, qui adeptam accuſant, ac in illa genuinum frãgunt, quam diuina ſcriptura coronam dignitatis appellat, eam præcipuè quæ reperietur in vijs iuſtitię. Prouerb.16.

Ab vtili. In antiquis eſt ſapientia, & in multo tẽpore prudentia prouerbio nobilitata. Seris enim venit vſus ab annis. Hinc eſt, quod iuuentus olim cumulatũ & circunſpectum honorẽ reddebat ſenibus, vt ait Valerius. Et Iuuenalis.

Credebat, tum grande nefas, & morte piandum.
Si iuuenis vetulo non aſſurrexerat, & ſi
Barbato cuicunq; puer, licet ipſe videret
Plura domi farra, & maiores glandis aceruos.

A facili. Nec difficilis adeo ſenectus eſt, neque tam moleſta, ſed tolerabilis & iucunda, quam tot rerum bene geſtarum præconia exornant, quam recordatio multorum tot benefactorum oblectat, quam deniq; grauitas, conſtantia, conſiliorũ rationes, authoritas, & reuerẽtia planè diuinam efficiunt.

A neceſſario. Prudenter inſtitutæ Reſpubl. ſolæ, quæ ſenum propria virtus eſt, prudentia conſeruentur oportet. Etenim florentis ætatis eſt temeritas ſenectutis prudentia. Illa ciuitates multas euerſas, hac conſeruatas eſſe tot veterum exempla teſtantur.

At ſenectus ipſa morbus auocat à rebus gerendis,ac inutiles reddit, Contr dictio.

Multò plura,quàm iuuenes,efficere poſ ſunt ſenes, rerum ſtudijs aſſueti: quorum arma ſunt artes & virtutũ exercitationes. Nec viribus aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnę res geruntur,ſed cõ ſilio, authoritate, atque * prudentia. Solut i

* In Cicero ex quo hic ſũptus eſt locus leg tur,ſententia.

Sed obliuionen inducit, memoriam mi nuit, vires adimit. Obiectio.

Memoria perit niſi exerceas. Prudentes ergo ſenes,intentum animum tanquam ar cum habentes nõ langueſcunt nec ſuccum bunt ſenectuti. Senibus ingenia manent, modò permaneat ſtudiũ,& induſtria. Vnde Cato Pythagoreorum more exercendæ memoriæ gratia quod quoq;die dixerat,audierat,egerat,commemorabat veſperi. Hę ſunt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis. In his deſudans,atque elaborans, corporis vires non magnopere deſiderabit, vt ait Cicero. Dilutio

Sed caret voluptatibus, vt rectè Horatius dixerit Contra dictio.

Multa ferunt anni venientes commoda ſecum.
Multa recedentes adimunt,Venerem,conuiuia,luſus

O pręclarum munus ætatis, ſi quidē id aufert nobis, quod eſt in adoleſcentia vitioſiſſimum.Omnem malorum eſcam vo luptatem eripit,& libidines pecunias animis eximit,ac inſtillat vera pectoris dona. Porrò nihil peſtilentius voluptate,at nihil præſtabilius ratione.Hanc fouet ſenectus, Solutio

illam

Contra dictio. illam autem expellit.

Solutio At ſunt moroſi,& anxij,& iracondi, & difficiles ſenes, ſi quærimus etiam auari.

Contra dictio. Sed hæc morum vitia ſunt, non ſenectutis. At moroſitas tamen, & ea vitia, quæ

Solutio dixi habent aliquid excuſationis. Vide Ciceronem in de Senectute.

Sed approprinquatio mortis eſt, quæ certè à ſenectute non poteſt longè abeſſe.

O miſeram ſenem? qui mortem contemnendam in tam longa ætate non viderit. O infęlicem Chriſtianum, quid mortem metuit, ac non potius cum Paulo dicit, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Quid enim hęc vita commodi, quid nō potius laboris habet? cur in malis, & non potius in bonis omnia, quæ ſecundũ naturam fiunt, habentur? Quid eſt autem tam ſecundùm naturã? quàm ſenibus emori, quod idē cōtingit adoleſcētibus aduersãte, & repugnante natura? Itaq; adoleſcentes mori ſic mihi videntur, vt cum aquę multitudine vis flammæ opprimitur: ſenes autem, ſicut ſua ſponte nulla adhibita vi cóſumptus ignis extinguitur. Et quaſi poma ex arboribus ſi cruda ſunt, vi aue lũtur, ſi matura & cocta, decidunt: ſic vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas.

Concluſio. Finem dicendi faciam, nihil ambigens quin iudicaturi ſitis, digniſſimam eſſe laudatu amplexu ſenectutem, cum ea rebus gerendis conſilia ſuppeditet, prudentia valeat, authoritate polleat, reuerentia prælluceat, omnium denique malorum liberationē maturitatis naturalis beneficio ſub

mi-

miniſtret.

TERTIVM EXEMPVM THEſeos, continens Diuitias non eſſe ſummum bonum.

Exordium. QVi ſentẽtias iniquas defendendas ſuſcipiunt, mendacia verborum lenocinijs fucare ſolent, & morbido ſermoni exquiſita adhibere medicamenta. Quorum in numero ſunt, quos non pudet aſſerere, Summum bonum diuitias, & ſolum diuitem eſſe beatum. Contra, qui veritatem, cuius eſt ſimplex oratio, amplectuntur, non diuitijs, ſed potius ſummum in virtute bonum collocant. Etenim perpendunt, opum affluentia non beatos, ſed magis infęlices reddi, cum maximæ ſolicitudines, atq; calamitates iude ſoleant prouenire. Namque, vt Iuuenalis inquit.

Sed plures nimia congeſta pecunia cura.
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia cenſus.

Ex Horat. Pauca licèt portes argenti vaſcula puri,
Nocte inter ingreſſus, gladium, contumque timebis.
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram, &c.

Et quid aliud olim Lacedęmonis perdidit, quàm pecuniæ cupiditas? Qui oraculo reſponſum acceperant, tum demum vincendam eſſe Spartam, cùm aurum & argentum in petito cœpiſſent habere. Accedunt alia, quę licèt per ſe videantur leuiora aut infirmiora, tamen turba valent, atq; confirmant,

mant, diuitias malis plurimis tentari, ſtultitia regi, puſillanimitate eneruari, libidine corrumpi, ac iniuſtitia denique prophanari. Nam quotuſquiſque diuitium eſt, qui non fortuna ebrius, arroganter, & confidenter loquatur, & agat, opibus ſcilicet fretus, vt inde natum prouerbium: ἀργύρου κρῆναι λαλοῦσι: Argenti fontes loquuntur. Quod notans Horatius: Mecum inquit, contendere noli, Stultitiã patiuntur opes. Quotuſquiſque, qui non tumultu quopiam ſuborto, aut bellis ingruentibus in morem galli cuiuſpiam, vt aiunt, trepidet, atque magis ſibi theſaurisque, ſuis, quàm Reip. velit conſultum. Quotuſquiſque qui non plura, quò plura poſſideat, aſſiduò petat. Creſcit enim amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops.
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi.
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.

Quotuſquiſq; quem non diuitię ad genus omne turpitudinis inflamment, luxu reſoluant, funditusque perdant; vt multò plures crapula, nimiaque libidinis eneruatione credantur perire, quàm gladio. Quis igitur diuitias ſummum bonum vocet, & non potius iniquitatis appellet mammonã cum illæ ſtultos infœlices, effœminatos, auaros, & peruerſos reddant, vt facilius ſit Camelum per foramẽ acus tranſire, quàm diuites in regnum Dei ingredi.

Contra dictio. At diuitiæ afferrunt gloriã, parant amicos, paupertas contemptos facit. In pre-

tio pretium nunc eſt, dat cenſus honores, Pauper, vbi iacet. Nil habet infęlix paupertas durius in ſe, Quàm quod ridiculos homines facit, &c.

Sed quam opes pariunt, fluxa eſt gloria, & illaris, quæ χυτσαςΦιλία dicitur, amicitia nihil aliud eſt, quàm adulatio.

Donec eris fęlix, multos numerabis amicos:
Nullus ad amiſſas ibit amicus opes.

Nullos ad ueram gloriā via recta contendentes impedit paupertas; ſorti ta ſapientiam. Nonne Cicero, nonne complures alij pauperes ab initio conſcenderunt ad ſummum gloriæ culmen, ita ſtudiorum honeſtiſſimorum cultu prouecti, vt maioribus omnibus ſuis virtute præluxerint.

Eſto. verùm, vt ait Iuuen. Saty. 3. (ſtat. Haud facilè emergūt quorū virtutibus obRes anguſta domi.

Deſidia torpentes non emergunt, ſed qui per honeſtos labores ad ſumma nituntur: Reſpice Cleanthem, qui licèt obtuſi tardioriſque fuerit ingenij, adeoque pauper, vt tempore nocturno cogéretur in hortis aquas haurire quo poſſet interdiu ſtudijs liberalibus operam impendere, tamen ad ſummum eruditionis & honoris faſtigium peruenit conſecutusque eſt tantas facultates, vt alium, ſi voluiſſet, Cleanthem alere potuiſſet. Vide Laertium Diogenem lib. 7. Quam matrem Euripides, aut quem patrē Demoſthenes habuerit, ipſorum quoque ſęculo fuit ignotū. Alterius autē autem matrem olera, alterius partem cultellos vēditaſſe,

taſte, omnium penè doctorũ literæ loquuntur. Sed quid aut illius Tragica, aut huius Oratoria clarius? vt ait Valerius Maximus libro tertio capite quarto.

Contradictio. Sed inopia ꝑreſſos homines ad uaria deſignanda flagitia paupertas impellit, ut per fas & nefas vitæ ſubſidia quærere cogantur.

Solutio. Nihil repugno, ſi mali intelligãtur, quorum cordibus illud fixum perſonat: lucrũ pudori præſtat, quod Græci dicunt, χέρδος αἰσχύνης ἄμεινον. Sin boni, reluctor: cum ij longè ſatius ducant rei iacturã facere, quã famæ, ſimul ac animæ diſpendium. Quin potiùs, ad omnia ſcelerum genera rapiuntur ipſi diuites, nec diuitiæ ſemper optimis contingunt, vt Homerus rectè dixerit. (σι Ζεὺν αὐτὶς νέμει ὄλβον ὀλύμπιοσ ἀνθρώποισι, Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλῃσιν ἑκάστῳ.

Multò facilius pauperes criminum occaſiones fugere poterunt, quàm diuites, cùm deſint illis opes irritamenta malorum: his autem opes ſit multis præceptis, vt benè & honeſtè viuant, vt Diogenes rectè paupertatem αὐτοδίδακτον appellauerit.

Concluſio. Ergo non in diuitijs, vnde malorum (ut aiunt) mare profluit, ſed potius in uirtute ſummum eſt bonum collocandum.

Cap. 14. DE LEGISLATIONE Græcè εἰσφορά.

LEgis quoque inductionem, quidam exercitamentum eſſe putauerunt. Eſt enim propemodum tota cauſa, non tamen

omnia

omnia quæ in cauſa ſunt,intra ſe continẽs. Adfert perſonam quidem ſed incertã, & non omnibus notam, vnde, & in conſultationis magis eſt parte,quam cauſæ. Quatenus enim figurã in ſe habet perſonæ, ſuperat conſultatiouem, ſed qua definitionem non habet minor eſt cauſa. Eſt autem duplex Legis inductio, Confirmatio poſitę legis, atque confutatio, Lex autem eſt inuentio, & donum Deorum, communis cõſtitutio ciuitatis, & correctio vtrinque erratorum. Diuiſio autem inducendæ legis eſt iſta. Tractabis eam capitibus eiſdem, quib, negotialem: Legitimo, iuſto, vtili, poſſibili. Procemion facies, poſt procemiõ ſubijcies contrarium, hinc capitibus prædictis veteris, vnde & hoc exercitamentum a cauſa differt. Quid lex de le. de l.

EXEMPLVM CONTINENS accuſationem legis, iubentis Adulterio deprehenſum, interfici.

NEc mihi videtur per omnia lex iſta laudanda, nec rurſus quòd hoc modo lata ſit, prorſus reprẽhendẽda. Quòd enim pœnam adulterijs decernit, laudo planè; quòd verò Iudicum ſententiã nõ expectat, culpãdum certè videtur. Si namq; largitionis metu, nè quis Iudices corrumpantur, iudicia præuenit, ſuſpicax nimirum eſt, & iniquæ nimirum erga Iudices mentis? ſin aũt iuſta iudicare vos, quemadmodum facitis certè, arbitratur, iniquum eſſe conſtat, ſi Pro. mio.

lex Indices quidem laudet, tollat autem iudicandi poteſtatem.

ontra um. Aliæ ſanè leges, quæcunque demum exſunt, & quamcunque ratione perlatę diſcrepant fortè ab alicuius ciuitatis legibus, ſed & alterius rurſum legibus conueniunt, hæc autem ſola lex omnibus ſimul repugnat ciuitatum inſtitutis. Videmini autem mihi multò rectius de hac lege cognituri, ſi omnia recenſeatis conſulta veſtra, atq; decreta Duces bellorum, Sacerdotia, Plebiſcita, omniaque adeo, quæ circa rem militarem pertinent, Iudicum ſubeunt diligentiam, fitque dux ille, quem Iudex cōſtituit, ſacrificat qui iudici videtur, iuſtumque decretum eſt, quod populi ſententia perrogatum eſt. Victores quoque præmia non accipiunt bellorum, niſi iudicata. Quomodo ergo non abſurdum eſt, omnia iudiciorum arbitrium expectare, ſolam verò præſentem legem Iudicum ſubterfugere cognitionē?

ontra ctio. olutio Sanè inquit, ſed magnæ ſunt mœchorum iniuriæ.

Quid autem? homicidarū ſceleranonne sūt grauiora? anne proditores alijs ſceleſtis minores arbitramur? an ne ſacrilegi proditoribus peiores ſunt? Attamen in his criminibus deprehenſus Iudicum examini ſubiacet, neque proditer pœnas dat, niſi decernente Iudice: neque perimitur ſicarius, niſi eo, qui accuſat, coarguente delictum: neque qui nominibus dicata præripuerunt, puniūtur, antequam Iudex admiſſum cognouerit ſcelus. Nonne ergo iniquum eſt, maiora Iudicum vindictæ reſeruari, neque quicquam

eorum

eorum criminis loco, niſi iudici liqueat, eſtimari, ſolum autem adulterum ſine cognitione interfici? quem in primis, quia leuior in eo, quàm in cœteris, culpa eſt, Iudicum examini ſubijcere oportuit.

At quid refert, inquit, occidam adulterũ: na Iudicibus tradam, ſi vtraque via morte pęnas luet? Con dict. Solu

Quantum inter Tyrannum ac legem, popularem ſtatum, ac vnius principatum differt, tantum iſta inter ſe diuerſa ſunt: Tyrannus enim vnumquemque pro libidine ſua perimit, leges autem conuictum iuſtè occidunt. Et populus diſceptatione omnia atque contentione tractat, quo ſint explicatiora omnia: at rerum dominus etiã in dicta cauſa occidit. Cõtra, populus & lex indicta cauſa non occidit: ſed omnia ab rerum Dominis & Tyrannis diuerſa facit. Quid ergo? multum ne intererit occidere adulterum, & Iudicum ſententijs puniendum tradere? Ad hæc quoque, qui per ſe adulterum occidit, ſeipſum arbitrum pœnæ admiſſi ſceleris facit: qui verò Iudicibus tradit ipſum, penes illos vult eſſe poteſtatem, iusque animaduertendi. Neminem igitur dubitare crediderim, quin æquius ſit, eius qui accuſatur, arbitrium eſſe apud Iudicem, quam apud accuſatorem. Quin etiam qui ſuo arbitratu adulterium occidit, alterius rei gratia occidere ipſum, aduerſum ſe ſuſpicionem relinquit: at qui iudicio exhibet, ſolum iuſte ſectari, præſentisque ſceleris dolorem videbitur vlciſci.

Eſto, inquit, ſed grauiores dabit pęnas ſu- Con dictio

Q 3 bito

bito peremptus, quoniam ſi ad Iudices deferretur: illam temporis intercapedinem pro lucro haberet.

Solutio. At contra porrò habebit, ſi Iudicibus ſubijcietur. Etenim iudicio deſtinatus acerbiorem vitam exiget. Nam qui pęnam expectat, grauiora ſupplicia, quam ſi illam fuiſſet ilico paſſus, ſentit. Quippe pęnæ dilatio pęnæ videbitur additio, morieturque ſæpè, qui iam pro mortuo habitus eſt, expectationemque ſuſtinebit morte duriorem. Atqui occiſus de improuiſo adulter, non dolet, ſenſumque mortis pęnæ celeritas aufert: inſenſibilis enim eſt exitus, qui antequam expectetur, contingit. Mors autem ſępius expectata, poſtquam ſemel illata, pęnas expectatione adauget. Age verò, ſi libet, conſidera hæc, conferque inuicem. Ille per ſeipſum occidit ad alterum, nullumq; facit vltionis ſuæ teſtē alius iudicib. tradit, multosq; adhibet ſupplicio ſpectatores, acerbior haud dubio vltionis modus, quicūq; eſt oculis pluriū ſubiectus. Et optabilius alioqui adulteris vtcunque fuerit occultè perire opinionē apud plerosque relicturis, inimicitiam cauſa eſſe occiſos. Conuicto autem apud Iudiees crimine, indubitatam iam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pœnam ſubibit. Itaque plurimum intereſt, adulter àn occultè trucidetur an Iudicibus tradatur afficiendus ſupplicio.

Contradictio. Rex atrox eſt adulter, omnium ſcelerum magnitudinem ſupergreſſus.

Solutio. Coarguatur ergo prius, hinc occidatur: iudiceturque potius, quàm penas ante co-

cogni-

cognitionem incerto crimine, indictaque cauſa luat. Qùòd ſi publicè necabuntur adulteri, certiorem facient procreationem, neque quiſquam cuius ſit filius deinceps dubitabit, vbi paterni nominis inſidiæ, adulteria fuerint adempta. Itaque cum ſit adulterium publica quædam rerum naturæ iniuria, publica quoque ſententia plectatur. Vereor enim, nè adulter ſecreto occiſus, multos poſt ſe alios relinquat. Nam quia, cur occidatur, neſcitur, eius improbè facta multi imitabuntur. Sic eiuſmodi pęna non adulterij finis, ſed exordium erit.

SCHOLIA.

Legislatio, &c. Alij promulgationem legis appellant. De qua ſic Quintilianus libro ſecundo, capite 4. Legum laus & vituperatio iam maiores ac prope ſummis operibus ſuffecturas vires deſiderant, quæ quidem Suaſorijs, an controuerſijs magis accommodata ſit exercitatio, conſuetudine & iure ciuitatū differt. Apud Græcos enim lator earum ad Iudicem vocabatur, Romanis pro concione ſuadere ac diſſuadere moris fuit. Legislatio.

Lex inuentio, Deorū, &c. Demoſthenes in Ariſtogytonē, oratione priore, πάν, inquit, ἐςὶν ὁμος οὐρημα μὲνκαὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονι μον ανθρώμων, &c. Id eſt. Omnis lex inuentum ac munus Deorum eſt, Decretum prudentium hominum Cicero Phil. 10. Lex inquit, nihil aliud eſt, niſi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honeſta,

prohibenſque contraria. Idem 1. de Legibus. Lex inquit, eſt ratio ſumma inſita à natura. quæ iubet ea, quæ facienda ſunt, prohibet quæ contraria.

Quibus negotialem, &c. Cicero ſecundo de Inuentione, duas generalis conſtitutionis partes facit: Iuridicialem, ac negotialẽ. Hanc ait in ipſo negocio iuris ciuilis implicitam controuerſiam habere. In ea autem quæritur iuſtum ſit, an iniuſtum, vtile an inutile, vt ait Marcus Fabius Victorinus.

IN EXEMPLVM.

Nec mihi, &c. Solon conſtituit fas eſſe deprehendenti mœchum interficere in ipſo adulterio. Et nono de legibus Plato ſanxit, Adulteram deprehenſam impunè occidi à viro poſſe. Idem cenſuit Cato, cuius meminit Gellius. Et Auguſtus Legem Iuliã tulit, gladioq; iuſſit in adulteros animaduerti.

Iudicum ſententiã nõ expectat, &c. Non licet, inquit, adulterum occidere, niſi Iudicum ſenten ijs damnatum. Et Valerius Publicola tulit legem, qua neminem licebat indicta cauſa necare.

Diſcrepant, &c. Ciuitatibus, inquit, alijs aliæ ſunt leges. Eſt prouerbiũ, Lex & Regio. Sed quæ ſunt alijs contrariæ, cùm alijs conueniunt; Atqui lex de occidendis indicta cauſa adulteris, diſcrepat ab omnibus.

Duces bellorum, &c. Inductione, uel enumeratione vtitur. Imperatores inquit, populi, Iudicum atque magiſtratuum ſuffragijs creati, bella gerunt, & cum hoſtibus

manum

manum conferũt. Et capitale apud Carthaginenſes erat, ſi quis iniuſſu popul pugnaſſet infęliciter. Vnde Annibal amiſſæ claſſis pœnas dare timens, offenſam aſtutia mirè auertit. Vide Valerium lib. 4. c. 3.

Plebeſcita, &c. Vide Gell. libro decimo cap. 20.

Qui pęnam expectat, &c. Multò grauior expectata, quàm illata mors eſt. Quippe certi ſupplicij dilatio pœnam adauget. Vnde Ouid. 1. de Ponto:

Et grauior longa fit ſine pœna mora.
Mitius ille perit, ſubita qui mergitur vnda,
Quã ſua qui liquidis brachia laxat aquis.

Vnde Rex Macedonum Philippus, ſubitam mortem lentæ præpoſuit. Qui cùm interrogaretur: Quis homini finis maximè optandus eſſet, reſpondit: Qui ſubitus & celer inopinato ferro poſſit accidere. Vide Oroſium lib. 3. c. decimoquarto. Et Iulius Cæſar ſubitam ac celerem exoptauit mortem, ut ſcribit Suetonius Tranquillus.

Et ex[...] tio.

Fini[...] tand[...]

EXEMPLA.

Confutatio legis
- Roſciæ, qua Roſcius Otho cauit, nè quis in ordine equeſtri ſpectacula videret, niſi haberet ſeſtertia quadragínta. — Lex [...] ſcia.
- Talionis, & eius quæ iubebat corpus diſſecari eius qui multa creditoribus deberet, nec eſſet ſoluendo Gell. libro 20. capitulo primo. — Tal[...] nis.

ncia. Cinciæ, quā Cincius tulit, qua cauebatur, nè quis ob cauſam orandam pecuniā acciperet, aut donum. Cuius ſuaſor Q. Fabius admodum ſenex, ut ait Cicero in Catone Maiore.

ptua- ıs. Sumptuariæ, de qua Gellius libro 2. c. 24.

ſia. Fuſiæ, qua malis ac perniciosis legibus reſiſtebatur.

Confirmatio legis

oco- a, Voconię, quā ſuaſit M. Cato, vt ait Cicero in Senectute. Vide Gellium lib. 17. c. 6.

ppia. Oppiæ quam tulit. M. Oppius, nè mulieres ſuperfluo ornatu vterentur, neve pilentis, id eſt, rhedis penſilibus veherentur. Vide Liuium in principio quarti libri Macedon.

EXEMPLVM CONfirmationis Legis Oppiæ.

Exor- ū à le slato- enco ie. Con- ario.

M. Oppius Tribunus plebis fuit, ſummæ procul dubio prudentiæ vir. Qui publici magis commodi quàm gloriæ priuatæ ſtudioſus, hanc vtiliſſimam omnibus Imperijs legem tulit, à ſuo nomine dictam Oppiam.

Quæ ſi, iuxta M. Fundanij & L. Valerij ſententias, abrogaretur, omnibus aliis legibus repugnaretur, quæ volunt in republ. viuendi rationem honeſtam conſeruandam eſſe, non ſuperbiæ ſed virtutum ſtudia ſemper excolenda.

Quæ

Quæ per ſuperfluos mulierum ornatus contaminari, imò perditum iri quis non videt? Etenim cultu nimio conſpicuæ fęminæ non ſolùm in ſe conuertunt virorum oculos, ſed etiàm animos in libidinē rapiunt. Illecebroſo enim nuptarum amictu pellecti viri, nitorem admirantur ac ſequuntur, donec telo iecur ictum findatur, pudicitiæque fiat naufragium. Rectè igitur Ieſus Syrach, Auerte inquit faciem tuam a muliere compta, & nè circunſpicias ſpeciem alienam. Propter ſpeciem mulieris multi perierunt: cùm autem, vt prouerbio dicitur, Ex aſpectu naſcatur amor, aiunt Democritum ſibimet oculos ademiſſe, tanquam omnium malarum cupiditatum au tores. Cuius meminit Gellius libro decimo, cap. 17. A ma feſto

Quòd ſi reliquæ leges quæ maximam Reip. vtilitatem adferunt, ſanctè conſeruantur; contra earum placita fuerit, eam è medio tolli, quæ cum optimis ſentiēs Reipub. ſtatum incorruptum conſeruat, ac illuſtrat A le g mo.

Liciniam vel Æmyliam legem qua fru galitas exigebatur, admiſit ordo ſenatorum ac tribunitia poteſtas, quantò iuſtius eam admiſerint, quæ modeſtiam introducit, & ſuperbiam, omnium malorum radicem explodit? A iuſ

Nulla res vberiora commoditatis bona poterit ad Reipublicæ ſtatum immaculatum conſeruandum importare, quàm lex Oppia quæ libidinem, faſtum, ac omnem inſolentiam intolerabilem reprimit mulie- Ab v li.

rum, quarum mala tot prouerbijs locum fecerunt. Quæ, quò minus habent mentis, tátò inhoneſtis voluptatibus ſunt addictio res. Quantum autem ruboris ciuitatibus omnibus mulieres turpiter ac impetenter ſeſe gerêdo, incutiunt, tantum laudis afferût grauiter punitæ, quemadmodû illæ, de quibus olim Senatus Romanus iuſta ſeueritate mandauerat Spurio poſthumio, & Q. Martio Philippo Coſſ. vt de ijs quæ ſacris Bacchanalium inceſtu vſę fuerant, inquirerent, & in omnes intra domos cognatas animaduerterent, damnarentque. Multæ igitur damnatæ fuerant, lataque patens opprobrij deformitas, ſeueritate ſupplicij emendata, vt ait Valerius lib. 6. cap. 3.

Contra dictio. Sed ais: fœminis olim vini vſus fuit interdictus. Verùm nè triſtis earum & horrida pudicitia, ſed eleganti ornatus genere ornata eſſet, indulgentibus maritis & auro abundanti & multa purpura ſunt vſu.

Solutio. Eſto. Sed autore Valerio, tunc nulli ſub ſeſſores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur, ſed pariter & videre, & aſpici mutuò pudicè dabatur: nunc alij ſunt mores, alia tempora.

Concluſio. Non opus eſt pluribus verbis, cùm Oppiam legem approbatus dignißimam eſſe conſtet, vtpotè omnis luxuriæ atque ſuperbiæ expultricem, omniſque contra pudicitiæ atque modeſtiæ conſeruatricem.

SECVNDVM EXEMPLVM confirmationis legis, Quę iubet vt liberi parentes alant, aut vinciantur.

Cvm nihil tam ſanctum ſit quod non aliqua ſoleat impia temeritate violari, ſapienter promulgata lex eſt, quæ licentioſam filiorum in parentes iniuriam coerceat, ac pietatem, quæ, vt Cicero ait, fundamentum eſt omnium virtutum ſanctè colendam atque conſeruandam velit, iubens vt liberi parentes alant, aut vinciantur.

Quid autem naturæ, quam optimam, vt Cicero ſcribit, ducem & tanquam Deum ſequi debemus, tam conſentaneum fuerit quàm eos, vnde vitam accepimus venerari, confectoſque ſenio & omni ope humana deſtitutos, beneficijs proſequi, atque nutrire.

Hoc ipſum Lex diuina requirit, ac iubet, vt parentes honoremus. Exo. 20. Item, Si qua vidua liberos ac nepotes habet, diſcat primùm propriam domum piè tractare, & vicem reprendere maioribus. 1. Timoth. 5. Quippe dijs, parentibus ac magiſtris non poteſt æquiualens reddi, vt ait Ariſtoteles 9. Ethic.

Quid enim iuſtius, quàm ſi parentes à te mutua charitatis & beneficiorum officia perceperint, iuxta prouerbiũ ἀντ' ἀγαθῶν ἀγαθίδας. Iniquiſſimũ enim habetur, iis, qui noſtra cauſa tot moleſtias atque labores perpeſſi ſunt, malam gratiam referre, ac, arietum more, nutricationis mercedem per-

perſoluere, hoc eſt,pro benefactis malefi-
cium reponere. Quod tam atrox crimen
eſt,ac deteſtabile, vt iuſtiſſimè pari qua-
dam vindicta parentum ac Deorum viola
tio ſit expianda.

Ab uti- Vix vllum Dei præceptum inuenies,
quod promiſſionis diuinæ præmiũ habeat
adiunctum prçter illud; quo parentes ho-
norari iubetur. Exod. 20. Vbi Deus omni-
potens promulgata lege pollicetur lon-
gam vitam, atque cœleſtem benedictio-
nem ijs qui parentes amore,beneficijsq́ue
fuerint proſecuti. Quod idem docet Eccle
ſiaſticus c. 3. Qui honorat patrem ſuum,
iocundabitur in filijs; & in die orationis
ſuæ exaudietur. Qui honorat patrẽ ſuum,
vita viuet lõgiore;& qui obedit patri,refri
Contra gerabit matrem. Qui timet dominũ hono
dictio. rat parentes, & quaſi dominis ſeruiet his,
qui ſe genuerunt.

Solutio Honorare quidem parentes,aſſurgere,
& caput aperire poſſum, ſed nihil dare
cum,ipſe rerum mearum indigeam atque
norim quàm ſit mihi curta ſuppellex.

Rectè Plutarcus inquit λιμῷ γὰρ οὐδ' ἔνε-
στιν ἀντιτείνεσθαι. Hoc eſt cõtra tamẽ nulla
cõtradictio. Non officioſus orationis fucus
inopiam parentũ tollit, ſed compẽſatio be
neficiorũ, & adminicula; qui verbo tenus
amici ſunt,non amici ſed adulatores habẽ
tur. Vnde Eccleſiaſticus: In opere inquit,
& ſermone,& omni patientia honora pa-
trem tuum, vt ſuperueniat tibi benedictio
à Deo. Et S. Io. Filioli mei, ne diligamus
verbo neque lingua, ſed opere & veritate.

Vi-

Videmus hoc vulgo contingere ſolitum vt qualis quiſque fuerit in parentes, tales experiatur in ſe liberos. Exemplo ſit ille, qui cum à filio crinibus pertraheretur, vêrum que eſſet ad domus limen: Deſine, inquit, fili, nam & ego patrē hucuſq;. Et ac accuſatus ille, quod patrē pulſaſſet hoc modo defendit in piū facimus. Et ille inquit, patrem ſuum verberauit. Et his, oſtenſio filio, me verberauit, poſtquam adoleuerit. Primus iuxta Ambroſij ſentētiam pietatis gradus eſt iſte, vt quos autores vitæ voluit eſſe Deus, honores obſequijs, abſtineas cō tumelijs. Atqui contempſerit aut maledixerit patri atque matri, extinguetur lumen eius in medijs tenebris, & oculū eius corui iuxta flumen effodiēt Prouerb. 20. & 30.

Nec res ardua, neq; dura factu parentes venerari atque alere, cum filijs corpora integra ſana, ac robuſta ſint à Deo conceſſa; quo poſſint imbecillibus victum quærere, nec ætate cōfecti multa requirunt, cum èffœtorum emarcuerint vires, cum edendi cupiditas abſumpta, cum adēpta voluptas, atque luxus, cum denique natura, maximè ſenſum, paucis contenta ſit. Reſpice Pollionem Romulum, qui centeſimum ingreſſus annum non magno ſumptu, ſed exiguis impendijs corporis vigorem ſeruaſſe legitur, intus nullo, foris oleo.

Valde moleſtum eſt illos fouere, qui faſtidioſi ſunt, ac nauſeoſi, quibus edentulis gingiua frangendus panis intermi, vt ait Iuuenalis.

Iſta vox bouis eſt, non hominis: Quid ſi ra

A n... ... p... tars ... do fe... que...

A Po... b... & faci...

Contr... d ctio.

Soluti...

ſi rationis expers ciconia parentes nō auet ſatur, neque faſtidit, ſe defectos ſenecta viciſſim alit, & volandi impotens humeris geſtat, vt vnde natum ſit prouerbium ἀντιπελαργεῖν quid tu feris immanior, mu tuā officij vicem grauitatis rependere maximè nutricandi fouendique eos, à quibus aliquando fueris enutritus.

Contra dictio. Sed admodum eſt difficile, eos alimētis ſuſtinere qui moroſi, inutiles, deliri ſunt, & iracundi, vt Sophoclis filij patrem meritò videantur accuſaſſe, &c.

Solutio Parentum mores & vitia noueris, non oderis. Illud officij tui ſcias eſſe pietatem colere, legibusque ſacris obtemperare. ſuſcipe igitur ſenectam patris tui, & non contriſta. Si defecerit ſenſu, veniam da, & non ſpernas eum in virtute tua. Eccleſiaſtici tertio. Quod ſi feceris, ad fortuna tam, quam Bion ille Boryſthenites malorū appellauit portum, eoq; properandum om nibus malorum finem ſperantibus.

Contra dictio. Sanè quidem, ſed quis tam pius eſt, qui poſſit æquiore animo ferre tot moleſtias atque labores nutriēndi eos, quorum bis pue rorum ſenum paupertas ſordida, atque miſeriæ queant alicui horrorem incutere?

Solutio Non diffiteor, egenorum ac ſenum parentum horridam atque miſeram conditionem eſſe, vt Diogenes percontanti, quid eſſet in vita miſerrimum, reſpondit: Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis adfectu flagrans, omne tædium deuorabis, cunctoq; præſidio deſtitutos ſuffulcies, quem olim te parentes genuerunt, futuram ſenectutis

ſuæ

ſuæ baculum,ſolatium vitæ,& ſpem poſteritatis. Admodũ piè quõdã illa fecit I thni ca fœmina, quæ patrẽ, cuſtodiæ traditũ, iã vltimæ ſenectutis,velut infantẽ pectori ſuo ad motũ aluit,vt ait Valerius lib. 5. cap.4.

Sed iniquis,Mihi vxor alenda,liberi,numeroſa familia,idque in tanta annonę grauioris caritate,vt nihil ſit reliqui,quod parentibus impertiri poſſim. Con d&r.

Nemo requirit, vt liberalitatis tuæ benignitas maior ſit quàm facultates: Quomodo potueris,ita miſericors eſto: ſi multum tibi fuerint, abundanter tribue,ſi exiguum,parcius,vt Tobias docuit. Quòd ſi, iuxta Sancti Iacobi ſẽtẽtiam, is qui nulla charitate præditus, fratrem oderit, homicida eſt, item,qui viderit egentem, & ab eo clauſerit viſcera ſua, reus habetur eiuſdem criminis,quantò magis erit is homicida,imo paricida,qui parentes inedia contabeſcere, ac rerum inopia marceſcentes, perire ſuſtinuerit? In quod bipedum nequiſſimorum hominũ genus ſapiẽtes olim viri ſupplicium excogitarunt ſingulare, vt quem ipſa natura in officio retinere nõ potuiſſet,is magnitudine pęnę maleficio ſum moueretur. Inſuebatur enim paricida culeo, cum cane,gallicaneo,vipera,& ſimia, & inter eas ferales anguſtias cõprẽſus, in vicinum mare vel amnem proijciebatur. Etenim ei repente cœlum ſolem, aquam, & terram ademerunt,vt qui eum neceſſet, vnde ipſe natus eſſet, careret ijs rebus, ex quibus omnia nata eſſe,dicuntur,vt ait Cicero pro Roſcio Amerino. Solu

Ergo

Conclu-
ſio.
Ergo quibus pietas eſtcuræ, promulgatam de parentibus alendis atque ſuſtentandis legem tuebuntur, atque conſeruabunt, cùm multarum virtutum atq; pręmiorum diuinorum fons ſit vberrimus, & origo.

TERTIVM EXEMPLVM Com probationis legis: qua apud Heluetios cauetur ne quis inuitatione ad bibendum vrgeatur.

MVlta quidem præclarè in ſua ditione inſtituũt fortiſſim i libertatis ſuæ defenſores Heluetij, ſed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil Reipublicæ vtilius, quàm quod ab illis nuper ſcitum eſt: nam cum per ebrietatẽ paſſim peccari viderent, vt aditus ad id vitij omnes præcluderent, in ſua ditiones ſtatuerunt, ne cui deinceps alios vulgarium iſtarum inuitationum prætextu ad ebrietatem ſolicitare impunè liceat. Quid autem, per Deum immortalem, aut honeſtius, aut preclarius temperantia atque omnis vitæ moderatione? Imò quid fine hac, vel in ciuitatum Curijs, vel populi concionibus, vel principium aulis, rectè aut conſulitur, aut conſultum facta præſtatur? Sed hæc in peruerſa illa bibendi neceſſitatẽ, quæ per inuitationes illas mutuas irrepſit viuere non poteſt, citius enim ex pumice aquam hauſeris, quàm ebrio ſobriũ aut dictum aut factum ex torſeris. Quod ſi ſobrietas ac vitæ moderatio ſola eſt, quæ omnium virtutem officia parit, alit, conſeruat, ac tuetur: rurſum ebrietas omnem

mentis

mentis vſum peruertit,omnem vitæ humanæ dignitatem commaculat: an non vobis omnibus expetita erat lex ea, quæ & ſiſteret ebrietatem, & potionis moderationem procuraret? Quid autem perinde vtile, atq; in Republica cauere nè ſit impunè illud cuius licentia omnia corrumpit, omnia perdit: Quid enim tam emolit, imò frangis & animos & corpora ciuium quàm liberior comeſſatio, compotatioque? An non Reſpublica Romana,quamdiu frugalitatem ſeruauit, tamdiu aduerſum omnes hoſtium iuſultus in expugnabilis ſtetit? At poſteaquam luxu certari inuicem cœptum, ita cecidit, vt ne ruinæ quidem veſtigia aliqua ſuper ſint. Nam Annibal tum primùm vinci cœdit à Romanis, cùm exercitum ſuum Campano luxu ſolui eneruarique paſſus eſt. Vnde tot inſani amores? tot ſtupra?tot adulteria? niſi ex otio ſorum hominum temulentia? Verum enim eſt illud, Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Vnde tot rixæ? tot vulnera? tot cedes? niſi ex temulentorũ compotationibus? Cui alij tot ac tãtas rei familiaris diſſipationes, tot patrimoniorum abligurationes debemus; quàm conuiuijs ebrietatem ſolutis, atque horum parenti luxuriæ?Quæ res tam multos adoleſcentes,alioqui felici ſſimè natos; ab artium optimarum virtutumque cultu adducit; quàm ſtudium computationum? Primùm corporis otium,mater eſt variarũ cupiditatum: quod ſi huic computandi quoque licentiam, addideris, quæſo te qui fieri poteſt,quin in animis parũ firmis, pro vir-

tu-

tutum bonarumq; artium cultu omnium libidinum ſeges ſenſim pullulefcat? Quod ſi ſpes omnis in hæc ætate rectè formanda, velut agricolis in herba poſita eſt, nihil poterat ea lege excogitari vtilius, quæ, quod vnum omnem meam ſpem ſemel præcidet, hoc tollit. Neque enim audio eos qui in tanto erantium conſenſu nihil valituarum legem iactant. Nihil enim vel rectius imperatur, vel facilius recipitur quàm quòd tacitus naturæ ſenſus non poteſt non probare, Quis autem tam efferatus & ab omni humanitate remotus eſt, cui non rem recta via reputanti, ſupra quàm natura poſtulet, ad alienæ ſtultitiæ præſcriptum bibere, naturę inimiciſſimum eſſe videatur. Compotoris hominis priuati puerilis & ſtultus affectus, vt me ipſe ebrietatis probro afficiam, perſuadebit; & patriæ; in cuius verba iuratum eſt ea omnibus æquiſſima cunctisque ſaluberrima lex, vt ſobriê agam & me hominem eſſe meminerim, non impetrabit? In gratiam ne potoris alicuius immodica potione, ita me proſternam vt præter figuram humani mihi reliquum ſit nihil, & populi fortiſſimi laudatiſſimique cui parere ſumma eſt vtilitas, legem omnium ornamentorum vitæ parentem & altricem recipere grauabor? Amplectenda ergo omnibus ea lex, qua nihil neque honeſtius, neque preclarius, neque facto iucundius fortiſſimi populi magiſtratus ferre potuere.

FINIS.

Regiſtrum.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q.

V E N E T I S,

Apud Sebaſtianum de Combis.

M. DC. VIII.

Superiorum Permiſſu.